LEONİS

Bir Dünyanın Merkezindeki Şehir
İstanbul 1914-1922

YORGOS THEOTOKAS

Çeviren: Damla Demirözü

ü Baskı

ιστός

istos

Kapak fotoğrafı:
Yorgos Theotokas (sağda, cebinde mendili olan) üç sınıf arkadaşıyla beraber, Mart 1917.
Aile Arşivinden

istos

istos yayın: 12

elenika: 7

Yorgos Theotokas, *Leonis*, istos yayın, İstanbul, 2013

Birinci Basım: Mart 2008, Can Yayınları
İkinci Basım: Eylül 2013, istos yayın
Üçüncü Basım: Kasım 2015, istos yayın

Yayıma Hazırlayan:
Anna Maria Aslanoğlu, Seçkin Erdi

Kapak ve İç Tasarım:
Altuğ Güzey (Figür Grafik)

istos yayın:
Mumhane Cad. No: 39
Aziz Andrea Manastırı Hanı Kat 5 Karaköy-İstanbul
Tel: +90 212 243 41 61
www.istospoli.com info@istospoli.com
Sertifika No: 25219

ISBN 978-605-4640-15-7

Baskı:
Figür Grafik ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti
Yıldırım Oğuz Göker Cad., Nilüfer Sk. 5. Gazeteciler Sitesi, No: A 19/5 Akatlar-İstanbul
Tel: +90 212 282 77 01
Sertifika No: 14746

YORGOS THEOTOKAS

LEONİS

Bir Dünyanın Merkezindeki Şehir:
İstanbul 1914-1922

Çeviren:
Damla Demirözü

ιστός

istos

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

Başkahramanı Leonis adlı küçük bir çocuk olan bu kitabı okur okumaz sevdim. Anlattığı hikâyenin çocuksu bir samimiyeti vardı. Daha sonra kitabın zaten bir tür 'itiraf' olduğunu öğrendim. Hikâyenin, yazarı Yorgos Theotokas'ın hayatıyla örtüşen yerleri vardı. Belki de *Leonis*'i farklı kılan ve pek çok okur tarafından sevilmesini sağlayan, olayların gerçek hayattan esinlenmesi, yazarının sade, içten bir dille, bildiği bir hikâyeyi, aslında kendi yaşamını anlatmasıydı.

Anlatı, kahramanının/yazarın hayatı gibi iki bölümden oluşuyor. Kitabın neredeyse tamamını oluşturan ilk bölüm, kayıp bir cennetin hatırası, güzellemesi olarak nitelenebilir. Yazar bu kısımda, kendini bildi bileli en büyük tutkusu resim yapmak olan Leonis'in, Birinci Dün-

ya Savaşı yıllarında İstanbul'da geçirdiği mutlu çocukluk yıllarını anlatır. Romandaki her şey, kişiler, olaylar ve mekânlar masalsı, masum ve büyülüdür. Ama bu mutlu çocukluk birdenbire, bir bıçakla kesilircesine, 1922 yılında son bulur. Leonis/yazar, 1922'nin getirdikleriyle kabuğundan kopmak, İstanbul'dan ayrılıp Atina'ya yerleşmek ve orada 'büyümek' zorunda kalmıştır. Böylelikle büyü kaybolmuştur. Kitabın son on sayfası, Leonis'in yeni bir kimlik oluştururken yaşadığı sancılı sürecin tasvirine ayrılmıştır.

Kitabın bir diğer kahramanı ise İstanbul'dur. Anlatılan İstanbul elbette kahramanımız Leonis'in kimliğiyle doğrudan ilişkilidir. Yani elit ve Venizelos'u desteklediğini sezinlediğimiz Helen bir aileden gelen Leonis'in gördüğü İstanbul; üstelik kahramanımızın hayatını, hikâyenin akışını belirleyecek olan bir dönemin, Birinci Dünya Savaşı'nın ve 1919-1922 yıllarındaki Mütareke döneminin İstanbulu. Bu İstanbul'un merkezinde Leonis'in küçük dünyası bulunur: sıra sıra ağaçlı yollarından denizi ve ışıklar içinde parlayan Üsküdar'ı görmenin mümkün olduğu Taksim Bahçesi, çeşitli milletlerden çocukların bir araya geldiği okullar, çocukları bir araya getiren oyunlar... Büyüklerin dünyasında olup biten her şey, devletlerin savaşı, seferberlik ve aşk, çocuk kahramanımızın dünyasını oluşturan Taksim Bahçesi'nde yankılanır ve bu olan bitenler, Leonis'in hayatının akışını değiştirir. Duyarlı kahramanımızın büyüyünce ressam olma tutkusu ise insan ve İstanbul betimlemelerini daha renkli, daha detaylı kılmaktadır:

"Daha sonra çok büyük bir olay oldu. Bu olay benim tüm hayatımı altüst etti. 1922 Felaketi oldu. Tam da o yıl ortaokulu bitirmiştim. O dönemde tarihin vahşi rüzgârı beni alıp buraya [Atina'ya] getirdi. Argo'da [adlı romanımda] ilk gençlik çağlarında bu korkunç olaya tanıklık eden insanların yaşadığı psikolojik dramı anlattım. Bu 17 yaşındaki bir çocuk için korkunç bir tecrübeydi. Bu olayın ruhumda yarattığı ilk etki, şiire ve sanata olan kabiliyetimin bir süreliğine yok olmasıydı. Ressam olmayışımın nedeni Felaket'tir [1922]. Daha sonra bazı arkadaşlarım kitaplarımın yapısında engellenmiş bir ressamın dışavurumları olduğu gözleminde bulundular. Resim şimdi benim için bir zamanlar âşık olduğum bir kız; çocukken sevdiğimiz, ama aşkımızı ilan etmeden önce ölen..."[1]

Yorgos Theotokas

Yorgos Theotokas 1905 yılında İstanbul'da doğar. Aile büyükleri 1850'lerde Sakız adasından gelip İstanbul'a yerleşir; Leonis'in dedesi Yorgos D. Nomikos da aslında Sakızlı bir tüccardır. Ailenin bugün halen elinde bulunan bazı antika kutuların üzerinde şu yazı okunmaktadır: *Manifacturer of Turkish Delight & All Kinds of Confectionery*

---

[1] Y. Theotokas'ın, G. Perastiko'yla yaptığı bir röportaj. Röportaj *Neoellinika Grammata* adlı edebiyat dergisinde 20 Kasım 1937 tarihinde, yani *Leonis*'in yayımlanmasından evvel yayımlanmıştır.

Established in 1860.[2] Yazarımızın babası Mihail Theotokas ise Rum Patrikliği'nde çalışmış, Lozan Konferansı'nın başlamasıyla Eleftherios Venizelos tarafından Lozan'da Yunanistan'ı temsil edecek olan heyetin hukuki danışmanlığına atanmıştır.

Yazarın halen Atina'da yaşamakta olan kız kardeşi Lili Alivizatou sayesinde aile evinin Taksim'de, Sıraselviler Caddesi'nde, Belçika Konsolosluğu'nun karşısındaki Apostolidis Apartmanı'nda olduğunu öğreniyoruz. Theotokas 1911-1913 yılları arasında Zamaria İlkokulu'na, 1914'te ise Apostolidis Fransız-Yunan Koleji'ne gider. 1922 yılında, onyedi yaşındayken İstanbul'dan ayrılarak Atina'ya yerleşmek zorunda kalır. 1922'de Atina Hukuk Fakültesi'ne yazılan Theotokas, 1926'da buradan mezun olur. Atina'daki üniversite eğitiminin ardından 1926-1927 yıllarında Paris'te, 1928-1929 arası Londra'da hukuk eğitimine devam eder.

1929 yılında Orestis Digenis[3] mahlasıyla imzaladığı *Ελεύθερο Πνεύμα* [*Elefthero Pnevma - Özgür Ruh*] adlı denemesi, 74 sayfalık küçük bir kitapçık halinde yayımlanır. *Elefthero Pnevma*'da genç Theotokas, 1922 sonrası Yunan siyasetinin, düşün hayatının, edebiyatının dünü ve bugünü üzerine eleştiriler yapar, çeşitli öneriler getirir. Bu

---

[2] *Türk Lokumu ve Her Çeşit Şekerleme İmalathanesi, 1860.*

[3] Yazar, belki de tanınmış bir aileden geldiği için bu metni takma isimle imzalamıştır. Kendisi için seçtiği takma adlar da manidardır. Her iki isim de bir ikiliğe, iki farklı yaşama gönderme yapar.

kitap içerdiği cüretkâr eleştiriler sebebiyle daha sonraları 'Manifesto' olarak adlandırılacaktır.[4]

Yazar 1936 yılında yayımlanan *Αργώ* [*Argo*] adlı romanında, daha önce *Elefthero Pnevma* adlı denemesinde ele aldığı Yunan toplumunun 1922 Felaketi sonrasındaki durumunu betimler. *Argo*'da, anlatının karışık, hatta hantal olmasına sebep olan çok sayıda karakterin tek bir ortak özelliği vardır: mutsuzluk ve başarısızlık. Hepsi tıpkı mitolojideki Argo Gemicileri (*Argonautlar*) gibi Altın Post'un peşinden gitmiş, ama sonunda yalnızca mutsuz olmuşlardır.

Theotokas yalnızca 1922'yle ilgili değil, yakın dönem Yunan tarihinde tanıklık ettiği bütün önemli aşamalarla ilgili fikir beyan etmiş, bu fikirleri doğrultusunda çeşitli girişimlerde bulunmuştur. 1938 yılında yayımlanan *Το Δαιμόνιο* [*To Demonio* - *İblis*] adlı romanın konusu dönemin Yunan toplumunun siyasi arayışlarıdır.

28 Ekim 1940 tarihinde Mussolini Yunanistan'a savaş ilan eder. Hem Yorgos Theotokas hem de aynı kuşağa mensup pek çok yazar ve entelektüel Yunanistan'ın işgaline 'Hayır' der.[5] Theotokas, 1940'ta, gönüllü olarak

---

[4] Yunan edebiyatında '30 Kuşağı, 1922, göç ve Türk imajı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Damla Demirözü, "Yunan Düzyazınında 1922 ve Zorunlu Göç," *Yeniden Kurulan Yaşamlar, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*, (der. Müfide Pekin), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

[5] 28 Ekim günü halen Yunanistan'da 'Hayır Günü' olarak adlandırılır ve milli bayram olarak kutlanır.

savaşa katılır. 1950'de yayımlanan *Ιερά Οδός* [*İera Odos - Kutsal Yol*] adlı romanında Yunanların yakın geçmişte yaşadığı bu savaşı anlatır. Roman, Yunanların yenilgisi ve Almanların 1941 Nisanında Atina'yı işgal edişiyle sonlanır. 1964'te ise bu kitabın devamı sayılan *Ασθενείς και Οδοιπόροι* [*Asthenis ke Odipori - Hastalar ve Seferiler*] yayımlanır. Yazar iki ciltlik seriye adını verecek olan *Asthenis ke Odipori*'de Alman İşgali altındaki Yunanistan'ı ve işgal sonrasında yaşanan iç savaşı anlatır. Theotokas işgal döneminde daha çok tiyatro eserleri yazar. 1946 yılında Yeorgos Papandreu'nun gazetesi *Καθημερινά Νέα*'da [*Kathimerina Nea - Günlük Haberler*] Yunan politikasına ilişkin makaleleri yayımlanır.

Theotokas 1966 yılında Atina'da hayata gözlerini yumar. Ölümünden sonra *Καμπάνες* [*Kambanes - Çanlar*] ve *Σημαίες στον Ήλιο* [*Simees Ston İlio - Güneşteki Bayraklar*] adlı kitapları günyüzüne çıkar. Pek çok makalesi, tiyatro eseri ve seyahat yazıları da olan Theotokas'ın roman ve hikâyelerinin kronolojik sıralaması şöyledir: *Argo* (1936), *Ευριπίδης Πεντοζάλης, και Άλλες Ιστορίες* [*Evripidis Pendozalis ke Alles İstories - Evripidis Pendozalis ve Başka Hikâyeler*] (1937), *Demonio* (1938), *Leonis* (1940), *Asthenis ke Odipori* (1964), *Kambanes* (1970), *Simees ston İlio* (1985). Bu eserlerden *Argo*, İngilizce, İsveççe ve Japonca; *Demonio*, Fransızca, İsveççe, Çekçe, Danca, İspanyolca ve Japonca; *Leonis*, İngilizce, Fransızca, Sırpça, İspanyolca ve İsveççe; *Asthenis ke Odipori*, Almanca ve İngilizce; *Kambanes*, İngilizce olarak yayımlanmıştır. *Leonis*, Yunan edebiyatı eleştirmenleri tarafından, Yor-

gos Theotokas'ın en bütünlüklü eseri olarak nitelendirilir. Eserin çeşitli dillere çevrilmesi, daha geniş bir kamuoyu tarafından sevildiğini, beğenildiğini de göstermektedir.

Leonis Yunan edebiyatında genel olarak roman olarak değil, kısa olması, sıkı örülmüş kurgusu, gerçekçi ve satirik anlatımı nedeniyle 'novella' [İtalyan edebiyatından alınan bir terim] olarak nitelendirilir. Aslında edebiyat kuramcılarının Almancada *Bildungsroman* ya da *Erziehungsroman* olarak adlandırdığı, Türkçede de *erginlenme hikâyesi* olarak adlandırılan türde bir eserdir. Kitapta çocuk karakterin mutlu yaşantısının karşı cinsle olan ilk yakınlaşmasının ardından yaşanan bir felaketle sonlanışı, karakterin büyümek zorunda kalışı anlatılır.

Bildungsroman, Yunan edebiyatında Balkan savaşlarını, Birinci Dünya Savaşı'nı ve 1919-1922 sürecini yaşamış olan '1930 Kuşağı' yazarlarının eserleri arasında sıklıkla rastlanılan bir türdür. İlias Venezis'in *Αιολική Γη* [*Eoliki Gi - Eolya Toprağı*][6] ve Kosmas Politis'in *Yitik Kentin Kırk Yılı: İzmir'in Hacı Frangu Semtinden* adıyla Türkçeye kazandırılan *Στου Χατζηφράγκου* [*Stu Hacifrangu*][7] adlı romanları da bu türe girer.

Theotokas da, *Leonis*'in sonuna eklediği küçük bir son notta ve *Simees ston İlio* adlı güncesinde okura *Leonis*'i yazmak için kendisine neyin ilham verdiğini açık-

---

[6] Türkçe çevirisi için bkz. İlias Venezis, *Eolya Toprağı*, çev. Burcu Yamansavaşçılar, Belge Yayınları, İstanbul, 2013.

[7] Türkçesi için bkz. *Yitik Kentin Kırk Yılı: İzmir'in Hacı Frangu Semtinden*, çev. Osman Bleda, Belge Yayınları, İstanbul, 1992.

lar. Yaklaşan İkinci Dünya Savaşı, yazara Birinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da yaşadığı çocukluk günlerini hatırlatmıştır. Theotokas, bu hatıra daha çok silinip bulanıklaşmadan ya da tamamıyla yok olmadan önce 'anlatmak'[8] istemiştir.

Çeviri sırasında yazarın yalnızca anlattıklarını değil üslubunu da mümkün olduğunca Türkçeye aktarmaya çalıştım. Öte yandan Türk'ün Yunan'ın, Yunan'ın da Türk'ün resmi 'ötekisi' olduğu göz önüne alınırsa, Türkçeden Yunancaya, Yunancadan Türkçeye yapılacak olan çevirinin ne kadar zor olduğunu anlamak kolaylaşacaktır. 1453 bir taraf için 'İstanbul'un Fethi' diğer tarafta ise 'Kostantinopolis'in Düşüşü'dür, 1919-1922 bir taraf için 'Kurtuluş Savaşı' diğer taraf için ise 'Küçük Asya Felaketi'dir. Bu nedenlerden ötürü, bazı özel kelimeleri Türkçeye çevirirken özellikle dikkatli davrandım. Yazar kendini tanımlarken 'Yunan' kelimesini uygun gördüğü yerde onu Yunan, 'Hıristiyan' kelimesini uygun gördüğü yerde onu Hıristiyan olarak çevirdim.[9] Aynı şekilde Türk

---

[8] Daha önce, 1937 yılında yayımlanan *Evripidis Pentozalis ke Alles İstories* adlı hikâye kitabında yer alan iki kısa hikâye, *Therapia* [*Terapi*] ve *O Kipos me ta Kiparissia* [*Selvi Ağaçlı Bahçe*] *Leonis*'in ön hazırlığı gibidir.

[9] Yunancada 'Rum' ile 'Yunan' ayrımı, *Ellinas* yani 'Helen' olarak çevrilebilecek tanımlama kullanıldığından dolayı yoktur. Bu sebeple Yunancadan Türkçeye yapılan çevirilerde genelde bağlam ve çevirmenin inisiyatifi belirleyici olmaktadır. *Romios* yani 'Rum' kelimesi, Yunan kamuoyu nezdinde daha az kullanılan bir tabirdir. Biz de romanın atmosferi, anlattığı karakterlerin politik

kelimesini Osmanlı ya da Müslüman yapmadım. 'Küçük Asya' tanımlamasını 'Anadolu' şeklinde değiştirmedim, Yunancada kullanıldığı haliyle bıraktım. Bu değişiklik bir tür anlam ve his karışıklığına yol açabilirdi. Yunanca özel isimleri Türkçe okundukları gibi yazmaya gayret ettim.

Yazar 1922'de sonsuza kadar kaybettiği kenti için alışık olduğumuz üzere Yeditepe ya da *Poli* ve nadiren de *Konstantinupoli* kelimelerini kullanıyordu. Söz konusu yerin Türkçe karşılığı İstanbul olduğu için çeviride *Poli*'nin karşılığı olarak 'Şehir' ve çoğunlukla 'İstanbul' kullanmayı tercih ettim. Bununla beraber, yazarın yalnızca bazı özel durumlarda *Konstantinupoli* kelimesini kullandığını fark ettiğim için metinde bu tür kullanımları korudum. Türkiye ile Yunanistan arasındaki yer isimleri kavgasını göz önüne alındığında kendimi bir şeyler söylemek zorunda hissediyorum. Söz konusu durumda yazarın *Poli* ya da *Konstantinupoli* kelimesini kullanması, Türkçede bizlerin *Ellas/Greece* ve *Thessaloniki* yerine 'Yunanistan' ve 'Selanik' kelimelerini kullanmamıza benziyor. Bugün Türkiye'de Yunanistan ve Selanik kelimelerini kullanan pek çok kişi herhalde Yunanistan'ı ya da Selanik'i Türkleştirmek ya da bu yerler üzerinde hak talep etmek, buralardan toprak istemek gibi gizli bir amaç gütmez. Yalnızca bu yer isimlerinin kendi dilinde var olan Türkçe karşılığını kullanır. Bu kitapta da yazar 1922 öncesinde yaşadığı kenti 1939

---

konumlanışı ve geçtiği dönemin bağlamı itibariyle çoğu zaman *Ellinas* kelimesini 'Rum' yerine 'Yunan' olarak kullanmayı tercih ettik –yn.

yılında anlatıyor. Ve kenti, kendi ruhsal durumuna, anlattığı olayların duygu yoğunluğuna bağlı olarak, kendi dilinde çeşitli adlarla adlandırıyor.

Kitabın yayın hakları için nereye başvurmam gerektiğini araştırırken bir sürpriz yaşadım. Bu güzel bir sürprizdi. Yazarın kız kardeşi Lili Alivizatu'yla tanıştım. Aile albümündeki fotoğrafları benimle ve okurla paylaştığı için kendisine çok teşekkür ederim.

GERÇEKLİK POTANSİYELİ TAŞIYAN BİR ÜTOPYA *LEONİS* YA DA GENÇ YORGOS THEOTOKAS'IN İSTANBULU[1]

Nikos Sigalas
Tarihçi – IFEA, CETOBAC (CNRS)

Yorgos Theotokas'ın edebiyatının belirli bir formülü vardır; eserleri, bir şekilde anlatının koordinatlarını oluşturan birtakım 'roman karakterleri' üzerine inşa edilmiştir. Bu roman karakterleri, belli aralıklarla anlatıda önplana çıkarak ve anlatının ilerlediği çeşitli mekânlarda belirerek aşamalı olarak kendilerini tanıtırlar. Çünkü Theotokas'ın anlatıları bir teatrallik barındırır; anlatı mekânı, birbirini dairesel olarak takip eden bir dizi sahneden oluşur. Romanın mekânı bu döngüsel tekrarlarla tanımlanır; bir tö-

---

[1] Bu makale, *Leonis*'in Can Yayınları tarafından yapılan ilk Türkçe basımı vesilesiyle, Yunanistan Başkonsolosluğu'na bağlı Şişmanoğlu Konağı'nda 14 Haziran 2008'de, (başkonsolosluk görevini Aleksis Aleksandris'in yürüttüğü dönemde) Frango Karaoğlan'ın düzenlediği, Stefanos Pesmatzoğlu, Selim Deringil, Mihalis Tsapogas, Damla Demirözü ve Tonia Kiusopulu'yla birlikte katıldığım panelde sunduğum tebliğin genişletilmiş halidir. "İki şehrin tarihi: Atina'daki İstanbul, İstanbul'daki Atina" başlıklı bu tebliğde, Theotokas'ın ilk romanı olan ve Atina'da geçen *Argo*'yu, İstanbul'da geçen *Leonis*'le karşılaştırmalı olarak ele almıştım. Elinizdeki *Leonis* baskısı için *Argo*'ya ve Atina'ya olan atıfları sınırlandırsam da, *Argo*'nun, yazarın en popüler romanı olması ve döneminin gençlerini çok etkilemesi nedeniyle tamamen çıkarmadım. Makale Lili Alivizatu'ya ithaf edilmiştir. Ayrıca bu makalenin Türkçe yazımı faaliyetine destek sunan Anna Maria Aslanoğlu ve Altuğ Yılmaz'a şükranlarımı sunarım.

rensellik içinde tekrar tekrar belirdiği için, okurun mekânı önceden bilmesi zorunlu değildir. Böylelikle Theotokas'ın şehirleri (*Argo*'da Atina ve *Leonis*'te İstanbul) anlatıyı düzenleyen 'roman karakterleri'nin gezindiği 'romansal mekânlar'ın toplamı olarak yeniden yapılandırılırlar. Bunlar okurun *tam olarak* bildiği şehirler değildir; yazarın, bilinçli olarak uyumlu bir bütün haline getirdiği soyut *bir şehir kavramı*dır söz konusu olan.

Bu öncelikle tasvir etmek gibi bir amacı olmayan bir edebiyattır. Hatta yazarın *Elefthero Pnevma* [*Özgür Ruh*, 1929] başlıklı denemesinde yerin dibine soktuğu natüralizmle mutlak bir karşıtlık içindedir. XX. yüzyılın ilk yarısının modernist romanlarının dayandığı formüle göre, böyle bir edebiyatın amacı, bir toplumun 'tiplemelerini,' 'fikirlerini' sunmak, bu toplumu oluşturan 'güçlerin' bir temsilini ortaya koymaktır. Bu akımın en karakteristik örnekleri ve ilham kaynağı, modernist milliyetçi yazar ve entelektüel Maurice Barrès'in romanlarıdır (Theotokas, *Elefthero Pnevma*'da, natüralizme karşı çıkan edebiyatın temsilcileri olarak, hem yoğun biçimde etkilendiği Barrès'ten hem de edebiyatçı ve Yunan milliyetçiliğinin ideologlarından olan Ion Dragumis'ten sıklıkla bahseder).

Vatansever modernist romanların tipik bir örneği, Halide Edip'in, sınırlı bir 'romansal mekân'da, bir Türk mahallesinde gelişen ve bu mahallenin 'karakter'ini sunmaya çalışan *Sinekli Bakkal*'ıdır. Ancak romanın anlatısı içinde kurulan her karakter, gelenek ile ilerleme, Doğu ile Batı arasında bir geçiş süreci yaşayan Türk toplumunun bir bileşenine tekabül eder. Başka bir deyişle bu tür modernist

romanların konusu, bazı bireyler değil, romanda geçen 'roman tipleri'nin ifade etmeye ve anlaşılır kılmaya çalıştıkları koca bir toplumdur. Dolayısıyla romanın *mekânları*nda dolaşan roman karakterleri yalnız değildir; her birinin etrafında isimsiz bir kalabalık yani toplum vardır ve onlardan, bu toplumun 'niteliği'ni ve barındırdığı 'güçler'i tarif etmeleri beklenir. Roman, kahramanların gezintileri aracılığıyla, toplumu, halkı, kahramanlarla eşzamanlı olarak var olan o 'isimsiz' kalabalığı, Eric Auerbach'ın 'boş ve homojen' olarak tanımladığı bir zaman içinde yeniden üretir. Benedict Anderson, bir halkı oluşturan tüm insanların ortak bir sürece katılıp eşzamanlı olarak yaşadıkları bu 'boş ve homojen zaman' hissini, bir ulusu oluşturan hayali cemaatlerin akli yapısıyla bağdaştırır.

Tıpkı Halide Edip'in edebiyatı gibi, Yorgos Theotokas'ın edebiyatı da tam olarak bunlardan müteşekkildir – niteliklerinin izi sürülen ulusal toplumlar, o toplumların içinde yer alan 'güçler' ve romanın konu aldığı, 'ulusal süreç'in o özel anındaki 'nevi şahsına münhasır' olma durumu... Theotokas'ın, birinci cildi 1933'te, ikinci cildi ise 1936'da yayımlanmış olan ilk romanı *Argo*, 1920'lerdeki Yunan toplumunun 'kendine özgü'lüğünü konu alır; bunu da, romanla aynı adı taşıyan, Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenci derneğine gidip gelen bir grup gencin yaşadıkları üzerinden aktarır. 1930'lar boyunca Yunan gençliğini derinden etkilemiş olduğu düşünülen *Argo*'nun, Barrès'in *Yerinden Edilmişler*'iyle [*Les déracinés*] pek çok paralellik taşıdığı görülür. Bu arkadaş grubundaki gençler, hayatlarını altüst eden

bir çeşit hoşnutsuzluktan *muzdariptirler.* Dönemin Atina toplumuna damga vuran bu hoşnutsuzluk, bir idealin yitirilmesi yahut küçülmesiyle, 'Helenizmin daralması'yla ilişkilidir. Başka bir deyişle, Yorgos Seferis'in de sözünü ettiği "Helenizmin daralması" –ki o da bir nevi hoşnutsuzluktan *muzdariptir* ve buna "Rumluk kaygısı" adını verir– Yunan ordusunun Küçük Asya yenilgisi sonucunda Doğu'ya doğru yayılmaya dönük milliyetçi emellerinin suya düşmesinin ardından Yunan devletinin mübadeleyle kabul ettiği ve entegre etmeye çalıştığı 1,5 milyon insanın mübadillik gerçekliğini yansıtan ideolojik-edebi çerçevesidir. Zaten İzmir-Urlalı Seferis de, İstanbullu Theotokas da bu 1,5 milyon muhacirin arasındaydılar.

Argo'nun ikinci cildinin yayımlanmasından dört yıl sonra yayımlanan *Leonis* romanının son bölümü *Argo*'nun Atina'sında, yani 'daralmış Helenizmin 'yaraları'nı taşıyan şehirde geçer. Romanın başkahramanı Leonis, bu şehirde bir muhacirdir. Genç muhacir Yorgos Theotokas'ın *personası*nı oluşturan Leonis'e göre, Atina, paramparça kıyafetleriyle perişan haldeki yığınla muhaciri kabul etmiş, sokaklarında "askeri bir yenilgi ve iktisadi bir felaket"in kol gezdiği, "altüst olmuş bir şehir"dir. Atina'nın Leonis'te yarattığı his, Akropolis'in sarı sütunlarının yarattığı histe yansımasını bulur: "[Leonis] kendini ifade edememişti, ama diğerleriyle uyumsuz olan bir şey vardı. Sütunlar beyaz olsalar dahi, hiçbir şeyle uyumlu değillerdi. Adeta bir kaos vardı, her şey birbirine karışmıştı, toz ve ışık arasında yakıcı bir kapışma vardı."

Kısacası Yorgos Theotokas'ın Atina'sı bütünüyle,

İstanbul'un yitirilmiş olmasının ağır etkisi altındadır. Theotokas'ın ilk romanı *Argo*'da konu edilen, "Helenizmin daralması" şeklindeki ideolojik algıyı besleyen de bu kişisel travmadır. Fakat *Leonis*'te ne bu "Helenizmin daralması" mevhumu mevcuttur ne de başkahramanların hislerini ideolojik olarak yorumlama yönünde herhangi bir çaba. *Argo*'daki 'hoşnutsuzluk' *Leonis*'te tam olarak kendini belli etmez, ama yok da değildir; doğum aşamasındadır. Ayrıca 1939 yılında kaleme alınan *Leonis*'in yansıtmayı arzuladığı haletiruhiyenin, en azından ilk bakışta, 'ulusal' değil 'evrensel' olduğu söylenebilir.

Bir Ergenin Gözünden ve Hislerinden Evrensel Tarih

Theotokas'ın, *Leonis*'in sonsözünde değindiği gibi, bu kitap "etrafında ve kendi içinde tarihin ritminin coşkusunu yaşayan ve bireysel hayatının içinde, en keskin virajlarından birini almakta olan [...] tarihin varlığını hisseden" bir ergenin yaşamöyküsü üzerine kurulmuş bir tür ruhsal betimlemedir; XIX. yüzyıl romantiklerinin *mal du siècle* [asrın hastalığı; ilk olarak Baudelaire tarafından kullanılan bir tabir] olarak adlandırdıkları hissin XX. yüzyılda neye dönüştüğüne dair bir incelemedir. "Tarihin böylesi bir müdahalesi [...] XX. yüzyılın gençlerinin ruhsal oluşumlarına bambaşka bir damga vurmaktadır."

Leonis de, yazarın içinde bulunduğu kuşağın deneyimlediği 'hoşnutsuzluğun' sebebini bulmaya yönelik bir arayışın ürünüdür. *Leonis*'in konusu *Argo*'nunkiyle he-

men hemen aynıdır, ancak yazar bu sefer farklı bir yöntem izlemeyi tercih eder; daha jenealojik bir yöntemdir bu. Atina'daki hoşnutsuzluğunun sebebi İstanbul yıllarına dayanmaktadır. Bununla birlikte bu arayışın anlamsal çerçevesi artık ulusal değildir, evrensel olmayı arzular; artık ilgi alanı yalnızca "Helenizmin tarihi" değil, tarihin tamamı, "dünya tarihi"dir. Leonis'in yakın dostu, Türk-Yunan savaşında hayatını kaybeden Pavlos Proios'un hikâyesinde bu mevhum dışavurulur: "(...) yalnızca Yunanistan için ölmedi. Yüzyılımızdan bahsediyor, kendisinin de bir parçası olmak istediğini söylüyordu."

Fakat tarihin veya yüzyılın/asrın gücü, *Leonis*'in kaleme alındığı 1939 yılında, yalnızca "Helenizmin daralması"yla ifade edilemezdi. Bu dünyayı daha önce hiç olmadığı kadar şiddetli bir şekilde sarsmaya hazırlanan bir güçtü. Theotokas'ın kullandığı anlamsal çerçeve bu koşullar içinde dönüşür ve iki savaş arasında yetişen kuşağın hoşnutsuzluğu, sadece milli kaderin değil, evrensel gelişmelerin sonucu olarak algılanır. Üstelik bu dönemde yaşanan bir dizi olayın ardından daha da liberalleşen Theotokas'ın, eskiden itibar ettiği Dragoumis ve Barrès'in fikirlerini ikinci plana atmaya başladığı görülür. Buna rağmen *Leonis*, *Argo*'dan daha az 'milli' bir roman değildir; bu da kitapta net bir şekilde sözü edilen ideolojiden çok romanın yapısıyla, temsil ettiği mekânın ve toplumun nasıl yapılandırıldığıyla alakalıdır.

Romanın mekânı, Pera'daki birtakım mahallerin periyodik olarak tezahür etmesiyle şekillenir. Ben de, bu mekânların en önemlilerinden biri olan Taksim Bahçesi'nde bir mola vermek isterim. Romanda tekrar tekrar geri dönü-

len bir mekân olan bu bahçe, ergenliğe yeni adım atmış bir çocuğun küçük ve dar dünyasını oluşturur; aynı zamanda, İstanbul'un bütününe yönelik alegorik bir göndermedir.

Kozmopolit ve Ulusal Bir İstanbul Alegorisi Olarak Taksim Bahçesi

Taksim Bahçesi'nin kitabın ikinci bölümündeki ilk tasviri, günümüzün Gezi Parkı'na aşina olan okuru şaşırtacaktır.[2] Bu tasvirde, o yılların çeşitli Pera anlatılarında sık sık karşılaşılan ve dönemin bazı ideologları tarafından 'Levanten yozluğu' olarak tanımlanan *belle époque*'a özgü bir hava hâkimdir. Bu bahçenin altın renkli balıkların yüzdüğü havuzları, koca bir meydanın etrafında yer alan dairesel yürüyüş yolları, dadıları, "hasır şapkalar, yakası dimdik kolalanmış koyu renk çeket ve beyaz keten pantolon giymiş genç erkekler" ile "ince uzun elbiseleri, yalancı çiçekler ve kuşlarla süslenmiş şapkalarıyla, sımsıkı korselerin içindeki güzel kadınlar"ı ve kalabalık bir orkestranın durmadan müzik yaptığı, koca bir sahnesi vardı. Bahçenin doğu tarafında, romanda "Taksim Panoraması"[3] olarak adlandırılan, sahneyle neredeyse aynı uzunlukta bir açıkhava kahvesi vardı. Oradan karşıyı, Üsküdar'ı,

---

[2] Bugünkü Gezi Parkı, Topçu Kışlası'nın bulunduğu bölgeden başlar, 1870'te açılan ve günümüzde büyük bölümü Ceylan Intercontinental'in içinde bulunduğu alan olan eski Belediye Bahçesi'nin sadece ufak bir bölümünü kapsamaktadır.

[3] Eski Belediye Gazinosu, bugünkü Ceylan Intercontinental Oteli'nin ayrıcalıklı doğu tarafında bulunmaktaydı.

Çamlıca Tepesine kadar Boğaz'ı ve Prens Adalarına kadar Marmara Denizini görmek mümkündü. Bugün artık kaybolmuş olan bu 'panorama,' *Leonis*'te tarihe açılan bir kapıdır. İstanbul'da peyda eden muhtelif orduları yahut şehri bomba yağmuruna tutan uçaklar buradan görülüyordu. Bahçenin hemen yanında, Theotokas'ın –Paris'in göbeğindeki *Champ de Mars* parkının adının Yunancadaki bire bir çevirisiyle– *Πεδίον του Άρεως* olarak adlandırdığı, askeri talim alanı Talimhane bulunurdu. Genç Leonis, yabancı birliklerin art arda geçtiği törenleri buradan izlerdi – önce I. Dünya Savaşı sırasında, Almanlar ve ardından, İstanbul'un işgali sırasında, İtilaf kuvvetleri.

Parkın kuzey tarafında bulunan, Harbiye'ye doğru uzanan ağaçlık alan, Leonis için daha da cazip bir yerdi: "Bahçe'nin sağ tarafında daha karanlık, temizlenmemiş, yabani çalılık ve dikenlerle dolu bir yer vardı. Oraya ne büyükler ne de uslu çocuklar giderdi." Çocukların orman olarak adlandırdığı bu alanda "büyük çocukların buraya kızları getirip, onları öpüp okşadıklarını görürdün."

Bir bahçeden oluşan bu İstanbul alegorisinin içinde yaşayan, bu "dünya"nın sakinlerinin kimler olduğuna bir bakalım. İlk bakışta, bahçede gezinen suretlerde de bir *belle époque* havası vardı; Stefan Zweig'ın *Die Welt von Gestern*[4] adlı eserinde anlattığı, Birinci Dünya Savaşı öncesinin Avrupasındaki –bu 'sınırsız dünya'yı tanımladığı varsayılan– "kozmopolitizm"den bir parça vardı. Bahçe gezintilerinde

---

[4] Stefan Zweig, *Dünün Dünyası*, çev. Burhan Arpad, Can Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, 1985 –yn.

karşımıza çıkan ilk yüzler İtalyan kız kardeşler İnda ve Jilda, "beyaz dantel elbiselerini giymiş" Fransız kadın Luiza ve Fransız Saint Benoît Lisesi'nin Fransız öğrencileridir. Bahçeye dair diğer betimlemelerde, hatta romanın tamamında bu isimler yok olur; geriye sadece 'Helen Ortodoks' çocuklar, Helen kadınlar, Helen erkekler kalır. *Leonis*'in yalnızca iki yerinde Ermenilere atıf vardır; ilkinde Ayaspaşa Koleji'nin öğrencilerinin hangi milletlerden olduğu sayılırken aralarında Ermenilerin de olduğu ifade edilir. Aynı yerde, ilk ve son olarak, İstanbul Yahudilerinin adı geçer; hatta isim kullanılmadan iki-üç Türk öğrenciye de atıfta bulunulur. Kitapta Türkler bekçi veya zabıta olarak birkaç kez karşımıza çıkar; ismi anılan tek Türk, Taksim Bahçesi'ndeki "meşhur Türk maestro İhsan Bey"dir.

İstanbul'un Yunanlarla dolup taştığı gibi, Bahçe de "Yunan çocuklar"ın oyunlarıyla dolup taşar ('Rum' kelimesi romanda neredeyse hiç kullanılmaz). Yorgos Theotokas şehrin diğer sakinlerine yönelik olumsuz veya saldırgan ifadeler kullanmaz, yalnızca onları görmezden gelir. Kostantinopolis yazara göre bir Helen şehridir, bu yüzden hikâyenin geçtiği mekânlarda –yetişkin veya çocuk– Yunanlar dolaşmaktadır. *Leonis*'in 'kozmopolitizm'i, Kolej'deki iki Fransız hoca ve İtalyan resim öğretmeni Montefredini gibi, romana daha yoğun bir *belle époqu*e tadı veren bazı Batılıların varlığıyla tükenir. Tıpkı *Sinekli Bakkal*'daki İtalyan müzisyen Peregrini'nin, ihtida ettikten sonra Rabia'yla yaptığı –geleneksel Türk toplumunun Batı'yla uyumlu birlikteliğini simgeleyen– evlilikle Halide Edip'in 'kozmopolitizm'ini tükettiği gibi...

Bu dünyanın Helenliğini vurgulayan bir başka unsur da isimlendirmelerdir. Bahsi geçen çocukların ve gençlerin her birinin ismi özbeöz Helen'dir: Pavlos Proios, İulia Asimaki, Yannis Stasinos, Adamopulos, Eleni Foka, Kahveci Yorgulis vs. Oysaki çeşitli etnik-dilsel atıfları olan 'bildik' Rum isimlerinden ne kadar da farklıdır bu isimler – Şişmanoğlu, Zarifis, Vogoridis, Zappas, Skalieris, Karatheodoris, Skarlatos... İsimleriyle beraber Rumlar da birbirinden farklı etnik kökenlerinden koparılmış, tamamen millileştirilmiş, onları çevreleyen dünyadan yalıtılmışlardır; homojenleştirilmiş bir mekân ve zamanının ifade ettiği boşluk içinde yaşamlarını sürdürür, etraflarındaki insanların arasına katılmadan yaşarlar.

Leonis'te resmedilen 'toplum'un bir ütopya, hatta –en azından *Sinekli Bakkal*'dakine eşdeğer ölçüde– milli bir ütopya olduğu söylenebilir. Ancak bu tür bir hükmün kısıtlayıcı olduğu kanaatindeyim; burada söz konusu olanın gerçeklik potansiyeli taşıyan bir ütopya olduğunu söyleyebiliriz. Zira dünya, tam olarak *Leonis*'te tasvir edildiği gibi olmasa bile, dönemin Rum burjuvazisinin pek çok üyesine göre bu şekli alma eğilimi göstermekteydi. *Leonis*'in tasvir ettiği dünya, dönemin ruhunun da etkisiyle, büyük ölçüde ilkgençlik çağındaki Yorgos Theotokas'ın algıladığı dünyaydı – ve bu dünyada, 'milli cemaatler'den oluşan bir dünyanın milliyetçi tahlili, en azından burjuva sınıfın egemen anlayışı halini almıştı. Theotokas'ın *Leonis*'te anlattıkları gerçekliğin ciddi bir kısmını içermektedir. Etnik açıdan karmaşık Osmanlı dünyasının, bu kadar şiddet ve insanların canlarını uğrunda feda ettikleri bir adanmışlık-

la, bugünkü parçalarına ayrılmasının sebeplerini *Leonis*'te okuyabilmek mümkündür.

Leonis için bu dönüşümün şiddeti, "Taksim Panoraması"nda (Belediye Gazinosu) ve *Πεδίον του Άρεως*'*da* (Talimhane) izledikleriyle bir tarih panoraması şeklinde yaşanır. Bu panorama farkında olmadan onu sarmalar, kaderini belirler. Birbirinden farklı ordular resmi geçit törenindeymişçesine, bayraklı ve üniformalı, bir çocuk oyununda olduğu gibi, art arda sıralanmış yürürler. Şiddet ve ölümler uzaktadır; haberler oraya ulaşsa bile –Pavlos Proios örneğinde olduğu gibi– bunlar romanın 'dekor'unun uzağındadır. Milli bir dünya anlayışına sahip olmasına rağmen Yorgos Theotokas, kendisini yakından tanıyanların tanıklık ettiği gibi, barışçıl bir insandı ve Venizelos ile Atatürk arasında imzalanan 1930 tarihli Ankara Antlaşması'yla tesis edilen Türk-Yunan yakınlaşmasına tüm içtenliğiyle inanmıştı. Tıpkı milliyetçiliği aşikâr olan Halide Edip'in, Ermeni katliamlarını kınaması, hatta durumun en farkında ve en faal müsebbiplerinden biri olan Dr. Bahaeddin Şakir'i tanıdığında tüylerinin ürperdiğini ifade etmesi gibi.[5] Ancak bu iki yazar, Yorgos Theotokas ve Halide Edip Adıvar, gerçekliğin birbirine çok paralel iki algısının yanı sıra bir o kadar da uyumsuz algılarıyla özdeşleşirler. Tam da bu paralellik ve uyumsuzluk, saf veya kötü niyetlerin ötesinde ve bunlardan bağımsız olarak, eski imparatorlukların dağılmasına ve bizim ulusal ya da

---

[5] Halide Edip, kendisini Dr. Bahaeddin'le tanıştıran Falih Rıfkı'ya, "Bir katilin elini sıktırdınız" diyecektir.

'çokuluslu' dünyamıza şekil veren şiddete sebebiyet vermiştir. Birbirinden farklı ve uzlaşması mümkün olmayan düşüncelerin uzlaşmazlığı Robert Musil'in, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Büyük Savaş'tan önceki son günlerindeki kültürel ortamı aktardığı *Der Mann Ohne Eigenschaften* [*Niteliksiz Adam*, 1930] adlı eserinin konusunu teşkil eder. Niteliksiz Adam yani romanın başkahramanı Ulrich, birbirlerine uyamayan görüşlerden kaynaklanan mutlak göreliliğin ifadesidir. Bu görelilik Ulrich'i, kişiliksizleştirmeye (depersonalization) iter ve niteliklerinden mahrum eder. Halbuki 'niteliksiz ülke' *Kakania*'yı,[6] onu oluşturan etnik grupların milli taleplerinin namümkün sentezi kişiliksizleştirmeye iter.

Taksim Bahçesi Gâvurların Bahçesi Mi?

Bir başka *Kakania* olan 20. yüzyıl başının Osmanlı İmparatorluğu'nda, Leonis'in ergenliğine ve Halide Edip'in gençliğine denk gelen dönemde, özellikle okuma yazma bilenler arasında milli kimliğe dair birbirinden farklı algılar pekişmiş haldeydi. Hatta Şehir ahalisi, ikamet edilen bölge ve benimsenen milli ideolojinin rengine göre yaşanan farklı gerçeklikler doğrultusunda ayrışmıştı. Milli gerçeklikler şehrin coğrafyasına yansır, ona yeni şekil verir. Şehrin bu yeniden şekillenmesinin, yazılı dilde

---

[6] *Kakania*, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun resmi adında bulunan *Kaiserlish* [imparatorluk] ve *Königlich* [kraliyet] sıfatlarının başharflerinden türetilmiş bir addır.

gündelik yaşamdakinden daha etkin olduğunu kabul etsek de, önemi azalmaz. Çünkü yazılı dilin, gündelik yaşamın pek çok yönünü göz ardı etmek gibi bir 'otistik' özelliğe sahip olması hasebiyle, ideolojiyle yakın bir ilişki içindedir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında *Kadınlar Dünyası* dergisinde yayımlanan 'Taksim Belediye Bahçesi' başlıklı bir makalede şu ifadeler yer alır:

> *«Erkeklerimizden işitiyoruz ki Beyoğlu'nda Taksim Kışlası civarında Tramvay Yolu üzerinde bir Taksim Belediye Bahçesi var imiş. Bu bahçe gayet dilfirib ve ferahfeza imiş. Bahçenin Boğaziçine, Çamlıca tepelerine nezareti var imiş. Bahçede pek çok sayedar ağaçlar, hoşbu çiçekler, müzeyyen tarahlar var imiş. Yine erkeklerimizden işitiyoruz ki, Taksim Belediye Bahçesinde sinematoğraflar, salıncaklar, nişan talimgâhları var imiş. Erkeklerimizin rivayetine nazaran oraya ekseriya Avrupadan iyi tiyatro ve operet kumpanyaları gelir, bahçenin yazlık tiyatrosunda oyun verirler imiş. İlkbahar ve sonbaharda mezkur bahçe gayet latif olur, mütenezzihin fikr ve vücuduna güşayiş, maneviyatına revnak, maddiyatına kuvvet verir imiş. Yine erkeklerimizin rivayetine nazaran Taksim Belediye Bahçesinde Pazar ve Cuma günleri mızıka çalar, büyük bir kalabalık, kadın erkek -bizim Topkapı parkında olduğu gibi- gezerler, mızıka dinlerler; mevkiin letafetinden, havanın ciya-*

detinden müstefid olarak fikr ve vücudlarındaki mesaiyi ruzmerenin didinmesinden mütevellid yorgunluğu dinlendirilir, mübareze-i hayatda üzülmemek için yegâne ve müessir deva olan kuvveti iktisab ederler imiş.

Yine erkeklerimiz rivayet ederler ki eyamm-ı adiyede öğleden evvel çocuklar kimisi dadılarının, bazıları validelerinin refakatlerinde olarak Taksim Belediye Bahçesine gelir gezerler imiş ve sabahları bahçe nispeten tenha olduğu için çocukların tenezzüh ve teferrüclerine daha müsaid imiş. Çocuklar bu ceyd-i havali, güzel manzaralı bahçede koşarlar, sıçrarlar, oynarlarmış.

Yine erkeklerimizden işitiyoruz ki Taksim Belediye Bahçesinin fevkalade olan letafet ve mevkiyesi, ceyadet havası, tarh ve tanzimdeki muvaffakiyet, ağaçlarının yetişmiş olması mezkur bahçeyi şehrimiz umumi bahçelerinin en iyisi ad ettiriyor imiş.»

Taksim Bahçesi'nin bu tasviri, *Leonis*'in ikinci bölümündeki havanın aynısını yansıtmaktadır. Öte yandan yoğun bir ötekiliği dışavurduğundan, bir o kadar da farklıdır. Müslüman kadınların, "Erkekleri" sayesinde parktan haberdar olduklarının –belki de retorik bir şekilde– vurgulanması, normalde çok sayıda kadının orada vakit geçirdiğini bilmemize rağmen, oraya gitmedikleri anlamına gelir. Hatta "bizim Topkapı parkımız" ifadesinden, aynı kadınların normalde Topkapı Parkı'nda vakit geçirdiği

sonucuna varabiliriz. Peki iki park arasında ne fark vardır? Herhangi bir şüphe duymadan şunu söyleyebiliriz: Taksim Bahçesi, Müslüman kadınların –hatta imparatorluğun çeşitli milletleri arasında bir ayrım yapmadıklarını vurgulayan *Kadınlar Dünyası*'nın, açık fikirli editörü ve abonelerinin bile– çok fazla vakit geçirmediği bir bahçeydi; orası gâvurların bahçesiydi. İşte bu –görünüşte önemsiz olan– ötekilik ifadesi, İstanbul topografyasının çeşitli topluluklar tarafından nasıl deneyimlendiği hakkında bizlere çok şey söylemektedir.

Taksim Bahçesi'ni merkeze alan *Leonis*'in topografyası buna muadil bir ötekilikle nitelendirilir; romanda haklarında tek bir kelime bile geçmeyen Topkapı veya Sultanahmet parklarına karşı kurulan bir ötekiliktir bu. Bu mekânlar "Türklerin" mekânlarıdır ve bir Yunan gencinin anılarında yer edinemezler. Zaten İzmir'deki Yunan işgali sırasında yapılan, Halide Edip'in de öncüleri arasında olduğu en büyük mitinglerin Taksim Bahçesi'nde değil de Sultanahmet'te yapılması tesadüf değildir.[7]

---

[7] Tuhaf olan, Taksim'le ilgili bu ötekilik duygusunun günümüzde bile –çok marjinal olmasına rağmen– tamamen ortadan kaybolmamış olmasıdır. Profesör Ahmet Atan, "Yahudi, Ermeni ve Rum'sanız Gezi eylemlerinde aktif rol almanızı anlayışla karşılıyorum. Lütfen soyunuzu araştırın" cümlesini içeren 16 Haziran 2013 tarihli twitter mesajına, Taksim'deki bir kalabalığı gösteren bir resim eklemişti. Resmin üzerinde şöyle bir yorum vardı: "1908 Taksim / Ellerinde bayraklarla yürüyenler Yahudi, Ermeni ve Rumlar! / Slogan ise: / Abdülhamit istifa! / 2013 Tarih tekerrür ediyor!" (23 Temmuz 1908 ayaklanmasını gayrimüslimlerin yaptığını mı söylemek istiyor acaba?).

Tarihe Katkı Sunma Vesilesi Olarak 12. İzci Oymağı

Bu dönem Pera ve Taksim Bahçesi için bir ulusal heyecan dönemidir. İzmir'deki işgal, ardından İstanbul'un İtilaf Kuvvetleri tarafından işgal edilmesi, çok sayıda Yunan milliyetçisi gösteriye zemin oluşturur (Dönemin meşhur fotoğraflarında *Grand Rue de Pera*'daki binaların pencerelerine asılmış Yunan bayrakları görmek mümkündür). *Leonis* de, karakterleri aracılığıyla, gösterileri takip etmemize müsaade eder. Leonis'in ergenlik çağı İstanbul'un işgaline denk gelir. İtilaf Kuvvetleri'nin diğer birliklerinin yanı sıra Yunan birlikleri de Boğaz'ı geçer, meşhur deniz zırhlısı "büyük, ağır, demirden burçlarıyla *Kilkis* orada[dır], Marmara'nın orta yerinde büyük bir kale [gibidir]." *Kilkis*'in ikinci kaptanının, Leonis'in de mensubu olduğu 12. İzci Oymağının gençlerinin vazgeçilmez aşkı olan meşhur Eleni Foka'yla evlenmesi de tesadüf değildir. *Leonis*, genç Rumların, Mütareke döneminin İşgal İstanbulunda örgütlenen Yunan izci birliklerine nasıl yaklaştıklarına dair tek edebi tanıklıktır – ve bildiğim kadarıyla, geniş ve anlatısal tek tanıklık... Bu izcilerin çoğu belirli bir yaştan sonra, Leonis'in en yakın arkadaşı ve aynı zamanda idolü olan –Eleni Foka'yı elde etme konusunda rekabet ettiği– 12. Oymağın başı Pavlos Proios gibi, ilerleyen aylarda cepheye gitmişlerdir.

12. Oymak Leonis için *Argo*'daki Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenci kulübünün muadilidir. Tıpkı izcilerin buluşma noktası olan Taksim Bahçesi'nin bir İstanbul

alegorisi olması gibi, oymak da bir toplum alegorisidir; bir grup çocuğun, içinde bulundukları dönemde tarihsel sürece (İstanbul'un işgaline, Rum hemşerilerinin milli coşkusuna, bir açıdan da savaşın kendisine) katılırken içinde yer aldıkları toplumsal birimdir.

Theotokas'ın anlattığı Yunan izcilerin Türk tarihyazımı açısından da özel bir önemi vardır. İzciler, Mustafa Kemal'in 22 Ağustos 1919'da Erzurum'dan gönderdiği bir tamimde yer alır ve bu tamim, 'Mavri Mira' adlı gizli teşkilatın varlığına işaret eden tek tarihsel kaynaktır. Tamim şu şekildedir:

> *"Pek mevsuk elde edilen malûmata göre İstanbul Rum Patrikhanesi'nde 'Mavri Mira' isminde bir heyet teşekkül etmiştir. Bunun reisi Patrik Vekili Doroteos,[8] azaları: Atinagora, İnoz [sic: Enez] Metropoliti [İoakim], Yunan Kaymakamı Giritli Katehakis, Kaneloplos [sic: Kanellopulos], Dipasimas [sic], Ayinpa [sic: Andreas Antipas], Polimitis [sic], Siyari [sic] ismindeki zevattır.[9]*

---

[8] Patrikhane, 12 Ekim 1918'de Patrik V. Germanos'un istifa etmesinin ardından üç yıl boyunca *in locum tenens*, yani geçici vekil olarak Bursa Metropoliti Dorotheos tarafından yönetilmiştir. Bunun sebebi de Patrik V. Germanos'u tahtından indiren Yunan yanlısı metropolitlerin, yeni gelecek olan Patrik'in Sultan tarafından tanınmasını istemedikleri için seçimlere gitmekten kaçınmalarıydı. Yunanistan hükümeti de bu konuda etkin bir rol oynuyordu.

[9] Bahsi geçen isimlerin çoğunun Osmanlıcadan Türkçeye ak-

Heyet doğrudan doğruya Venizelos'tan talimat alıyor. Rumların ve Yunan Hükûmeti'nin muavenet-i nakdiyyesiyle pek azîm bir sermayesi vardır.

Vazifesi, Osmanlı vîlayetleri dahilinde çeteler teşkil ve idare eylemek, mitingler ve propaganda yapmaktır. Yunan Salib-i Ahmeri de bu Mavri Mira heyetine merbuttur. Vazifesi sureta muhacirlere bakmak gibi insanî bir perde altında çete teşkilâtı yapmak, tertibat-ı ihtilâliyyeyi ihzar eylemektir. Bu suretle eczâ-yı tıbbiyye ve levâzım-ı sıhhiyye namı altında silâh, cephane ve teçhizatı Memalik-i Osmaniyye'ye ithaldir. Hatta resmî Muhacirin Komisyonu da Mavri Mira heyetine tâbîdir.

İstanbul Patrikhanesi ve Yunan Konsoloshanesi esliha ve cephane deposu halini almıştır ve hatta kiliseler ibadet yerinden ziyade askerî ambarlar gibi kullanılmaktadır.

Ermeni Patriği Zaven Efendi de Mavri Mira heyeti tarafından satın alınmıştır.

Rum mekteplerinin evvelce bizim yapıp ta tam şimdi sırası iken maalesef terkettiğimiz izci teşkilâtları tamamen Mavri Mira heyeti tarafından idare olunmaktadır. İstanbul, Bursa, Ban-

---

tarılmış halleri, Yunanca orijinalleriyle uyuşmamaktadır. Doğru isimlere ulaşılması için, muhtemelen Yunanca bilmeyen biri tarafından Türkçeye aktarılmış olan bu metnin orijinalinin yeniden incelenmesi gerekmektedir. Metnin orijinaline ulaşmamız mümkün olmamıştır.

dırma, Kırkkilise, Tekirdağ ve mülhakatında izci teşkilâtı itmam olunmuştur. İzciler yalnız çocuklar değildir. Yirmi yaşını mütecaviz gençler de dahildir. Anadolu'da Samsun ve Trabzon cephane tevzi mahallidir. Müsait bir halde bir yelkenli Yunan sefinesi istasyon halinde cephane ve eslihayı hamilen bu mahallerde bulundurulacaktır. Ermeni hazırlığı da tamamen Rum hazırlığı gibidir."

Yukarıdaki tamimin özeti *Nutuk*'un ilk sayfalarında, metnin tamamı ise *Nutuk*'un 1 nolu vesikasında bulunabilir. Bu metin İnkılap Tarihi'ndeki 'Rum' algısının şekillenmesinde çok etkili olmuştur.

Tüm bunlara rağmen, Mavri Mira tarihsel açıdan hâlâ bir muammadır. Eldeki kaynaklar, yukarıdaki tamimde bahsi geçen olayların çoğunun bir gerçeklik payı olduğuna işaret etmektedir. Ancak bu bilgilerin bir kısmının da muğlaklığını koruduğunu ve ulaşabildiğimiz kaynaklardaki bilgilerle örtüşmediğini söylemek gerekir. Örneğin elimizde olan hiçbir Yunanca ya da Osmanlıca kaynak, Patrikhane'nin, Konsolosluk'un ve kiliselerin cephane depolarına dönüştürüldüğünden bahsetmez. Tamimde, elimizdeki kaynakların teyit ettiği bazı diğer bilgiler de mevcuttur.

Bir Tarihsel Kaynak Olarak *Leonis*

Leonis, tanıklık değerini, Yorgos Theotokas'ın yaşamından alır. Yorgo'nun babası, Sakız doğumlu bir avu-

kat olan Mihail (Mikes) Theotokas, işgal yıllarında Yunan ulusal hareketinin merkezi figürlerinden biridir. Patrikhane'nin hukuk danışmanı olarak Patrikhane'ye bağlı Tehcir Edilmiş Rum Ahali İçin Patrikhane Merkezi Komitesi'nin üyesi olur. Mihail Theotokas'ın kızı ve Yorgos Theotokas'ın kardeşi Lili Alivizatu kısa süre önce yayımladığı babası hakkındaki bir kitapta şu sözleri sarf eder: "Tehcir Edilen Ahalinin Karma Komisyonu'ndaki Yunan ve İngiliz subayların eve geldikleri ilk günü unutamam.[10] [O]nları, bir sandalyenin üzerinde Polemis'in *Bayrak* şiirini okuyarak karşılamıştım: 'Nerede karşıma çıksan / Olduğum yerde duruveririm, büyük bir coşkuyla / Gururla yaşarır gözlerim / Selamlarım seni tevazuyla [...]!' Makedonya Mücadelesi'nin ünlü 'Kaptan Ruvas'ı, Yunan birliklerinin başkomutanı olarak İstanbul'a gelmiş olan Albay Katehakis, gözlerinde yaşlarla beni kucağına almıştı."

Tehcir Edilmiş Rum Ahali İçin Merkezi Komite, Patrik V. Germanos'un Aralık 1918'de istifa etmesinin ardından, muhalif metropolitlerden biri olan Enez Metropoliti

---

[10] Bahsi geçen komitenin, toplantılarını Karaköy'deki Büyük Milli Han'da (günümüzde Büyük Balıklı Han) yapan *Tehcir Edilmiş Rum Ahali İçin Merkezi Komite* olup olmadığından emin değiliz. Mihail Theotokas'ın hukuk bürosu bu handaydı (Bu bilgiyi kendisiyle *Leonis*'in pek çok mekânının yanı sıra bu hanı da ziyaret etme fırsatı bulduğum Lili Alivizatu'ya borçluyum.) Ancak Merkez Komite'nin toplantı tutanaklarından anlaşıldığı kadarıyla bu toplantılara İngiliz subaylar katılmıyordu. Bu komitenin, Merkezi Komite üyelerinin işbirliği yaptığı (isminden de anlaşılacağı üzere 'karma' olan) ve İngiliz İşgal Kuvvetleri'nden kişilerin de yer aldığı 'Karma Komite' olduğu düşünülebilir.

İoakim tarafından kurulur. Yaşlı Patriğin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Ortodoks ahalinin yerinden edilmesi nedeniyle çıkan kargaşayı gidermekte başarısız olması da tahtını kaybetmesinin nedenlerinden biri olmuştur. Komitenin yaptığı önemli çalışmalardan biri de, Patrikhane arşivleri ışığında hazırladığı *Türkiye'de Helenizmin Uğradığı Zulüm ve Çektiği Çilenin Kara Kitabı* (1914-1918) başlıklı kitabı Yunanca ve Fransızca olarak yayımlamak olmuştur. Propagandif bir nitelik taşısa da, Ortodoks ahalinin yerinden edilmesine dair en önemli Yunanca kaynak olan bu kitap, Mustafa Kemal'in yukarıdaki telgrafından altı ay önce, Nisan 1919'da yayımlanmıştır. Mihail Theotokas da, Enez Metropoliti İoakim ve Stefanos Karatheodoris'le beraber bu kitabın yayımlanmasına katkıda bulunmuştur. Hem kitabın önsözünde hem de Venizelos'un seçim yenilgisinden sonra, 1920'de, Yunan İşgal Kuvvetleri Komutanı'nın (tamimde adı geçen E. Kanellopulos) İstanbul'dan giderken kendileriyle yakın işbirliği gösterdiği için Theotokas'a gönderdiği teşekkür mektubunda bu konudan bahsedilmektedir. Lili Alivizatu'nun aktardığı gibi, Kanellopulos bu mektupta Mihail Theotokas'a hitaben, "'Mütarekenin imzalanmasının ardından geçen iki sene içinde yaptığınız tüm hizmetleri burada saymam uzun zaman alacaktır' der ve *Spectateur d'Orient*[11] gazetesinin yayımlanmasındaki, Muhacirin İskân

[11] Mihail Theotokas'ın işgal dönemi İstanbulunda Fransızca olarak çıkardığı *Spectateur d'Orient* gazetesi, Yunan İşgal Kuvvetleri'nin gayriresmi yayın organıydı. Kızı Lili Alivizatu tarafından tasnif edilen 'MG Theotokas' arşivinde, 22.02.1919 ile 24.06.1919 tarihleri arasında yayımlanan Spectateur d'Orient ga-

Komisyonu'ndaki[12] ve İngiliz İşgal Kuvvetleri'nin özel komisyonundaki katkılarına da değinir."

Yunanistan hükümetinin temsilcileri Politis ve Kofinas'ın da katıldığı toplantılarda, İskân Komitesi'nin faaliyetleri, Kanellopulos'un ilgi alanındaydı. Buna karşılık komitenin, benim inceleyebildiğim toplantı tutanaklarında,[13] Mavri Mira Cemiyeti'nin faaliyetlerine benzer faaliyetlerden bahsedilmemektedir. Muhacir meselesi çok ciddi bir meseleydi ve komitenin, büyük kısmı Yunanistan devletinden gelen maddi kaynakları Trakya'daki mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmiyordu (Komitenin faaliyetleri, muhtemelen başkanının Enez Metropoliti olması nedeniyle Trakya üzerinde yoğunlaşmıştı).

Tamimde adı geçen bir başka isim de Makedonya Mücadelesi'nde 'Kaptan Ruvas' kod adıyla çarpışan,

---

zetelerini bulmak mümkündür. Gazetenin bu sayılarında ağırlıklı olarak aynı dönemde İstanbul'da yapılan Tehcir Mahkemeleri'nin tutanakları yayımlanmıştır. Gazete, *The Eastern Spectator* adıyla, İngilizce olarak da çıkmıştır.

[12] *Tehcir Edilmiş Rum Ahali İçin Merkezi Komite* veya İngiliz subayların da katıldığı bir 'Karma Komite,' bkz. dipnot 10.

[13] Bu tutanaklar Maros markalı bir dosyada 124 adet el yazması halinde arşivlenmiştir. Dosyanın kapağında şu ifadeler yer alır: 20 Aralık 1919 / Müsvedde defteri / Toplantı Tutanakları / Merkezi Komite-υ.τ.μ.ε.π / 13 Ağustos 1919-23 Eylül 1919 arasında yapılan toplantılar. Bu dosya 2008'e kadar Yunanistan İstanbul Başkonsolosluğu'nun arşivlerinde yer almaktaydı. Şu an Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın arşivlerinde yer almaktadır. Artık erişime açık olup olmadığı konusunda bir bilgim yok.

Venizelos'un yakın çalışma arkadaşı ve İstanbul'daki Yunan işgal birliklerinin başında bulunan Albay Katehakis'tir. Albayın nevi şahsına münhasır karakterinden ötürü yeraltı faaliyetlerine katılmış olması çok muhtemeldir. Ancak Venizelos Arşivi'nde inceleme fırsatı bulduğum, Venizelos ile Katehakis arasındaki yazışmalarda, bu konuda herhangi bir veriye rastlanmamaktadır. Tek istisna, Katehakis'le doğrudan alakalı olmayan şu bilgidir: Venizelos tarafından görevlendirilen Albay Katheniotis, Pontus'ta askeri örgütlenme imkânlarını araştırmak üzere Nisan 1919'da İstanbul'a gelir. Katheniotis, Katehakis aracılığıyla Venizelos'a ilettiği, 14 Mayıs 1919 tarihli telgraftan da anlaşıldığı üzere, öncelikle Karadeniz'de çeteler örgütleme konusuna olumlu yaklaşan İstanbul Pontuslular Cemiyeti'yle görüşür. Ancak Karadeniz kıyılarına hiçbir zaman ulaşamamış olan Albay Katheniotis, çeteler oluşturulmasına karşı çıkan Trabzon Metropoliti Hrisanthos'un ısrarından dolayı bu fikrinden vazgeçer ve Yunanistan'da Pontus askeri birlikleri oluşturmakla yetinir, ki bu birlikler Karadeniz kıyılarına hiçbir zaman çıkartma yapmayacaktır. Dolayısıyla Samsun bölgesindeki, Amasya Metropoliti Germanos Karavangelis'in desteklediği yerli çeteler, aslında Yunan hükümetinden hiçbir destek görmemiştir. Zaten Venizelos, Paris Konferansı başladığında, Pontus'un bağımsızlığını savunmayı bırakmıştı. Belki de 1919 baharındaki bu sonuçsuz çabalara dair bazı istihbarat bilgileri, Atatürk'ün aynı yılın Ağustos ayında gönderdiği telgrafın merkezinde yer alır. Hatta Yunan Kızıl Haçı'nın, Nisan 1919'da Karadeniz'e yaptığı bir yolculuğun da bü

istihbaratla alakalı olduğu söylenebilir. Buna karşılık Yunan Kızıl Haçı'nın Venizelos'la sürdürdüğü yazışmaların gerçekten de bölgede bulunan çok sayıdaki muhacirin bakımıyla alakalı olduğu, silah ve mühimmat gönderimine dair bir talep içermediği anlaşılıyor.

Bu konuda değinilmesi gereken son bir nokta daha var: izcilik meselesi. İstanbul'daki izci oymakları işgalden kısa bir süre sonra örgütlenmeye başlamışlardır. Katehakis'in önerisi üzerine Yunan İzci Teşkilatı'nın başkanlığına, Yunan birliklerinin başdoktoru, Mustafa Kemal'in tamiminde de bahsi geçen Andreas Antipas getirilir. Oymakların sayısında birdenbire büyük bir artış olur; bu durum İstanbul Rumlarının, önceki tarihlerden beri, çok sayıda iyi örgütlenmiş spor kulübüne sahip olmasıyla yakından ilişkilidir. Oymakların sayısı 45'i bulur; 7 Haziran 1920'de, dünyada izciliğin kurucusu sayılan Robert Baden-Powell'ın İstanbul'u ziyareti vesilesiyle yapılan geçit törenine –150 Ermeni ve 50 Yahudi izciyle beraber– 2500 Rum izci katılmıştır. Savaş döneminde izcilik teşkilatının Rum gençler arasında milliyetçi bir haletiruhiye oluşmasında büyük rol oynadığı aşikârdır. Bazı gençlerin, onları izci teşkilatına sokan kişilerin tavsiyesiyle, Yunan ordusuna katıldıkları da açıktır. Yine de elimizde orduya katılma ile izcilik arasında 'Mavri Mira' adlı gizli bir cemiyet tarafından idare edilen, sistematik bir ilişki olduğuna, hatta iki yapı arasında herhangi bir ilişkinin varlığına işaret edebilecek bir veri bulunmamaktadır. Ayrıca 'Mavri Mira' hakkında, elimizde tek bir arşiv malzemesi bile yoktur. Buna karşın Mustafa Kemal'in tamiminde, dönemin

gerçekliğini yalnızca yaklaşık olarak yansıtan bir tarihsel çerçeve çizilmiş ve Yunanca isimlerin yanlış aktarılmış olması, bu telgrafın bir tarihsel kaynak olarak değerini tamamen yok etmese bile azaltmaktadır. Bu telgrafta geçen isimler ve olaylar kuşkusuz gerçektir. Ancak elimizdeki birincil kaynaklar, söz konusu faaliyetlerin, gerçekte telgrafta çizildiğinden çok daha parçalı ve başarısız olduğunu göstermektedir.

Tarihin algılanışında kavramsal şemaların, en az kaynaklar kadar belirleyici bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Tarih şüphesiz büyük bir komplo teorisi şeklinde okunabilir. 'Rum mezalimi'nden bahseden, Mavri Mira'ya odaklanan çok sayıda kitap bulunuyor. Komplocu yaklaşımda, bilindiği üzere, eldeki bilgilerdeki boşluklar, Mavri Mira konusunda olduğu gibi, birtakım farazi gizli senaryolarla doldurulmaya çalışılır. Zaten her şeyi bilmemiz mümkün olsaydı, komplo teorileri nasıl var olabilirdi ki? Ancak bir ihtimal daha var: tarihi, çeşitli tarihsel öznelerin sözleri ve eylemleri üzerinden kavramaya çalışmak, bu öznelerin bize gerçekten ne söylediklerini anlamaya çalışmak. Kuşkusuz bu diğerlerinden çok daha zor bir yaklaşım; hem ihtiyatlılık ve itina hem de bu öznelerin birbiriyle çelişen görüşlerini anlama çabası gerektiriyor. İstanbul tarihinin önemli bir sayfasının, Osmanlı İmparatorluğu vatandaşı olan Grekofil, okur-yazar Rumların gözünden, yalın bir dille anlatıldığı *Leonis* bu şekilde ele alınırsa çok faydalı olabilir. Lili Alivizatu, bu kesime mensup Leonis-Yorgos Theotokas ve ailesi hakkında, hikâyenin biyografik altyapısındaki boşlukları dolduran şu

sözleri yazar: "O yıllarda ailelerimiz ruhumuzun derinlerine Yunanistan'ı aşılıyordu, bize milli marşı öğretiyor, vatansever şarkılar söyletiyorlardı. Mütareke döneminde babamın, elinde bir sözlükle anneme, dikmesi için Yunan bayrağını tarif edişini nasıl unutabilirim ki? Bir çarşaf uzunlamasına parçalara ayrılmış, bu parçaların yarısı mavi mürekkeple boyanmıştı. Kurtarıcılar, bu kadar çok Yunan bayrağının nereden çıktığına şaşırıyordu. Hâlâ, annemin, Komutan Paraskevopulos'un karşılama töreni için Yorgo'nun izci üniformasını aceleyle diktiğini hatırlarım. Yanılmıyorsam, model olarak F. Vegleri'nin üniformasını kullanmıştı; onun da üniformayı nasıl böyle çabucak bulabildiğini bilmiyorum. Aile arşivimizde Yunan ordusunun ve işgal birliklerinin komutanlarının şerefine düzenlenen etkinlikler için hazırlanan, mavi-beyaz kurdelelerle çerçevelenmiş davetiyeler, Manolis Kalomiris'in[14] şefliğinde konser veren Yunan Askeri Bandosu'nun, Leonidas Paraskevopulos tarafından imzalanmış konser programı ve daha pek çok şey var." Başka bir yerde de şunları söyler: "Annemin ve babamın, bir yurtdışı seyahatinde, yıllardır görmedikleri Binbaşı Vlahopulos'la karşılaşmalarını hatırlıyorum. Ne çok duygulanmıştı üçü de... O günden beri, ne zaman bir araya gelseler, Binbaşı Vlahopulos'un Yunan birliğiyle Boğaz'a yerleştiği ve gece bekçisinin ağır sopasını vura vura 'Yunan kumandan Bey'in akşam dokuzdan sonra sokağa çıkmayı yasakladığını ilan ettiği günleri anarlar. Her sabah bayrak töreninde ortalığı inleten

[14] İzmir kökenli Yunan bestekâr.

milli marşı ve Dolmabahçe'nin önüne demirlemiş olan *Averof* zırhlısının bandosunun Pera'ya kadar gelen sesini de unutamam. Yeri gelmişken söyleyeyim, Bahriye subayı Hacikiryakos'un *Averof* zırhlısında düzenlediği bir kokteylin –aile arşivimizde bulunan– davetiyesinde, 'Gemiye ait kayık Dolmabahçe iskelesinde şu saatte davetlileri bekleyecektir' yazar. Kısa süre öncesine kadar, Abdülhamit'in sarayının önünden geçmek bir yana, kafalarını kaldırıp oraya bakmaya bile cesaret edemediklerini söyleyen İstanbul Helenleri için bunun manası açıktır."

Son olarak Lili Alivizatu kitabında yer alan bir fotoğrafın künyesinde şu ifadeleri kullanır: "Savaş döneminde, reaya fesiyle Mihail Theotokas. Evimizin balkonundan işgal kuvvetlerinin Boğaz'dan geçtiğini gördüğümüzde fesini havaya fırlattığını hatırlıyorum. Yorgo'yla hemen fesi kapmış, üzerinde zıplaya zıplaya ezmiştik."

Mihail Theotokas'ın, İstanbul Rumları arasında belirli, ama dar olmayan bir gruba mensup olduğu unutulmamalıdır. Mihail, Sakız adasında dünyaya gelir, Atina'da hukuk eğitimi alır. Çok az Türkçe bilir; İkinci Meşrutiyet döneminde Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na Sakız milletvekili olarak adaylığını koyduğunda, İstanbul'un Rumca basını, "zamanını İngilizce öğrenerek harcadığından, tam bir Sakızlı gibi, tek kelime Türkçe bilmeden Türk meclisine girmeyi arzuluyor" şeklinde ithamlarda bulunur. Torunu Nikos Alivizatos'un aktardığı üzere, İstanbul'da kaldığı dönemde hiç gayrimenkul sahibi olmaz. Mihail 1922 yılında, İngiliz yetkililerin isminin bir kara listede bulunduğunu haber vermeleri üzerine birdenbire İstanbul'u terk

etmek zorunda kalır ve Atina'ya gider. Aynı yıl Venizelos, Ekümenik Patrikhane'ye dair konularda en yetkin kişi olarak görülen Mihail'den, Lozan Antlaşması müzakereleri için Paris'e gelmesini talep eder. O, iyi bir Helen ve Avrupa eğitimi görmüş, Patrikhane hariç Osmanlı İmparatorluğu'ndaki geleneksel yapılardan uzak yaşamış, orta sınıf mensubu bir hukukçudur. Osmanlı idaresine daha yakın olan veya bu idari yapı içinde bizzat yer almış kişilerin tanıklıkları, İstanbul'a ve İstanbul tarihine dair bambaşka bir tablo çizer. Aynı şey İstanbul'da ya da milliyetçi dünya görüşüne daha mesafeli olan taşrada yaşayan, daha az mürekkep yalamış kişiler tarafından kaleme alınmış popüler kaynaklar için de geçerlidir.

Faruk Bilici'nin bir makalesine göre, Türkçeye çevrilmiş Yunanca kitapların çok büyük bir kısmı aynı önyargıyı yeniden üretmektedir: dış güçlerin emperyalist çıkarları, uyumlu bir şekilde bir arada yaşamakta olan halkları birbirine düşman etmiştir. Fazla indirgemeci olan bu anti-emperyalist, 'sol' yaklaşım, söz konusu dönemin temel bir bileşenini; olayların gidişatında büyük rol oynayan, İmparatorluğun kırsal kesimlerindeki alt tabakalara değil ama burjuva-kentli kesimlere nüfuz etmeyi başarmış olan milliyetçiliği yok sayar. Son yıllarda yazılıp Türkçeye çevrilmiş, İstanbul'un kozmopolit yapısına vurgu yapan kitaplarda da aynı sorun vardır. Her iki anlatıdan da ayrışan *Leonis* bizlere milliyetçi gerçeklik anlayışını, ılımlı ve doğrudan şiddet içermeyen bir veçhesiyle sunar. Bunu serinkanlılıkla ve belirli bir mesafeyi koruyarak yapar; zaten Theotokas'ın İstanbul'dan Atina'ya göç etmesinden tam

17 yıl sonra kaleme alınmıştır. Bu anlatı büyük olasılıkla Türk okuru şaşırtacaktır. Osmanlı İstanbulunu yalnızca Türklerin yaşadığı bir şehir olarak sunan *Sinekli Bakkal*[15] da, aynı şekilde Rum veya Ermeni okuru şaşırtır. Fakat bu milli edebiyat göz ardı edilemeyecek bir gerçekliği, bugün içinde yaşadığımız dünyayı yaratan dinamiğin ta kendisini yansıtır. Daha önce de belirtildiği gibi bu gerçeklik potansiyeli barındıran bir ütopyadır. Zaten tarihte hiçbir şey, ne milliyetçilik ne de kozmopolitizm, edebiyatta olduğu kadar net olmaz, olamaz. Osmanlı İmparatorluğu'nun, yüzbinlerce kişiden oluşan tebaası içinde herkesin aynı fikre sahip olması mümkün değildi. Lakin bazıları, mesela Leonis'in babası Mihail Theotokas ve Halide Edip, çoğunluğun kaderini etkileyecek olan doğrultuda düşünüyorlardı. Mihail Theotokas'ın oğlunun ve Halide Edip'in eserleri bütün bunları anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Başta söylediğimiz üzere *Leonis*'in 1939 Atinasında, İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde kaleme alındığı unutulmamalıdır. Theotokas, *Leonis* için yazdığı sonsözde "Sonradan binlerce şey söylenebilir tabii" der ve "ancak o an, kesinlikle emin olduğum tek şey (hatta belki de başka hiçbir şey düşünemiyordum) savaşın yaklaşan sesiydi" diye devam eder. *Leonis*'in *Kakania*'sı, çeşitli milliyetçilikler tarafından parçalanmış olan Osmanlı İmparatorluğu değil, yitecek olan sayısız insan hayatı ve evrensel hege-

---

[15] Yunanca baskısı için bkz. Χαλιντέ Εντίπ Αντίβαρ, *Ο δρόμος του Σινεκλί Μπακάλ*, μετάφραση από Φραγκώ Καράογλαν, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1999.

monyasıyla devasa bir savaşa giren ihtiyar Avrupa'ydı. Leonis'in arkadaşı, 12. Oymaktan Stasinos'un Yunan ordusuna katıldıktan sonra, kendini yenilgiye uğramış ve hasta halde Atina'da bulduğunda sarf ettiği sözler, tam da o tarihsel krize işaret eder: "Her şey komik. [...] En komiği de ideolojiler, mücadeleler." Ve "Leonis, bu yenik düşmüş askerin yanında bitkinliğinin, isteksizliğinin ve acısının büyüdüğünü" hisseder.

Büyük ihtimalle Metaxas diktatörlüğünün Atina'sında, yaklaşan savaşın Theotokas'ın kulaklarını tırmalayan gürültüsü, *Argo*'yu tanımlayan kişiliksizleştirme hissiyatına yeni ve doğrudan ulusal olmayan (Barrèsçi olmayan diyebiliriz) bir şekil vermekteydi. Bu defa krizi, ve ondan kaynaklanan değerin göreliliği bir *milli ideal*'in kriziyle, 'Helenizmin daralması'yla özdeşleştirmek mümkün değildi. Sorumlu olan artık "asır"dı, bu asrın insanlarını "niteliksiz adamlar" yapan tarihin tamamıydı: "Hangi yanımıza bakarsak bakalım ikiye bölünmüş olduğumuzu görüyoruz: inancımız yok, bilgimiz yok, ama aynı zamanda da fikirler, kuşkular ve önsezilerle doluyuz. Amacımız yok, ama kuvvetle bir şeyler yapma ihtiyacı duyuyoruz. Hem hülyalara kapılmış gibiyiz hem de bilinçle doluyuz, hem romantiğiz hem de bilim ve hakikatle donanmışız, tanrısız bir dinin takipçileri gibiyiz, dün yaşamış, yarın yaşayacak, hatta ne dün yaşamış ne de gelecekte yaşam bulabilecek olan pek çok şeye âşığız. Her neyse, ne yapalım işte, bizler böyleyiz, bunları bile bile yapmadık, eğer bunlar birilerini mutsuz kılıyorsa affımızı dileriz; fakat varoluşumuzu belirleyen asır böyle olmamızı istedi."

1939'a gelindiğinde, babasının İşgal İstanbulu dönemindeki milli ideallerinden uzaklaşmış olan 34 yaşındaki Yorgos Theotokas, kitabın sonunda, Leonis'in ağzından şu sözleri sarf eder: "İçinde yaşadığım yüzyılın çelişkileriyle mimliyim ben, yüzyılımın ürünüyüm, Tarih'in istenmeyen çocuğuyum."

Bibliyografya

- Halide Edip Adıvar, *Sinekli Bakkal* [İngilizce 1. baskı, *The Clown and His Daughter*, 1935], İstanbul, 1936.
- Lili Alivizatou, *Μνήμη Μιχαήλ Γ. Θεοτοκά. 1872-1951* [*Mihail Theotokas'ın Anısına, 1872-1951*], özel basım, Atina, 1993.
- Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (1983) [Türkçe baskısı için bkz. *Hayali Cemaatler*, Metis Yay., 1. Baskı, Ağustos 1993].
- Anna Maria Aslanoğlu, *"Staying away from Politics, not Foreseeing Militarism": The Case of Corps of Greek Scouts in Armistice Istanbul, 1918-1923*, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Eric Auerbach, *Mimesis: Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur*, A. Francke Verlag, 1946.
- Maurice Barrès, *Les déracinés*, Fasquelle, Paris, 1897.
- Faruk Bilici, «La littérature grecque contemporaine traduite en turc: un capital de sympathie», *Cahiers Balkaniques n° 33/Turquie, Grèce: un passé commun, des nouvelles perspectives* (der. Faruk Bilici), 2004.
- Luc Boltanski et Laurent Thévenot, *De la justification. Les économies de la grandeur*, Paris, Gallimard, 1991.
- Ayşe Hür, "Halide Edip ve Ermeni yetimleri," *Taraf*, 15.1.2012.
- Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Ankara, 1927.
- Nuriye Ulviye Mevlan (der.) "Taksim Bahçesi," *Kadınlar Dünyası*, 9 Mayıs 1330/22 Mayıs 1914.

- Robert Musil, *Der Mann ohne Eigenschaften*, τόμ. 1 Rowohlt, Berlin 1930, c. 2, Rowohlt, Berlin 1933, c. 3 Rowohlt, Lausanne 1943.
- Stefan Zweig, *Die Welt von Gestern. Erinnerungen eines Europäers* [1944], S. Fischer, Frankfurt am Main, 1982.
- Nikolaos Paradisis, *Προσκοπισμός στις αλησμόνητες πατρίδες. 1919-1922* [*Unutulmaz Memleketimizde İzcilik, 1919-1922*], O Mikros Romios, Atina, 2000.
- Dimitris Stamatopulos, «Ορθόδοξο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως 1839-1923», 2008, *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού/ Κωνσταντινούπολη*, URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=10973>
- Yorgos Theotokas, *Ελεύθερο πνεύμα* [*Elefthero Pnevma*, 1. Baskı 1929], Estia Kitaplığı, 1998.
- Yorgos Theotokas, *Αργώ* [*Argo*, cilt 1. 1933, cilt 2. 1936], Estia Kitaplığı, 1998.
- Yorgos Theotokas, *Στοχασμοί και Θέσεις, Πολιτικά Κείμενα: 1925-1949 Και 1950-1966*, 2 cilt, (der.) Nikos Alivizatos, Mihalis Tsapogas, Estia Kitaplığı, Atina, 1996.

LEONİS

1

Rengârenk boya kalemleri, sürü sürü suluboya kutuları ve güzel boyama defterleri vardı. Resim kâğıtları birinci sınıftı; kalın, süt beyazı, dokununca insanın elini okşayan, hani bakmaya doyamadığın, bakarken insanı mutlu eden türden. Üzerlerine azıcık boya sürdüğünde, kendini resim çizmekten alıkoyamazdın.

Dört yaşından beri resim yapıyordu, belki de daha da öncesinden. En büyük takıntısı eline geçirdiği her büyük beyaz kâğıdın üzerini resimlerle doldurmaktı. Önceleri kâğıtları soytarı ve oyuncak resimleriyle dolduruyordu. Sonraları askerler, papazlar, hayvanlar, vapurlar çizmeye başladı. Başladığı zaman kendisi de ne çizeceğini bilmiyordu, ama yavaş yavaş hikâyesini oluşturuyordu. Resimler konuşuyor, yürüyor, biri bir diğerine sesleniyordu, tıpkı büyükannenin masalları gibiydiler, bitmek bilmiyorlardı.

Bazen bir evin çatısında yürüyen bir eşek resmi çiziyordu ya da gökyüzünde balon gibi uçan şişman bir kadın, bunlar gülmek içindi. Yabancı bir eve gidip de yaramazlık yaptığı zamanlar eline bir kâğıt bir de kalem tutuşturup onu bir köşeye oturtuyorlardı, ancak o zaman kimseyi rahatsız etmiyordu. Yolda, büyük beyaz bir duvar gördüğünde, durup bu duvarı insanlar, ağaçlar ve hikâyelerle doldurmanın ne kadar güzel olacağını düşünürdü. Aklı duvarda kalır, yürürken dönüp dönüp duvara bakardı, mümkün olsa da duvarı yanında götürebilse diye düşünürdü. Şehir'deki bütün duvarların üzerine resimler yapılmalı diye düşünürdü; evler, kiliseler, mandıra duvarları, camiler, saraylar, hepsi baştan aşağıya resimle dolabilirdi, o zaman her sokak, bir uçtan bir uca, içinde güzel resimler bulunduran bir kitap gibi olabilirdi. Bunun mümkün olamayacağını bilirdi, ama düşünmek gene de hoşuna giderdi.

Bazı zamanlar kurşun askerleriyle uzun uzun oynar, onlara dair hikâyeler uydururdu: Savaşlar, kuşatmalar, casusluklar ve kurşuna dizilmeler. Sonunda bayraklar, yenenler ile yenilenlerin aynı sırada olduğu büyük geçit törenleri olurdu. En önde *evzonlar*,[1] daha sonra bol kırmızı şalvarlı, Fransız ordusuna mensup fesli Cezayirli askerler, gaydalı, etekli İskoçlar, koskocaman tüyden şapkalarıyla İngiliz muhafız birliği, mavi renk giymiş yayan

---

[1] *Evzon*, Yunan ordusunda karacı, hafif silahlı askerlere verilen isimdir; bu askerler fustanella giyerler. *Fustanella* –günümüzde Yunanistan Meclisi'nin önünde duran askerlerin giydiği– beyaz etekli, beyaz çoraplı ve çarıklı bir tür üniformadır –çn.

denizciler, en sonunda zırhları, miğferleriyle Fransız ve beyaz üniformalarıyla, mızraklı Alman süvariler. Leonis başkomutandı, bütün komuta ondaydı. Miğferini takıyor, kılıcını kuşanıyor, davulunu çalıp odanın içinde dönerek geçit törenine katılıyordu. Kafaları düşen bazı kurşun askercikler de bir sıra halinde törene katılıyorlardı – kafası olmayanların da törene katılımını izlemek çok komikti. Durmadan komik şeyler oluyordu.

Kimi zaman içinde şiirler olan büyük kitabın sayfalarını karıştırırdı.

Kalın bir kitaptı, kırmızı bir kapağı vardı, üzerinde altın renkli, süslü harflerle *Antoloji* yazıyordu. İçinde farklı farklı başka küçük başlıklar da vardı: *Dini şiirler*, *Vatan şiirleri*, *Bakhüs şiirleri*, *Erotik şiirler*... Dini şiirlerin ve Vatan şiirlerinin ne demek olduğunu iyi-kötü biliyordu. Bakhüs şiirlerinin ne demek olduğunu sormuştu ve ona anlatmışlardı. Erotikleri de sormuştu, ama kimse ona doğru dürüst bir açıklama yapmamış, lafı dolandırmış, onunla alay etmişti; kimse gerçeği söylememişti. Bu nedenle bir gün büyükannesine gitti ve pek çok şiir biliyor olmakla övündü. Büyükanne, "Hangi şiirleri?" diye sorduğunda, Leonis, "Erotik şiirler" dedi. Bunu kurnazlığından, büyükanneden laf koparabilmek için söylemişti. Ama büyükanne gözlüklerini takmış onun gözlerinin içine bakarak "Erotik şiirler ne demek?" diye sormuştu. Leonis ne cevap vermesi gerektiğini bilmiyordu, yaptığı kurnazlık ortaya çıktığı için utandı. O zaman büyükanne, "Böyle şeyler söyleme! Yaşına uygun değil," dedi. Leonis

çok üzülmüştü. Bu yaş meselesini durmadan yüzüne vurmaları da olacak şey değildi.

Antoloji'nin içinde şairleri gösteren bazı resimler de vardı. Bir tanesi zayıf ve kibar birine benziyordu, açık bir alnı ve güzel, beyaz saçları vardı. Bir diğeri şişman ve güçlü görünüyordu: Bıyıkları ve geniş favorileri vardı. Kavgaya hazır sanırdın. Bir diğerinin sivri bir sakalı vardı, siyahlar giymişti ve çok üzgün duruyordu. Dördüncüsü bir *fustanella* giymişti. Türlü çeşitli şair vardı, ama sanki hepsi biraz vahşi, biraz da bir hülyaya kapılmış gibiydiler. Hepsinin en güzeli, açık yakalı bir kıyafet giyen Lord Byron'du. O bir yabancıydı, ama Yunanlar onu kendilerinden biri olarak kabul ediyor, ona övgüler diziyorlardı, ne de olsa hayatını Yunanistan'ın özgürlüğü için feda etmişti. Leonis onu anlatan şiirleri pek anlamasa da saatlerce onun resmine bakıyor, düşünüyordu. Ona diğerlerinden farklı bir sevgi ve hayranlık duyuyordu. Bu genç adam o kadar büyük bir iş yapmıştı ki, Yunanlar onun için ne yaparlarsa yapsınlar yetmezdi. Bir gün Leonis, ortalıkta kimse yokken, kitabı odasına götürmüş ve orada Lord Byron'un resmini öpmüştü. Ama sonraları bu yaptığından utanç duymuştu.

Pazar günleri öğlen dedesi gelir ve Leonis'i dizlerine oturtarak komik şarkılar söylerdi:

Tahtirli nereye gidiyorsun mori,
Bakkala peynir almaya,
Peyniri bulamadık,
Bakkalı dövdük...

Dede onu gıdıklıyor, Leonis de çığlıklar atıyordu. Daha sonra dede, orada bulunan kişilerle ciddi konuşmalar yapıyordu. Anladığından değil ama, bu konuşmaları dinlemek hoşuna gidiyordu. Bir köşeye sinip kulak kabartıyordu.

Dede uzun boyluydu, filinta gibi adamdı; Yunan halk danslarını severdi. Beyaz sakalı dört köşe kesilmişti. Pazar günleri siyah redingotunu ve yüksek şapkasını giyerdi, elinde tıpkı despotların[2] kullandıkları gibi büyük, ağır, sapı gümüşten bastonu olurdu. Arkasından ona 'İhtiyar Bilarikis' derlerdi. Çocukları da, 'İhtiyar Bilarikis'in Çocukları'ydı. Herkes onları bu adla tanırdı. Leonis de İhtiyar Bilarikis'in torunuydu. Büyükbaba herkesin hakkından gelir, herkese emirler yağdırırdı.

İyi ve kötü saatte olsunları vardı dedenin. Şakalar yapıp güldüğünde herkes güler ve eğlenirdi. Yüzü asık olduğunda ise etrafındaki hiç kimse sesini çıkarmazdı. Böyle bir anda evlerine gittiğinde, büyükanne seni avlu kapısında 'sakın yüksek sesle konuşma, gülme ve gürültü yapma' anlamına gelen yüz işaretleriyle karşılardı. Anlar ve ona göre hareket ederdin. Merdivenleri ayak parmaklarının ucunda çıkar ve kapıları ses çıkarmadan kapamaya gayret ederdin.

Büyükbabanın zaman zaman sokakta birilerine dayak attığı herkes tarafından bilinirdi. Bu mesele dedenin yanında konuşulmazdı, ama bütün sülalenin dilindeydi.

---

[2] Kelime Yunan dilinde, kilisedeki en üst düzey din görevlisi ya da büyükçe bir coğrafi bölgenin dinsel önderi anlamına gelir –çn.

Bir keresinde gündüz gözü, hem de öğle vakti, birini Galata Köprüsünde bastonuyla dövmemiş miydi? İnsanlar toplanmış, bazı tanıdıklar onu görmüştü, Türk bekçiler de olay yerine gitmiş, ona bir şey demeyip kalabalığı dağıtmakla yetinmişlerdi. Bekçilerle ilişkileri her zaman çok iyiydi, kimse bunun nedenini tam olarak açıklayamazdı. Belli ki duruşunda, havasında görevlilerin saygı duyduğu bir şey vardı. Polis karakollarının önünden geçtiğinde ona asker selamı verirler, birini dövdüğünde ise kızmak bir yana gülümserlerdi. Onun gibi boyu posu, gücü kuvveti yerinde, saygın bir ihtiyarın, serseriliğe ceza vermesine göz yumar gibiydiler. Bir keresinde kendi bürosunda, Galata'nın meşhur tüccarlarından birine tuhaf bir şekilde dayak atmıştı. Fiyatta anlaşamamışlar, dede iki eliyle kalın ciltli, koca bir hesap defterini tuttuğu gibi adamın kafasına vurmaya başlamıştı. "Ticaret ayağa düşmüş" demişti sonraları. "Ticarette kimseye güvenilmiyor artık, millet değerlerini yitirmiş!"

Leonis dedesini severdi.

2

Holde, mutfağa yakın bir yerde konuşuyorlardı.

Evin aşçısı Katerina o sıralarda yaşanan tuhaf olaylar hakkında bir hayli özel bilgiye sahipti. Bu bilgiler biraz da masalı andırıyordu.

"Sırp Kral, yanında Kraliçe'yle beraber saraylarının yanında yürüyüşe çıkan Avusturya Kralına ateş etti. Kraliçe Kralı korumak için önüne geçti, ama Kraliçe de gitti! Her ikisi de aynı kurşunla öldürüldü. Şimdi Avusturya, Sırbistan'a savaş açmak istiyor."

Ama oda hizmetçisi Sevasti olayları başka türlü biliyordu. "Avusturyalı, Sırp'ı öldürdü, Rusya da öfkesinden Avusturya'ya savaş açmak istiyor," diyordu.

Katina,[3] "Hayır" diyordu. "İşler benim sana söy-

---

[3] Katerina isminin kısaltılmış, günlük kullanımdaki şekli –çn.

lediğim gibi. Sırp Avusturyalı'yı öldürdü ve bu nedenle de Avusturya Sırplarla savaşmak istiyor, dahası Ayı[4] da Sırbistan'a zarar verecek olanla savaşacağını söylüyor. Ruslarla Sırplar aynı soydan o yüzden birbirlerine destek oluyorlar. Hırvatlar ile Karadağlılar da aynı soydan."

Sevasti ise "Ben onları bilirim, ben onları bilirim," diyerek başını sallıyordu. Her zaman her şeyi biliyor havasındaydı.

Leonis onların konuşmalarını pek ciddiye almazdı. Onlara pek güveni yoktu. Geçen yıl buna benzer bir konu üzerine Tarabya'da, Boğaz'dan geçecek büyük, kapkara bir vapur hakkında yaptıkları tartışmayı hatırlıyordu. Katina vapurun bayrağının Rus, Sevasti ise Alman bayrağı olduğunu söyleyip duruyordu; oysa Leonis o bayrağın Fransız bayrağı olduğunu çok iyi biliyordu. Nasıl olur da karıştırabilirlerdi? Bütün bir dünya Fransız bayrağının renklerini bilirdi, bu bayrak her nereden geçerse geçsin insanlar selam verir, gülümserlerdi. Ama Leonis'i kim dinlerdi ki? Bu kavga tanımadıkları bir papazın limanda Katina'yla vapurlar ve denizler üzerine sohbete tutuştuğu gün olmuştu. Papaz, Boğaz'dan geçen ilk buharlı gemiyi daha dün gibi hatırladığını anlatmıştı. Bütün köyler altüst olmuş, koca bir güruh kıyıları doldurmuştu. Yunanlar ve Türkler, başlarında papazları ve hocalarıyla vapurun geçişini izlemeye gelmişlerdi. Herkes dünyanın sonunun geldiği konusunda hemfikirdi. Katina ise derin düşünceler içinde kafasını sallayıp duruyordu. Leonis, içinden, "Dünyanın sonu mu, niçin?" diye sorguluyordu.

---

[4] Ayı ile kastedilen ülke Rusya'dır –çn.

Şimdi bir kulağıyla koyulaşan tartışmayı dinlerken bir yandan da holdeki pencereden aşağı sarkıyor, içinde büyük kömürcünün bulunduğu arsaya bakıyordu. Bu kömürcüyle tanışıklığı vardı. Kömürcünün çocukları sürekli olarak dışarı çıkıp, "Çocuk, çocuk baksana, buraya bir asker atsana!" diye bağırıyorlardı.

Leonis sırayla kurşun askerlerini aşağıya atıyordu. Kömürcünün çocukları üst üste yığılı duran kömürlerin ve odunların üzerinde neşeyle zıplıyor, biri diğerinin önüne geçmek istiyor, bazen de düşüyorlardı. Hiç kimse bu çocuklara karışmıyordu, çocuklar istediklerini yapmakta serbesttiler, Leonis bazen bu çocukları kıskanırdı. Kimi zaman, telefon oyunu için bir köşesine ip bağlanmış karton bir kutuyu aşağıya sallardı.

Ama o gece çocuklar yerlerinde yoktu. Yalnızca kömürcü vardı. İyi giysilerini ve şapkasını giymiş, kaldırıma attığı sandalyesinde gazete okuyordu. Bütün bu resmiyetin nereden kaynaklandığını kim bilebilirdi? Belki de savaş yüzündendi.

Hava sıcak, ortalık sakindi. Gece yavaş yavaş iniyordu. Yol bomboştu, ama büyük Kostantinopolis bir arı kovanı gibi uğulduyordu. Komşu mahalledeki taş yollarda arabalar gidiyor, tanımadık satıcılar mallarını satmak için bağırıyorlardı. Gri yüksek evlerin arasından müzik sesleri de geliyordu, buradan bir piyano, oradan bir laterna ya da şarkı söyleyen bir kız sesi... Ayia Triada'nın çanları akşam ayinini haber veriyordu. Bahçelerde köpekler havlıyordu. Ağaçlar mis gibi kokuyordu. Biraz ileride, Ayaspaşa'da gezinti yollarının kalabalık olduğunu hissediyordun. Talim yerlerinde, salıncaklı tahta atlarda, hokkabazların, hokus

pokusçuların ve pehlivanların barakalarında kim bilir ne tür itiş kakışlar, ne komiklikler, ne curcunalar oluyordu. Bira satılan yerlerde oturacak yer bulmak mümkün olmazdı, masalar arasında çocuklar koşuşturur, etrafta oynar dururlardı. Hafif toplu, kırmızı suratlı, kocaman bıyıklı ve güleç yüzlü hafif müzik şarkıcıları ise ellerinde gitarlarıyla küçük bir sahnenin üzerinde yerlerini almış olurlardı:

Her yere yolculuklar yaptım, bütün dünyayı dolaştım,
Saklamıyorum, güzel kızlarla karşılaştım
Ama bizim İzmirli kız gibisine
Ki gözleri, insanın kalbini çalar
Dudakları öpülmek için yaratılmıştır
Hiçbir yerde rastlamadım...

Leonis, Katina'nın hikâyelerinden bıkmıştı, yerinden sıçrayarak odasına resim yapmaya koştu.

Ama birkaç gün içinde aynı konu hakkında salonda da büyük bir konuşma oldu. Dede, Canis Dayı, Loksi Teyze ve Markela Teyze masanın üzerine büyük bir Avrupa haritası açmış elleriyle bir yerleri işaret edip bağrışıyorlardı:

"Buradan geçecekler!"

"Hayır, doğal yol burada, tarihi yol, tüm tarih boyunca istilaların yapıldığı yol!"

"Fransızlar Alsace'a doğru ilerliyorlar!"

"İngiliz donanması onları buraya kapadı, kıstıracak..."

"Rusya..."

"Rusya..."

"Rusya..."

Rusya haritanın üzerinde bir su baskınına benziyordu. Devasa, aşılamaz, durdurulamaz bir şeydi. Her şeyin üzerini örtüverecek sanırdın.

Canis Dayı sesini yükseltti; yakışıklı, şık, tedirgin bir adamdı. Sinirle bıyıklarını çekiştiriyor ve emir verir gibi konuşuyordu.

"Ruslar, görün bakın buradan geçecekler! İşte burada Avusturya güçlerini bozguna uğratacaklar. Milyonlarca kişi Avusturya'ya saldıracak. Onları kim durdurabilir? Kaçını öldürürlerse öldürsünler, her gün milyonlarcası gelecek, bugünden itibaren iki gün içinde Viyana'ya girecekler. Her iddiasına bahse varım, iki gün içinde! O zaman Kayzer yalnız kalacak, her taraftan kuşatılmış olacak. Bir yandan Ruslar, öte yandan Fransızlar, denizden ise İngilizler. Onu öldürecek, paramparça edecekler. Ne kadar dayanabilir? Bir ay mı? İki ay ya da üç ay? Bugünkü savaş araçları hesaba katılırsa üç ay dayanmaları bile imkânsız!"

Leonis olup bitenleri biraz uzaktan izleyen babasına yaklaştı ve mahrem bir şey sorarcasına, "Gerçekten de Sırp Kral, Avusturya Kralını mı öldürdü?" dedi.

"Bir Sırp öğrenci Arşidük Ferdinand'ı, Avusturya veliahtını öldürdü."

"Neden?"

"Vatanını özgürleştirmek için."

Leonis biraz duraksadı. Mesele başta sandığından daha da ciddiydi.

"Peki ya şimdi ne olacak?" diye yeniden sordu.

"Şimdi Büyük Güçler aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek için bir fırsat yakaladılar."

“Savaşın üç ay içinde biteceği doğru mu?”

Babası kafasını salladı ve oğlunun saçlarını okşadı. Adeta yorgun bir hali vardı.

Sessizce, “Hayır” diye cevapladı.

Leonis'in savaşlar hakkında bilgisi vardı. Bütün bunlar onu şaşırtamazdı. Daha çok küçükken, İtalyanların Türklerle savaştığını, bir sürü adayı ele geçirdiğini, ailesinin “Az kalsın bizim adamızı da alacaklardı” diye konuştuğunu duymuştu. Yunanların, Bulgarlar, Sırplar ve Karadağlılarla beraber Türklere karşı yaptığı savaşı da biliyordu: Pek çok ada ve pek çok kent almışlardı, bu savaşlarda Markos Dayı da çavuş olarak savaşmıştı, hatta sakallı bir resmini eve yollamıştı. O zamanlar Çatalca'da atılan top sesleri İstanbul'dan duyulmuştu. Leonis geceleyin yatağından kalkıp bu sesleri dinlemişti. Daha sonra bir başka savaş olmuş, Yunanlar Bulgarlarla savaşmış, pek çok Bulgarı öldürmüşlerdi. Tıpkı okulda ya da evde sıklıkla bahsi geçen, eski zamanlardaki büyük İmparator Vasilios *Vulgaroktonos*'un [Bulgar Katili] yaptığı gibi. Yani bütün bunlar alışılageldik şeylerdi. Leonis canlı renklerle, kocaman bıyıkları ve kınsız kılıçlarıyla Bulgarları ormanlara ve dağlara doğru kovalayan, buldukları her yerde öldüren, kandan ortalığı kıpkırmızıya bulayan korkunç Yunan subaylarını canlandıran resimler bile çizmişti. Haritayı çok iyi biliyordu. Bir sürü devleti tanıyordu, devletlerden hangisinin iyi, hangisinin kötü olduğunu da biliyordu.

Onu en çok eğlendiren Karadağ'dı. Haritada bir leke gibi görünen bu küçücük devletin başkaldırması ve diğer devletlerin arasına karışmaya çalışması onu çok eğlendiri-

yordu. Bu iş kendi yaşındaki, hatta daha ufak yaştaki bir çocuğun elinde tahta bir tüfekle gidip daha büyük yaştaki çocukların arasına karışmasına ve etrafa korku saçmaya kalkışmasına benziyordu. Karadağ kabarmış bir hindi yavrusu gibiydi. Komik bir çocuktu!

"Karadağ kiminle beraber?" diye sordu.

Kimse ona cevap vermedi. Dede gitmek üzere ayağa kalktığında, herkes onunla beraber kalkar, sandalyeleri yerine iter, haritayı toplarlardı. Markela Teyze derin bir iç çekerek, "Zavallı delikanlılar!" dedi. Ralu Teyze de aynı şekilde iç çekerek ekledi: "Zavallı anneler!"

Sinirleri yatışmıştı, şimdi hepsinin üzgün bir hali vardı, söyleyecek başka bir şeyleri yok gibiydi. Aile albümünden bir fotoğraf karesi gibi kımıldamadan ayakta duruyorlardı. Bedenlerini adaba uygun olarak korseye sıkıştırmış, yakaları boğazlarını örten, ucu dantelli uzun kollu kıyafetler giyen üç orta yaşlı teyze. Hayat dolu, alnını kaplayan siyah gür saçları ve ince siyah bıyığıyla biraz jön, günlük beyaz keten pantolonuyla sıkı sıkıya kolalanmış koyu mavi renk bir ceket giyen, yakasındaki düğme deliğinde kırmızı bir çiçek taşıyan, otuzlu yaşlardaki Canis Dayı. Ve dede: Hepsinden daha uzun, servi gibi dimdik, güçlü ve herkesten üstün, görkemli.

Dede düşünceli sesiyle, "Tanrı insanlığa acısın!" dedi.

Loksi Teyze, "Amin" diye iç geçirdi.

Ertesi gün bu konu Taksim Bahçesi'nde başka boyutlar kazanacaktı.

3

Taksim Bahçesi başlı başına bir dünyaydı. İçeri girmek için bilet satın alman gerekirdi. Büyükler bir kuruş, çocuklar yarım kuruş, bebekler bedava. Yaş gruplarının nasıl sınıflandırıldığı o kadar kesin kurallara bağlı değildi, bu nedenle bahçeye girişlerde kimin ne kadar para ödemesi gerektiği hususunda büyük tartışmalar çıkardı. Bahçeye girer girmez karşına üniforma giymiş, elleri sopalı bekçiler çıkardı. Dört bir yanı kolaçan eder, çocukları gözetlerlerdi. Eğer çiçek ekilmiş bölgelerde yürür, çiçekleri ya da dalları koparırsan seni kovalar, sopayla döverlerdi. Mesele yakalanmamaktaydı, eğer yakalanırsan kimse seni ellerinden kurtaramazdı. Bahçeye girdiğinde, hemen sol tarafında, içinde kırmızı balıkların bulunduğu büyük bir havuz vardı. Daha küçük havuzlar da vardı: Kimilerinde balık vardı, kimilerinde yoktu. Havuzlarda gürültücü, komik bir sürü

kurbağa vardı. Sağ tarafta çikolata, şekerleme, susam helvası, simit, fıstık, leblebi, kavrulmuş-tuzlanmış kabak çekirdeği ve yeşil can eriklerinin satıldığı bir kulübe vardı. On can eriği bir onluk ederdi, eğer sıkı bir pazarlık yaparsan on bir tane de alabilirdin, akşamleyin yersen dokunurdu, hasta olurdun biraz. Ama olsun, değerdi!

Sağda ve solda Bahçe'nin resmi gezi yolları vardı. Buralar birleşerek meydandaki büyük alana giderlerdi. Bu yollarda dadılar, mürebbiyeler ve uslu çocuklar yürürdü. Orada her zaman birbirine benzer kıyafetler giyen iki İtalyan kız kardeşi, Inda'yı ve Jilda'yı görürdün. O kadar zayıf, o kadar çıtkırıldım ve o kadar tatlıydılar ki! Leonis onları görünce mutlu oluyor, ama onlara ne diyeceğini bilmiyordu. Yaklaşıyor, ip atlayışlarını seyrediyordu. Ama sonra düşünüyordu: "Oturup onları izlediğimi görünce benim hakkımda ne düşünecekler?" Utanıyor, uzaklaşıyordu. Kısa bir süre sonra, etrafa karşı ilgisiz bir tavır takınarak birini veya bir şeyi kaybetmiş de arıyormuş gibi yaparak acele adımlarla yanlarından, yine aynı yerden geçiyordu. Orada bazen uzun kestane renkli bukleleri beyaz dantelden elbisesinin omuzlarına dökülen Fransız Luiza'ya da rastlardın. O büyükmüş gibi davranırdı; ya tek başına yürürdü ya da öğretmenlerle konuşurdu. Leonis'in onunla şakalaşacak kadar arkadaşlığı vardı.

İki gezi yolunun arası ve Bahçe'nin yan tarafları bir hayli ağaçlıktı. Yan taraflarda dar patikalar da vardı. İşte burası çetelerin hüküm sürdüğü yerdi. Başlarında Paris, Menos ve Dimis'in bulunduğu liseye giden erkek çocuklar, Zoğrafyon'a giden erkek öğrenciler, Dil ve Ticaret Okulu çocukları, Katolik Papazların talebeleri, hiçbir okula git-

meyen diğer çocuklar, namı diğer serseriler. Her çete kendi bölgesini ve merkezini seçer, kendi üyelerinden başka kimsenin bu bölgeye adım atmasına izin vermezdi. Sınırlara saygı gösterilmemesi çeteler arasında taş savaşı ile sonuçlanabilecek ciddi kavgaların çıkmasına neden olurdu.

En çok oynadıkları oyunlar varilcilik, esircilik, dokuz taş ve hırsız-polis oyunlarıydı. Varilcilik oyununun kendine has bazı kuralları, sınırlamaları ve uygulamaları vardı, öyle ki bütün bu kurallar bir kâğıda yazılsa doktora tezi olurdu. Öte yandan herkes bu oyunun kurallarını şaşırmaksızın ezbere bilirdi, öğrenmeye gerek yoktu. Bu kurallar tıpkı Bizans'ın efsaneleri gibi ezelden beri vardı, havaya sinmişti, Bahçe'de oynayan herkes alfabeyi öğrenirken bu kuralları da öğrenirdi. Buna bağlı olarak esircilik oyunu da bir hayli karışık bir oyundu, oynanması için beceri ve teknik sahibi olmak elzemdi. Bu oyuna sıklıkla kızlar da katılırdı. Kızlar katıldığı zaman oyun centilmenlik kurallarına uygun bir nezaketle oynanırdı. Dokuz taş ise bir tür nişancılık oyunuydu. Küçük yassı taşlar ya da tercihe göre kahvehanenin kırılmış masalarından elde edilen mermerlerle oynanırdı. Bu oyunun da kendine has kuralları vardı. Öte yandan hırsız-polisçilik bir tür kahramanlık oyunuydu. Çocuklar iki gruba ayrılırlardı, bir kısmı hırsız diğer kısmı ise polis olurdu. Her iki tarafın da kendi liderleri olurdu. Adamların seçiminde iki tarafın da güçlerinin denk olmasına dikkat edilirdi. Daha sonra hırsızlar Bahçe'nin yeşillikleri arasında kaybolur ve polisler de onları bulmak üzere harekete geçerlerdi. Oyunun kurallarına göre polisler hırsızı yakaladıklarında onun sırtına vururlardı. Bu hırsızın

tutuklandığı ya da vurulduğu anlamına gelirdi. Sırtına vurulan çocuk oyundan çıkardı. Ama bu kural iki taraf için de keskin bir bıçak gibi işlerdi. Çünkü hırsızlar da polisin sırtına vurabilir ve onu oyundan çıkarabilirlerdi. Herkes güçlü rakiplerle karşılaşmamaya ve sırttan vurulmamaya gayret ederdi. Kaçmayı başaramadığın takdirde sırtını bir duvara dayayabilir ya da sırtüstü yere yatabilirdin, attığın tekmeler ve yumruklarla sırtını koruyabilirdin, ta ki senin grubundan birileri gelip kaçmana yardım edinceye kadar. Bütün mesele rakibini tek başına yakalayarak onu oyundan çıkartmaktaydı. Tabii herhangi bir baraka, bodrum ya da elverişli bir yere sığınarak kendini bütün araç-gereçlerle yani, tahta, taş ve toprakla da koruyabilirdin. O zaman kuşatma yapılırdı. Bir başka kural ise Bahçe demirlerinin dışına çıkmamaktı. Demirlerin dışına çıkmak demek ihanet demekti, herkes tarafından suçlu bulunurdun.

Orta yerdeki meydanda iki tane bina vardı. Bu binalardan birisi, garsonların sesleriyle çınlayan kahvehaneydi. Diğeri de tepesini tıpkı bir kilise gibi örten kubbesiyle orkestranın iki yana doğru uzanan taştan sahnesiydi. Bu sahnede orkestrayı pazar günleri meşhur Türk maestro İhsan Bey yönetirdi; herkes aşağıda toplanır onun orkestrayı yönetmesini izlerdi. İhsan Bey'in, bagetleriyle yaptığı hareketler seyre değerdi. Daha ileride bambaşka bir dünya vardı. Çınar ve kestane ağaçlarının altında küçük masalar, hasırdan yüksek sandalyelerin ve çiçeklerle süslenmiş masaların bulunduğu bir açıkhava barı... Hasır şapkalar, yakası dimdik kolalanmış koyu renk ceket ve beyaz keten pantolon giymiş genç erkekler... İnce uzun elbiseleri, ya-

lancı çiçekler ve kuşlarla süslenmiş şapkalarıyla, sımsıkı korselerin içindeki güzel kadınlar... Uğuldayan siyaset tartışmaları. Kısacası büyüklerin dünyası.

Büyük bir alana, Bahçe'nin bir diğer ucuna kadar yayılan masalar adeta bir balkon gibiydi. Bu balkondan Boğaz'ı, Asya yakasının kıyılarını ve Üsküdar'ı görebilirdin. Sağ tarafta deniz çizgisi sislerin içinde batmış Prens Adaları ile Marmara'ya doğru açılıyordu. İnsanın gözlerini kamaştıran bir manzarası vardı. Zaten bu nedenle yabancı gezginler saatlerce bu manzaraya dalıp giderlerdi. Yaz akşamları bahçenin bu kısmında yazlık sinema kurulurdu. Film gösterimleri başlamadan önce adeta bir tür kutsal tören yapılırdı. Bütün çeteler sinema perdesinin arkasında toplanırdı. Perdenin arkasından her şey kusursuzca izlenebilirdi; yüzler ve yazılar tersinden gözükürdü ama bunun pek de önemi yoktu. Işıklar söner sönmez perdenin arkasında toplanmış çocuk güruhu sabırsızlanır ve ayaklarıyla toprağı dövmeye başlardı, işte o zaman, Bahçe çalışanlarından oluşan bir grup ellerinde kocaman bir su hortumuyla adeta kutsal bir törene katılıyormuş edasıyla boy gösterirdi. Bir çeşmeye bağladıkları hortumu açar ve perdeyi ıslatmaya koyulurlardı. Bazen su gelmez, görevliler aletlerini getirir işe koyulurlardı. Başlı başına bir manzaraydı. Su perdenin üzerine düşer düşmez perdenin arkasında toplanan çeteler kendilerinden geçmiş halde el çırpar, şapkalarını havaya atar ve yaşa diye bağırmaya başlarlardı. Hiç kimse bu anı kaçırmak istemezdi.

Güneş battığı sırada Üsküdar sanki altından ve gümüşten inşa edilmiş gibi parıldardı. Zaten bütün Yunan

çocuklar Üsküdar'ın asıl adının *Hrisupoli* [Altınkent] olduğunu bilirlerdi. Atalarımız Bizanslılar, büyük imparatorlar bu ismi kullanmışlardı. Katolik Papazların Frenk bebeleri ise Üsküdar'ın başka bir ismi olduğuna inanmaz ve Bizans ismini duyar duymaz alay etmeye başlarlardı: "Nerede sizin bu büyük imparatorlarınız? Niye hiç ortalıkta görünmüyorlar?" Bazen tartışmaya din meselesini de karıştırırlardı. "Tanrı onları başka mezhepten oldukları için yok etti" derlerdi. O zaman eli bir hayli ağır olan ve hiç kimseden korkmayan Paris bir adım öne çıkar ve öfkeyle, "Bizler, bizler mi mezhebiz, ya size ne demeli! Gidip de tarih okuyun pis köpekler!" derdi. İşte o anda büyük bir savaş patlak verirdi, akşam olduğunda Leonis evde bir araba dolusu laf dinlerdi: "Terlememelisin! Taş fırlatmamalısın! Kavga etmemelisin!" Leonis bütün bu sözlere cevap vermezdi, büyükler anlayamazdı.

Leonis yalnızca bir kere, Frenk çocuklarının orkestra sahnesini kendi kaleleri ilan ederek içine girdikleri ve Yunan çocuklardan oluşan çetelerin, Dördüncü Haçlı Seferi'nde yaptıkları ihanetin bedelini ödetmek üzere onların etrafını sardıkları gün çok üzüldü ve çok korktu. Sopalar, iri taş parçaları ve özel kovalar içinde hazırlanmış yapay çamurlarla tam anlamıyla korkunç bir kuşatma yapıldı. Kuşatanlar kovalar dolusu çamur hazırlamışlardı, yaşları daha küçük olanlar bu çamurları uzaktan küreklerle fırlatıyorlardı. Teke tek mücadele etmişlerdi. Leonis çok güçlü biri değilse de mücadelenin ön safında yer almayı uygun bulmuştu. Ama Frenkler kuşatmayı bölerek çıkmaya çalıştıklarında onu tutsak etmişler, sürükleyerek geri

çekmişler, orkestra sahnesindeki bir bodrum kapağından içeri tıkmışlardı. Bu Leonis'in hayatta başına gelen en korkunç şeydi. Bodrum cehennem gibi kapkaranlıktı; Leonis'e içerde türlü çeşitli hayvanlar dolanıyor gibi gelmişti, neredeyse ödü kopacaktı. Bir süre sonra nöbetçi onu serbest bırakmıştı: Tabii sırtına sıkı iki sopa vurduktan sonra.

Bahçe'nin sağ tarafında daha karanlık, temizlenmemiş, yabani çalılık ve dikenlerle dolu bir yer vardı. Oraya ne büyükler ne de uslu çocuklar giderdi. Bu bölgede gizemli bir şey vardı. Çeteler buraya 'orman' derlerdi. Orada bazen sinemada izlenen kötü sahnelerin canlandırılması oyunu oynanırdı. Ama herkes o bölgede filmlerin kötü sahnelerinden daha ilginç ve daha garip bir şeylerin olduğunu bilirdi. Bu çalıların ve ağaçlıkların arasına dört ayak üstünde sürünerek gidip beklemek bir tür oyundu. O zaman bazı büyük çocukların buraya kızları getirip, onları öpüp okşadıklarını görürdün. Ama oraya pusup onları izlediğini anlarlarsa kural icabı seni döverlerdi. Bekçiler oradan geçmezlerdi.

Burada bir gün hiç de komik olmayan bir şey oldu. Bir kadın deli gibi koşmaya başladı, bir diğer kadın ise onu kovalıyor ve ona bir sürü kötü söz saydırıyordu. Leonis ve arkadaşları saklandıkları yerden çıkıp onların ardı sıra koşmaya başladılar. İki kadın, mürebbiyeler ile dadıların olduğu büyük yollardan birine girdiler. Önce birbirlerini şapkalarından yakaladılar, şapkalarını yere fırlattıktan sonra birbirlerinin saçlarını çekiştirmeye başladılar, biri bir diğerinin saçını başını yoluyordu. Çocuklar etraflarına toplanmış, sıçrıyor ve bağırıyorlardı. Hasır şapkalı bir bey

onları ayırmaya kalkıştı, ama adamın da şapkasını yere atıp çiğnediler. Şapkayla bir alıp veremedikleri var gibiydi. Sonunda başka beyler de araya girdi. Kadınları ayırmayı başardılar. O zaman kadınlardan kovalananı ve daha çok dayak yiyeni çığlıklar atarak ve iç geçirerek ağlamaya başladı. Kadını tutan adamlar ne yapacaklarını şaşırdılar. Diğer kadın parlayan gözlerle döndü, kalabalığa baktı. Ateş içinde, kıpkırmızıydı ve garip bir gülümseyişi vardı. Hiçbir şey söylemedi, şapkasını yerden aldı ve mümkün olduğunca hızlı adımlarla uzaklaştı. Leonis bu iki kadının neden kavga ettiğini sorduğunda, çocuklardan biri bir sır verircesine *korte*[5] dedi. Leonis, kelimenin anlamını bilmediği ortaya çıkmasın diye başka soru sormadı.

Bir keresinde Dimis gelmiş ve onu varilcilik oyunundan alıp alelacele ormana götürmüştü. Gizlendikleri çalılıkların arasından şu manzarayı izlemişlerdi: Leonis'ten üç yaş büyük, adı Pavlos Proios olan bir lise öğrencisi, bir kızla ile baş başaydı ve el ele tutuşuyorlardı. Hiçbir şey konuşmuyorlardı, ne öpüşüyor ne de koklaşıyorlardı. Yalnızca ayakta el ele tutuşmuş birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. Kendilerinden geçmişlerdi. Kız çok hoştu: tatlı bir yüzü, omuzlarına dökülen güzel, kestane renkli saçları vardı. Ama Pavlos kızdan daha da güzeldi. Yüzünde soylu ve gururlu bir şey vardı, lisede onun bir Antik Yunan tanrısına benzediği söylenirdi. Genellikle mavi kıyafetler ve yakası açık bir gömlek giyerdi. Çok ciddi ve çalışkan bir çocuktu, herkes ona saygı duyardı.

---

[5] 'Flört' anlamında kullanılan bir kelime –çn.

Çoğunlukla ya yalnız başına yürür ya da kendisinden daha büyük öğrencilerle dolaşırdı, Antik Yunanlar veya Bizans İmparatorları hakkında konuşurlardı. Leonis onu seviyordu, ama ondan çekindiği için onunla hiç konuşmamıştı. Birkaç kez aynı oyunda oynamışlardı; Leonis onunla beraber oynadığı için sevinç duymuş, ama onun yakınında olmaktan kaçınmıştı. Her zaman Pavlos Proios'un kendisini küçümseyebileceğini düşünür, üzülürdü. O gün Pavlos Proios'un kıza davranışı onu etkilemiş, sarsmıştı. Pavlos'u bu şekilde görebileceği hiç aklına gelmemişti. Gerçi olan bitende çirkin hiçbir yan yoktu. Pavlos Proios'un çirkin bir şey yapmasının mümkün olmadığını düşündü. Ama daha sonra onu kıskanmaya başladı, kıpkırmızı oldu, kalbi kıskançlıkla çarpıyordu. Pavlos Proios'u kendisinin bir kızla yapmaya cesaret edemediği bu şeyleri yapma yürekliliğini gösterdiği için kıskanıyordu. Daha sonra da kızı kıskandı: kız Pavlos Proios'la beraberdi ve Pavlos onu seviyordu. Toprağa yüzükoyun yatan Dimis çift hakkında fısıldayarak yorumda bulundu: "Korte."

Daha sonraları, bir pazar günü, Paris o zamana kadar beraberinde hiç getirmediği kız kardeşiyle beraber Bahçe'ye geldi. Leonis'e, eğer isterse beraber yürümelerini ve kızkardeşi oyunlardan pek hoşlanmadığından, oyunlara hiç karışmamalarını önerdi. Bütün bir akşam hiç durmaksızın beraberce yürüdüler, her yere gittiler, Bahçe'de ziyaret etmedik köşe bırakmadılar. Çok güzel ama biraz hüzünlü bir pazar günü oldu. Sıcaktı, ama bunaltıcı bir sıcak değildi, ferah, mis gibi kokan tatlı bir hava onları sarıyordu. Her taraf müzik sesleriyle doluydu. Müzik her

zamanki gibiydi, diğer bütün her şey de her zamankinden farksızdı, ama gene de değişik olan bir şey vardı. Sakin sakin gezi yollarında dolaşan kalabalığı, oynayan çocukları ya da havuzlardaki kırmızı balıklara ekmek atan çocukları, kahve evinde ve barda kocaman şapkalar giymiş gülen ve nazlanan kadınları, büyük üniformaları ve kılıçlarıyla ikişer ikişer yürüyen subayları, despotları, arhimandritleri[6] izlemek garip, Boğaz'ın ve Marmara Denizi'nin havasını almak üzere yürüyüşe çıkan Katolik Papazları izlemek her zamankinden daha farklıydı. Bütün bu canlılık adeta müziğin ritmine uygun olarak akıyordu. O zaman Bahçe'nin oyunları, çılgınlıkları, savaşları ve gizleriyle bildiğin bir yer değil de, bambaşka, inanılmaz bir yer, fantastik bir tiyatronun bitmez tükenmez büyüklükteki bir sahnesi olduğunu düşünüyordun. Ve herkes ahenk ve asaletle oynanan, biraz komik ve anlaşılmaz, hüzünlü, büyük bir oyun oynuyor gibiydi. Leonis de bu oyunun bir parçasıydı: dans ediyormuşçasına hafifçe yürüyordu, bu oyundan zevk alıyor ve hüzünleniyordu, ama neden hüzünlendiğini kendi de bilmiyordu. Hem Paris hem de ufak-tefek, başına kulaklarına kadar gelen yeşil bir şapka giymiş ve sevimli yüzünü tıpkı kedilere yaptığın gibi sevmek istediğin kız kardeşi aynı oyunun bir parçasıydılar. Adı Nitsa'ydı; kedilere uygun bir ad! Leonis onu ilk kez görmesine rağmen sevmişti. Onunla beraber yürümekten mutluluk duyuyordu. Üstelik çok da gururluydu, ne de olsa Bahçe'yi yol arkadaşlarından daha iyi tanıyordu ve

---

[6] Başpapaz, manastır papazı; arhimandritler evlenmezler –çn.

onları bir oraya bir buraya götürerek Nitsa'nın var olduklarını bile hayal edemeyeceği, görülmeye değer şeyleri gösteriyordu. Nitsa her şeyden etkileniyor, durmadan soru soruyordu. Leonis konuştuğunda büyük bir ciddiyetle Leonis'in gözlerinin içine bakıyor söylediklerini dinliyordu. Ayrıldıklarında her biri üzgündü.

Günler sonra Leonis, o günü hatırlayarak, evdekilere ne kadar güzel bir gün geçirmiş olduğunu anlattı. Bir sonraki pazar günü geldiğinde oyun oynamak istemedi, tek başına yürüdü ve bir önceki pazar gününün ne kadar güzel olduğunu, onun bir daha Bahçe'ye gelmemesinin ne kadar kötü olduğunu düşündü. Paris'le bu konuda konuşmayı, ona kız kardeşini bir daha getirmesini söylemeyi çok istedi, ama utanıyordu, bir şey söyleyemedi. Yalnızca bazı zamanlar yatakta, ışıklar söndükten sonra büyük bir tiyatroya dönüşmüş olan Bahçe'yi, o akşamın tatlılığını, yeşil şapka giymiş olan kızı anımsıyor ve gizlice kendi kendine o tuhaf kelimeyi fısıldıyordu: "Korte."

4

Salonda savaş hakkında yapılan büyük toplantıdan bir gün sonra Leonis Bahçe'ye gittiğinde bütün arkadaşlarını orkestra sahnesinin altında toplanmış çok ciddi tartışmalar yaparken buldu. Aralarında her zamanki gibi gömleğinin yakası açık, mavi giysiler giymiş Pavlos Proios'un da bulunduğu kendilerinden yaşça büyük lise öğrencileri de vardı. Leonis onlara yaklaşarak ne oynamayı planladıklarını sordu, ona hırsız-polis ya da tutsakçılık gibi alışılagelmiş oyunlardan birini değil, Büyük Savaş'ı oynayacaklarını söylediler.

O zaman büyüklerin büyük güçleri temsil etmesi kararlaştırıldı. Pavlos Proios Rusya olacaktı. Diğerleri daha küçük devletler olacaklardı. Leonis diğerlerine göre yaşça daha küçük olduğu için onun Karadağ olmasına karar verildi. Avrupa devletlerinin sayısı çocuk sayısına yetmediği

için Amerika'daki Devletlerin de savaşa girmesine karar verildi. Bu devletler iki grup arasında bölüneceklerdi. Örneğin Uruguay'ın İngilizler ve Fransızlarla, Paraguay'ın Almanlarla beraber olmasına karar verildi, böylece güçler arası denge sağlanabilecekti. Ayrıca çok ufak ve tek başına bir şey yapamayacak olan Karadağ'ın Rusya'nın takipçisi olarak hareket etmesi kararlaştırıldı.

Oyun hırsız-polis oyununa benziyordu, tek farkı devletlerin adının söylenmesiydi. Tıpkı hırsız-poliste olduğu gibi bir grup diğer bir grubu kovalayacak, yakaladıklarını sırtına vurarak oyundan çıkaracaktı. Savaş alanı bütün bir Bahçe'ydi.

Pavlos Proios'un yardıma ihtiyacı yoktu, aralarında yaşça en büyük çocuklardan biriydi ve kimseden korkmuyordu. Leonis'i büyük bir olasılıkla iyi niyetinden ötürü yanına almıştı. Düşman devletler ona yaklaşmıyorlar, hatta ondan kaçıyorlardı. Pavlos'un bir yere saklanıp, diğerleri yaklaşınca aniden ortaya çıkıp saldırması gerekiyordu ki kaçamasınlar.

İkisi de Bahçe'nin içinde dönmeye başladılar, yaprakların arasına saklanarak, topraklarda yuvarlanarak, duvarların dibinde bekleyerek... Çok az konuşuyorlardı. Pavlos Proios bazı emirler veriyordu ve Leonis elinden geldiğince onu memnun etmeye çalışarak emirleri yerine getiriyordu.

Uygun an geldiğinde Pavlos Proios düşmanının üzerine atılıyor, Leonis de koşarak onu takip ediyordu; destek güç olarak elbette bir işe yaramıyordu, ama o korkmadığını göstermek istiyordu. İşte o zaman tam bir karmaşa

oluyordu: Küçük devletler buldukları yerlere kaçıştı. Pavlos Proios onları es geçerek kendi yaşlarındaki bir çocukla boy ölçüşmeye yönelmişti. Ama karşı saftaki büyük devletler de tek başlarına oldukları zamanlarda kaçıyorlardı. Pavlos Proios böyle biriydi, herkesin fiyakasını bozuyordu.

Yine çok güzel bir akşamdı. Bahçe'de çok az bir kalabalık vardı. Müzik tek başına, adeta kimse kendisine değer vermediği için dertliymiş gibi çalıyordu. Gökyüzü bulutlarla kaplıydı. Akşam yaprakların üzerine inerken Boğaz renkten renge giriyor, kararıyordu. Karşı tarafta Üsküdar altın renkli alevler içindeymişçesine parıldıyordu, işte o zaman nemli soğuğu içinde hissediyordun. Hüzün dolu yağmurların yaklaştığı, okullar açılacağı için yazlık evlerin boşaldığı sonbahar başı gibiydi. Leonis tatil bittiğinde, yazlıktan ayrılacakları gün hep ağlardı. Büyükada ya da Tarabya vapurunda yazlık evlerin sis içinde kaybolduğunu, büyük ve gri evlerin yaklaştığını görünce gözlerinden yaşlar akacağı herkes tarafından bilinirdi. Herkes bunu beklerdi, gözlerinin pınarlarından ilk damlalar süzülür süzülmez bütün arkadaş grubu gülmeye ve şakalaşmaya başlardı. Kendisi de yaptığının komik olduğunun farkında olduğu için, yarım ağızla gülümser, ama hıçkırıklarını da tutamazdı. Kıyılarda, kayıklarda, bahçelerde geçirdiği güzel, özgür günleri kaybetmiş olmanın acısı ve üzüntüsü içinde büyürdü. Üstelik başına gelen bu durum tam bir komediydi: aynı anda hem gülüp hem de ağlaması ve bütün bir vapurun dönüp onu izlemesi. O gün de Bahçe'de buna benzer bir şeyler hissetmişti, güzel günler, geçmiş zamanların iyilikleri adeta bir bulut içinde yok oluyordu.

Akşam iyice indiğinde, oyunda kalanlar son kez mücadele etmek ve birbirlerinin sırtına vurmak için meydandaki alana toplandı. İşte o zaman Pavlos Proios büyük bir hücum yaparak savaşı sonlandırmaya karar verdi. Önce sahneye çıktı ve savaş alanını teftiş etti. Leonis yorgunluktan bitkin düşmüştü, artık peşi sıra koşamıyor, yere yığıldığı noktadan onu gözüyle takip ediyordu. Daha sonra Pavlos Proios hücuma geçti, kıpkızıl, ateşten bir şimşek gibiydi, saçları rüzgâra karışmıştı. Üzerinde asil bir hava vardı, bedeni dimdikti ve başını yukarı kaldırmış koşuyordu. Kimsenin ona karşı koyamayacağını hissediyordun. Herkes o anda bunun oyunun sonu demek olduğunu anlamıştı.

Leonis yorgunluğunu unutmuştu. Ayağa kalktı ve meydanın öte ucunda önderine doğru yürüdü. Ama birden tüfek kuşanmış olan Dimis'in de Pavlos Proios'a doğru koştuğunu gördü. Dimis, Almanya'yla ittifak halinde önemsiz bir Güney Amerika devletiydi. Elindeki silah ise atışlarda kullandıkları türden tahtadan bir tüfekti. Hedefe vurduğu zaman üzerine yapışması için ucuna lastik takılan tahtadan tüfeklerden. Fakat Dimis silahı lastiği olmaksızın da ateşleyebilirdi, oyun anında böyle detaylara önem verilmezdi. Gerçekten de Dimis, meydanın bir köşesinde durmuş Pavlos Proios'u hedef almıştı. Leonis tüfeği elinden almak için Dimis'in üzerine atıldı. Dimis karşı koyuyordu. Tüfeği iki yanından çekiştirip duruyorlardı. Leonis dengesini kaybedip düştü, birden üst dudağının üzerinde büyük bir acı duydu. Tüfeğin metalden namlusu burnu ile ağzı arasındaki deriyi delmişti. Leonis yattığı yerden her şeyi kıpkırmızı görüyordu, ellerini, elbiselerini...

"Kan!" diye peltek peltek konuşuyordu. "Kan!"

Daha önce akan kan görmemişti.

Pavlos Proios geldi, onu alıp bir köşeye götürdü, başkaları bir bardak su getirmek için kahve evine koştular, bir kız çocuğu temiz bir mendil sundu...

İnsanlar toplandı, Dimis ağlıyordu, Menos ve başka çocuklar ise bağırıyorlardı: "Yaşasın savaş!"

5

Daha sonraları yollardan ordular geçmeye başladı: Almanlar, Avusturyalılar, Türkler; her tarafta müzik ve ışıldayan süngüler vardı. İstanbul sabahtan akşama kadar bütün bir gün tümenlerin yürüyüşüyle sarsılıyordu. Yollardan sıra sıra süngüler geçiyor, sonra ortalıktan kayboluyorlardı. Bir rüzgârın savurduğu küller gibiydiler. Merasimler oluyordu, yollardan yanlarında kırmızı parlak haçlar olan büyük, beyaz arabalar geçiyordu. Hiç durmaksızın askerler gidiyor, yaralılar geliyordu.

Okulların en iyileri alınmış, ordunun kullanacağı hastane ve revirlere dönüştürülmüştü. Tam bir yıkıntı halinde olan meşhur liseyi hastaneye dönüştürmek kimsenin aklından geçmiyordu, ama Zoğrafyon'u Almanlar almıştı. Okul dedenin evinin tam arkasındaydı. Leonis gezmeye dedesinin evine gittiğinde Zoğrafyon'un bahçesini izliyor-

du. Bir zamanlar çocukların oynadığı avlu, şimdi pijamaları ve traşlı kafalarıyla içeri girip çıkan Alman askerleriyle doluydu. Bazen onu gördüklerinde seslenerek şakalar yaparlardı, ama Leonis cevap vermezdi. Ne dediklerini bile anlamazdı. Sınıflardan birine başında miğferi ve üzerinde onlarca madalyasıyla –ve süngü gibi yukarı kalkan büyük bıyıklarıyla– İmparatorlarının büyük bir resmini koymuşlardı. Zaman zaman keyifleri olduğunda yastıklarla oynayıp gülerlerdi. O zaman büyükanne: "Çocuk daha bu zavallılar, kim bilir anneleri neler çekiyor?" derdi.

Leonis büyükannenin saksılarıyla da ilgilenirdi, özellikle de karanfillerle uğraşırdı, onları sular, tomurcuklarını sayar, yeni çiçekler açtığında büyükannesine haber verirdi.

Arkadaşları çiçekleri sevmiyorlardı, akılları başka şeylerdeydi. Paris'in aklı fikri Bahçe'de oynayacakları savaş oyunlarındaydı. Dimis'in işi gücü hilebazlıktı. Menos[7] politikaya sardırmıştı. Savaş başlayıp da Türkçe dersleri zorunlu olduğundan beri türlü çeşitli tartışma konuları yaratıyordu. Türkçe öğretmeni Bay Nikoletopulos onu tahtaya kaldırıyordu. Siyah bir önlük giymiş olan Menos saçları dağınık, yüzü gözü tebeşir içinde tahtaya kalkıyor ve aptal aptal öğretmene bakıyordu. Nikoletopulos neler yazması gerektiğini yüksek sesle okuyordu. Menos ise kımıldamadan duruyordu. O zaman Bay Nikoletopulos soruyordu: "Menelaos dersini neden çalışmadın?"

---

[7] Menelaos isminin kısaltması –çn.

Menelaos ise bildik cevabı veriyordu: "Babam Türkçe öğrenmememi söyledi."

Nikoletopulos ayağa kalkıp ona okkalısından bir tokat atıyor ve "Hükümet okulumuzu kaparsa açmaya baban mı gelecek?" diyordu.

Menos haşlanmış kırmızı bir ıstakoz gibi yerine geri dönüyor, Bay Nikoletopulos ise not cetveline kocaman bir sıfır yazıyordu. Bu sahne pek çok kez tekrarlanmıştı. Alman İmparatoru geldiği günde Menos benzer bir olay çıkaracaktı.

O gün bütün lise, başlarında öğretmenleri ve hocalarıyla yolun kenarına dizilmişti. Emir böyleydi. Gene aynı emre göre, Alman İmparatoru geçtiğinde herkes "Yaşasın!" diye bağırmalıydı. Başka okullardan öğrenciler de vardı, yollar ve pencereler insanla doluydu, süngüleri ve atlarıyla askerler geçiyordu. Evler bayraklarla doluydu. Herkes bekliyor ve biraz da korkmuşa benziyordu.

Menos büyük bir inatla "Ben yaşa demeyeceğim" diye mırıldanıp, mızırdanıp duruyordu. "Babam bana bağırmamam gerektiğini söyledi" diyordu.

"Peki, babanın istediği ne?"

"Benim babam... Benim babam... 'Adalet' istiyor."

Aniden uzaktan gür bir komut sesi geldi, daha sonra daha yakından bir komut sesi ve daha sonra da yolun ortasından bir komut sesi daha. Bütün tüfekler aynı anda baş aşağı yola çevrildiler, kalabalığın başlarının üzerinde süngüler parıldıyordu. Yakınlardaki bir yolda aniden askeri bir marş çalmaya başladı. Müziğin adeta acelesi var gibiydi, neşeli ve biraz da komikti, tenekenin yuvarlanışını

andırıyordu. Daha sonra baştan ayağa kırmızılar giymiş olan Sultan'ın muhafız birliği geçmeye başladı. Uzun mızraklarının ucunda küçük kırmızı bayraklar taşıyorlardı. Bütün bir kalabalık hareket etti ve herkes yanındakinin ayağına bastı. Atlılardan sonra arabalar geliyordu, miğferler ve kınsız kılıçlar. Metaller parlıyor ve kırmızı küçük bayraklar havada neşeyle dalgalanıyordu. Leonis büyük bıyıkları olan bir sürü adam gördü, ama İmparator hangisiydi anlayamadı.

Menos, "Gördün mü, bağırmadım!" diye böbürlendi.

Ama Leonis olup biteni unutmuştu. "Eski zamanlarda bu yollardan bizim İmparatorlarımız geçiyordu. Şimdi ise önüne gelen geçebiliyor" diye düşünüyordu. Onlar şanlarına layık büyük imparatorlardı: Vasilios Vulgaroktonos, Nikiforos Fokas, İoanis Tsimiktsis, Manuil Komninos.[8] Uzun boyluydular, despotlarınki gibi altın işlemeli kıyafetleri, sarı sakalları ve ciddi bir havaları vardı. İçinden ellerini öpmek gelirdi. Düşman karşısında korkunç, dostlarıyla beraberken yakın arkadaşlarıyla konuşan babalar gibi yumuşak ve tatlı dilliydiler. Zavallı Konstantinos Paleologos...

Leonis dedesinin sözlerini hatırladı: "Herkes yoksullaştı!" Şimdi savaş yüzünden İhtiyar Bilarikis bile sıklıkla "Ben 'yeni yoksul'um!" deyip duruyordu. Bu sözleri yüksek sesle, bastıra bastıra söylüyor böylece yeni zenginlere ne

---

[8] Vasilios Vulgaroktonos MS 976-1025, Nikiforos Fokas MS 963-969, İoanis Tsimiktsis MS 969-976, Manuil Komninos MS 1143-1180 yılları arasında tahtta olan Doğu Roma imparatorları –yn.

kadar az saygı duyduğunu gösteriyordu. Leonis, "Bizler yeni yoksul bir milletiz!" diye düşündü ve bu düşüncesinden hoşlandı. Yeni yoksul olmak asil bir şeydi, olunmaya layık ve onurlu bir şeydi. İnsana haksızlığa uğramışlık duygusuyla karışık sempatik bir hava veriyordu.

Büyük yangın bir sabah kuvvetli poyrazla başladı. Akşam çıkan söylentilere göre beş yüze yakın ev yanıyordu, bazıları ev sayısını bine yükseltiyordu. Duman her tarafı kaplamıştı. Gece olduğunda Taksim ile deniz arasındaki bölge yanmaya başlamıştı. Alevler Alman Büyükelçiliği'ne yaklaşmış, Sıraselviler'in bahçe demirlerini yalıyorlardı.

Gökyüzü dumanla kaplanmış, kırmızı-siyah renkli bulutlarla dolmuştu. Boğaz'ın suları kırmızıydı. Galata, Eski İstanbul, Üsküdar kırmızı ışıklar içindeydi. Yokuş aşağı bir yerde bir mahalle yanıyordu, tapınakları, yeni yapıları, sayısız yoksul evleri, meydanları, ağaçlı yolları, çiçek bahçeleriyle neredeyse bir kent alazların esiriydi. Alevler her yeri kaplamıştı.

Çeşitli yerlerde, çok katlı bir ev ya da minareleriyle bir cami alevler karşısında eğilip bükülerek becerikli bir gelin gibi davranıyor, direnmeye çalışıyorlardı. Kötülüğe karşı durmaya çalışan duvarlar veya ateşle yanan gece fonunun üzerinde beyaz bir kubbe görüyordun. Alevler etrafta şeytanlar gibi dans ediyor, fikirlerini değiştiriyor, bir yandan öte yana zıplıyor, savrulup gidiyorlardı. Daha sonra, adeta taze güç kazanmışçasına yeniden saldırıyorlardı, eskisinden daha güçlü! Daha önce alevlere dayanan

cesur bina birdenbire onlara teslim oluyordu, bir meşale gibi parlıyordu. Alevler dört bir taraftan binanın içine sokuluyor, içini dolduruyor, pencerelerinden dışarı taşıyor, çatısını delip dışarı fırlıyorlardı. Bina aniden yıkılıveriyor, alevlerin dansına ayak uyduruyordu. Zaman zaman şiddetli bir rüzgâr çıkıyordu, uğultusu çocuk ağlamasına benziyordu. Her şeyi yerle bir ediyordu. Alevlerin renkleri, dansı yok oluyordu, artık geride yalnızca dümdüz olmuş bir yer, karanlık yükseltilerden denize doğru uzanan bir ışık seli görüyordun.

Bütün bir İstanbul'a kül yağıyor, ortalık is kokuyordu. Kilise çanları hiç durmaksızın çalıyor, Pera tepelerindeki çanlar ile İstanbul'un yedi tepesindeki çanlar birbirleriyle haberleşiyorlardı. İstanbul Surları'nın dışına bir ordu karargâh kurmuş da, üç yüz bin yabancı hücuma geçmiş gibi birbirlerine haber yolluyor ve yardım istiyorlardı, sanki artık *İpermahos Stratigos*'un[9] mucizesini gösterme vakti gelmişti. Halkın anlaşılmaz uğultusu binlerce köpeğin ulumasına karışmıştı. Sırtlarında ya da tekerlekli arabalarında yataklarını, yorganlarını, bohçalarını, bavullarını, yiyecek dolu çuvallarını, gümüş ve porselen dolu sepetlerini, kafesleri içindeki kanaryalarını taşıyan

---

[9] *İpermahos Stratigos*'un anlamı 'Halaskâr Komutan'dır. Meryem Ana'nın isimlerinden biridir. Rivayete göre, 626 senesinde İstanbul Avarlar tarafından kuşatıldığında, şehrin koruyucusu olan Meryem Ana, bir fırtına yaratarak Avar donanmasını batırır ve şehri istiladan kurtarır. Ayvansaray'daki Vlaherna Meryem Ana Ayazması ve Kilisesi'nde bu olayı tasvir eden bir ikona bulunmaktadır –yn.

koskoca bir nüfus İstanbul'un bir ucundan diğer ucuna taşınıyordu. Pek çok insan kısa bir süreliğine kiliselerin avlusuna sığınmıştı, bazıları da yataklarını yollara sermiş yarı uyur yarı uyanık halde yatıyorlardı. Polis ve itfaiyeciler ne yapacaklarını şaşırmıştı, nereye koşmaları gerektiğini kestiremiyorlardı, neredeyse yarışı terk etmişlerdi. Onların yerini ordu almıştı. Ağır adımlarla taş sokakları inip çıkıyor, emirler veriyor, önlerine çıkan göçmenleri iteliyorlardı. Alman askerler, doğal olarak, kumandayı ellerine almışlardı. Kırmızı gecenin içinde, camdan tek gözlükleri gözlerinde, ellerinde eldivenler, yüzleri kapkara, gergin ama soğukkanlı, ne acele ne de hızlı yürüyorlardı. Tehlike anında komuta etmek üzere eğitilmiş gibiydiler.

Leonis ve Katina akşam dokuzdan sonra dedenin evine bir araba dolusu eşya ve valizle ulaştılar. Leonis'in evi henüz tehlikede değildi, ama rüzgâr böyle birkaç saat daha eserse tehlikede olmaması imkânsızdı. Dolayısıyla çocuğun evin değerli eşyaları ve her ihtimale karşın bazı kıyafetleriyle evi terk etmesi gerektiğine karar verilmişti. Dedenin evi tehlikeli bölgenin dışında, Galatasaray'a yakın, Pera'nın merkezindeydi. Yangın hiçbir zaman oraya kadar ulaşmamıştı.

Katina daha önce böyle bir felaket görmediği beyanatında bulundu.

"Kırkdokuz yaşında kadınım, bir sürü yangınlar, depremler, ölümler görmüşlüğüm vardır, ama böylesi bir felaketi hiç görmemiştim" dedi.

Büyükanne onu "Tabii yaz aylarını saymazsak," diye cevapladı.

Büyükanne Katina'yı hiç mi hiç sevmezdi. İki kadın da Fener'in kalbinde, Patrikhane'nin ve Mekteb-i Kebir'in[10] dibinde doğup büyümüş has Fenerlilerdi. Kendilerinden başka kimseyi ilgilendirmeyen Fener'e ait bir sürü konu hakkında görüş ayrılıkları vardı. Oruç zamanları, isim günleri ve ayinler, gül tatlısının nasıl yapılması gerektiği, Fener'e ait dedikodular, Kayseri Metropoliti'nin yeğeninin ne yaptığı, Patrik vekilinin kız evlatlığının ne dediği ve benzer daha pek çok konuda... Dahası Katina'nın büyükanneden daha genç görünmek gibi bir zaafı vardı ve yaş konusunu gündeme getirecek hiçbir fırsatı kaçırmazdı. Büyükanne ise Katina'nın bu kusurunu asla affetmezdi.

Büyükanne eşyaların ve valizlerin uygun yerlere yerleştirilmesi için emirler verdi, kocaman dolaplarını açtı, temiz çarşaflar, yastıklar çıkardı. Leonis'in yatağını kendi odasına, kanepenin üzerine serdi. Büyük anahtarlarını çınlatarak belki de yirmi defa odaya girip çıktı, her şeyle sonuna dek ilgilendi ve en sonunda, herkesin bulduğunu yeme zamanı olduğunu söyledi. Bütün bu süre boyunca dede salonun yanındaki ocağın başında oturuyor, yere bakıyordu. Hiç sesi çıkmamıştı.

Yemekhane giriş katında karanlık bir odadaydı, pencereleri bir yandan sokağa diğer yandan ise Zoğrafyon'un bahçesine açılıyordu. Ağır mobilyalarla döşenmişti, pencereler bordo renkli perdelerle kaplıydı. Şöminenin üzerindeki duvarda alçıdan, yuvarlak iki kabartma asılıydı. Kabartmalar basitçe boyanmıştı, biri şair Ahilleas Parashos'a,

[10] Bugünkü Fener Rum Lisesi –yn.

diğeri ise Velestinli Rigas'a aitti.[11] Rigas'ın kabartmasının altında şöyle yazıyordu: *İlk şehit, Rigas.*

Sofraya oturdular, üzüntü içinde sessizce yemek yediler, dede masanın bir ucunda oturuyordu, büyükanne bir diğer ucunda, Leonis ise ortada. Sonunda dede başını yerden kaldırıp:

"Artemisia, içmem için bana bir şeyler vermeyecek misin?"

"Vereyim, Dimitriciğim."

Ayağa kalktı, anahtarlarını tekrar çınlattı, bir dolabı açtı, yoğun kırmızı renkli bir şarap ile bir şarap bardağı getirdi. Dede şişeyi aldı, bardağı doldurdu, bir dikişte içti. Az sonra bardağı tekrar doldurdu, tekrar boşalttı ve üçüncü kez doldurmaya yeltendi.

Büyükanne "Sana fazla gelecek" dedi.

"İsterse fazla gelsin Artemisia."

"Nasıl istersen öyle yap Dimitriciğim."

Dede bardağını tekrar doldurdu, yudum yudum içmeye başladı.

"Şişeyi al Artemisia."

"Alayım Dimitriciğim."

Büyükanne şişeyi dolaptaki yerine kilitledikten son-

---

[11] Ahilleas Parashos (1838-1885) vatansever şiirler yazan romantik şairlerdendir. Velestinli Rigas (1757-1798) Osmanlı İmparatorluğu'nun "eşit yurttaşlığa dair ilk anayasasını' hazırlamış, ama anlaşılmamış ve İmparatorluk tarafından idam edilen bir aydındır. Yunan tarihyazımı Rigas'ın Osmanlı İmparatorluğu'na sınıfsal yaklaştığını, insan hakları doğrultusunda reformlar istediğini 'unutarak' Rigas'ı Yunan milliyetçisi olarak anlatır –çn.

ra yerine geri döndü. İşte o zaman dede yemek yemeyi bırakıp sertçe, "Dünya batıyor, bizse yiyip içiyoruz" dedi.

Büyükanne ise, "Bu kötülüğün önüne geçmek için ne yapabiliriz ki Dimitriciğim" diye sordu.

Dede hiçbir cevap vermedi, konuşmasına devam etti. "İstanbul yanıyor. Avrupa yanıyor. Milletler birbirini boğazlıyor. Şu an savaşta binlerce insan ölüyor. Bizimse yemekten başka hiçbir şey umrumuzda değil!"

Büyükanne, "Haksızlık ediyorsun Dimitriciğim" dedi. "Bütün bir ömrümüz boyunca başkaları için çalıştık. Çocuklarımızı dini vecibelere uygun olarak büyüttük. Akrabalarımıza ve daha bir sürü insana yardım ettik. Şimdi ne yapmamızı istiyorsun? Artık yaşlı insanlarız! Kim bizi kale alır?" Dede, "Dünya yerle bir oluyor" diye bağırdı ve elini masaya vurdu.

Aniden gözleri parladı. Arkaya yaslandı, önündeki tabakları itti ve yavaş yavaş bütün evi dolduran bir sesle *Dağlarda Gece Karanlıktır*[12] şarkısını söylemeye başladı.

Büyükanne onu elinden yakaladı.

"Dimitriciğim! Dimitriciğim! Lütfen, eğer beni seviyorsan!"

Ama dede durmadı.

---

[12] *Μαύρη Είν'Η Νύχτα Στα Βουνά* [*Dağlarda Gece Karanlıktır*], 1809 İstanbul doğumlu Aleksandros Rizos Rangavis'ın *O Kleftis* şiirinin bestelenmiş halidir. Halen Yunanistan ordusunun resmi marşlarından olan bu milliyetçi marş, Mütareke döneminde İstanbul'da izcilerin de sıkça söylediği marşlardan biri haline gelmişti. Ayrıca Metaxas diktatörlüğünde, faşist EON'un [*Ethniki Organosis Neoleas* – Milli Gençlik Teşkilatı] resmi marşlarından biri olmuştu –yn.

Büyükanne, "Dimitriciğim seni duyacaklar!" diye bağırdı. "Dışardan askerler geçiyor. Yanımızda askerler var. Yapma Dimitriciğim, yapmaman gerekir!"

Ama dede artık hiçbir şey duymuyordu. Vatan aşkıyla dolu marşı sesini kısmadan sonuna kadar söyledi. Daha sonra nefes almak üzere bir anlığına ayağa kalktı. Çenesi hafifçe titriyordu, alnı da terlemişti. Dimdik ayakta durdu. Leonis'e "Ayağa kalk," diye emir verdi.

Yavaş yavaş ama az öncekinden daha yüksek sesle,

Seni kılıcının korkunç
Keskinliğinden tanırım[13]

Büyükanne de kendiliğinden ayağa kalktı, yüzünde korku vardı. Bir daha konuşmadı. Bir dedeye bir de pencereye bakarak bu kötü anın bir an önce bitmesini sabırla bekledi. Büyükannenin iki hizmetlisi ve Katina salon kapısının önüne toplandılar. Birbirlerine sokulmuşlardı. Fal taşı gibi açılmış gözleriyle dedeyi izliyorlardı. Onlar da öylece durdular, ellerinden başka bir şey gelmezdi. Ama Leonis sevinçten havalara uçuyordu. Bağırabildiği kadar yüksek sesle bağırarak dedesine eşlik ediyor, bir yandan şarkı söylüyor bir yandan da mutluluktan gülüyordu.

Eskisi gibi yürekli,
Selam, selam sana özgürlük

---

[13] Yunan milli marşının dizeleri. Yazar dizelerden yalnızca bir kısmını yazdığı için çeviri ne yazık ki bütünlüklü olamıyor –çn.

Daha sonra ikinci kısmını söylediler:

Orada kapalı yaşardın
Acılı ve utanç dolu

Ve daha sonra da son kısmı:

Ve avucu avuca vururdu yumruklar
Umutsuzluk içinde

Devam edemediler. Çünkü devamını bilmiyorlardı.

Marşı söylemeyi bitirdiklerinde dede terini sildi ve derin bir nefes aldı. Yorulmuştu. Kadınlar hiç konuşmadı, yerlerinden bile kıpırdayamadılar. Biri kapıyı çalacak mı diye beklediler. Ama kapı vurulmadı.

İhtiyar Bilarikis, Leonis'e dönerek "Gidip yatalım" dedi.

Ve daha sonra düşünceli bir sesle sözlerine devam etti: "İkimizin elinden başka ne gelir ki?"

Onu elinden tuttu ve her ikisi de büyük bir resmiyetle odaya doğru ilerlediler. Onlar geçerken kadınlar geriye doğru çekildiler. El ele, konuşmaksızın, holü bir uçtan bir uca geçti ve basamakları çıkmaya koyuldular. Dört kadın ise salonun kapısında, hiç konuşmadan onların geçişini izlediler.

6

Lise, Taksim meydanında oldukça eski ve gri renkli büyük bir binaydı. Kış geldiğinde tavanları akardı. Rüzgâr kapılarından ve pencerelerinden, hatta bazen duvarlarından bile içeri girerdi. Sınıflarda alışılagelenden daha fazla bir curcuna çıktığında bütün duvarlar yerinden oynar, tepeden parça parça alçı düşerdi.

Bir sürü gölge ve gizemle dolu kocaman, uçsuz bucaksız bir binaydı. Bazı kısımlarına tek başına gitmeye korkardın. Bir sürü gizli yeri, bodrumu vardı. Söylenceye göre tavanda yalnız fareler değil yılanlar da cirit atıyordu. Arka tarafında birbiriyle irtibatı olan büyük balkonlar, bahçeler ve her an yıkılacak gibi duran merdivenler vardı. Buradan Boğaz görünürdü, muhteşem bir manzaraydı: denizin üzerindeki bahçeler, bembeyaz saraylar, karşıda altın ışıklarıyla Üsküdar ve bitmek tükenmek bilmez servi

ormanları. Bu bahçelerden aşağı doğru inen bir yol vardı, burası Tanrı'nın insafına terk edilmişti, vahşi incir ağaçları, ısırgan otları ve dikenlerle doluydu. Burada macera dolu oyunlar oynanırdı; filmlerde görülen savaş sahneleri tekrarlanırdı: Julius Sezar'ın Galyalılara karşı yaptığı savaş veya alışılmış Amerikalı-Kızılderili savaşları. Bu bahçelerde bazı ahırlar da vardı. Hiçbiri kullanılmıyordu tabii ki. Bir de bir zamanlar içinde ahırda çalışanların, arabacıların ve bahçıvanların oturmuş olduğu küçük evlerin yıkıntıları. Belki de gençliğinde, yani yüz-yüzelli yıl önce bu lise bir saraydı.

Leonis yokuş aşağı bir yerde sırtını ağaca yaslayarak oturdu. Büyük avluda çocuklar kahkahalar ve çığlıklar içinde varilcilik oyunu oynuyordu. Leonis oynamak istemiyordu. Resim yapmak istiyordu. Eli sabırsızlanıyordu. Parmağıyla toprağa bir dağ ve bazı ağaçlar çizdi. Daha sonra renklerini hayal etti. Dağ Boğaz'ın kıyısındaydı. Bir insan Boğaz kıyısında yüz çeşit farklı yeşillik görebilirdi, oysa Prens Adalarında yalnız bir tür yeşil vardı: Prens Adasının yeşili. Leonis oyun oynamak ve denize girmek için her şeyin huzur ve neşe dolu olduğu Prens Adalarını yeğlerdi. Resmini yapmak için ise Boğaz'ı.

Dimis, Leonis'in etrafında büyük bir ciddiyetle dönüp duruyordu. Aklında bambaşka bir şey olduğu belliydi. Olanca ufak-tefekliği, kurnaz ve oyunbaz suratı, her yanı kollayan ve binbir tertip çeviren gri gözleriyle o da Lise'nin bir faresi gibiydi.

Sonunda konuştu: "Nikiforos Fokas'ın Ermeni olduğunu biliyor muydun?"

"Hadi ordan canım!"

"Öyle diyorum. İoannis Tsimiktsis de öyle."

"O da mı Ermeniymiş?"

"Evet, imparatorlarımızın çoğu Ermeniymiş."

"Sen iyi değilsin!" dedi Leonis. Öfkeyle ayağa kalktı. "İmkânsız!" diye bağırdı. "Böyle bir şeyi kim duymuş! En şanlı Helen İmparatorları Ermeni miymiş? Yoksa Vasilios Vulgaroktonos da mı Ermeniymiş?" diye alayla sordu.

"Bilmiyorum," dedi Dimis. "Büyük bir ihtimalle değildi. Ama Nikiforos Fokas konusunda eminim."

"Hadi ordan canım!" dedi Leonis yeniden.

Bunlar bütün kitaplarda yazıyordu, gizli şeyler değildi. Kimlerin Ermeni olduğunu biliyoruz. Adları bile bambaşka: Agop, Garabet, Kalafatyan, Turkomyan, ama Nikiforos Fokas ya da İoannis değil! Leonis, Ermeniler kötü insanlar demek istemiyordu. Bilakis sakin, iyi huylu, hoşsohbet, yemeğe, tatlılara ve şerbetlere düşkün insanlardı. Evlerine gittiğinde seni rahat ettirmek için kendilerini paralar, nereye oturmak istersen bir koşu gidip sırtına yastık koyar, ayaklarını uzatman için bir tabure bile verirler, sana bin türlü iltifat eder ve seni o kadar çok yemekle ağırlarlardı ki eve miden bozularak dönerdin. Ama her ne olursa olsun onlar imparator ve başkomutan olacak kişiler değildi, bu tür işler onlara göre değildi, daha neler! Hele Yunanları ve İstanbul'u yönetmiş olamazlardı! Leonis böyle düşünüyordu.

Dimis toprakla oynamaya devam etti. Bu konu hakkında daha fazla konuşmadı, ama birden gözleri parıldayarak, "Eleni Foka'yı tanıyor musun?" diye sordu.

"Eleni Foka'yı mı?"

Dimis aceleyle, "Yok, yok o da Ermeni demeyeceğim," diye açıkladı.

"Hayır, tanımıyorum."

"Garip, geçen yaz Büyükada'da size çok yakın bir yerde oturuyorlardı."

"Tanışıklığımız yok, yalnızca görüşten tanıyorum. Konuşmuyoruz."

Elbette görüşten tanıyordu, hem de çok iyi. Bütün bir yaz boyunca onu defalarca görmediği tek bir gün bile geçmemişti. Bütün hikâye Eleni Foka'nın sabah saat on-onbir gibi kendisinden daha büyük kızlarla beraber yüzmeye gidişiyle başlıyordu. Kızlar toplanana kadar sesleri duyulurdu, bahçe çanları gizli bir parolayla çalardı, gülüşmeleri, şarkıları tam bir şenlikti. Daha sonra birbirlerinin kollarına girerek çamların arasında yürür ya da hep beraber koşarlardı, rüzgâr elbiselerini havalandırırdı. Eleni Foka en önde olurdu: şapkası açık, güzel, gür, sarı saçları omuzlarına dökülmüş, ayakları çorapsız. Bazen aynı şekilde veya daha büyük bir şamatayla geri dönerlerdi. Bazen eşeklere binerek giderlerdi, ortalık sesleriyle yankılanır, nal sesleri çınlar, tozdan bulutlar havalanırdı. Çıplak ayaklı eşek sahipleri ellerindeki sopalarla hayvanları dürterek peşleri sıra koşarlardı. Durduklarında, oğlanlar kızları semerlerden indirmek için kucaklar, kızlar oğlanlara sarılırdı. Hepsi kıpkırmızıydı, gözleri parıl parıl parıldar ve kahkahalar atarlardı. Akşam olduğunda ise güzel kıyafetlerini giyer ve büyük otellerin etrafındaki yollarda yürüyüşe çıkarlardı.

Bazen de evlerden birine gider, piyano çalar ve dans ederlerdi. Leonis bu arkadaş grubundan hiç haz etmezdi; her tarafı telaşa vermeleri ve bütün bir dağ kendilerininmişçesine hiç kimseyi düşünmeden hareket etmeleri hiç hoşuna gitmezdi. Kim olduklarını sanıyorlardı? Onlarla karşılaştığında poz yapıyor, yüzünü başka tarafa dönüyordu ki herkesin onlara ne kadar az değer verdiğini anlasınlar! Ama gerçek şuydu ki (bunu kimseye itiraf edemezdi, Dimis'e bile söylemezdi) Eleni Foka ve arkadaşlarının kendisini küçümsediğini düşünüyordu. Eleni, hiçbir zaman ona ilgi göstermemiş, varlığını bile fark etmemişti. Bütün bir yaz boyunca Leonis yokmuş gibi davranmıştı.

Eleni Foka'nın gösterişli, kolları bilezikle dolu, danteller ve pahalı kumaşlardan dikilmiş ipekli elbisesinin içinde başının her tarafı tüllerle kaplı annesini hatırladı. Korsesi bedenini o kadar sıkardı ki sırtını at arabasının hasırına bile yaslayamazdı. Her zaman faytonla dolaşırdı, hiç kimse onu adanın yollarında yürürken görmemişti. Yoldan geçtiği zaman sürdüğü kokular her yeri kaplardı. Birtakım komik şemsiyeler taşırdı; kırmızı, yeşil, sarı, her gün farklı bir renk. Duldu. Hakkında çok güzel olduğu, bir güzellik abidesi olduğu ve buna benzer bir sürü şey söylenirdi. Ama bu sözler Leonis'in umurunda değildi. Hoş bir kadındı ve milletin gözünü kamaştırmıştı, o kadar! Bütün bir Büyükada onun adı *von* bilmemne olan önemli bir Alman generalin sevgilisi olduğunu bilirdi. Leonis, "Bütün bunlardan bana ne," diye düşünürdü.

Dimis büyük bir sır paylaşıyormuş gibi gizemli bir havaya girdi.

"Biliyor musun arkadaşlarımızdan biri Eleni Foka'yı öptü," dedi.

"Hangi arkadaşımız?"

"Pavlos Proios."

"Sen nereden biliyorsun?"

"Geçen ağustosta Büyükada'da kendi gözlerimle gördüm."

"İmkânsız! Pavlos Proios geçen yaz Büyükada'ya hiç gelmedi."

"Yahu sana kendi gözlerimle gördüm diyorum!"

"İmkânsız. Pavlos Proios benim arkadaşım; adaya gelse beni görmeye evime de gelirdi."

"Ahmak! İnsan önce kız arkadaşını, daha sonra diğer arkadaşlarını düşünür."

"Ama ben onu çağırdım, o da gelmeye zamanı olmadığını yazdı. Kimse onu Büyükada'da görmedi."

"Belli ki geliyor ve gizlice onunla buluşuyordu" dedi Dimis. Bir gün akşam saat dört civarında, bütün Büyükada uykudayken ben tek başıma Nizam'dan Hristo'ya [Hristos Manastırı'na –yn] giden yolda yürüyüşe çıktım. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Birden ormanın içinde şüpheli gülüşmeler duydum. Hemen çalıların arasına girerek, tıpkı Bahçe'de yaptığımız gibi dört ayak üzerinde ilerledim. Gülüşmelerin geldiği yere vardığımda bir de ne göreyim? Pavlos Proios ve Eleni Foka sarmaş dolaş yerde oturuyorlar. Birbirlerine sıkıca sarılmış öpüşüyorlar, dudak dudağa. Eleni her öpücükten sonra gülüyordu. O ise ciddiydi. Onları uzun bir süre izledim, sonra da fark edilmeden uzaklaştım. Başka bir şey yaptıklarını görmedim."

Dimis ona yaklaştı, bir an tereddüt ediyor gibi durdu. Daha sonra aynı gizemli hava içinde anlatmaya devam etti: "Onu başkaları da öptü."

Leonis,

"Bundan bana ne?"

Dimis, "Beni de alakadar etmiyor," dedi. Ama hemen sonra ne söylediğini unutarak, "Onu ben de öpmek istiyordum" diye konuşmasına devam etti.

Leonis, "Sen de dene o zaman! Baksana çok da zor bir şeye benzemiyor."

Dimis, "Nasıl deneyeyim. O sadece büyük çocuklara ilgi gösteriyor. Bizleri küçümsüyor."

Leonis ayağa kalktı. "Hadi oyun oynayalım" dedi.

Başka söz söylemeden ayağa kalktılar, büyük avludaki varilcilik oyunu bitmişti. Çocuklar bir araya toplanmış oyunun kritiğini yapıyorlardı. Farklı sınıflara giden öğrencilerdi.

Leonis, "Biz de oynamak istiyoruz" diye seslendi.

Bazıları varilcilik oyunundan bıktıklarını, esircilik oynamak istediklerini söylediler. Herkes esircilik oynamak konusunda hemfikirdi. Oyunu nasıl oynamaları gerektiği konusunda konuşmaya başladıklarında Pavlos Proios da geldi ve oyuna katılmak istediğini söyledi. Son zamanlarda boyu bir hayli uzamıştı, artık uzun pantolonlar giyiyordu, tabii her zamanki gibi mavi gömlek giyiyor ve yakasını açık bırakıyordu. Yüzü zayıflamıştı.

Leonis Dimis'e,

"Hadi gidelim" dedi.

Dimis,

"Neden gidelim ki?"

Leonis,

"Onunla beraber oynamak istemiyorum."

Bu sözleri başkalarının da duyması için yüksek sesle söylemişti. Sırtını arkadaş grubuna döndü, yokuş aşağı inmeye başladı. Daha önce oturduğu ağacın altına oturdu ve çalılıklara taş atmaya başladı. Dimis gerçekten de ne yapması gerektiğini bilemiyordu. Çocuklar oyun hazırlıklarını bir yana bırakıp bu anlaşılmaz olay hakkında konuşmaya, yorum yapmaya başladılar. Herkesin canı sıkılmıştı.

Kısa bir süre sonra Pavlos Proios diğerlerinden ayrılarak Leonis'in yanına geldi.

"Neden benimle oynamak istemiyorsun?"

"Öyle işte."

"Sana ne yaptım ki?"

"Hiçbir şey."

"O zaman neden bana böyle davranıyorsun?"

"Canım ne isterse onu yapıyorum."

"Eğer benden üç yaş küçük olmasaydın seni döverdim."

Leonis çakmak çakmaktı. Dimdik ayağa fırlayıverdi.

"Dene öyleyse!" diye bağırarak Pavlos Proios'un üzerine atıldı.

Ama o, Leonis'i iki elinden yakalayarak kendinden uzaklaştırdı. İşte o zaman Leonis ona tekmeler atıp bağırmaya başladı:

"Alçak! Alçak!"

Pavlos Proios, Leonis'in ellerini sol eliyle tutup sağ eliyle ona iki-üç tokat patlattı. Leonis yanaklarının yandı-

ğını ve gözyaşlarının aktığını hissediyordu. Nefes alamıyordu, çılgına dönmüştü. Saldırgan bir hareketle ellerini kurtararak Pavlos Proios'un üzerine saldırdı. Her ikisi de dengelerini kaybederek dikenlerin içinde yuvarlandılar, elleri, yüzleri kan içindeydi.

Arkadaşları onları ayırmak için aşağı doğru koşuştular. Leonis üstü başı yırtık, kanlar içinde ayağa kalktığında tekrar rakibin üzerine saldırmak üzere atıldı, ama diğer çocuklar onu tuttular.

Leonis, "Alçak!" diye bağırıyordu.

Pavlos Proios üzerindeki tozları çırptı, yüzündeki kanı temizledi. Leonis'in bağırmalarına cevap vermedi, dönüp yüzüne bile bakmadı, ama büyük bir havayla, "Delirmiş!" dedi.

Bunu neden yaptığını Leonis'in kendisi de bilmiyordu; kendini tanıyamıyordu.

7

Okulu, Leonis ve arkadaşlarından yaşça biraz büyük Alman askerler doldurmuştu. Başlarındaki subayların yüzü asıktı, yorgundular, artık eğlenmek istemiyorlardı. Viyana'dan gelen operaların da arkası kesilmişti. Aile akşamları salonda toplanıyor, biri resmi beyanatları yüksek sesle okuyor, Canis Dayı da haritanın üzerinde açıklamalar yapıyordu. Daha sonra yiyecek konusu konuşuluyordu. Ekmek kara renkli, tadı çamurla saman karışımını andıran bir şey olmuştu. Bütün yiyeceklerin tadı garipleşmişti, zar zor yutuluyorlardı, şeker ve limon şimdiden lüks olmuşlardı. Salgın hastalıklardan söz ediliyordu, özellikle de orduyu kırıp geçiren tifodan; sağda solda kolera vakalarına da rastlanmıştı. Öte yandan sinemalar eskisi gibi çalışıyor, ordular, toplar, arabalar gösteriyorlardı... Hepsi de sonsuz bir çamur deryasına batmıştı. Başka bazı

ciddi İsveç filmleri de gösteriyorlardı, bu filmler erotik hikâyeler, kötülükler ve bazı kuzey kentlerinde geçen bir sürü macerayla doluydu. Herkes İsveç filmlerinden bahsediyordu. En meşhur oyuncularının adı Psilander'di: sarışın, genç, hareketlerini kontrol altında tutan çok asil biriydi, bakışlarında tatlılık ve hüzün vardı. Sıklıkla doktor ya da Protestan Papazı rolünde oynardı, bazen bir prens, bazen de bir serseri olurdu. Kadınlar ona bayılıyordu. Her yerde fotoğrafları vardı; dergilerde, dükkânların girişinde, hatta evlerde bile. Günün birinde Loksi Teyze, mümkün olsa şimdiki hayatına son verip bir sinema yıldızı olmayı ve Psilander'le beraber oynama mutluluğuna erişmeyi istediğini dile getirdi. Bu laflar dedenin kulağına kadar gitti. Nasıl gittiği hiçbir zaman öğrenilemedi. Dede bir süre bir şey söylemedi, ama bir fırsatı geldiğinde ailenin diğer üyelerinin önünde Loksi Teyze'yi uyardı. Sadece bir uyarıydı bu, içinde pek bir kızgınlık barındırmıyordu, yalnızca Loksi Teyze'nin sözlerinin iyi bir izlenim bırakmadığını dile getiriyordu. Tabii Loksi Teyze'nin gidip sinemada oyuncu olması mümkün değildi ama bu sözlerin şaka olarak söylenmesi bile yakışık almıyordu. Loksi Teyze çok üzüldü, dedenin uyarısı canını çok sıkmıştı.

Bir de Amerikalılar ile Kızılderililerin bitmek tükenmek bilmez savaşlarını gösteren filmeler vardı. Ama yalnız çocuklar bu filmler hakkında konuşurdu.

Yaz başıydı. Pazar öğlen. Taksim Bahçesi'nin gezi yollarında bir sürü insan yürüyüş yapıyordu, neredeyse bütün masalar doluydu. Gökyüzü pırıl pırıldı, büyük yaşlı

kestane ağaçlarının arasından giren güneş tenini ısıtıyordu. Orkestra iddialı değildi, iştahını akşama saklıyor, şimdilik polka ve vals çalmakla yetiniyordu.

Leonis, Paris ve Dimis korkulukların yanında durmuş etrafı izliyorlardı. Her üçü de sözleşmişçesine denizci giysileri giymiş ve büyük hasır şapkalar takmıştı. Gülerek, "Bizler üç kardeşiz" diyorlardı.

Birden Dimis arkadaşlarını kolundan yakaladı.

"İşte! Gene geliyorlar!" diye bağırdı.

Bahçe'nin Marmara'ya bakan kısmını gösterdi. Keskin bir göz havada giderek yaklaşan kara lekeleri kolaylıkla seçebilirdi.

Etrafta masalarda oturanlar bir şey anlamamıştı.

Paris: "Haydi!"

Leonis koşar adım kaçmaya başlamıştı bile, Dimis onları durdurdu.

"Durun be akıllılar bir kerecik olsun nasıl olduğunu izleyelim!"

Anında bir top gürlemesi duyuldu, ama hiçbir yerde duman yoktu. Siyah noktalar Boğaz'ın öte tarafına, Haydarpaşa'nın olduğu yere düştü, bir şeyler atmış olmalıydılar ki patlama sesleri duyuldu. Bu arada ağır makineli tüfek de atış yapmaya başladı; hiç durmadan tarıyordu, yanında patlıyor sanırdın. Alman uçakları da havalandı ve havada büyük savaş başladı. Bu savaş Avrupa ve Asya arasındaydı. Bazı uçaklar Bahçe'nin üzerinde bir o yöne, bir bu yöne uçtular.

Bütün bunlar göz açıp kapayıncaya kadar olmuştu. Arkanı dönene kadar bütün bir Bahçe boşalmıştı. Her-

kes birbirini çiğneyerek kahveye hücum etmişti. Masalar, sandalyeler ters dönmüş, hasırlar ayaklar altında çiğnenmişti. Garsonlar ellerindeki tepsileri üzerindeki bardaklar ve karaflarla beraber fırlatıp atıvermişlerdi. Panik içinde iki üç kadın bayılmış, bayılanlar uygun yerlere taşınmıştı. Yakınlardaki birkaç camekân büyük bir şangırtıyla yerle bir olmuştu. Leonis, Dimis ve Paris ne olduğunu anlamadan kendilerini kahvehanenin bodrum katında kalabalığın arasında sıkışık halde buluverdiler, yanlarında Pavlos Proios da vardı. Pavlos'un yanında kendi yaşıtı bir başka öğrenci, Yanis Stasinos vardı. Bu çocuk çok uzun ve çok sıskaydı, boynu da bir hayli uzun olduğu için lisede ona 'Leylek' ismini takmışlardı.

Pavlos Proios ve Leonis bakıştılar. Lisede bahçenin orada yaşanan olaydan sonra bir daha konuşmamışlardı.

"İşler hoş değil," diye mırıldandı Leylek.

Leonis, "Bombalar korkutucu değil de, asıl korkutan makineli tüfeğin kurşunları," dedi. Bütün bu sözleri büyüklerinden duymuştu. Bir şeyler söylemiş olmak için aynı sözleri tekrarladı. "Bombalar sadece belli yerlere atılıyor, Bahçe'de ne işleri var ki?"

Pavlos Proios da, "Fakat bombalar yanlışlıkla başka yerlere de düşebilir, o kadar yüksekten hedefi tutturmak kolay mı?"

Leonis:

"Burada, içeride tehlikede değiliz, duvarlar sağlam."

Pavlos Proios:

"Kaç tane olduklarını saydınız mı?"

Dimis, "Ben saydım" diye atıldı, "Yedi taneler."

Elbette aklına gelen ilk sayıyı söylüyordu. Yoksa kim, bir yandan uçaklar bomba atar, bir yandan da makineli tüfekler tararken oturup kaç tane uçak geçtiğini sayardı?

Leonis, Pavlos Proios'la yeniden konuştuğu için çok mutluydu, öte yandan da kendisini mahcup hissediyordu. Bir şeyler yapmak, bulunduğu yerden gitmek istiyordu. Az ileride yerde ters dönmüş duran bir masa gördü. Masayı bodrumun camlarından birinin altında doğru sürükledi, üzerine çıktı ve yüzünü camın demirlerine yaklaştırdı.

Bahçe, üzerinden bir fırtına geçmişçesine metruk ve darmadağındı. Her yer tersyüz olmuş masalar, kırık sandalyeler, camı kırılmış gözlükler ve parçalanmış şapkalarla doluydu. Cansız varlıkların başına gelen bu felaket öğlen güneşi altında daha da korkunç bir görünüm kazanıyordu. Üstelik bu korkunç sahneye bir de uçakların savaşı ekleniyordu. Ölü bir tablo gibiydi, havada kıyamet kopuyordu fakat ortalıkta hiçbir canlı ya da insan yoktu.

Ama hayır, orada bir insan vardı. Leonis onun kim olduğunu anlamakta gecikmedi. Yerinden kımıldamamış tek bir kişi. Masaların ortasında, birbirleriyle mücadele eden uçakların altında olmasına rağmen sanki hiçbir şey olmamış gibi oturmaya devam ediyordu. Bir Alman subayıydı: çok genç ve şıktı. Üniforma giyen genç aristokrat erkeklere ait cüretkâr, neredeyse küstah bir hava vardı üzerinde. Yeşil-gri üniformasının içinde korse giymiş gibi incecik duruyordu. Hiçbir şey olmamış gibi sigarasını içiyor, paniğe kapılmış kalabalığı ve tehlikeyi küçümsüyordu. Neler olabileceği umurunda bile değildi, hiçbir şeye önem vermiyordu. Önem verse bile, ayaklanıp kaçmak, saklan-

mak ve de güruhun içine karışmak ona göre değildi. O Leonis'ten, Leonis'in arkadaşlarından ve Bahçe'nin kalabalığından farklı bir yerde olmak istiyordu, başka bir sınıfa, başka bir soya aitti. Bambaşka bir insandı: emir vermek, savaşmak ve ölmek için doğmuştu. Başka tür çabalara tenezzül etmesi yaradılışına uygun değildi. Böyle bir insandı ve böyle olmaktan da memnundu. Hayatını neye adayacağına dair kararını vermişti. Hayatının oradakine benzer koşullar altında sonlanmasından başka bir hayali olmazdı; genç, yakışıklı, cesur ve küstahlık derecesinde mağrurken vahşi bir ölümle sonlanan bir hayat. Leonis kendisini adama bakmaktan alıkoyamıyordu, şimdiye kadar hiçbir insana karşı bu kadar hayranlık hissetmemişti.

Aniden büyük bir patlama oldu. Ses çok yakından gelmişti. Kahvehane havaya uçtu, o ana kadar yerle bir olmamış camlar da büyük bir gürültüyle kırıldı. Leonis masanın üzerinden havalanıp kalabalığın içine düştü. Çığlık çığlığa bağıran bazı kadınların elbiselerine takılmıştı. Pavlos Proios'un ne yaptığını görebildi. Hiç kımıldamadan bir duvara dayanmıştı, benzi soluktu, dişlerini sıkıyordu ve gözlerinde ifade yoktu. Deliye dönen insanlar tarafından sürüklenen Leonis kendini salonun bir diğer ucunda buldu.

Uzun bir süre sonra İstanbul tekrar sakinleştiğinde Leonis kahvenin çıkışında tekrar arkadaşlarıyla buluştu. İnsanlar Bahçe'nin yollarına dökülmüştü. Garsonlar masaları ve sandalyeleri düzenliyor, kırık camları süpürüyordu. Genç Alman subay ise kalabalığın arasında kaybolmuştu, artık orada durmasına gerek yoktu. Yoldakiler büyük bir telaşla olup bitenler hakkında konuşuyorlar,

havadaki mücadelenin stratejisi konusunda yorumlarda bulunuyorlardı. Herkesin uçakların nereye gittiği, donanımlarının nasıl olduğu, ne hızla gittikleri ve hatta içindeki motorların kaç para ettiği konusunda fikri vardı. Şakalaşıyor, gülüyor, olup bitenle hafiften alay ediyorlardı; onları uzaktan izlemek çok hoştu. Her biri kendinden başka herkesin korktuğunu göstermeye çalışıyordu. Kadınlar pudralarını tazeliyor, şapkalarını düzeltiyordu. Hepsinin yüzleri kızarmıştı, ışıl ışıldılar, adeta çılgın bir eğlence salonundan çıkıyor gibiydiler.

Leonis, Dimis, Paris, Pavlos Proios ve Stasinos Bahçe'nin çıkış kapısına doğru gittiler. Kopan gürültü ve savaş sahnesinin gerginliği hâlâ üzerlerindeydi. Hep bir ağızdan bağıra bağıra konuşuyor ve etrafa dikkat etmiyorlardı. Beşi bir arada yürürlerken Dimis, Leonis'i kolundan çekti ve kulağına, "İşte, kızlar orada," diye fısıldadı.

Yolun karşı tarafından iki küçük kız geliyordu, onbeş yaşlarındaydılar, kızlardan biri diğerinden daha uzundu. Diğerine hükmediyor gibi duran, daha uzun boylu olan kız çok güzeldi: capcanlıydı, yüzü ışıl ışıl parıldıyordu ve havalıydı. Saçları açık kahverengiydi, gözleri ise mavi ile gri arası bir renk. Başka türlü bir bakışı vardı; ısrarlı gözleri, karşısındakinin dışavurmak istediğinden çok daha fazlasını görüyor gibiydi. Sarılar giymişti; bu renk ona çok yakışıyordu. Yüzüne ve duruşuna bambaşka bir parıltı veriyordu.

Yanlarından geçiverdi, sakin ve kendinden emindi. Beşinin de yüzüne baktı. Kendini beğenmiş bir havası var

gibiydi. Hepsi birden sustu, kızın geçişinin bu büyülü havasını hissedebilmek üzere ciddileştiler. Aralarından yalnızca Pavlos Proios küskün olduğunu göstermek istercesine yüzünü öte tarafa çevirdi.

Birkaç adım daha ileri gittiklerinde Leonis dayanamadı ve kıza bakmak için geri döndü. O zaman sarı renk elbiseler içindeki kızın da geri dönerek kendisine baktığını gördü: sanki onu ilk defa görüyor, kim olduğunu merak ediyordu. Leonis çok yüksek bir yerden aşağı doğru bakıyormuş gibi boğazının ve göğsünün heyecanla dolduğunu hissetti.

Bahçe'nin dış kapısına ulaştılar. Hiç kimse Eleni Foka'nın yanlarından geçişi hakkında yorumda bulunmamıştı. Yalnızca yola çıktıklarında Leonis, Leylek'in Pavlos Proios'a "Artık ona selam vermiyor musun?" diye sorduğunu duydu.

Diğeri inatla "Hayır" dedi. "Ben herkesle ilişkisi olan ve herkesi öpen bir kızla bir ilişkim olsun istemiyorum."

Leonis tekrar nefesinin kesildiğini hissetti. Nedenini bilmiyordu ama mutsuzdu. Başka dünyalara dalmıştı, başka konularda konuşacak iştahı kalmamıştı. Uçakları da, genç Alman subayını da unutuvermişti.

8

Resim atölyesi bomboştu. Leonis isteksizce resim sehpasını hazırladı, kömür kalemlerinin üzerinde elini gezdirdi ve yanında getirdiği ekmek içini parmaklarıyla yoğurmaya başladı. Farkında olmaksızın hamurdan biraz yedi. Bu kötüye işaretti. Hamurdan yemesi çalışmasının iyi gitmeyeceğini gösterirdi. Nasıl iyi gidebilirdi ki? Sürahiler ve meyveler çizmekten Leonis'in canı sıkılmıştı. Bay Montefredy zaman zaman değişiklik olsun diye Belvedere'nin yaptığı çıplak bir Apollon heykelinin taklidini, Vatikan veya Milos Afroditi'ni çizdiriyordu, hepsi de ruhsuz ve ifadesiz şeylerdi. Daha sonra orantı eziyeti başlıyordu: küçük küçük çizilmiş kareler, uzaktan bir göz kapatılarak yapılan ölçümler. Leonis kendini bütün bu teknik numaralar arasında hapsolmuş hissediyordu: kâğıdın üzerine gözle görünmez iplerle bağlanmış gibiydi. Oysa o boyalarıyla et-

raftaki bahçelere yahut yanmış mahallelere veya yüksek bir tepenin üzerine çıkarak renklerin büyülü dünyasına sığınmaktan büyük bir haz duyardı. Böylece renkler arasında yüzebilir ve kendince bir şeyler bulabilirdi. Gördüğü şeylere benzemeyen resimler çiziyordu. Ama olsun! Ne zararı vardı? Asıl mesele insanın gördüklerini olduğu gibi taklit etmesi değildi. Zaten bu iş için fotoğraf makinaları vardı. Asıl mesele renklerin birbirleriyle iyice karışması, birbirleriyle dans edip dolaşması, bir ahenk ve bir renk cümbüşü oluşturmasıydı; renkler tıpkı bir müziğin içindeki notalar ya da bir anlık bir göz yanılsaması gibi olmalıydı. Kısacası bakmaktan zevk almalıydın. Renklerin neyi temsil ettiklerinin pek de önemi yoktu. Belki de hiçbir şeyi temsil etmiyorlardı. Tıpkı müzik gibi. Renkler öğretmek ve ciddi konuşmalar yapmak için değil, oynanmak, denenmek ve eğlenmek için vardı. Leonis böyle düşünüyordu.

Oysa Montefredy bu konuda tamamen farklı görüşlere sahipti. Bay Montefredy (*Cav. Prof. Gaetano Montefredini*; adı dış kapının üzerinde gösterişli harflerle bu şekilde yazılıyordu) ünlü bir isimdi, rastgele biri değildi. Tünel durağından, Taksim'e kadar bütün bir Pera'da tanınırdı; sık sık kendi resimlerinden ya da öğrencilerinin resimlerinden oluşan sergiler açardı. Fransızca çıkan bütün gazeteler bu sergileri överdi. Onun öğrencisi olduğunu söylemek insanlar üzerinde çok iyi bir etki bırakırdı ve herkes sana saygı duyardı. Ama Leonis'in içinden adamın takındığı bu tavra gülmek gelirdi. Kısacası Profesör Montefredy, hem kısa hem de şişman oluşu, bağırarak konuşması, şakacılığı, gür, kıvırcık saçları, büyük bir gösterişle

yukarı doğru burduğu yağlı bıyıkları, altın saat zinciri ve alacalı bulacalı, sanatçılara yakışır kravatıyla ancak bir insanın olabileceği kadar komik biriydi. Ama takındığı hava bütün bunları gölgede bırakırdı: Montefredy aniden kavga etmeye başlardı. Atölyeye girer çıkar, durmadan konuşur, kömür kalemiyle bir oraya bir buraya bir çizik atar, Leonardo da Vinci hakkında ne düşündüğünü söyler, devrimci empresyonistler hakkında konuşur, üç komik şakayla beraber savaşa dair bir laf eder, sonra durup dururken resim sehpalarının ortasında ayakta dikilir, ellerini tavana doğru havaya kaldırır ve muazzam bir kavgaya tutuşurdu. Terlerdi, nefes nefese kalırdı, gözleri şimşek şimşek çakardı, çok müthiş bir şey olacak sanırdın, oysa çıkan kavga, *bilinmeyen bir sebepten* çıkan bir kavgadan başka bir şey değildi. Daha açık söylemek gerekirse Bay Montefredy'nin amatörler olarak adlandırdığı bir grup insanla alıp veremediği bir şeyler vardı. Bu insanlar hayatının kâbusuydu: bu insanları hatırlamadan, onlar yüzünden sinirlenmeden ve onlar yüzünden acı çekmeden bir günü bile geçmezdi. Amatörler toplumun zevkini deforme etmiş, gençliğin sanatsal ideallerini bozmuş, büyük gelenekleri mahvetmişlerdi. Fiyatlardaki düşüşün nedeni de amatörlerdi! Piyasayı mahvetmişlerdi... Her taraf amatörlerle ve amatörlere ait resimlerle dolmuştu, tıpkı fareler ya da maymunlar gibi çoğalıyorlardı. Bu kadar şarlatanlığın içinde sanatın duruluğu ne yapsındı, nasıl nefes alır ve nasıl gelişirdi? Artık Leonardoların, Mikelanjeloların ve Rafaelloların olmamasının sebebi onlardı. İşte bu nedenle Bay Montefredy, resim öğretmeni olarak, daha doğrusu

kendini resme adamış kutsal bir kâhin olarak, hatta iyi eğitim almış kutsal bir kâhin olarak, dahası diğerleri gibi sokaklarda yetişmiş biri olarak değil, tam tersine büyük ve şanlı Roma'da yetişmiş biri olarak ve dünyada sanatın içinde bulunduğu durumdan sorumlu kişi olarak (evet, Bay Montefredy bu işten mesuldü ve bu konudaki ciddi sorumluluklarının farkındaydı, zaten bu nedenle sesini yükseltiyor ve bu nutukları atıyordu), neyse görevini iyi bilen bir sanatçı olarak, hayatı pahasına bir bilinçlilik ve taviz vermezlik içinde her nerede bir amatörlük görürse bu amatörlükle mücadele etmeyi görevi biliyordu ve her şeyden önce işe öğrencileriyle başlıyordu. Onları gerçek, büyük ve sonsuz sanatın öğretisine, disiplinine sokmaya çalışıyordu. Leonis'in eğilimleri, içinde amatörlük barındırıyordu, çocukluğundan başlayarak sanatla oynamaya başlayan birinin daha sonra sanatın derin anlamını kavramasına imkân yoktu. Bay Montefredy, "Sanat bir oyun değildir, kutsal bir hazdır, metafiziktir, dindir" diye vaazlar verirdi. Ona meyveler, sürahiler ve alçıdan yapılmış heykeller verin! Seni haftalar boyu aynı köşeye çivileyip tabaktaki bir portakalın resmini çizmeye zorlayabilirdi.

Resim atölyesi, Telgraf Yoluna bakan sessiz bir yan yolun üzerinde bulunan evindeydi. Atölye ayrı bir giriş kapısı ve pek çok camı olan ferah ve ışıklı bir salondu. Salon resim sehpaları, muşambalar, çizim kâğıtları ve klasik tarzda yapılmış önemli eserlerin alçı kopyalarıyla doluydu. Havaya karışan yağlıboya, neft ve verniğin keskin kokusu odayı doldururdu. Leonis bu kokuyu seviyor, içine çekmekten mutlu oluyordu. Buradan ayrılırken bu kokuyu

üzerinde, elbiselerinde götürdüğünü hissederdi. Atölyenin tam ortasında kürsü gibi bir şey vardı, modeller buraya otururdu. Haftada bir gün, perşembe günleri, okulun öğrencileri çıplak birinin resmini çizerlerdi. Müthiş çirkin bir kadın gelirdi. Kadın o kadar çirkindi ki, ondan daha çirkin birinin bulunması mümkün değil diye düşünürdün. Sarı, sağlıksız, sıska, göğüsleri sarkmış, kemikleri vücudunun her tarafından dışarı fırlamış olan bu kadın bir karavanın ardında soyunur, çırılçıplak bir iskemleye otururdu. Bütün bunlar büyük bir ciddiyet içinde olurdu, ne gülmeye ne de ayrıntılar hakkında yorum yapmaya hakkın vardı. Bütün bunlar 'büyünün' bir paçasıydı. Öğrenciler sıra sıra kürsünün etrafında dizilir, kâğıtlarının üzerine dikdörtgenlerini çizer, daha sonra tek gözleri kapalı, cetvel veya mezurayla ölçü alarak çıplak kadının farklı uzuvları arasındaki oranları hesaplamaya çalışırlardı. Öğrencilerden çoğu kadının arkasında toplanırdı. Leonis yalnızca bir defa bu ortamda bulunmuş, sıkılmış, bu işten ne zevk aldıklarını anlayamamıştı. Montefredy ona bir daha perşembe günleri atölyeye gelmemesini söylemişti, ne de olsa daha küçüktü. Çıkarken sırtına arkadaşça vurmuş ve kurnazca bir gözünü kırpmıştı. "Büyüyüp bıyıkların çıktığında gelip sen de çıplak modelle uğraşabilirsin" demişti. Öğrencilerden bu şakayı duyan iki-üç kişi gülmüşlerdi. Leonis oradan utanç içinde ayrılmıştı.

Şimdi elindeki hamuru çiğniyor ve gülümsüyordu. Resim sehpasını Miloslu Afrodit heykelinin arkasına yerleştirmiş keyifsizce orantıları hesaplıyordu. Yalnızlığı uzun sürmedi. Kısa bir zaman sonra kapı açıldı, koskoca-

man hasırdan bir şapka giyen ve boğazına kırmızı bir tül sarmış olan Matmazel İulia Asimaki geldi. Elinde üzerinde püskülleri olan bir şemsiye tutuyordu. Leonis'in yüzü kızardı.

İçeriye giren genç kadın gülerek, "Yalnızsın" dedi.

Leonis, "İyi günler," dedi ve az öncesine göre daha büyük bir hırsla işine devam etti.

İulia salona girdi, kısık bir sesle meşhur bir Alman valsi olan *Şen Dul*'u mırıldanmaya koyuldu. Bedeninden gelen kadınsı koku, atölyenin kokusuna karışıyordu. Yaşı büyüktü, çapkın ve güzel bir yüzü, kabarık saçları, yumuşak neredeyse şeffaf bir teni vardı, güneş bu tene hiç değmemiş sanırdın. Teninin güzelliği herkes tarafından bilinirdi, resim öğretmeni de hep teninin güzelliğinden bahsederdi. Öğretmen bu kızla bir hayli samimiydi, her fırsatta ellerini, kollarını tutardı.

Leonis başını öne eğmiş çalışıyordu; çiziyor, çizdiklerini siliyor, aslında ne yaptığını kendisi de bilmiyordu. Asimaki şapkasını çıkardı, önlüğünü giydi, mırıldanarak söylediği şarkıyı kesmeden sehpasını hazırlamaya başladı.

İkisi de o güne kadar hiçbir zaman baş başa kalmamış, pek konuşmamışlardı, ama aralarında geçen bazı şeylerin önemsiz olduğu da söylenemezdi. Bir gün diğer öğrencilerden biraz uzakta arka arkaya oturmuş çalışıyorlardı. Asimaki yağlıboyalarıyla boğuşuyordu, kendini tam anlamıyla çizimine vermişe benziyordu. Bacak bacak üstüne atmıştı, paleti de bir iskemlenin üzerindeydi. Boya sürmek için sık sık paletin üzerine eğiliyordu. Kızın eğilerek paletinden boya aldığı bir anda Leonis, ansızın, kızın ete-

ğinin sıyrıldığını fark etti; yalnızca baldırlarını değil, çorapbağını, dahası çorapbağının bir parmak üzerindeki bedenini de görmüştü. Kız boyayı alıp tekrar yerine oturduğuna elbisesi sıyrılı kalmış ve bedeninin gizemli bölümleri açıkta kalmaya devam etmişti. Leonis kendini kaybetmişti. Kıpkırmızı olmuş, kalbi hızla çarpmaya başlamıştı. Zor durumdaydı. Başına neyin geldiğini anlayamıyor, ne istediğini bilmiyordu. Bir yandan bulunduğu yerden kaçmak istiyor, öte yandansa bilinmeyen bir güç onu havalanmış bu eteğe doğru itiyordu. Etraflarındaki diğer öğrenciler ara vermeksizin çalışıyorlardı. Yalnızca sert kâğıdı çizen kömür kaleminin sesi ve alçak sesle söylenen birkaç kısa sözcük duyuyordun. Leonis iki-üç dakika sonra kafasını tekrar kaldırdı. Etek aşağı inmişti, kızın bacaklarını yarısına kadar örtüyordu. Leonis derin bir nefes aldı. Sakinleşemiyordu. Aklı orada kalmıştı! Tekrar baktığında etek bir önceki seferden daha da yukarıdaydı. Şimdi karanlıklar ve gizemler içindeki bedeninin genişçe bir kısmını görüyordun; derin, nemli ve sıcak bir şeyin seni çektiğini ve içinin erimesine sebep olduğunu hissediyordun. Asimaki etrafına bakmadan, büyük bir ciddiyetle çalışmasına devam ediyordu. Leonis o gün tek bir doğru çizgi bile çizmeyi beceremedi. Elindeki kömür kalemi parmaklarının arasında titriyordu, ayağa kalkarsa ayakları kendini taşıyamayacak sanıyordu. Bu sahne iki sabah dersinde daha tekrarlandı. Ama bir keresinde bu olay ciddi boyutlar kazandı. Leonis dalmış halde oraya bakarken İulia Asimaki'nin gözlerini üzerinde hissetti. Leonis de bakışlarını kaldırdı ve kıza baktı, işte o zaman Asimaki ona, şefkat ile alay arası ga-

rip bir gülümsemeyle baktı. Leonis elindeki bütün hamuru çiğnemeden yuttu.

Şen Dul şarkısının mırıltısı kesildi. Asimaki çalışmaya başladı, kömür kaleminin sert cızırtısı duyuldu. Leonis'in kömür kalem tutan parmakları tekrar titremeye başladı. Dayanamadı, gözlerini çevirdi. Kızın eteği aşağı kadar kapalıydı. Leonis rahat bir nefes aldı. Ama az sonra kızın sesi duyuldu:

"Nasıl gidiyor?"

Leonis elindeki kömür kalemi ile hamuru bir yana bıraktı, kızın olduğu tarafa döndü, söyleyeceklerini düşündü, büyük gayretlerden sonra,

"Kendimden memnun değilim," dedi.

Matmazel Asimaki gülümsedi, "Bir hayli hırslısın bakıyorum. Hem de bu yaşta! Bravo, bu işte ilerleyeceksin."

Ona bakmadan işine devam etti.

"Büyüyünce ne olmak istiyorsun?" diye tekrar sordu.

"Ressam tabii."

"Neden tabii?"

"Kendimi bildim bileli zevk aldığım tek şey resim çizmek."

"Büyük bir ressam olmak istiyorsun, öyle değil mi?"

"Evet, büyük bir ressam. Yoksa değmez. Tıpkı Giritli Theotokopulos[14] gibi olmak istiyorum."

---

[14] 1541-1614 yılları arasında yaşamış, Girit doğumlu, dışavurumcu ressam, heykeltraş ve mimar. Meşhur ressam 1577'de İspanya'ya göç ettiğinde, Domenikos Theotokopulos ismini telaffuz edemeyen Kastilyalılar tarafından 'El Greco' olarak anılmaya başlamış, sanat tarihine de bu isimle damgasını vurmuştur –yn.

"Peki Theotokopulos'u nereden biliyorsun?"

"Dergilerde onun hakkında yazılan yazıları okudum."

"Beni korkutuyorsun. Müthiş planların var."

"Eh, bilmiyorum; beni pek de ciddiye almayın, kendimden hiç memnun değilim..."

"Bakayım ne yapıyorsun?"

Matmazel Asimaki ona yaklaştı, bir iskemle çekerek yanına oturdu, çizdiklerine dikkatle baktı. Eline kömür kalemini aldı ve çizdiği birkaç çizgiyi düzeltti.

"İşte böyle, böyle yapmalısın ki bir gün Theotokopulos gibi olabilesin."

Eline kara kalemi aldı ve çizmeye başladı.

Leonis kımıldayamıyordu. Kızın bedeninin, uzuvlarının, yumuşak, ağır ve sımsıcak temasını hissediyordu. Bedeni yakıcı bir sıcaklık ve tarif edilmez bir hazla kaplanmıştı, onu uyuşturuyordu. Muhteşem bir şeydi; bu kadar büyük bir hazzı, büyüyü ve yorgunluğu daha önce hiç yaşamamıştı. Kendini teslim etmeye hazırdı, neye ya da kime bilmiyordu, ama teslim olacaktı. O ise elindeki kömür kalemini bir tarafa bırakarak Leonis'e gülümsedi. Başıyla bir işaret yaptı, onun ne istediğini soruyor ve sorduğu şeyin ne olduğunu biliyor gibiydi. Leonis gözlerini indirdi, kulaklarının yandığını hissetti. Daha sonra kızın ellerinin yumuşak ama kararlıca, bir şey ararmışçasına üzerinde dolaştığını hissetti.

9

Zaman zaman saat sabahın sekizbuçuğunda resim atölyesinde kimsecikler yokken buluşuyorlardı. Diğer öğrenciler genellikle saat dokuzdan sonra gelirdi. Bay Montefredy ise saat ondan önce ortalarda gözükmezdi.

İulia onu dudaklarından, gözlerinden, kulağının içinden öper ona da nasıl öpmesi gerektiğini gösterirdi. Leonis her ne isterse yapmakta serbestti. Kız ona nelerin hoşuna gittiğini açıklardı. O da Leonis'in istediklerini yapar, onu memnun ederdi.

Çocuk o kadar tatlı yalvarıyordu ki kızın kalbi onu reddetmeye elvermiyordu. Kendilerine resim masalarından bir paravan yapmışlardı.

O kadar güzeldi ki... Büyük tozlu odanın, ağır kokulu resim boyalarının içindeydiler ve etrafta bulunan alçıdan tanrı heykelleri gözlerinde bir ifade olmaksızın bakıyorlardı...

Leonis, akşam olduğunda evde gizlice kâğıdın üstüne yaptıklarını, gördüklerini çiziyordu; aklından bazı ilavelerde de bulunuyor, hayal gücüyle resme başka derinlikler katıyor, yeni yorumlarda bulunuyor, çıplak ya da yarı çıplak bedenler çiziyordu. Bu bedenler çeşitli şekiller alıyor, çılgınca dans ediyordu. Çizdiği bu resimler baştan sona hikâyeler anlatıyordu. Daha sonra kâğıtları yakıyordu.

Bir gece sıkıntı içinde uykuya dalmıştı, malum konu nedeniyle daha önceleri de sıkıntıyla uykuya daldığı olmuştu, ama bu sefer çok sıkıntılıydı. Ertesi sabah İulia'yla buluşacaktı, buluşmayalı bir hayli zaman olmuştu. Gözlerini kapayıp uykuya dalmaya başladığında, onun bedeninin uzuvlarını birbirine karışmış olarak gördü, teninin tenine değdiğini hissetti, dudaklarının tadını dudaklarında duydu; nemli sıcaklığı Leonis'i çepeçevre sarıyordu, yüzünün, göğsünün ve elbisesinin kokusu her taraftaydı. Leonis hazzın doruğuna çıkıyor, ama bir türlü rahatlayamıyordu.

Son anda terden sırılsıklam, dudakları ateşler içinde, kuru bir boğaz ve ateşi varmışçasına sıcacık bir bedenle uyanıyor, çarşafların içinde dört dönüyordu. Acı dolu bir geceydi. Gün ışır ışımaz yataktan fırlayıp bol suyla yıkandı, biraz olsun kendine geldi. Bay Montefredy atölyenin kapısını açıncaya kadar odasında bekleyecek sabrı yoktu. Zaman geçirmek için evinden her zamankinden daha erken çıktı, yürümeye Pera Caddesi'ne gitti.

Sonbaharın ilk, güzel günlerinden biriydi; hava bulutlu ve ıslak, tıpkı Leonis'in geçirdiği gece gibi ağır

ve sıkıntılıydı. Havada tuhaf bir elektrik, gelecek fırtınanın ilk belirtileri hissediliyordu. Rusya'nın buzlarının ve Karadeniz'in fırtınalarının beslediği kış yaklaşıyordu. Pera boştu, büyük kent hâlâ uykudaydı. Kent savaşın huzursuz soluğunu hissederek uyuyor sanırdın.

Leonis yolun sonuna doğru, Taksim yakınlarında bir kalabalık gördü. Yoldan geçenler yüksek bir evin önünde toplanmış konuşmaksızın yukarıya bakıyorlardı. Leonis de yaklaşıp baktı. Evin en üst katına çıkan iki adam bir bayrak direğini dikmekle meşguldü. Bayrak yarı katlıydı, bu nedenle Leonis bayrağı görür görmez hangi ülkenin bayrağı olduğunu anlayamadı, ama gördüğü kadarıyla bayrak ne Alman ne de Almanya'nın başka bir müttefikinin bayrağı. İnsan kalabalığının az ötesinde bir Alman devriyesi durmuştu, devriyedeki askerler ortaokul çocuklarına benziyorlardı, başlarındaki onbaşı da ortaokul çocuğu gibiydi. Kötü giyimlilerdi, yetersiz beslenmiş, uykusuz kalmışlardı, çok yorgun ve bıkkın duruyorlardı. Onlar da bambaşka dünyadan gelmiş gibi olan bu şeye bakıyor ve bekliyorlardı. Sonunda direk yerine dikildi, bayrak sabah rüzgârının havasıyla dalgalandı ve Leonis bayrağın İngiliz bayrağı olduğunu anladı.

Yoldan geçenler durmuş, elleri ceplerinde bakıyorlardı; ağızlarında sigara vardı, neredeyse adeta hiçbir şey olmamışçasına kayıtsızdılar ya da –kim bilir– çok önemli bir şey olmuş da sindirmeleri zaman alıyormuşçasına bekliyorlardı. Aralarından hiçbiri oradan ayrılmıyordu, çivilenmişçesine kalakalmışlardı. Leonis tekrar Almanlara doğru baktı. Donmuş gibiydiler, taştan yola dizilmiş, sabit

bakışlarla bayrağa bakıyorlardı. Yalnızca çavuş, tıpkı ağlamak isteyip de utandıkları için gözyaşlarını koyuvermeyen çocukların yaptığı gibi dudaklarını ısırıyordu.

Leonis bir beye neler olduğunu sordu.

Adam, "Bilmiyorum" dedi.

Hiç kimse hiçbir şey bilmiyordu.

Leonis, Galatasaray'a doğru yürümeye koyuldu, etrafta bir şeylerin değiştiğini gösteren hiçbir belirti yoktu. İstanbul uyumaya devam ediyordu. Bekçiler yerlerindeydi. Yoldan geçen birkaç kişi aceleyle, kayıtsızca yürüyordu. Tramvaylar boş geçiyordu. Başka hiçbir yerde bir farklılık belirtisi yoktu. Leonis civardaki sokaklardan yürüyerek olup biteni unuttu. Daha sonra İngiliz bayrağının göndere çekildiği yere doğru tekrar gitmek istedi, ama İulia'yı düşündü. Bedeni yeniden yanmaya başladı; İulia'nın tadını dudaklarında, o ıslak büyüyü parmaklarının ucunda hissetti. Saatine baktı, yedi buçuğu geçiyordu. Aceleci adımlarla resim hocasının evine doğru gitti.

Atölyenin kapısını açtı, bir an eşikte duraladı; koşmuştu, nefes almak istiyordu. İçerideki sıcak ve rutubetli hava yüzüne çarptı. Yolda gördüklerini unutuvermişti. Atölyenin ağırlaşmış havasını içine çekti, başı döndü. Kendini sudaki bir balık gibi hissetti. Havadaki tüm tozlara ve kokulara rağmen Leonis kendini tüy gibi hafif hissediyordu, neşeliydi, içinden dans etmek geliyordu. Bir aynaya doğru gitti, kendine baktı. Kurnaz ve gizemli bir havası vardı. Salonu şöyle bir dolaştı, elleriyle önüne gelen eşyaları yokladı. Zaman geçirmek için resim sehpasını hazırladı, hamurunu yoğurdu, oturdu, ayağa kalktı, defa-

larca pencereden dışarı baktı. Saat sekiz buçuk olmuştu, ama o gelmiyordu.

Tıpkı bir önceki gece gibi bedeni yanıyordu. Ter içindeydi ve sinirliydi. Resim kâğıdını yırttı ve çıplak dans eden bir kadın çizmeye koyuldu. Çıplaklığın ne demek olduğunu artık o da biliyordu, her şeyi görmüş, her şeye elleriyle dokunmuştu, artık kimse onu kandıramazdı. Rahatça her açıdan, her tür detayını çizebilirdi. Daha sonra yarı çıplak bir kadın resmi tasarladı, bu kadın çok büyük bir şapka ve çıplaklığını biraz örten iç çamaşırları giyiyordu. Dimis bir keresinde ona Lise'de, akla gelmedik pozisyonlarda duran, ama mutlaka çok büyük şapkalar giyen kadın fotoğrafları göstermişti. Bunları hatırlayarak çizdiği yarı çıplak kadına siyah külotlu çorap giydirdi. Böylesi daha çok hoşuna gidiyordu. Bir süre resmine baktı, sonra kâğıdı yırttı. Saat dokuzu geçiyordu. Büyük bir kâğıt aldı ve Asimaki'yi oturup resim çizerkenki haliyle, yani ilk defa onu eteği yukarı çekilmişken gördüğü gibi çizmeye koyuldu. Daha sonra onun pek çok farklı durumda resmini yaptı, her resimde Asimaki'nin bedenini daha da açık, daha da çıplak çiziyordu. Elindeki kömür kalemi parmaklarını sürüklüyor sanırdın. Kâğıt dolmuştu. Kâğıdı yırttı, bir diğer kâğıda çizmeye başladı, aynı hikayeyi pek çok farklı detayla çizmeye koyuldu. Bu kâğıdı da yırttı, etrafında bulunan bütün resim kâğıtlarını ve muşambaları yırtmak, heykelleri kırmak istiyordu. Kötü bir şey yapmak istiyordu. Elinden gelen en kötü, en korkunç şeyi yapmalıydı, mesela hırsızlık yapabilirdi! Gerçekten de hırsızlık yapma ihtiyacını hissetti, o an sadece ve sadece

kötü bir şey yapmak istediği için hırsızlık yapabilirdi...

Atölyenin kapısı hızla çarptı ve Montefredy deli gibi içeri daldı.

"Evladım, ne diye burada oturuyorsun yahu! Ortalığın karıştığından haberin yok mu?"

Leonis bir rüyadan uyanırmışçasına zıpladı.

Şaşkın şaşkın "Ortalık neden karıştı?" diye sordu.

Hizmetçi deli gibi bağırdı: "Azize Meryem adına, savaş bitti!"

Kapıyı açık bırakarak oradan ayrıldı. Leonis, kadının merdivenlerden çıkışını izliyor ve bir yandan da "savaş bitti" naralarını duyuyordu.

"Savaş bitti!"

Leonis ayağa kalktı, alnını sildi, saate baktı. Saat onbire yaklaşıyordu. Hiçbir şey düşünmeden yola çıktı, o da koşturuyordu.

Telgraf Yolunun bir altında bulunan Montefredy'nin sokağı her zamanki gibi bomboştu. Leonis her kapıda sinirli sinirli konuşan, gülen ve koşuşturan insanlar gördü. Üç-dört pencerede Yunan bayrağı dalgalanıyordu. Kulağı olup bitenler hakkında söylenen birkaç şeyi yakaladı:

"Dün ateşkes imzalandı. Bugün sabah Çanakkale Boğazı'ndan gemiler geçti. Geliyorlar! Yanlarında Yunan Deniz Kuvvetleri de var!"

Deniz kuvvetlerinin ardı sıra Tanrı'nın bütün nimetleri, un, şeker, kahveyle dolu ticari gemiler de geliyordu. Savaşla beraber ambargo da bitiyordu, salgın hastalıklar ve sürgünler de bitiyordu.

Leonis dosdoğru Pera yoluna çıktı. Yol bir baştan

diğer başa bayraklarla doluydu, İngiliz, Fransız, İtalyan ama en çok da Yunan bayrağı vardı. Camlar ve balkonlar insanlarla doluydu. Yol adeta bir kutlama alanına dönüşmüş ulaşım kesilmişti. Herkes bir diğerini sürüklüyor, rastgele yürüyor, ne yaptığını bilmiyor, hep bir ağızdan gülüyor, konuşuyordu. Herkes kardeş gibiydi, çılgına dönmüştü. İstanbul'un üzerinde çılgın bir rüzgâr esmiş de hepsini bu büyük mutlulukta, yortuda buluşturmuş gibiydi. Gökyüzü tertemiz olmuş, yaklaşmakta olan fırtına uzaklaşmıştı. Güneş kendini bulutların arasından göstermiş, bayrakların renkleriyle oynuyordu. Canlı renklerin oluşturduğu uçsuz bucaksız bir panayır vardı.

Ortalıkta askeri üniforma gözükmüyordu. Düne kadar İstanbul'un tepelerini inip çıkan bütün askeri üniformalar, postallarıyla kaldırımları çınlatarak yürüyen bütün subaylar, var olan bir sürü devriye, süvariler, yayalar, hepsi birden yok olmuşlardı. Kaçıyorlar, savaşı bırakıyorlardı. Şimdi bu büyük kenti başka askeri güçler dolduracaktı. Müzikler ve bayraklarla geçit töreni yapacak, atlara başka komutanlar binecek, emirler verecek, yollarda, meydanlarda, şehirdışı yerlerde başka üniformalar dolaşacak, kızlarla çiftleşeceklerdi. Yarım yamalak Almanca konuşan, ucuz Viyana tiyatro şarkıları söyleyen, farklı milletlerden gelen kız sürüsü şimdi bütün öğrendiklerini unutmak zorundaydı; öğrendikleri şeyler artık hiçbir işe yaramıyordu, artık başka dilleri öğrenmek ya da hatırlamak zorundaydılar. Bundan sonra yeni yüzler ve yeni alışkanlıklar tanıyacaklardı. Her şey başka türlü olacaktı, her tarafı bambaşka havası olan ve eski İmparatorluğa bambaşka bir görünüm

veren yepyeni bir hayat kaplıyordu. Gerçekten de herkes heyecanlı ve bambaşkaydı, durmaksızın insanın hiçbir zaman görmekten bıkmayacağı yeni şeyler oluyordu. Dünya güzeldi!

"Donanmalar geliyor!"

Birisi Leonis'i tuttuğu gibi öptü! Siyasi görüşleri olan şişman çocuk Manos'tu. Daha sonra açıkladı: "Bugün herkes öpüşüyor, İsa dirildi![15]"

Onu kolundan yakaladığı gibi sürükledi.

"Taraçalardan birine çıkalım! Herkes taraçalara çıkıyor! İstanbul'u almaya gelecek olan donanmaları görmek için taraçalara çıkalım!"

Gökyüzü giderek daha açılıyor, güneş giderek daha fazla ışıldıyor ve bayrakların renkleri giderek daha çok parlıyordu. Hava hafif, serin ve hayat doluydu. Tıpkı yağmurdan sonra güneşin açması, gelincikler ve papatyalar içinde yaşanan bir Paskalya gibiydi. Boş yere "İsa dirildi" demiyorlardı. Bu sözler tam da duruma uygundu! Koşmak, oynamak, otların arasında yuvarlanmak, önüne gelen herkesi öpmek ve daha sonra çiçek toplamak ve şarkı söylemek zamanıydı. Herkes gülüyordu, kimse nedenini

---

[15] Dinsel bir ifade; Paskalya Haftası ya da Büyük Hafta denen dönemde İsa'nın ölmediğine yeniden dirileceğine inananların söylediği sözcükler. Bu sözcükler ve İsa'nın yeniden dirilmesi metaforu Yunan tarihyazıcılığı ve milli söylemi tarafından sıklıkla kullanılır. Milli anlatı, İsa ile Yunan milletini/devletini özdeşleştirir. Ezelden beri var olan Yunan milleti, tıpkı İsa gibi günahlarından arınarak yeniden doğmaya yani dirilmeye hak kazanmıştır –çn.

bilmiyordu, sen de onlarla beraber gülüyordun, başka türlüsü mümkün değildi, sen de kendini kahkaha dalgasına bırakıveriyordun.

Leonis "Demek ki barış buymuş!" diye mırıldanıverdi.

Ne kadar garip, ne kadar olanaksız bir şeydi: Barış! Seferberlik, askeri düzen, günlük duyurular, hava bombardımanları, yiyecek kıtlığı, siperler, başlarında miğferleri çamura batmış askerler ya da yağmur altında topları çekmeye çalışan askerleri göstermeyen filmler olmaksızın bir yaşam. Bu normal bir yaşam değildi. Leonis'in aklı bir türlü ermiyordu. Savaş yokken insanların nasıl yaşayabileceğine ya da normal bir hayatın nasıl olabileceğini anlayamıyordu. İyi bir şeye benziyordu, Leonis de gülüyordu, ama neler olduğunu anlamıyordu.

"İşte barış!"

Menos, "Hayır! Daha büyük bir şey bu, zafer bu! *Zafer!*" diye bağırdı.

İnsanların giderek artan uğultusunun ortasında, ciğerlerindeki tüm güçle bu son kelimeyi haykırmıştı.

10

Yunan yavrukurtlarının 12. Oymağı borazanları, trampetleri ve açık bayrağıyla Tepebaşı'nda, Pathé Tiyatrosu ve Sineması'nın yakınındaydı. Oymakbaşı Pavlos Proios grubun önünde, subay üniformasıyla yürürdü. Erişkin olmaya başlamış, son birkaç yıldır bir hayli kilo vermişti. Elinde, tıpkı İngiliz askerlerinin elinde tuttukları türden gümüşten küçük bir baston tutuyordu. Yunan izci grupları İngiliz kantinlerinden baston ya da canları ne isterse onu alma hakkına sahiptiler.

Stasinos, oymakbaşının yardımcısı konumundaydı ve eskisinden daha çok leyleğe benziyordu. Paris ve Menos yavrukurt obalarının başıydılar. Leonis ise Menos'un obasında obabaşı yardımcısıydı. Dimis ise herkesten gerideydi, sade bir yavrukurttu, hiçbir rütbesi ya da özelliği yoktu. Yavrukurtlara katılmasının tek nedeni, o üniforma-

nın kızların üzerinde büyük hayranlık yaratmasıydı. Kızlar artık üniforma giymeyen oğlanlara bakmıyorlardı bile! Leonis'in kol manşetinde onun telgrafçı olduğunu gösteren bir işaret vardı, mors alfabesiyle mesajlar göndermek konusunda çok becerikliydi. Yavrukurtlar ona mors mesajlarındaki becerisi, ressamlığı ve büyük İtalyan öğretmen Bay Montefredy'nin öğrencisi olduğu için saygı duyuyorlardı. Arkadaşlarının türlü türlü resimlerini çiziyor, bazen de müttefik askerlerinin suluboya karikatürlerini yapıyordu. Hatta bu resimlerden iki-üç tanesini Pera yolundaki büyük bir kırtasiyeciye bile satmıştı, mağaza bu resimleri dönemi resmeden diğer amatörce çizilmiş resimlerin arasına koymuştu. Bunlar ucuz, basit resimlerdi elbette, ama olsun bu durum arkadaş grubunu etkilemiş popülaritesini artırmıştı. Leonis resim öğretmenine gitmeyi bırakmıştı, artık kendi istediği gibi resim çiziyordu. Büyümüş, öğretmenlerden öğrenebileceği kadarını öğrenmişti, bundan sonra kendi istediği gibi çalışacaktı. Kendini denemeyi istiyordu, neler yapabileceğini görecekti. Gelecekte, ortaokulu bitirince, önce Atina'ya sonra Paris'e gidip sanatını daha da geliştirecekti.

Savaş bitmişti, başka bir savaşın daha çıkma ihtimali yoktu, herkes bu savaşın son savaş olduğunu söylüyordu. Tam da o günlerde Paris'teki büyük bir salonda tarih ile masal, gazetelerin gerçekliği ile sinema dünyası arasında bir yerlerde olan dönemin büyük liderleri toplanmıştı: Başkan Wilson, Clemenceau, Lloyd George. Birlikte ve büyük bir ciddiyetle Milletler Cemiyeti'ni kurmuşlardı. Bu kurumun amacı halkların ilişkilerine nihai bir düzen-

leme getirmek, yasal bir çerçeve oluşturmak ve bozulmayacak bir barış sağlamaktı. Başkan Wilson, "Bu savaş, bu savaşın çok ciddi sonuçları oldu, ama öte yandan da bu sonuçlardan bazıları kayda değer, güzel ve önemli. Halklar daha önce hiç olmadığı kadar Hukuk'un üstünlüğüne ve gücüne inandılar..." diyordu.

İnsanlığı ilgilendiren bütün meseleler neredeyse hallolmuştu. Sonunda insanların artık dünyanın olması gerektiği gibi bir yer olmadığı konusunda şikâyette bulunmaya hakları yoktu. Geçmişte olanların unutulması şarttı, dünyada refah ve mutluluk dönemi başlıyordu. Herkes artık gönlünden geçeni yapabilirdi, resim çizebilir, şiir yazabilir, yolculuk yapabilirdi: ister Hindistan'a, ister Japonya'ya, ister Pasifik Okyanusu'nun adalarına, isterse bambaşka yerlere. Dimis de kızları kovalamaktan başka hiçbir şey yapmayacaktı. Madem böylesi hoşuna gidiyordu, niçin olmasın? Diğer halklar da aynı şeyi yapacaktı, hiçbir sınırlama tanımadan hayatın keyfini çıkarmaya bakacak, gelişmişlik yolunda ilerleyeceklerdi. Yunan devletinin ise ufak bir gayret daha göstermesi, Küçük Asya'da henüz halledilmemiş olan birkaç meseleyi halletmesi gerekiyordu. Ondan sonra, Odisseas'ın çocuklarının hayatını gölgeleyecek, rahatlarını bozacak hiçbir şey kalmayacaktı. Daha yaşlılar, "Sizler şanslısınız, hayata daha yeni başlıyorsunuz, çok şanslı bir kuşaksınız!" diyorlardı.

İstanbul yeni fatihini karşılamak üzere bayramlıklarını giymiş, her yer bayraklar ve defne yapraklarıyla dolmuştu. Doğu Cephesi Müttefik Güçleri Başkomutanı, İmparatorluk başkentine resmi bir törenle gelecekti. Komuta-

nın geçeceği yer müttefik güçlerinin askerleriyle doluydu. Bazı yerlerde de henüz kurulmuş yavrukurt oymaklarının durmasına izin verilmişti.

Kalabalık yine ana caddelere dökülmüştü; pencereler, balkonlar, taraçalar dopdoluydu, her yerde bayraklar vardı, insanların sevinçli uğultusu yükseliyordu. Her taraf Fransız, İngiliz, İtalyan ve Yunan üniformalarının renkleriyle boyanmıştı. Başka türlü bir kalabalık da vardı: başlarında kocaman fesleri ve beyaz bornozlarıyla Afrikalı sipahiler, sarıklı Hint askerleri, zift gibi kara tenli Senegalliler, koyu renkli geniş etekleriyle sarışın İskoçyalılar, geniş kenarlı tüylü şapkalar giyen İtalyan *versalier*ler lacivert fraklı ve Napolyonvari kepler giyen *carabiniero*lar, Yunan *evzon*ları, babadan kalma geleneksel şalvarları ve büyük çizmeleriyle Giritli jandarmalar, Çarlık ordusunun türlü çeşitli silahlarını taşıyan sayısız Rus askerleri; kimisi paçavralar içinde, kimisi ise gayet resmi kıyafetler, göğüsleri madalyalarla dolu. Ama hepsi yoksul, cepleri boş. Gözün, renklere, kıyafetlere, modern seferberlik üniformalarına, mavinin yeşilin ya da haki rengin tonlarına, yerel üniformalara, 19. yüzyılın kahramanlık resimlerini anımsatan büyük üniformalarına, rengârenk püsküllere, altın kordonlara, *brantaburia*lara[16] ve pelerinlere doyuyordu. Taksim Bahçesi ilk defa bu kadar şanlanıyor, şenleniyordu.

Milletlerin büyük balosu vardı, aylarca sürebilirdi;

---

[16] *Brantaburia/Brandebourg*, hafif (hussar) ya da avcı süvari birliklerinin üniformalarının ceketlerinde bulunan, sırma yahut kumaştan süsleme ve butonlar –yn.

binlerce kostümün ve bir o kadar da müziğin var olduğu bir baloydu bu. Şarkılar söyleniyordu: Fransızlar *Madelon* ve *Auprés de ma blonde qu' il fait bon dormir*'i, İngilizler [*It's a Long Way to* –yn] *Tipperary* ve [*K-K-K* –yn] *Katy*'yi. İtalyanlar gece gündüz her daim şarkı söylüyordu, söylenebilecek bütün operaları ve serenatları tekrar tekrar söylemişlerdi, Yunanlar ise işi vatanperverlik şarkılarına dökmüştü. Gün geçmiyordu ki bir alay, bir geçit töreni, bir milli kutlama yahut bir milli bayram veya bir büyük halk eğlencesi olmasın. Müttefikler birbirleriyle yarışıyor, her biri bir diğerini geride bırakmaya çalışıyordu. Yunanlar 25 Mart'ta,[17] siyasi önem atfettikleri Paskalya yortusunda yahut Venizelos'un isim günü olan Aziz Elefterios[18] yortusunda herkesi geride bırakır ortalığı karıştırırlardı. Binlerce kişi ellerinde bayraklar, flamalar ve defne dallarıyla sokaklara dökülür, ulaşımı durdurur, tramvayların tepelerine kadar tırmanır, etrafa zarar verir ve sonunda da Türk polisiyle dövüşürlerdi. Fransızlar ise askeri güçlerini sergilemekte herkesi geride bırakırdı; bu gösteriler genellikle Talimhane'de yapılırdı, uzaktaysan da gidip iz-

---

[17] 25 Mart günü Yunanistan'da hem dini hem de resmi bayram olarak kutlanır. Hem 1821 Yunan Bağımsızlık Mücadelesi'nin başladığı varsayılan hem de Meryem Ana'nın, Hz. İsa'ya hamile kaldığına inanılan, *Evangelismos* adıyla dini bayramlar arasında yerini alan gündür –yn.

[18] *Eleftherios* isminin yortusu 15 Ekim'de kutlanır. Ayrıca 'bağımsızlık' anlamına geldiğinden, İstanbul'da bu yortunun kutlanması özel bir önem taşımaktaydı. Yunanistan'da gelenek kişinin doğum gününden daha çok isim gününü kutlamaktır –çn.

lemeye değerdi. Önderleri atlara biner, barut kokulu bayraklar taşıyan gösterişli birliklere emirler yağdırırlardı. Ardı ardına toplar, zırhlı arabalar, savaş silahları geçerdi. Nişan törenleri yapılıyordu, kılıçlar parlıyordu, komutan yeni şövalyeleri öpüyor, durmadan *Marseillese*[19] çalıyordu. Törenin sonunda Afrikalı süvari birlikleri bir hücum düzenliyordu, beyaz bornozlar ve tozlar havada uçuşuyor, ortalık tüfek sesinden inliyordu...

Verilen emir sesi yolun dönemecinde duyulunca ordu selama durdu, yavrukurtlar sopa selamına, oymakbaşı ise gümüş renkli bastonunu tıpkı İngiliz askerlerinde gördüğü gibi sol koltuğunun altında iyice sıkarak ve elini alnına götürerek şapka selamına geçti. Bütün bunlar olup biterken Leonis daha önce de bir kez, Alman İmparatoru kente girdiğinde de bu tür bir törene katılmış olduğunu düşünüyordu. Tabii bu iki karşılama töreni arasında çok belirgin bir fark vardı: o zaman aralarında 'ötekiler' de vardı, oysa şimdi 'biz bizeyiz.' Bir yandan da imparatorlar ya da komutanlar için Büyük İstanbul'un yollarında ve tepelerinde yapılan bütün geçit törenlerinin birbirine benzediğini düşündü. Aynı olay farklı şekillerde gerçekleşiyordu, her bir olay bir diğerini tamamlıyor ve bir sonrakine de davetiye çıkarıyordu. Gazetelerin gayet kabaca 'Tarih' olarak adlandırdıkları buydu: "Tarihin büyük dönüm noktalarından birine tanıklık ediyoruz" vs. Gazeteler boş yere yazıyorlardı, üstelik ne dediklerini bilmiyor gibiydiler, fakat Leonis şimdi bütün bunların ne anlama geldiğini çok iyi anlıyordu.

---

[19] Fransız ulusal marşı –çn.

Törene katılanların üzerinde fazladan hiçbir süs yoktu, yalın, ciddi ve serttiler. En önde haki renk giymiş İngiliz süvari birliği gidiyordu. Arkada, bir hayli geriden Fransız komutan Franchet d'Espèrey atının üzerinde geliyordu, onun da üzerinde savaş üniforması vardı. Miğferleriyle iki Fransız asker, komutanlarının atının gemini ellerinde tutuyor, atın yanı sıra yürüyorlardı. Fethedilen kente onlar giriyor, önderlerini de beraberlerinde getiriyor gibiydiler. Muhafız birliğini kurmay subaylar, işgal güçlerinin yöneticileri, askerler takip ediyordu; hepsi at üstündeydi. Arkalarından onları onurlandırırcasına küçük bir atlı birlik geliyordu. Kalabalık elindeki bayrakları sallıyor, alkışlıyor, başkomutana "Hoş geldiniz!" diye sesleniyordu. Komutanın yüzü asık, keyifsiz ve halsizdi. Yaşa seslerine ve alkışlara aldırmamış, hatta dönüp bakmamıştı bile. En güçlü olan oydu, zafer onundu, kenti fetheden oydu, bunu biliyor, başka bir şey bilmek istemiyordu. Atının başına bakıyor, dişlerini sıkıyordu. Atı miğferler, kılıçlar, süngüler ve onu çepeçevre sardığını hissettiğin güçle yekvücut olmuştu. Çehresi olmayan, heyecansız, asık suratlı askeri bir güçtü. Hıristiyan halkın sevinip sevinmediğinin onun için önemi yoktu. Hatta halka cesaret vermek bile istemiyordu.

İstanbul'u o fethetmişti; yüzyıllar boyunca şehri fetheden başka atlılar gibi... Şehre duyduğu bir aşk yoktu, bu nedenle de onu elinde tutmaya hiç hevesli değildi. Belki de eline geçmiş olan bu şehirde ne yapacağını bilmediği için canı sıkılıyordu. Ama bütün bunların ne önemi vardı? İstanbul'a istediğini yapsındı, mesele bu değildi. Leonis'in büyülenme nedeni bambaşkaydı: İstanbul, Avru-

pa, hatta bütün bir dünya Leonis için ucu bucağı olmayan bir tiyatro sahnesinden başka bir şey değildi, tıpkı Taksim Bahçesi gibi, bütün milletler bu sahnede hareket ediyordu, ordular, büyük geçit törenlerinde binilen atların üzerindeki önderler... Adeta bilinmeyen ve anlaşılmaz bir oyunun kurallarına uygun bir oyun oynanıyordu. Gidip geliyor, biri bir diğerine yer veriyor, birbirlerinin önünde eğiliyorlardı. Tarih hayali bir şey, devasa bir *minüet* gibiydi.[20] Ve Leonis, o da tarihin içindeydi. Yunan yavrukurtlarla, elinde taşıdığı sancak ve boynundaki büyük mavi mendille o da Tarih'in içinde yolculuk yapıyor, resmi kişileri selamlıyor ve.geçit töreninde yer alıyordu. Tarih'in bu büyük akıntısının kendini de sürüklediğini, ordular, halklar ve imparatorluklarla beraber götürdüğünü hissediyordu. Olup biten bütün bu şeylere hayranlık duyuyor, gülmek istiyor, ama aynı anda boğazında bir hüzün düğümleniyor, gülümseyemiyordu. Her şey hem çok güzel hem de çok hüzünlü.

Törenin sonunda 12. Oymak yerine dönmek üzere Pera Caddesi'ni aşarak Taksim'e doğru yürümeye başladı. Yavrukurtlar dörtlü kol halinde, trampet ve borazan sesleri eşliğinde uygun adım ilerliyorlardı. Bayrakları, sancağın üzerinde güzelce dalgalanıyordu. Kalabalık alkışlıyordu, bazı "Yaşasın!" sesleri de duyuldu. Yavrukurtlar kendilerini gergin hissediyor, bakışlarını yerden kaldırmaya utanıyorlardı.

---

[20] 18-19. yüzyıllarda popülerlik kazanan bir Fransız saray dansı –yn.

Dörtlü koldaki Leonis'e doğru yürüyen biri, "Bizi onurlandırıyorlar" dedi.

Bir diğeri ise halinden hoşnut, "Biz 12. Oymağız" dedi.

Dimis de alaycı bir tavırla "Bizler Eleni Foka Oymağıyız" diye ekledi.

Obabaşı Paris kıpkırmızı oldu, dönüp Dimis'e öfkeyle baktı. Dimis gülmemek için dudaklarını sıktı. Leonis görmezlikten, duymazlıktan geldi.

Oymakbaşı Pavlos Proios ise bastonu koltuğunun altında hepsinden önde ilerliyordu, sırım gibiydi, güzeldi ve hayallere dalmış bir hali vardı.

11

Gerçek şu ki 12. Oymağın toplantılarında 'Eleni Foka' adının anılmadığı tek bir gün bile geçmiyordu. Her şeyden önce oymakbaşı meselesi, Dimis'in ağzının sıkılığı sayesinde, herkese yayılmıştı. Leylek de kızın etrafında dört dönüyor, bazen kızla beraber Taksim Bahçesi'nde yürüyüşe çıkıyordu. Paris alnından vurulmuş gibiydi, kızın adını duyar duymaz sinirleniyor, kavga çıkarmak için bahane arıyordu. Paris, kızkardeşi Eleni Foka'yla arkadaş olduğu, hatta bazen beraberce Eleni'nin evine çay içmeye gittikleri için, bu konuda diğerlerinden daha fazla söz sahibi olmaya hakkı var sanıyordu. Daha sonra da bu muhteşem davetlerdeki çiçekleri, tatlıları, henüz saçlarını toplamamış,[21]

---

[21] Yazarın küçük yaştaki kızları anlatmak için kullandığı bir ifade –çn.

ama âşıkları olan kızları anlatıyordu. Eleni Foka'nın kendisine neler dediğini, ona diğer misafirlerden nasıl daha farklı davrandığını anlatıyor, onu ellerinden tutup dansa sürüklediğinden ve *one-step*, *foxtrot* ve *waltz hesitation*[22] gibi yeni danslar öğrettiğinden bahsediyordu. Bazen dans ederlerken Paris onun elini sıkıca tutuyordu. Eleni kızmıyor, tam tersine gülümsüyordu. Ona "Her zaman dost olacağız, öyle değil mi?" diye soruyordu. Paris'e göre bu sözlerin büyük önemi vardı, cesareti olan dediklerine karşı çıkabilirdi! Eleni Foka'nın annesi hiçbir zaman ortalıklarda yoktu, müthiş meşgul bir kadındı, her gün bir davette, baloda ya da amiral gemisinde olması gerekiyordu. Koca İstanbul, İngiltere'nin en ünlü amirallerinden birinin kadının ayaklarına kapandığını biliyordu.

Bir gün oymağın merkezinde büyük bir olay çıktı. Adamopulos adında bir izci, Eleni Foka hakkında aşağılayıcı sözler söyledi. Paris kendini kaybetti ve çocuğa yumruklar savurmaya başladı; Adamopulos da bütün kuralları bir yana bırakarak, ona tekmeler ve sandalyeler fırlatarak karşılık verdi. Sonunda her ikisi de yumak gibi yere yuvarlandılar, oymağın tamamı onları ayırmaya koyuldu. Az kalsın bütün bir oymak kavgaya tutuşacaktı.

Bu Eleni Foka çılgınlığı bulaşıcı bir şeye benziyordu. Daha sonra Adamopulos'un Eleni'nin bir fotoğrafını cebinde taşıdığı öğrenildi. Bu fotoğrafı başka birinden çalmış olmalıydı, ne de olsa Eleni Foka'yla tanışıklığı yoktu. Öte yandan bu fotoğraf üstünde kimse hak iddia etmedi

---

[22] 20. yüzyıl başlarının popüler salon dansları –yn.

ve böylece fotoğrafın ilk sahibinin kim olduğu asla öğrenilemedi. 12. Oymakta buna benzer daha pek çok olay yaşanmıştı. Örneğin Florya'ya yapılan bir gece yolculuğu sırasında Leonis küçük bir yavrukurtla, oymağın Benjamin'iyle konuşmaya dalmıştı. Benjamin'in bir adı da Mentor'du[23] (herkesten daha küçük biri için komik bir isim). İkisi de kumların üzerine uzanmış, aya bakarak gevezelik ediyorlardı. O zaman ufaklık Leonis'in kendisine gösterdiği yakınlığa karşılık özel hayatı hakkında bazı sırlar vermişti. Ama bütün bunlar kendi aralarında kalmalı, hiç kimse bir şey öğrenmemeliydi. Geceleri nasıl bir kız hayal ettiğini, hayal ettiği kızın da kendisine çok önem verdiğini, yani Bahçe'de her rastlaştıklarında onun gözlerinin içine baktığını, kızın herkesi küçümsediğini, herkesi küçümsemekte haklı olduğunu ne de olsa İstanbul'da kendisi gibi bir kızın bulunmadığını ve daha başka bir sürü şey söylemişti. Leonis başta hiçbir şey söylememişti, ama meselenin başka boyutlar aldığını görünce ayağa kalkmış ve ufaklığa sert çıkmıştı:

"Bir bu eksikti!" diye bağırmıştı, "Sen de Eleni Foka'ya âşıksın, üstelik daha işin başındasın!"

Mentor üzülmüştü, neredeyse ağlayacaktı: "Hepiniz ona âşıksınız, bir benim mi ona âşık olmaya hakkım yok?"

Aralarında en küçük o olduğu için bu konuda yapılan sürekli imalar onu çok üzüyordu. Haksızlık onu boğuyordu.

---

[23] Kelime eşsesli bir kelimedir. Kelimenin bir diğer anlamı da "akıl hocası, örnek alınan kişi"dir –çn.

Leonis, "Hepinizin cehenneme kadar yolu var! Hepiniz gülünçsünüz, delikanlı değilsiniz!" dedi.

Ayışığında küfrederek uzaklaştı, "Canınız cehenneme! Canınız cehenneme!"

Paris ona yaklaşarak grubun üstleneceği görevler, gece nöbeti gibi konularda konuşmak istedi, ama Leonis onun da suratına bakarak: "Cehenneme kadar yolun var!" dedi. Daha yüksek rütbeli birini görevdeyken rencide etmişti. Ama Paris bunu sorun yapmadı. Ağırbaşlı ve birden parlayan yapısına karşın aslında iyi bir çocuktu. Leonis hiç kimseye Eleni Foka'yla Bahçe'de, yolda, sinemada her karşılaştığında nefessiz kaldığını ve göğsünde bir ağrı hissettiğini itiraf etmemişti. Belki de kendisinin de ona âşık olan diğerleriyle kavgaya tutuşmaya başlamasının asıl sebebi buydu.

Çanakkale Boğazı açılır açılmaz İulia Asimaki yola çıkmıştı. Kardeşleri onu İskenderiye'ye, yanlarına çağırmış, onu evlendirmek istediklerini söylemişlerdi. Şarkı söyleye söyleye gitmişti, evlilik fikri çok hoşuna gidiyordu, damadı daha önce görmemiş olması da onun için sorun değildi. Leonis'e kartlar yollama sözü vermiş, ama tek bir kart bile atmamış, onu hemencecik unutuvermişti. Asimaki'nin bu davranışı Leonis'e dokunmuştu, şimdi ona karşı antipati duyuyordu. Gene de onu hâlâ ara sıra rüyasında görüyor, bedeninin sıcaklığını, ağzının tadını, kokusunu hissediyordu, farkında olmadan tuhaf bir haz alıyordu. Ama Asimaki yüzünden yaşadığı o kasılmayı artık yaşamıyordu.

Bir süre hiçbir kıza yanaşmadı. Daha sonra bir müddet Markela Teyze'nin Küçük Asyalı hizmetçisiyle işi

pişirdi, Asimaki'yle yaptığı her şeyi, alt alta üst üste hizmetçiyle de yapıyor hazza dalıyordu. Arkadaşlarından bir kısmı sorunu farklı yollardan çözmüşlerdi, kendi kendilerini tatmin ediyorlardı. Bunun nasıl yapılacağını Leonis'e de anlatmışlardı. Ama bu yöntem Leonis'in hoşuna gitmiyordu. O bu işin bir kız tarafından yapılması gerektiğine inanıyordu. Öyle alışmıştı, doğru ve güzel olanın öylesi olduğuna inanıyordu. Bu işlere hevesli bir kız bulmadığı zamanlar hiçbir şey yapmaksızın zaman geçirdiği olurdu, yalnızca geceleri başına gelen şey hariç, ama bunda onun günahı yoktu, o şey kendiliğinden oluyordu. Daha sonra o hizmetçi kız onu iyi kötü rahat ettirmişti; ancak bu yakınlaşmalar ne o kadar muhteşemdi ne de sıklıkla imkân bulabiliyorlardı, çünkü Markela Teyze evden nadiren çıkıyor, evde olduğu zamanlarda ise durmadan evin basamaklarını inip çıkıyor, taraçadan mutfağa kadar her yere yetişiyor, her bir şeyin yerli yerinde olup olmadığını kontrol etmek için kapıları açıp kapıyordu. Nerede Bay Montefredy'nin okulundaki rahatlık!

Sonunda Leonis, Dimis'i erotik seferberliklerinde takip etmeye başladı. Akşamleyin beraber çıkıyor, Taksim'e, Ayaspaşa'ya, Talimhane'ye doğru gidiyorlardı. Talimhane'deki büyük bir bölgeyi Rus göçmenler istedikleri gibi zaptetmiş, hasırlardan mağazalar kurmuştu, içerisi her an ana baba günüydü. En garip, en komik Rus orkestraları, korolar, balalaykalar, bıçakla oynanan Kazak dansları, sihirbazlar, hokkabazlar, kukla tiyatroları, gölge oyunları, söylentilere göre garsonlarının düşesler ve Çar avlusunun soyluları olduğu yeraltı barları, şans oyunları, kâğıt

oyunları, nişan alma oyunları oradaydı. Müzikler, şarkılar, kahkahalar ve havaya açılan ateş seslerinden kıyamet kopuyordu. Homeros destanlarına yakışır kavgalar çıkıyordu. Bu kavgalarda Yunan bir denizci ile etek giymiş İskoç'un bir grup İtalyan *versalier*le kavgaya tutuştuğunu, sakallı, madalyalı Rus subayların ise onları ayırmak üzere ortaya atıldığını görürdün. Sirenler çalıyor, bir grup insan kaçıyor, bir grup insan da olanları izlemek için olay yerine doğru seyirtiyordu. Avrupa'nın ve Yakın Doğu'nun tüm dillerinde türlü çeşitli küfürler duyuyordun, yerden kalkan toz bulutu her şeyin üzerini örtüyor, oyunların oynandığı yerler altüst oluyor, tahta barakalar savaşçıların ayak sesleriyle sarsılıyordu. Sonunda milletlerarası devriye olay yerine yetişir ve büyük bir hızla düzeni sağlardı.

Akşam olup ışıklar karardığında bu Çingene mahallesi öyle görkemli bir hale bürünürdü ki nerede olduğunu şaşırırdın. Bir de dudaklarını düşeslerin servis yaptığı barlardan birinde içkiyle iyice ıslatmışsan, işte o zaman kendini hepten kaybederdin. Etrafındaki her şey anlaşılmaz uğultular içinde dönerdi. Ortalık delilerin katıldığı bir baloya benzerdi. Aniden durur, barakalarda yanan kuru odunların yaktığı ateşin yansımaları içinden gözlerin kamaşmış halde bir kadın figürüne bakardın; uzun, sapsarı, egzotik, ışıl ışıl parıldayan, adeta bir tanrıçayı andıran bir kadın. Ağzın açık, büyülenmiş, aptal gibi bakakalırdın, arkadaşların seni sürükleyip götürmediği takdirde kendini orada unutabilirdin. Duyduğun his arzu ya da aşk değil, yalnızca hayranlıktı.

Dimis buralarda otlanmaya bayılırdı. Rus kadınla-

ra yanaşmazdı, cesareti yoktu, yalnızca ışıl ışıl yüzleri ve parlak gözleriyle yapılan eğlenceleri izlemeye gelen İstanbullu kızları kovalardı. Kimse kendisini görmesin diye korkudan titreyen Leonis hiçbir girişimde bulunmaz, yalnızca Dimis'i izlerdi.

Bir keresinde Taksim'deki bu barakaları dolanıp, bulvarda yürürken Leonis gayet kuvvetli, semizce bir genç kızdan okkalısından bir tokat yemişti. Dimis daha sonra kız önlerinden geçerken kızın malum yerini ellediğini Leonis'e itiraf etmişti. Dayanamamamıştı, çok güçlü bir arzu hissetmişti. Ama ufak tefek ve çevik olduğu için Leonis'in arkasına saklanıvermişti. Kabak Leonis'in başına patlamıştı. Kız ona tokadı vurduktan sonra "Utanmalısın, seni arsız çocuk!" demişti.

Leonis eğilmiş yere düşen şapkasını arıyor, bir yere, bir kıza bakıyor, "Affedersiniz matmazel, ne olduğunu anlamıyorum matmazel" diye kekeliyordu.

Dimis on metre uzağa kaçmış elleri cebinde, olup bitenle bir alakası yokmuş gibi davranıyordu. Daha sonra çok üzüldüğünü söylemiş, bundan sonra böyle bir şey olmayacağına dair söz vermişti. Leonis bağırıp çağırmış, bir hafta boyunca söylenmiş, bir daha asla Dimis'le dışarı çıkmayacağına dair yeminler etmişti. Ama işte, yine onla beraber dışarı çıkmıştı.

Muhtemelen gidip kalitesiz kızlar buluyorlardı. Bir şeyler yaşayabilmeleri için iki kızın bulunması ve her iki kızın da istekli olması şarttı. Başlangıçta hiçbir şey söylemeden onları takip ediyorlardı, yalnızca birbirlerine kaçak kaçak gülümsüyorlardı. Bütün bunlar belirli bir mesafeden

yapılıyordu, işlerin raconu böyleydi. Kızlar eğer devam etmek istiyorlarsa, ışıklı yollardan çıkıp karanlık bir sokağa sapardı. Bu *korte*nin başlayabileceğine dair bir parolaydı. O zaman iki arkadaş kızlara yanaşır, Dimis teklifler yağdırmaya başlardı. Kızlar kahkahalarla cevap verir, oğlanlar daha da yaklaşır, sonunda hepsi bir grup olur, kol kola girerlerdi. Kimin hangi kızı alacağına daha önceden karar verilmiş olurdu. Böylece bir süre yürürlerdi, daha sonra gidip bir kaldırıma ya da bir yokuşun aşağısına otururlardı. İşte o zaman Leonis Matmazel Asimaki'den öğrendiklerini uygulayarak oynaşmaya başlardı. İstediği şekilde zevk alırdı. Kızlar bilmiyorsa, onlara nasıl yapılması gerektiğini gösterirdi. Ama çoğu zaman kızlar derslerini layıkıyla bilirlerdi.

Bir gün Dimis bütün bunların kendisini tatmin etmediğini, artık Abanoz'a gitme kararını alma zamanının geldiğini söylemişti.

Leonis bu sözcüğü duyar duymaz bağırmıştı: "Abanoz'a mı? Tanrım bizi affet! 'Biz' ve Abanoz!"

Dimis, "Başka çözüm yok!" demişti. "Herkes böyle yapıyor, ya evleniyor ya da Abanoz'a gidiyor."

Leonis ise, "Ben kendimi ne evlilik ne de Abanoz için hazır hissediyorum. Bu halimle gayet iyiyim" demişti.

"Ben iyi değilim, acı çekiyorum," dedi Dimis.

Dimis'in, "Acı çekiyorum" demesi o kadar komikti ki... Kepaze!

Bu mesele defalarca konuşuldu, Dimis için önemliydi. Sonunda Leonis uzlaştı; yani Abanoz'dan hiç durmadan geçecekler, her şeyi yakından görecekler, üzerlerinde-

ki çekimserliği atacaklardı. Daha sonra 'gitme' konusunu tekrar tartışacaklardı.

Bu tarihi anın hangi gün ve saat kaçta olacağı çok daha önceden büyük bir ciddiyetle tartışılmıştı. İki arkadaş da kaşlarını örtecek kadar şapkalarını başlarına geçirmiş ve yakalarını kaldırmışlardı. Başları önlerine eğik, çabuk adımlarla yürüyorlardı, filmlerdeki gangsterlere benziyorlardı. Kalpleri hızla çarpıyor, sesleri zar zor çıkıyordu. Daha yola çıktıkları an iştahlarını kaybetmişlerdi. Ama bir kere laf ağızdan çıkmıştı, söylediklerini yapmaları gerekirdi, bu bir tür zorunluluktu. Daracık sokaklardan geçerek herkesin, bütün erkek okullarının, ortaokulların ve yavrukurtların durmadan bahsettiği bu meşhur sokağa, Abanoz'a ulaştılar.

Sokağın bir ucundan girip, büyük bir kararlılıkla diğer ucuna kadar yürüdüler, tıpkı daha önce kararlaştırmış oldukları gibi yolu bir baştan diğer başa katettiler. Tıpkı İstanbul'un öbür binlerce sokağı gibi burası da daracık, taş döşeli bir sokaktı, ama diğer sokaklara kıyasla biraz daha hareketliydi. Evlerin kapısı ya açık ya da yarı aralıktı, alt katların panjurları kapalıydı. Bazı masum ihtiyarlar, sandalyelerini sokağa atmış huzur içinde temiz hava alıyorlardı. Bazı kadınlar rahat kıyafetlerini giymiş, kapılarda ya da pencere önlerinde ayakta duruyorlardı. Başlarına çarpıcı renkleri olan fiyonklar veya boğazlarına kurdeleler bağlamışlardı. Dudakları ve gözleri parlak renklerle boyanmıştı. Hatta kamuya açık alanlarda sigara içecek cesaretleri bile vardı. Leonis yalnızca bunları görmüştü. Oysa Abanoz efsaneleri başka şeylerden bahsediyordu:

sözde etrafta yarı çıplak kadınlar dolaşır, kışkırtıcı hareketler yapar, üzerine atlayarak seni öper, erkeklerse yolda güpegündüz birbirlerini bıçaklar, kimse onlara müdahale etmezmiş. Orada çok sayıda erkek vardı. Hepsi de çok ciddiydiler. Hiçbir huzursuzluk çıkarmaksızın evlere girip çıkıyor, kapılardaki yaşlı kadınlarla pazarlık yapıyorlardı. Çoğu askerdi; ya müttefik orduların askeri ya da denizciydiler. Bir grup İtalyan alçak sesle, utangaç utangaç şarkı söylüyordu. Zaman zaman evlerin içinden şarkı, piyano veya gramofon sesi geliyordu. Hepsi buydu! Kimse ne Leonis ne de Dimis'le konuşmuş, ne de onlara dikkat etmişti.

Abanoz'un sonuna varıp, kapıları açık ya da yarı açık olan, ama içlerinde başında fiyonk veya boyunlarında kurdele bulunmayan kadınların bulunduğu evlerin sokaklarına çıktıklarında Leonis üzerinden büyük bir yükün kalktığını hissetti. Rahat bir nefes aldı. Bir süredir nefesinin normal olmadığını fark etti. Onu hüzünlendiren şeyin ne olduğunu anlayamadı. Bu kadınların yarattığı manzara mıydı onu üzen, yoksa askerlerin evlere girerkenki yüz ifadeleri mi, bu sokağın kendine has kokusu mu, yoksa başka bir şey mi? Oradayken ne hissettiğini tam olarak çözemiyordu. Ama bu her ne ise, kesinlikle nefes darlığına benzer bir şeydi.

Dimis, "Gördün mü? Hiç de korkunç bir şeye benzemiyor, artık oranın havasını da aldık, ne dersin, gidelim mi?" diye sordu.

Leonis, "Hayır" dedi inatla. "Hayır! Hayır!"

O anda uzaklara dalmış gözleri ısrarla bakan ve Bahçe'nin ağaçlıklı yollarında hafifçecik yürüyen sarı

elbiseli kızın anısı onu o kadar avutuyor, yaşlı kestane ağaçlarını saran garip, büyülü hava onu o kadar mutlu ediyordu ki...

12

Yavrukurtlar, Bahçe'nin düzenlenmesi için çok çalışmış, ağaçlara tırmanıp dallara renkli lambalar, bayraklar asmışlardı. Ağaçtan ağaca uzanan lambalar dantel gibi duruyordu. Bayraklar ise defne yapraklarıyla birbirlerine bağlanmıştı. Giriş kapısına defnelerden yapılmış büyük bir zafer takı da koymuşlardı. Takın iskeletinin içine, müttefik güçlerin komutanlarının ve Venizelos'un fotoğrafını yerleştirmişlerdi. Başka pek çok yere defne dalları ve çeşitli komutanların fotoğraflarını, yaralıları ve yaralıları tedavi eden güzel hemşireleri resmeden büyük tablolar asmışlardı. Yunan Kızılhaçı'nın kutlaması vardı.

Taksim Bahçesi barakalarla doluydu. Komisyonda çalışan kadınlar bu barakalarda mağazaların ve sanayicilerin kendilerine bağışladığı ya da bu etkinlik için hazırladıkları türlü türlü eşyaları satıyorlardı. Çeşitli çekilişler

yapılıyor, oyunlar oynanıyordu. Kadınların yanlarında onlara yardım eden bir sürü genç kız vardı, yavrukurtlar da kızlara söylenen işleri yaparak onların yükünü hafifletmeye çalışıyorlardı.

Bahçe'deki taştan kürsüye Yunan donanmasının büyük bandosu yerleşmişti. Kahvede, barda, pek çok farklı yerlerde çalan başka müzikler de vardı. Hatta pek çok enstrümanın, piyanoların, viyolonsellerin, trompetlerin, ağız mızıkalarının, davulların, zillerin ve daha pek çok aletin cin çarpmış gibi hep bir ağızdan çaldığı, daha önce hiç duymadığın bambaşka bir müzik türü bile vardı. Bütün bu aletlerin ortasında siyah biri tenekelere vuruyor, araba kornası gibi bir şey çalıyor ve aniden bağırıyordu. Daha sonra bütün içtenliğiyle gülüyordu, dişleri güneşte parıldıyordu. Bu çılgın orkestraya 'caz-band' dendiği o gün öğrenildi. Yeni modaymış. Amerika'dan çıkmış, Paris'te ortalığı kasıp kavuruyormuş. Bambaşka bir müzikti bu, herkes bu müziği dinlemeye koşuyordu, yavrukurtlar kendilerinden geçmişti.

Masaların orta yerine tahtadan bir sahne yapılmıştı, burada milli kıyafetler giymiş kişiler milli danslar yapıyordu. Her tür Yunan kıyafeti sırasıyla bu pistten geçmişti: Mora işi, Rumeli işi *fustenella*lar, beyaz renkli, geniş mendilli, boyunlarında *florin*ler taşıyan köylü kıyafetleri, adalıların giydikleri türden şalvarlar ve Makedonyalıların giydiği koyu renkli kıyafetler. Durmadan sirtakiler, Kalamata[24] havaları ve ada havaları çalıyordu. Lavta ve

---

[24] Yunanistan'da bir kent ismi –çn.

zurnanın eşlik edebildiği her tür halk dansı oynanmıştı. Her bir oyunun başlangıcında yeni bir kıyamet kopuyordu. Giritli askerler kısa şalvarları, uzun çizmeleriyle ortaya çıkıp *pendozali*[25] oynamaya başladığında Bahçe "Yaşa!" sesleriyle inledi. Giritliler dans ederken yaptıkları figürlerle sahnedeki bütün tahtaları yerinden oynatmış, sahnenin bir başka halk dansları ekibine daha dayanacak hali kalmamıştı; sahne yıkılabilir, kaza çıkabilirdi.

Bayraklar güneşin altında dalgalanıyor, dalgalandıkça birbirlerine karışıyorlardı. Her taraf ana baba günüydü, garsonlar ne yapacaklarını şaşırmıştı. Komisyon'da görev alan zavallı kadınlarsa neredeyse bayılacaklardı. Bu kadar çok satış olacağını kimse düşünmemişti.

Düzeni izciler sağlıyordu. Leonis'in büyük sorumlulukları vardı; gayet ciddi ve mağrur adımlarla ilerleyen, elleri bastonlu dört yavrukurda öncülük ediyordu. Bu ekip Bahçe'yi baştan başa arşınlıyor, gezinti yollarında gidip geliyor, satış yerlerini denetliyor, her şeyin olması gerektiği gibi olup olmadığını kontrol ediyordu. Düzen sağlamaktan sorumlu başka gruplar da vardı, bu gruplar birbirleriyle karşılaştığında seviniyor, başlarını eğerek birbirleriyle selamlaşıyorlardı. Gerçek şu ki, kimse onları fark etmiyor, sundukları hizmete ihtiyaç duymuyordu. Ama onlar düzeni sağlamaya devam ediyordu. Bu iş üç saat boyunca sürdü.

Öğleden sonra saat 7'de Leonis görevini devredip

---

[25] Girit yöresine ait bir halk oyunu, beşli adımlar atılarak oynanan bir tür halay –çn.

dosdoğru Pithia'ya gitti. Pithia'nın barakası en sondaydı, sinema perdesine yakın, sahibine yakışan biçimde biraz yalıtılmış, biraz da gizli bir yerdeydi. Kapı niyetine kırmızı bir örtü asılıydı. Dışarıda komisyondan bir kız oturmuş bağırıyordu:

"Pithia burada! Pithia'ya gelin!"

Gönlünden ne koparsa onu ödüyordun. Leonis elindeki bütün bozuklukları verip içeri girdi.

Pithia yaşlı, zayıf ve narin yapılı bir kadındı, yüzünde hüzünlü bir ifade vardı. Yeşil bir roba giymişti, saçlarını tıpkı yaşmak kullanmayı bırakan şık Türk kadınlarının yaptığı gibi bir tülbentle bağlamıştı. Leonis içeri girip de asker selamı verince kadın ona gülümsedi ve yaklaşması için işaret etti. Leonis'in biraz canı sıkkındı, hayatında ilk defa böyle bir şey yapacaktı, biri ona kaderini söyleyecekti.

Pithia, Leonis'in sol avcuna büyük bir dikkatle baktı.

"Aaa," dedi hemencecik. "Çok uzun yıllar yaşayacaksın! Seksen yıl, belki de doksan."

Leonis bunun bir başarı olduğunu düşündüğü için gülümsedi, öte yandan doksanına kadar mı, yoksa yetmişine kadar mı ya da yalnızca elli yaşına kadar mı yaşayacağı onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Bütün bunlar ona o kadar uzaktı ki!

Pithia kısık bir sesle, "Şanslısın. Sakın şansından yana kuşku duyma! Sana çok faydası dokunacak. Bakayım nelere eğilimin var?" dedi.

Elini eli kaldırıp ışığa doğru eğdi, büyük bir ciddiyetle baktı;

"Sanatı seviyor musun?" diye sordu.

Leonis korka korka, "Evet," diye cevap verdi.

"Hangi türünü?"

"Resim çiziyorum."

Pithia ondan hoşlanmıştı, onu beğendiği belli oluyordu.

"Çizgiler, renkler, senin kaderin bu," diye mırıldandı. "Sakın vazgeçme, iyi bir şeyler yapabilirsin. Evet, başarılı olacaksın," dedi.

Hepsi hepsi buydu, elbette söylediği şeyler güzeldi, ama Leonis'i oraya götüren konu hakkında hiçbir şey söylememişti. Pithia dalmış bu konuya değinmeyi unutmuştu, nihayet bu konuya da değinmeye karar verdi.

Gülümseyerek, "Senin kalbin biraz hoppa olacak" dedi. "Pek çok yere bölünecek. Ama dur bir dakika dur! Ne görüyorum! Neler görüyorum!"

Elini bir bu yana, bir öte yana eğiyordu.

"Aşk evliliği yapacaksın," dedi büyük bir zafer edasıyla. "İşte delili burada: buradaki küçük haç şekli."

Leonis kaşlarına kadar kızardı. Kadına bakmadan fısıldayarak sordu:

"Ne zaman?"

Pithia gülümsedi.

"Yaşın kemale erer ermez," dedi. "Ne kadar çabuk olacağını sen de göreceksin. Yılların ne kadar çabuk geçtiğini göreceksin."

Tekrar daldı. Çok kederli gibiydi. Leonis ne yapması gerektiğini bilmiyordu. Bir şeyler daha söylemesini bekleyerek kadına yaklaştı, ama kadın bir şey söylemedi. Tü-

kenmişti. Bütün bilgeliği bu kadardı. Yavaş yavaş elini çekti, ayağa kalkarken "Teşekkür ederim" diye mırıldandı.

Pithia onun varlığını tekrar hatırladı, selamlaşmak için elini ona uzattı ve dostça gülümsedi.

Tam kapıdan geçerken ona seslendi:

"Sana söylediğim şeyi sakın unutma: Şansın yaver gidecek..."

Leonis dışarı çıktığında biraz sinirliydi, niye sinirli olduğunu kendi de bilmiyordu. Kalabalığın, bayrakların, müziklerin arasına doğru ilerledi. İçinde Dimis'i bulup iyisinden bir kavga çıkarmak için büyük bir arzu duyuyordu. Bir insanın Dimis'le kavgaya tutuşması için her zaman binbir türlü nedeni olabilirdi.

"Leonis!"

Bu büyükbabanın sesiydi.

Leonis sıçradı, döndü, gözleriyle büyükbabasını aradı. Büyükbabası yaşlı bir kadınla bir ağacın altında sohbete dalmıştı. Kadının beyaz saçlarına rağmen pespembe bir cildi vardı ve hâlâ bir hayli güzeldi.

İhtiyar Bilarikis kadına yakın ilgi gösteriyordu; ceketinin düğme deliğindeki karanfili kadına vermişti, muhabbetleri esnasında gülüyor, şakalaşıyor, anlaşılmayan imalarda bulunuyorlardı. İkisinin ortak bir geçmişleri olmalıydı, herkes büyükbabanın geçmişinin çok kalabalık olduğunu söylerdi zaten.

Büyükbaba Leonis'i üniforma içinde görmekten mutluluk duyuyordu, elini omzuna koyup onu büyük bir gururla yanındaki kadına gösterdi. Evet elbette, Leonis'in milli amblemli Yunan üniforması ile şapkasını giymesi

ve bayrak önde yürüyüşlere katılması büyükbabanın pek hoşuna gidiyordu. Meydanlara dikilen darağaçları, geceleyin gizlice, korku ve dehşet içinde söylenen vatanperverlik şarkıları hatırlandığında bu iyi bir şeydi, dedenin hiçbir itirazı olmazdı. Şimdi her şey değişmişti, ellerinde bayraklarla yeni bir kuşak, yeni, daha iyi ve daha güzel bir dünyaya, özgürlükler ve mutluluklar dünyasına doğru ilerliyordu. Büyükbabanın son saplantısı yolda karşılaştığı İngiliz ve Fransız denizcileri (ama yalnızca denizcileri, süvarileri değil, o kadar nev'i şahsına münhasır bir adamdı) durdurup onları birahanelere götürüp ağırlamaktı. Çat pat Fransızca bildiği için özellikle Fransızlarla haşır neşir olur, gecenin sonunda ayağa kalkarak "Vive la France!"[26] diye bağırırdı.

"Eleni!"

Bu, yaşlı ve güzel kadının sesiydi.

Cevap hemen geldi.

"Evet teyze."

Leonis dönüp bakmadı. Yanı başında hafifçe uçuşan bir elbise sezmişti, açık renk gür saçlar hasırdan bir şapkanın altından çıkıyordu, güzel bir yüzdü, serin ve güleç, etrafa bir tatlılık veriyordu.

"Size tatlı yeğenimi tanıştırayım" dedi yaşlı kadın. "İşte, Eleni Foka."

Dede, kız çocuğunun elini sıkarken, "Hangi Foka?" dedi.

Kadın bütün bilgileri verdi. Ufak kızın zavallı ba-

---

[26] "Yaşasın Fransa!"

bası, kadının kuzeniydi; Buğdaycı Foka, Birinci Balkan Savaşı döneminde ölmüştü. Büyükbaba, Buğdaycı Foka'yı hatırladı. Nasıl olur da tanımazdı, tabii ki onu çok iyi tanıyordu, beraber iş yapmışlardı, iş ilişkileri vardı. Onu da, sık sık yaptığı Galata Köprüsü yürüyüşlerinden birinde dövdüğünü ise şu anda kimsenin bilmesine gerek yoktu elbette!

Kadın, daha sonra Leonis'i yeğeniyle tanıştırdı.

"Bu genç savaşçı," dedi, "Bay Bilarikis'in torunu."

Eleni Foka âdeti olduğu üzere onun gözlerinin içine baktı. Samimiyetle gülümsüyordu. Leonis o an başına gelenlerin bu dünyada başına gelebilecek en muhteşem şey olduğunu düşünüyordu.

"Onun yanındayım. İlk kez ona bu kadar yakınım. Ona bakıyorum, o da bana bakıyor, bana gülümsüyor, başka birine değil, bana elini uzatıyor, elini sıkıyorum, ben, Leonis, onun tenini elimin içinde tutuyorum, bu ne bir masal ne de bir rüya, bu anı gerçekten yaşıyorum, cildini elimin içinde hissediyorum, kalbim atıyor. Kalbim nasıl da çarpıyor! Kıpkırmızı oldum, kulaklarım çınlıyor, sakarım, gülüncüm, onun karşısında ne yapmam gerektiğini bilmiyorum. Ellerimi ne yapmalıyım! Söyleyecek bir şeyler bulamıyorum?"

"Şansın yaver gidecek" yankılanıyordu beyninde; "Aşk evliliği... Seksen, doksan yıl sürecek bir ömür..."

Ne komikti! Büyük beyaz sakalıyla Aziz Vasilis'e[27] benzeyen doksanlık Leonis, yavrukurt obaları, torunlar ve

---

[27] Noel Baba –çn.

torunların torunları... Güzel bir şey olmalıydı: hayat boyu devam edecek bir aşk evliliği, şu an ağaçları, Bahçe'yi ve bütün bir İstanbul'u kaplayan bu tatlılığın, şu an göğsünde hissettiği bu heyecanın bir ömür boyu sürmesi... Onun gözlerinin içinde bakması ve böyle sürekli gülümsemesi...

Eleni Foka'nın çok acelesi vardı, kendisini affetmelerini diliyordu, barakalarda yerine getirmesi gereken görevleri vardı, bu nedenle daha fazla onlarla beraber olamayacaktı... Teyzesine ve dedeye veda etti ve tekrar Leonis'e döndü:

"Umarım yakın zamanda görüşürüz."

İşte o zaman Leonis hayatında ilk defa olarak şunu düşündü:

"Âşığım." O anda, bir karınca sürüsünün çıkardığı uğultuya benzer bir sesle, etrafındaki bütün dünya uğuldadı.

13

Ne o akşam bir daha ne de izleyen uzunca bir süre boyunca onu görebildi. Zaman zaman Dimis havadisleri veriyordu. Eleni Foka Atina'ya gitmişti, ne zaman geri döneceği ya da dönüp dönmeyeceği konusunda da bir şey söylememişti. Dimis, Atina'ya giden kızların erdemine hiç mi hiç güvenmiyordu. Herkes Atina'daki eğlence ve yozlaşmanın Paris'tekinden pek de farklı olmadığını söylüyordu. Orada yaşayan pek çok kadın boşanmıştı, bütün kızların bir sevgilisi vardı, garsoniyerler dolup taşıyordu. Dimis, Atinalı öğrencilerin, Arsakio Kız Lisesi'ne giden kızların hayatı hakkında bir sürü hikâye biliyordu, hepsi de korkunç hikâyelerdi! Elbette İstanbul, Eleni Foka'yı tekrar göremeyecekti, Pire Limanına ayak basar basmaz onu kapacaklardı.

Leonis'in uykuları kaçmış, iştahı kesilmişti. İlk defa uzunca bir süreliğine iştahtan kesilmişti. Düşünüyordu:

"Şu işe bak! Âşığım!" Tek başına uzun yürüyüşlere çıkıyor, Şişli'nin ötesine kadar gidiyor, otların üzerine yatıp, "Âşığım" diye sayıklıyordu. Bu muhteşem, azıcık da komik bir şeydi ve onun hoşuna gidiyordu. Tatlı, derinliği olan, heyecan verici bir şeydi, onu diğerlerinden ayırıyor, farklılaştırıyor, içini dolduruyor, ona tatlı bir sarhoşluk veriyordu. Etrafındakilerin ne söylediğine, ne yaptığına hiçbir önem vermiyordu, arkadaşlarının ya da okuldakilerin kendisine dair ne düşündüğünün hiçbir önemi yoktu. Herkes ondan çok uzakta bir yerlerdeydi, etrafında önemsiz ve uğuldayan bir kalabalık vardı. Esas dünyasında ağaçlar, otlar, toprağın mis gibi kokusu, yaprakların arasından gözüken masmavi gökyüzü vardı. Leonis ellerini kucağına kavuşturmuş, ağzında bir kırçiçeği büyük bir ağacın altında uzanmış, kalbindeki büyük aşkını düşünüyordu.

Ertesi günün derslerine çalışırken aniden her şeyi bırakıyor, devam edemiyordu. Tertemiz bir kâğıt buluyor ve eli titreyerek üzerine onun adını yazıyordu:

ELENİ FOKA
ELENİ FOKA
ELENİ FOKA

Büyülü bir sıra halinde yazılmış bu harfler, bu harflerin tınısı, bu varoluş, ona o kadar tuhaf, o kadar imkânsız, o kadar anlaşılmaz geliyordu ki... Cilveli ve hareketli varlığı, omuzlarına dökülen güzel saçları, insanın içine işleyen bakışları, gülüşü, sesi... Ne güzel bir varlıktı, ne olağanüstüydü, gizli bir sembol gibiydi:

Böyle bir canlı nasıl oluyor da bu dünyada var olabiliyordu?

Acaba gerçekten var mıydı? Yoksa bütün bunlar bir hayal, bir göz yanılsaması, bir masal mıydı?

Daha sonra ise kâğıdın üzerinde bir şeyler oluyor, hiçbir şey değiştirmemesine rağmen bir şeyler kendiliğinden değişiyor, kâğıdın beyazlığı ya da harflerin büyülü sırası, her şey değişiyor, bambaşka bir hal alıyordu. Harflerin özleri, tatları, kokuları değişiyordu. Bu isim, bu sıcaklık, bu parlaklık aynı anda hem var, hem de yoktu. Onun olmadığı bir dünya anlamsız ve boştu. Yollara ve ağaçlara asılan bayrakların, atların üzerindeki askerlerin, Rusların barakalarının yahut Dimis'in kız arkadaşlarının hiçbir önemi yoktu. Bunların hiçbiri üzerinde düşünülmeye değmezdi. Onu düşününce her şey yok oluyor, yaz mevsimindeki bir bulut gibi kaybolup gidiyordu. Her şey bu anlaşılamaz canlı, bu hayal oluveriyordu. Bir dünya, bir hayat, Leonis'in büyük düşüydü, var oluşunun nedeniydi, Aşk'tı...

Şimdi başka bir okula gidiyordu. Lisenin artık yeterince iyi olmadığını düşünen babası onu Ayaspaşa'daki koleje yazdırmıştı. Orada düzen çok farklıydı, çok disiplinli bir yerdi, zaten bu nedenle de kolejin öğrencileri başarılarıyla nam salmıştı.

Kolej sabahları Fransız okulu oluyordu. Yönetim Fransız yönetimiydi, Fransız hocalar bütün dersleri Fransızca işliyorlardı. Öğleden sonra ise okul Yunan ortaokuluna dönüşüyor, belli bir müfredat dahilinde Yunan

öğrencilere hizmet veriyordu. Sabahları okula çeşitli milletlerden bir sürü öğrenci geliyordu: bir grup şamatacı Katolik Ermeni, en az onlar kadar şamatacı bir başka grup olan İspanyolca konuşan Yahudiler, bir sürü İtalyan, İstanbullu Fransızlar, Fransızca konuşan ama hangi milletten oldukları belirsiz başka bir sürü öğrenci, Fransalı Fransızlar, diplomatların ya da işgal gücü askerlerinin çocukları, az sayıda Slav, iki üç kadar çok ciddi ve gayet saygın Türk, Britanya İmparatorluğu'nu temsil eden ve bu rolleriyle bir hayli gururlanan, İngiliz renklerinden üniformalarını büyük bir gösterişle üzerlerinde taşıyan, İngiltere ya da İngilizler aleyhine konuşan herkesi suratlarını dağıtmakla tehdit eden eli ağır iki üç Maltalı.

Yunan öğrenciler oraya toplanır toplanmaz yaptıkları ilk şey hemencecik bir dernek kurmak olmuştu. Bu dernek büyük bir hırsla işe koyulmuştu. İncir çekirdeğini doldurmayacak ufacık şeyler hakkında konferanslar düzenliyor, düzenlenen konferanslara dair tartışmalar yürütüyor ve başkanlık seçimlerine gidiyordu. Dernek bir yıl boyunca siyasi bir kriz yüzünden sallandı. Krizin sebebi üyelerinin dil konusundaki görüş ayrılıklarıydı. Üyeler, *Dimotiki* taraftarları ile *Katharevusa* taraftarları olarak yarı yarıya bölünmüşlerdi,[28] iki grup da fanatikti. Başka milletlerden

---

[28] Yunan dilinin geçirdiği farklı gelişim, birbirinden farklı coğrafyalarda yaşayan cemaat ve toplulukların kendine has dili olması Yunan Devleti'nin kuruluşuyla beraber dil sorununu da gündeme getirmiştir. Bir yanda daha eski ve kurallara bağlı bir dilin savunucuları, yani katherevusacılar vardır, diğer yanda ise daha basit ve halkın konuştuğuna benzer bir dil kullananlar, yani

olanlar bütün bu gürültünün neden koptuğunu bir türlü anlayamamıştı. Bir millet nasıl olur da hangi dilin kendisinin gerçek dili olduğunu bilemezdi...

Okulun Fransız kısmının müdürünün adı Boucher'di, ama Yunan öğrenciler büyük bir hinlikle bu ismi Helenleştirmiş, ona 'Vukios' adını takmışlardı. Yaşlı, uzun boylu, sıska, derisi bir hayli kırışmış, kır saçlı, kır bıyıklı ve mavi gözlü bir adamdı. Her zaman siyah renkli, uzun, tebeşir lekeleriyle dolu, beli bağlanmış bir redingot giyerdi. Yaşına rağmen çok formdaydı, delikanlıymışçasına merdivenleri bir nefeste inip çıkar, basamakları dörder dörder atlardı. Her yerde hazır ve nazırdı, tıpkı bir yaban kedisi gibi çevikti ve her daim sinirliydi. Olup biten her şeyi görür, söylenen her şeyi duyar, şeytan gibi sabahtan akşama kadar etrafa ceza yağdırırdı. Kritik anlarda bir tür histeriye kapılırdı, alt çenesi titrer, gözleri parlar, sesi cırtlak çıkardı. Böyle anlarda okulu panik havası kaplardı.

Vukios ve Leonis karşılaştıkları ilk günden itibaren birbirlerinden nefret ettiler. İçten gelen, karanlık, nedensiz, anlaşılmaz bir nefretti bu ve dolayısıyla bütün nefret türlerinden daha güçlüydü, tıpkı aşk gibi çok net, çok saf bir histi. Bu nefretin ifade bulmadığı, Leonis'e yönelen cırtlak sesin duyulmadığı ve Leonis'in ceza yemediği hafta olmuyordu. Leonis isterse ufacık bir kargaşaya karıştığında Fransızca bölümünün müdürünün sergilediği sert tavır

---

dimotikiciler. Bu tartışmalı sürecin sonlanması 1970'leri bulmuş, 1977 yılında devlet işlerinde de dimotiki [halk dili] kullanılmasına karar verilmiştir –çn.

okulda tartışma konusu olmuştu. Gerçek şu ki, bu haksızlıkta suç yalnızca Vukios'ta değildi, Leonis'in inadının da büyük payı vardı. Leonis rakibinin zayıf yanını bulmuştu ve eline geçen hiçbir fırsatı kaçırmamıştı. Vukios'un eleştirileri karşısında bir şey söylemiyor, yalnızca yere bakarak azıcık gülümsüyordu. Zayıf yanı buydu. O kadar az gülümsüyordu ki kimse ona "Niçin gülümsedin?" diyemiyordu. Tam anlamıyla gülümsemiyordu bile, yüzünde gülümsemenin izi dolaşıyordu; bakışında, dudaklarının kıvrımında alaylı bir kuşku ifadesi gibi bir dalgalanma. Bu, rakibinin ruhunun derinliklerine ulaşmak ve onu vurmak için yeterliydi. Vukios kuduruyor, hasta oluyor, ayaklarını yere vuruyor, kıyameti koparıyordu. Bütün bedeni titriyordu, korkunç bir durumdu. Hiç kimse meselenin aslını anlamıyor, onun bu kadar önemsiz konular yüzünden neden bu denli hiddetlendiğine bir anlam veremiyordu. Leonis ne yaptığını hiç kimseye söylememiş, karanlık zaferinin bir sırrı olarak kendine saklamıştı.

Leonis bir keresinde iki saatlik fizik-kimya derslerini izlememek, ders saatlerinde kolejden kaçmak ve başkalarını da ayartmakla suçlanmıştı. Kapıcı da suça ortak olmuş, topluca kaçmalarına göz yummuştu... Fizik-kimya dersi kaçkınları dosdoğru Dolmabahçe'ye iniyor, kayıklar kiralıyor, şarkılar söylüyordu, hatta sigara içtikleri bile rivayet ediliyordu. Bütün bunlar yoklama almayan ya da sınıfta kaç öğrencisi olduğunu bilmeyen bir hocanın dalgınlığı sayesinde kolayca gerçekleşebiliyordu. Skandal, Vukios'un durumu fark etmesiyle patlak vermişti. Sert bir sorgu yapılmış ve elebaşının Leonis olduğu ortaya çıkmış-

tı. Tam istediği şey olmuş, Vukios'un konuyu büyütmesi için fırsat doğmuş, Leonis'i Kolej'in yönetimine, disipline taşımıştı. İşte o zaman Leonis durumun ne kadar ciddi olduğunu anlamış, kendisini savunmak üzere davet edildiğinde büyük bir kurnazlık yapmıştı.

"Beyler," demişti, "Suçluyum ve suçumu kabul ediyorum."

Kolej yöneticilerinden olan Yunan müdür, "Kendinizi savunmayacak mısınız?" demişti.

"Hayır, yaptıklarımın savunulacak bir yanı yok, cezamı bekliyorum."

Böyle bir davranışın iyi bir etki bırakacağını, itiraz eder ya da birtakım uyanıklıklar yaparsa durumun daha da kötüleşeceğini sezinlemişti. Gerçekten de okul müdürü Leonis'in cevabından etkilenmişti, bundan duyduğu memnuniyeti gizlemiyordu. Hocalar da aldıkları cevaptan memnundular ve memnuniyetlerini gösteriyorlardı.

Müdür muzaffer bir şekilde "Hiç değilse yaptıklarının sorumluluğunu üstleniyor" dedi. Diğer hocalar da onu destekledi.

Leonis, kendiyle iftihar ediyordu, hindi gibi kabarmıştı, yan gözle Vukios'a bakıp içten içe gülümsüyordu. Vukios konuşmuyordu, yalnızca alt çenesi hafifçe titriyordu. Fakat kriz geçirmedi, kendine hâkim oldu. Leonis'e kurallar uyarınca en hafif cezanın verilmesine seyirci kaldı, ama çıkışta onu bir köşeye çekti, büyük bir ciddiyetle "Leonis" dedi, "Kurnazlık konusunda başarılısınız. Bugün beni yendiniz. Ama bugünden sonra aramızdaki savaş çetin olacak. Sizi uyarıyorum. Her hareketinizde, her adımı-

nızda karşınızda beni bulacaksınız. Tedbirinizi alın!"

Leonis aynı tonda, "Emirlerinize amadeyim!" diye cevap verdi.

Galibourg görevi devraldığında işler bu aşamadaydı.

Üzerinde Fransız donanmasının mavi üniformasıyla, cepleri eski kâğıt ve kitaplarla dolu, bir sabah okulda beliriverdi. Astsubaydı, henüz ordudan terhis edilmemişti, ama belli ki öğretmenlik yapmasına izin vermişlerdi.

Artık genç değildi, kırk yaşını aşmıştı. Gür sarı saçları, uzun bıyıkları ve 19. yüzyıl sanatçılarına yakışan türden sivri bir sakalı vardı. Utangaç, sessiz, tatlı dilli, uysal bir adamdı. Leonis, ilk gördüğü andan itibaren, bu adama sempati duymuş ve kendisi için Vukios'un yerine bir rol modeli bulduğunu anlamıştı. Okulun sıraları, eğitim ve belki de Fransa'yla arasındaki köprüyü bu adam kurabilirdi.

Galibourg gözlerini kaldırıp sınıftakilerin yüzüne bakmıyordu bile. Heyecanlı olduğu her halinden belliydi. Kendisi okula gelene kadar öğrencilerin hangi konuları öğrendiği hakkında ne bir açıklama ne de bilgi istemişti.

"Size biraz Chateaubriand okuyacağım" demişti.

Kitaplarından birini açtı ve yavaş yavaş garip, Leonis'in ilk kez duyduğu türde bir metin okumaya başladı. Bu melodi, viyolonsel sesini andırıyordu. Yalnızca kulaklarınız değil, bütün bedeniniz okunanlardan zevk alıyordu. Leonis derse bayılmıştı, bir insanın kitap okunmasından, üstelik bir şiir kitabının ya da dört başı mamur bir hikâyesi olmayan bir kitabın okunmasından bu kadar hoşlanabileceği aklına bile gelmezdi. Aslında kitabın ne-

den bahsettiğini tam olarak anlamamıştı. Kitabın okunmasından o kadar büyük bir zevk alıyordu ki, hocanın yaptığı açıklamaları bile doğru düzgün dinlememişti. Bu mutluluğu bütün bir gün boyunca devam etti, gece olduğunda, uykuya dalmak üzereyken bile hayranlıkla duyduğu o müziği hatırladı, gülümsemeye devam etti.

Dites moi où, en quel pays
Est Flora, la belle Romaine[29]

Ya da bir diğeri;

Quand vous serez bien vielle, au soir, la chandelle...[30]

Dersler, sayfaları yüksek sesle okumak, sonra da okunanlar hakkında konuşmakla geçiyordu. Teneffüs olduğunu bildiren zil sesi duyulduğunda Galibourg canı sıkkın, utana utana oturduğu yerden kalkıyor, kendi kendine söyleniyordu;

"Bugün yine daldık. Hiç kimseyi sözlüye kaldırmadım. Not vermedim. Lütfen bir kompozisyon yazın, rica ediyorum."

Ya da şuna benzer bir konu başlığı veriyordu: "Ronsar hangi açılardan klasik, hangi açılardan romantik olarak kabul edilir, açıklayınız."

---

[29] *Söyle bana nerde, hangi ülkede / Güzel Romalı*, Flora –çn.

[30] *İyice yaşlandığınızda, akşamleyin, mum ışığında* –çn.

"Eleştirmen yanınız biraz daha ortaya çıksın diye."

Ama bazen bu konulardan bıkıyor, tam anlamıyla hayali bir konu veriyordu: "Romantik dönemde İspanya'da haydutlarla karşılaşmanızı anlatınız."

İstediğin gibi düşünmek, eğlenmek ve çılgınlıklar yapmak için seni tam anlamıyla özgür bırakıyordu. Haydutları Orta Çağ'ın karanlık sokaklarında, deli rüzgârların dövdüğü ıssız ovalarda, gizli kayalıklar ve mağaralarda takip ediyordun. Haydutlar atlıydılar, pelerinler takıyor, geniş şapkalar giyiyor, ellerinde uzun karabinalar taşıyor ve kuru yapraklarla yanan büyük bir ateşin önünde kastanyetlerle dans eden koyu renk tenli Çingene kadınları seviyorlardı. Maceraları bitmek bilmiyordu, bu maceraya askerler, papazlar, bölgenin en büyük beyi de karışıyordu. Ve pek tabii, bölgenin en büyük beyinin kızı çetenin liderine mutlaka âşık oluyordu...

Yavaş yavaş eski şairlere 'çağdaş' roman yazarları da katıldı. Bay Galibourg 1800'lerden sonra eser verenleri 'çağdaş' diye nitelendiriyordu, Balzac, Stendhal, Merimée ve Nodier'yi... Her derste bir kitabı anlatıyordu, kitaptan çeşitli parçalar okuyor, hikâyeyi, hikâyenin yapısını, karakterlerini ve üslubunu kendi yorumlarıyla renklendiriyordu. Ortalık duygusal, hırslı, âşık, çılgın roman kahramanlarıyla dolmuştu. Bu kahramanlar 19. yüzyıl başlarının ve ortalarının ihtişamlı kıyafetlerini giyiyordu; koskocaman şapkalar, yüksek, sivri yakalar, ihtişamlı redingotlar... Favorileri de vardı. Büyük, göz alıcı elbiseleri, kocaman kabarık dantelli etekleri, gülünç bukleleri, örgülü saçlarıyla hayal gibi kadın kahramanlar

vardı. Avrupa'nın bir ucundan öbür ucuna atlı arabalarıyla gidip gelen, büyük el kol hareketleriyle konuşan, eski, nemli bahçelerde ya da gotik kiliselerin gölgelerinde eğlenen, hep birlikte hareket eden, düellolar yapan, ruhun ölümsüzlüğü konusunda tartışan, aşk yüzünden hasta olan bu şamatalı, tutkulu ve şiirsel güruh bir anlığına canlı insanlardan daha canlı, daha gerçek bir hal alıyordu. Ama bu hareketli hayat kısa bir süre içinde sonlanır, hayali yüzler kaybolur ve sesleri duyulmaz olurdu. Sessiz ve hüzünlü barış tekrar yeryüzüne dönerdi. Galibourg kısık bir sesle, neredeyse fısıldayarak şiirler okurdu. Bu şiirler dünyanın güzelliklerinden ve ölümün tatlılığından bahsederdi.

Leonis şimdilerde büyük bir tutkuyla göz resimleri çiziyordu. Nasıl olduğunu anlamamıştı, birdenbire başlamıştı. Her türlü uğraşı bir tarafa bırakıp kömür kalemiyle büyük, vahşi, hayret ifadesiyle dolu gözler çizmeye başlamıştı. Daha sonra gözlerin etrafına yüzler çiziyordu, bunlar kadın yüzleriydi; bu kadınlar bir hayale dalmış gibiydiler, macera düşkünüydüler, boyunları kuğu boynu gibi upuzundu. Çizdiği yüzleri hiçbir zaman tam olarak kâğıda sığdıramıyordu, her zaman bir parçası fazla geliyordu. Ama Leonis'in önce başı, sonra yüzü çizmesi olanaksızdı. Gözlerden başlaması gerekiyordu, işin zevki buradaydı, başka türlü bir zevki kalmıyordu. Nedenini açıklayamıyordu. Gözleri ve yüzleriyle kuğulara benzeyen bu yeni çizimlerin hocanın derste okuduklarıyla, geçen yüzyılın roman kahramanları ya da İspanyol haydutlarla ilgili olup olmadığını bilmiyordu.

Çok kar yağdığı için okula az sayıda öğrencinin geldiği bir gün Galibourg'un dersi daha büyük bir samimiyet havası içinde geçmişti. Hoca ilk defa kendi ve hayatı hakkında bazı özel bilgileri öğrencileriyle paylaşmıştı. Şairdi, bunu kabul ediyordu. Uzun yıllar Paris'te şairlerle beraber *Quartier Latin*'de yaşamıştı,[31] bir sürü şiir yazmıştı, dahası büyük şair Verlaine'la bizzat tanışmışlığı vardı.

Les sanglots longs
des violons
de l'automne[32]

Bir keresinde Verlaine onu Sorbonne'un dışında durdurmuş ve ondan para istemişti. Sarhoştu. Bay Galibourg'un üzerindeyse yalnızca beş para vardı, öğrencilik serveti bundan ibaretti. Elindekini ona vermişti. Çağının en büyük şairine nasıl olur da hayır diyebilirdi? Daha sonra onu takip etmişti. O, yalpalayarak bir kafeye girmiş, bara dayanıp, beşliği bir dikişte içmişti. Büyük Verlaine paçavralar içinde, zil zurna sarhoş, öğrencilerden beşlik topluyordu. Bu hikâyeler o kadar heyecan vericiydi ki!

Leonis "Bizim için şiirlerinizden bazılarını okur musunuz?" diye sordu. Galibourg şiirlerinin bazılarını hatırlayabileceğini söyledi. Belki birkaç tanesini okuyabilirdi, zaten çok fazla kar yağıyordu ve ders yapmak imkânsızdı.

---

[31] Paris'in merkezinde yer alan, bohem yaşantısıyla ünlü 'Latin Mahallesi' –çn.

[32] *Uzun hıçkırıkları / Sonbahar kemanlarının* –çn.

Komşu evlerin çatısına bembeyaz yağan kara bakarak ellerini göğsünde kavuşturdu ve şiirlerini okudu. Sade, hüzün dolu, Fransız romantizminin unutulmaz romanlarını anlatan kişiler için yazılmışçasına asil şiirlerdi. Leonis duygulanmıştı, yağan kar belki onu da romantikleştirmişti.

"Şiirlerinizi kitap olarak bastırdınız mı?" dedi.

Bay Galibourg, "Hayır" dedikten sonra gözlerini yağan kara dikti.

Leonis tekrar, "Yayımlamayı düşünüyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır."

Bay Galibourg hüzün ve metanetle karışık gülümsedi. Ama Leonis bir türlü hayretini gizleyemiyordu.

"Neden?" diye sordu bir daha.

"Belki yayımlardım," dedi Bay Galibourg. "Ama savaş çıktı. Gördüğünüz gibi bütün bu yıllar boyunca kitap yayımlamaktan başka şeylerle meşgul olduk. Şimdi sanırım benim şiirlerimin zamanı geçti. Dünya değişti. İnsanların yüreği başkalaştı. Sanırım şiirlerim artık kimsenin hoşuna gitmez..."

Bir el hareketi yaparak sözlerine devam etti.

"Haydi işimize dönelim."

O gün bir daha şiirleri hakkında konuşmadı.

Leonis geceleyin rüyasında Eleni Foka'yı gördü. Beyazlar giymişti, ellerinde ve saçlarında beyaz çiçekler vardı. Büyük bahçenin sisli havası içinde zambaklar ve beyaz güllerden oluşan bir hayaldi. Leonis ilerledi, onu elinden tutup yavaşça çiçeklerin ve ağaçların arasına götürdü. Her ikisi de hafifçecikti, ayakları yerden kesilmişti. Dans ediyor gibiydiler, ama müzik yoktu.

Leonis, "Eleni, sen benim eşimsin, senin için yaşamak, sahip olduğum her şeyi sana vermek istiyorum" dedi.

Sonra gözlerinin içine baktı ve "Sana tapıyorum" dedi.

Bütün bunları hissettiği ve hayatında daha önce hiç söylemediği kadar büyük sözler sarf ettiği için çok mutluydu.

Daha sonra Eleni'ye sordu:

"Mutlu musun?"

Eleni cevap vermiyor, yalnızca büyük bir şefkatle gözlerinin içine bakıyordu.

Sonra bütün bunlar sona erdi. Leonis çok hastaydı, ölüm döşeğinde yatıyordu. Yatağına uzanmış ecelle boğuşuyordu. Bütün tanıdıkları etrafına toplanmışlardı. Yüzlerinde umutsuzluk vardı. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı, yapabilecekleri her şeyi yapmışlardı. Bütün arkadaşları oradaydı, en başta da Pavlos Proios. Dimis her zamanki gibi neşeliydi, bu trajik anda bile onu görür görmez içinden gülmek geliyordu. Vukios da üzeri tebeşir lekeli elbiseleriyle şimşek çarpmış gibi oracıktaydı. Çenesi yine titriyordu, ama bu sefer hiddetten değil, vicdan azabından. Ne de olsa Vukios, tam da o anda Leonis'e karşı ne kadar adaletsizce davranmış olduğunu, onun ölüm döşeğinde yatmasında kendisinin de payı olduğunu anlamıştı. Ama artık çok geçti, yaptıklarının hesabını verecekti. Leonis'in ölümü, Vukios'un cezası olacaktı. Korkunç ve geri dönüşü olmayan bir cezaydı bu. Vukios içten içe büyük acılar çekecek, dünyadaki en bedbaht insan olacaktı. Başkalarının kendisini teselli etmesini bekleyecek, kolejin içinde

dört dönecek, kendisini aklamaya uğraşacak, Leonis'in ölümünden sorumlu olmadığını, ona verdiği cezaları iyilik olsun diye vermiş olduğunu anlatacaktı. Ama herkes ona sırtını dönecek, bu felaketin sorumlusunun o olduğunu söyleyecekti. Vukios yaptıklarının bedelini elbette ödeyecekti, bu dünyada adalet denen bir şey vardı! Doktorlar Leonis'e umutsuzca bakıyor, bilimin bu konuda yapacak bir şeyi olmadığını, çaresiz olduklarını söylüyorlardı.

Tam o anda Bay Galibourg mavi üniforması, ceplerini şişiren kitapları ve kâğıtlarıyla beliriverdi. Sakalını okşadı ve tavrıyla doktorların söylediklerine hiç aldırış etmediğini belli etti. Şair, hareketleriyle doktorları ve bilimlerini küçümsüyordu. Sorunun ne olduğunu gayet iyi biliyordu: "Ona neyin şifa vereceğini ben biliyorum."

İşte o zaman büyük bir kıpırdanma oluyor, herkes, "Ne? Nedir?" diye soruyordu.

Bay Galibourg derin düşüncelere dalmış, mekanik bir biçimde sakalını okşayarak ona yaklaştı, "Bu şifa... Bu şifa, aşk" dedi.

O sırada herkes birbirine bakmış, bu şairin bir bilge olduğunu anlamıştı. Büyük bir tantanayla herkes Leonis'in yatağının önünden geriye doğru açıldı ve sadece şair ona doğru eğildi. Ölüm yatağında yatan hasta, birdenbire canlandığını hissetti. Kanı damarlarının içinde sevinçle dolaşıyor, yüzü giderek pembeleşiyordu. Hastalık onun üzerinden rüzgârın uzaklaştırdığı kara bir bulut gibi uzaklaşıyordu. Ayağa kalkıyordu, tam anlamıyla iyileşmişti. Herkes âşıklarla gurur duyuyor ve "Ne güzel bir çift! Ne kadar mükemmeller!" diyordu. Eleni Foka, elini

iki eli arasına alıyor, gözlerinin içine bakıyor ve Leonis'in kendisine çok önceleri söylediği sözlerle ona sesleniyordu: "Sana tapıyorum!"

Leonis aniden geceyarısı uyandı, yatağından fırladı, ne istediğini bilmiyordu. Yeni, başka bir şey istiyordu, kendi de kendini iyiden iyiye anlayamıyordu. Kalbi hızla çarpıyordu, ateşi var gibiydi. Bir pencere açtı, dışarı eğildi ve soğuk havayı derin derin içine çekti. Hoşuna gitti. Biraz rahatlamıştı. Evlerin gölgeleri arasında yiten yola bakarak daldı.

Aniden gecenin içinde kendi kendine konuşmaya, aklına gelenleri söylemeye başladı. Aklından geçenleri ona söylüyordu, şarkı söyler gibi... Kendi seçmediği bir ritimle konuşuyordu. Bu bilmediği, tanımadığı bir ritimdi. Gecenin ve rüyalarının derinliği içinde sesi olmayan garip bir müzik dinler gibiydi, sessizliğin müziği gibi. Sözcükler, tıpkı bir çiçeğe üşüşen arılar gibi kendiliğinden dilinin ucuna geliyordu.

Leonis durakladı. Düşüncelerini topladı. İlk defa böyle bir oyun oynuyordu.

"Fakat ne yapıyorum?" diye kendi kendini sorguladı.

"Hiçbir şey. Bir şiir yaratıyorum."

14

Artık ona "Matmazel" diye sesleniyorlardı. Saçlarını toplamış, cemiyetin içine karışmış, yolculuklar yapmış, Atina'daki hayatı tanımıştı. Durmadan Kifisya, Faliro, Lutraki'den,[33] Akropol'deki ay ışıklı gecelerden, pazar öğlenleri Yanakis ve Dore pastanelerinde toplanan şık kalabalıklardan bahsediyordu. Bu pastaneler, Panepistimiu Caddesi'nin Sintagma Meydanı'na bağlandığı yerde, masalarla dolu geniş kaldırımların bulunduğu daracık bir pasajda bulunuyorlardı; bu pasaj bütün Yunanistan'da nam salmıştı. "Atina'nın Çanakkalesi" derlerdi buraya. Pahalı ipekten ince kumaşlar, taftalar, tüller, rengârenk şemsiyeler, çiçeklerle süslü kadın şapkaları, hasırlar, kılıçlar, mahmuzları ağırlayan bu efsanevi iki pastane, sokağın iki

---

[33] Atina'da çeşitli semt isimleri –çn.

yanını cemiyet hayatının ve dedikodunun iki kalesi gibi kuşatıyorlardı. Bütün aşk hikâyelerini, nişanları, skandalları, başkentte gerçekleşen boşanmaları ve her boşanmanın gizli saklı nedenlerini oralarda öğrenmek mümkündü.

Bütün bunları Eleni Foka ezbere biliyordu, aylarca bu konular üzerinde çalışmıştı. O dönemin şairleri, Griparis, Porfiras ve edebiyatın prensi Angelos Sikelyanos hakkında da bir fikre sahipti. Bir akşam kız lisesinin düzenlediği bir gecede Kostis Palamas'la bizzat tanışmıştı. Gür, siyah kaşlarını, içli, derin sesini hatırlıyordu. Şair, Eleni'ye, İstanbul'a dair sevgi dolu sözler sarf etmiş, hatta şehirle ilgili birkaç dizesini okumuştu:

Güzel adalar, hüzünlü adalar, dokuz ıssız ada.
Soluk Büyükada, çıplak Kınalı ile
Marmara'nın kollarında, birbirleriyle kucak kucağa uzanıyorlar.

Şehrin tatlı ve hafif havası, şiirsel doğasıyla Atina'da her şey o kadar güzeldi ki! Her tarafta ilginç şeyler duyuyordun, mutluluk, aşk ve fikirlerle dolu bir hayatın seni çepeçevre kuşatıp sürüklediğini hissediyordun. Her şey o kadar şıktı ki!

Bir akşam Amalia Bulvarı'nda biber ağaçlarının altında tek başına yürürken yavaş yavaş gelen bir araba yanı başında durmuştu. Yol boştu. Arabayı hayat dolu, yakışıklı, atletik yapılı ve zeki görünümlü bir genç sürüyordu. Arabada bir arıza olduğunu söylüyor bir yandan da ona bakıp gülümsüyordu. Eleni Foka görür görmez bu gencin Kral

Aleksandros olduğunu anlamış, irkilmişti. Kim olduğunu anlamamış gibi yapmış, yoluna devam etmişti, ama hafifçe titriyordu. Kraliyet arabası da onunla beraber ilerledi ve az ileride önünde durdu. Kız tekrar ilerledi, ama araba da biraz daha ilerleyip önünde durdu. Kısa bir müddet bu sessiz oyuna devam ettiler. Sonunda genç, gerçekten de Faliro tarafına doğru gitmeye karar verdi. Son kez yanından geçtiğinde ondan tarafa dönüp dostça gülümsedi. Gülümsemesiyle adeta ona "arkadaşlığın için teşekkür ederim" diyordu. Uzun bir zaman sonra bile yüzünde, kıyafetlerinde ve bedeninde kraliyet gülümsemesinin izlerini taşıyor gibiydi. Kendini her zamankinden daha hafif hissediyordu, rüzgâr onu acı-tatlı biberlerin mis gibi kokusunda sürüklüyor gibiydi. Bütün hayatı, bir şarkı esnasında yapılan bir danstan ibaretti. Sarılar giymişti, elinde bir buket menekşe vardı. Sarı elbiseleri, menekşeleri, şiiri ve deniz subaylarını çok seviyordu.

Bu akşam da sarılara bürünmüştü. Bahçenin bir ucunda, bir hasır koltukta oturuyordu, kafasını arkaya doğru atmıştı, *Kilkis*'in[34] subayları çevresini kuşatmışlardı. Mutluydu; güzel olduğunun ve elbisesinin ona çok yakıştığının farkındaydı. Bu elbiseyi giymekten ve etrafında üç denizci ona hayranlıkla bakarken yarı yatar şekilde koltuğuna oturmaktan çok hoşlanıyordu. Üçü de hoş adamlardı; zarif, ince, uzun, savaşta ve hayatta pişmiş sırım gibi delikanlılardı. Eleni de kendinden, subaylarından

---

[34] *Averof* zırhlısıyla beraber, Mütareke döneminde İstanbul'a demir atmış savaş gemilerinden birinin adı –çn.

ve bu geceden pek memnundu. Işıl ışıldı, mutluluktan ve güzellikten parlıyordu.

Büyük bir davetti. Büyükada'nın tamamı, Büyükada ile Heybeliada arasına demir atmış donanmanın deniz subaylarının şerefine verilen partiye davet edilmişti. Ucu bucağı olmayan, taraçaları Nizam'daki fayton yolundan deniz kıyısına kadar uzanan bir bahçede düzenleniyordu bu davet, hatta bahçenin bir ucunda bir dalgakıran ve bir küçük liman bile vardı. Gece iyice inmişti, ağaçlara asılan rengârenk karton lambalar bahçeyi aydınlatıyordu. Bahçede müzik çalıyordu. Amiral dansı başlatmıştı. Deniz sakindi; ılık hava kadın, çiçek kokusu ve romantizmle doluydu.

Leonis hayatında ilk defa böyle bir toplantıya davet edilmişti. Gerçi işin aslı Leonis, başkalarının yanında davet edilmişti, yoksa ev sahipleri onun varlığının bile farkında değildi. Yeğenleri, kendilerine davette eşlik edecek bir erkek olmadığı için onun da davete çağrılmasını sağlamışlardı. Aslında bu davete gitmeye hiç hevesli değildi, ama kızlar ona o kadar yalvarmışlardı ki karşı koyamamıştı. Davetin yarısında da kaçamazdı. Sonuna kadar kalacağına dair söz vermişti. Böyle bir şey yaparsa onu affetmezlerdi, aileler ve akrabalar böyleydi işte. En kötüsü, dans etmeyi bilmiyordu.

Burası hiç onun ruhuna uygun bir yer değildi, bu apaçık ortadaydı. Kendini çok iyi tanıyordu artık. O 12. Oymağın, dağ tepelerine yapılan büyük yavrukurt yolculuklarının, uzak kumsalların ya da Boğaz'ın karanlık ormanlarının, bitmek tükenmek bilmez tuhaflıkları ve gizem-

leriyle Taksim Bahçesi'nin, Pera'nın ışıl ışıl sinemalarının, hatta tozlu bir resim atölyesinin, kolejdeki Galibourg derslerinin ya da Vukios'un sinir krizlerinin adamıydı. Bütün bunlar ona ait bir dünyaydı. Bütün bu dünya içinde Leonis'in bir ünü vardı, tanınan bir simaydı, onu tanır, ona önem verirlerdi. Burada sarı sırmalı, mavi üniformalı subayların, şık elbiseler içinde kokular sürmüş kadınların arasında Leonis'in ne manası vardı ki? Kelimenin tam anlamıyla, hiç. Burada nasıl davranması gerektiğini bilmeyen sakar bir çocuktan başka bir şey değildi; kimseyi tanımıyor, neyi nasıl yapması gerektiğini, hatta dans etmesini bile bilmiyordu, gülünç duruma düşüyordu. Bunları düşünmeye başlar başlamaz utandı, kendini küçük düşmüş hissediyordu. Hiç kimsenin yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu; herkesin onun kokusunu aldığını, hakkında konuştuğunu, onunla alay ettiğini ve onu küçümsediğini sanıyordu. Eleni Foka'yı subayların arasında görünce saklanmaya kalkıştı; ait hissetmediği bir ortamda bulunuyordu, kendini küçük düşmüş, aşağılanmış hissediyordu, etrafı düşmanlarla çevrelenmişti. Ama kızın bakışlarından kaçamamıştı. Kız onu görmüş, ona gülümsemişti. Leonis ise onu uzaktan selamlamış, bahçenin öbür ucuna doğru yürümüştü.

Sonra tesadüfen, kendini Eleni Foka hakkında konuşan bir kız grubunun içinde bulmuştu. Eleni Foka o sene yaz aylarında Büyükada'ya gelmemiş, İstanbul'da kalmıştı, ama bu daveti öğrenir öğrenmez davet edilmek için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Ev sahiplerini hiç tanımıyordu, ama olsun, bunun ne önemi vardı? O ne olur-

sa olsun davet edilmek istemişti. Bütün kızlar konudan haberdardı. Davet edilmeyi başarır başarmaz, annesinin bir arkadaşının kendini evinde ağırlaması için uğraşmış, bunu da başarmıştı.

Aralarındaki en büyük kız, "Bu dünyada eline geçen her fırsatı utanıp çekinmeden kullanman gerekir. Hoşuna giden hiçbir fırsatı kaçırmamalısın! Kimin ne diyeceği umrunda olmamalı! Bu kız hayat nedir, yaşamak nedir biliyor! O bizim gibi değil," diyordu.

Bütün bir kız grubu alaylı, zehir dolu sözlerle cevap veriyor, Eleni Foka'nın Atina'daki başarılarını anlatıyordu, özellikle de Amalia Bulvarı'ndaki dillere destan karşılaşmasından bahsediyorlardı. Kızların başka bir kız hakkında bu denli nefretle konuşması Leonis'i korkutmuştu. Bütün kadınların erkeklerin karşısında yekvücut olduklarını, birbirini koruduklarını sanırdı. Kendini bildi bileli böyle düşünürdü, ama görünen o ki fikrini değiştirme zamanı gelmişti.

Tekrar yalnız kaldı, bu kızlardan pek hoşlanmamıştı. Kısa bir süre amaçsızca bahçenin en karanlık kısımlarında dolaştı, daha sonra parmaklıklara yaslandı, denize bakmaya koyuldu. Büyük, ağır, demirden burçlarıyla *Kilkis* oradaydı, Marmara'nın orta yerinde büyük bir kaleye benziyordu, onu sadık köpekler gibi bekleyen kruvazörlerin ortasındaydı.

Leonis, "Ben bir hiçim" diye düşündü.

Yaprakların arasından kemanların hafif, hüzünlü sesi geliyordu. Kımıltısız duran deniz, savaş gemilerinin

ışıklarını yansıtıyordu. Açıktan başka gemiler de geçmekteydi.

"Bir hiçim!"

Bahçe demirlerine yaslanarak durduğu yerde, bedenine aniden bir başka bedenin dokunduğunu hissetti. Ama görmek için dönmedi. Bu görülmeyen varlık tarafından büyülenmiş, hayallere dalarak denize bakmaya devam etti.

Ondan başka kim gelmiş olabilirdi ki?

Kaçınılmaz bir şeydi, bunu tüm benliğiyle hissediyordu. Tüm bu dekor, altınların, ipeklilerin, bahçede yanan karton lambaların, ışıkların ve savaşçıların kalabalığı yalnız bunun için kurulmuştu. Bütün bunlar ikisinin bahçe demirlerinin önünde buluşup konuşmaları içindi. Bütün bunlar kaderdi, Leonis birdenbire anlayıvermişti ve kaderine karşı gelmeye hiçbir niyeti yoktu.

"Niçin dans etmiyorsunuz?" diye sordu Eleni Foka.

Sorulabilecek en hüzünlü, en kaçınılmaz soru.

"Dans etmeyi bilmiyorum."

"Nasıl olur da bilmezsiniz?"

"Hiçbir zaman öğrenmedim."

"Ama ben de öğrenmedim. Artık hiç kimse öğrenmiyor. Hiç kimse öğrenmiyor, biliyor! Yalnızca bilmediğinizi sanıyorsunuz. Bu sizin kanaatiniz."

Olabilecek en zor konuşma. ("Ben bir hiçim! Ben bir hiçim!")

"Hiçbir zaman denemedim. Belki denersem..."

"Deneyelim."

"Şimdi mi?"

"Şimdi."

Bu bir emirdi. Leonis de bu emre adeta bir uyurgezer gibi mekanik bir biçimde uydu, ne yaptığını bilmeksizin kendini kadının ellerine teslim ederek hafif adımlarla dans etmeye başladı. Müziğin ritmi onu sürüklüyordu. Düşündüğü kadar zor değildi. En iyisi hiç düşünmemek, tıpkı yüzer gibi kendini serbest bırakmaktı, tıpkı denizde yüzüstü yüzmek gibiydi. Çakırkeyif olmak gibi bir şeydi; hafif, mutluluk dolu, başını döndürüyor ama seni sarsmıyordu. Dans devam ettiği sürece kızla hiç konuşmadı, ona bakmıyor ve neredeyse hiç dokunmuyordu. Yalnızca eteklerinin, diz kapaklarına ve bazen de saçlarının yüzüne değdiğini hissediyordu. "Onunla beraberim. Onunla beraber dans ediyorum. Onunla beraber olan benim, başka biri değil! Bunlar onun saçları. Bu saçlar onun. Bu onun saç tarayış şekli. Onun boynu. Onun omuzları. Ya teni! Onun eli. Bu kadar saattir, bu kadar zamandır elleri ellerimde... Kokusu ruhun derinliklerine kadar işliyor..."

Durdular.

"Gördünüz mü, nasıl da dans edebiliyorsunuz? Mesele karar vermekte. Oturmam için beni bir yere götürür müsünüz? Kurtarıcılarımız[35] beni yordu."

Verandanın bir ucuna oturdular. "Onunla beraber, yalnızız. Bana bakıyor. Bu onun bakışı. Kaç kere Bahçe'de, rüyamda... Bu bir gerçek, düş değil, benimle konuşuyor! Yalnızca benimle konuşuyor..."

'Kurtarıcılar' hakkında konuşuyordu.

---

[35] Rum toplumunun belirli bir bölümü şehre gelen Yunan birliklerini 'kurtarıcılar' olarak tanımlıyordu –yn.

"Onları çok seviyorum," diyordu, "Zavallılar o kadar iyiler ki! Yalnızca biraz delidolular, insanı yoruyor, aklını başından alıyorlar..."

Hızlı hızlı konuşuyordu, bir nefeste. Gülümseyerek devam etti, "Onların suçu değil, suçlu olan biziz. Atina'da kimse onlarla ilgilenmiyor. Onlara başka bir dünyadan gelmiş gibi davranıyorlar. Gemileri, bayrakları, debdebeleriyle buraya geldiklerinde hepsine krallar gibi davranıyoruz. Burada nereye giderlerse gitsinler hoş karşılanıyorlar, 'Yaşa, Varol!' sesleri arasında omuzlara alınıyorlar, kucaklanıp öpülüyorlar. Bu çocukların kime ne zararı var ki? Ne yaptıklarını bilmiyorlar. Bu işi telafi etmek de bana kalıyor. Bakınız bu akşam bana gene ne yaptılar."

Elbisesi bel hizasından aşağı kadar sökülmüş, söküğünü iğneyle tutturmuştu.

"Yalnızız, ben ve o, çiçeklerin arasında, yıldızların altında. Yalnızca ikimiz. O kadar çok arzuladığım, o kadar çok hayal ettiğim şey gerçekleşiyor! Şu an, şu muhteşem ve büyük anda gerçekleşiyor. Birbirimize bakıyoruz. Benimle konuşuyor. Gülümsüyor. Gözlerinin, dudaklarının parlaklığı... Ben de gülümsüyorum. Beraberce gülümsüyoruz. Gülümsemenin içinde beraberiz, biriz..."

Kısa bir süre için ay ışığının içindeki büyük zırhlı gemiye bakarak sustular.

Konuşmaya gene o başladı.

"Benim için çok garip" dedi. "İlk defa konuşuyoruz, ama bana öyle geliyor ki sizi yıllardır, çoktan beridir tanıyorum."

"Ben de sizi tanıyor gibi hissediyorum."

"Belki de çocukken karşılaşmışızdır, bakışlarımız birbiriyle buluşmuştur. Belki Bahçe'de? Belki de burada, Büyükada'da."

"Evet karşılaşıyorduk, ama böyle hissetmemin sebebinin daha önce karşılaşmamız olduğunu düşünmüyorum."

"Nedir peki?"

Gözlerinin içine baktı. Leonis ise hiç karşılık vermedi.

Subayları onu uzaktan fark etmişlerdi. Üç, dört, beş tanesi, koca bir tayfa aceleyle ona yaklaştı. Gülümsüyorlardı, heyecanlıydılar. Onu istiyorlardı, hayır demesi mümkün değildi, Yunan donanmasının tamamına dans sözü vermişti. Subaylar Leonis'e hiç önem vermemiş, ona dönüp bakmamışlardı bile. Leonis bir hiç olduğunu yeniden hissetti.

Yalnızca, kavalyeleri tarafından dansa sürüklenmeden az önce, iki mavi üniformalının arasından ona yarın da Büyükada'da olacağını, öğleden sonra Yorgulis'in yerine yüzmeye gideceğini ve onunla tekrar görüşmek istediğini söyledi.

"Memnun olurum" diye bağırdı, "memnun olurum!"

15

Büyükada'daki 'dil'in[36] yanında, çam ağaçlarının ve ormanın ortasındaki kumsalı keşfedip kullanıma açan kahvecinin adı Yorgulis'ti. Kumsal onun adıyla, 'Yorguli' olarak anılmaya başlamış, hatta savaşta Almanlar burada İstanbul'un gördüğü ilk kadınlı erkekli deniz banyolarını yaptıklarından meşhur olmuştu. Bu mesele bir dönem bütün İstanbul halkını sarsmıştı. Yığınlar halinde insan, o zamana kadar duyulmamış görülmemiş olan bu olayı izlemek için Büyükada'ya akın ediyor, faytonlarla, kayıklarla, motorlu sandallarla Yorguli'ye taşınıyordu. Pala bıyıklı, kıllı, kocaman erkeklerin, rengârenk mayolarıyla

---

[36] Büyükada'ya uzaktan bakıldığında dil gibi ince, uzun toprak parçası. Yunancada Büyükada'nın o kısmının adı 'dil' anlamına gelen *glossa*'dır –çn.

denize giren kadınların yanında denize girmeleri, ufak çocuklar gibi el ele tutuşup bata çıka yürümeleri, su savaşı yapmaları ve şen şakrak çığlıklar atmaları çok garip ve endişe verici bir görüntüydü. Sonrasında ise güneşin altında sere serpe yatıyorlar, giysilerinin üzerlerine yapışıp bedenlerinin bütün hatlarını belli etmesi umurlarında bile olmuyordu. Çıplak bacaklarını, sanki büyük bir gösterişle sergilenecek bir şeymişçesine sıra sıra uzatıyorlardı. İzleyicilerin çoğu kızgın bir ifadeyle bu yeni alışkanlıkları kınıyor, bütün bunların toplumun yozlaşmasından ve çöküşünden kaynaklandığını ifade ediyor, öte yandan da yüzücüler eşyalarını toplayana dek yerlerinden kalkmıyor, seyirlerine devam etmeyi yeğliyorlardı. Ne de olsa burası yüksek sosyetenin vakit geçirdiği bir yerdi, insan burada önemli şahsiyetleri, güzellikleri ve giyimleriyle meşhur kadınları görme şansına erişirdi. Eleni Foka'nın annesinin de bütün Alman komutanların aklını başından aldığı yer burasıydı.

Artık bu işler ayağa düşmüştü. Müttefikler, kadınlı erkekli deniz banyolarını Büyükada'daki, Boğaz'daki bütün kumsallarda yaygınlaştırmış, artık herkes bu duruma alışmaya başlamıştı. Rus göçmenler ise artık mayo kullanımını da feshetmişti. Aristokrat Rus garsonların gözden uzak deniz kıyılarında yoldan gelip geçenlerin kendilerine bakmalarına önem vermeksizin çırılçıplak sulara daldığını görüyordun. Askerlerin ve üniformalıların neşesi yerindeydi, yaz bitmek tükenmek bilmeyen ve herkese bulaşan bir yortu gibiydi. Yorguli de şanlı geçmiş günlerinin parıltısını hâlâ koruyordu.

Uzun bir süre birlikte yüzdüler. Eleni ondan daha iyi yüzüyor, açıklara gidiyordu. Ondan o kadar açılmamasını rica etti, takip ederken yoruluyordu. Denizden çıkıp giyindiklerinde sandalcı olmaksızın bir sandal kiraladılar. Akşam olmaya başlamıştı, kumsal neredeyse ıssızlaşmıştı.

Deniz sakindi, kürek çekmek yorucu değildi.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu o.

"Neresi olursa."

Kayıkçı kayığı çözerken onlara çok açılmamaları gerektiğini söylemişti, açıkta dalga vardı. Leonis kıyıdan uzaklaşmadan Nizam'a doğru kürekleri çekti.

Akşamın gölgeleri içinde tanıdık siluetiyle yarı silik ada yavaş yavaş sol taraflarında uzanıyordu. Her tarafta kırmızı kiremitli villalar, güller, amber ağaçları, mimozalar, petunyalar ve hercai menekşelerden halılarla kaplı bahçeler vardı. Bahçelerin içinden kahkahalar, çocuk sesleri ve köpek havlamaları duyuluyordu. Çocuklar köpeklerle oynuyordu. Bir de küreklerin çıkardığı ıslak, tekdüze ses vardı.

Tek kelime etmeden ona bakıyordu. Kız sandalın başucuna oturmuş, başını dışarı doğru eğmiş denizin içinde sürüklensin diye serbest bıraktığı elini izliyordu. Kızın açık bıraktığı saçları tıpkı çocukluğunda olduğu gibi omuzlarındaydı.

Leonis'in de çocuk olduğu zamanlardaki gibi, yani daha dün gibi...

İçinden, "Bu nasıl bir yaratık?" diye düşündü.

Su kenarına eğilmiş bir zambak gibiydi.

"Onu tanıyor muyum? Beni tanıyor mu? Eğer onun-

la konuşursam beni anlayacak mı? Sesimi duyacak mı?"

Etraflarında uğuldayan yeşil ve büyülü doğanın içinde elinin suda yaptığı ize dalan kız, bu tuhaf varlık adeta yok gibiydi.

"O kız ve ben burada, kayığın içindeyiz, gök ile deniz arasında yalnızız... O... Ama nasıl olur da olur? Nasıl olur?"

Bahçeler kararıyordu. Kürekler, kürekler... Küreklerin çevresinden denize geri düşen su damlaları sandalın etrafındaki suyu hareketlendiriyordu.

"O kız? Ama hangi kız? Ama o kim?"

Sandaldaki bu yaratık, bu açıklanamaz varlık, omuzlara dökülen bu saçlar, suyun içinde dolanan bu bembeyaz el, bu büyü, bu sessizlik, bütün bunların anlamı neydi?

Döndü, gökyüzüne baktı. Güneş Heybeliada'nın arkasında, üzeri buğulanmış kıpkırmızı bir meyve gibi bütün haşmetiyle duruyordu. Her taraf alevler içindeydi. Bu alev sahnesinin fonunda gri, demirden, topları açık, devasa bir gölge gibi sessiz ve ihtişamlı *Kilkis* duruyordu. Her şey olağanüstüydü, sandal gerçekliğin sınırlarını aşmış, bir masal aleminde yüzüyordu...

Kayığın burnu sert bir şeye çarptı. Yerlerinden sıçradılar. Çok şükür sandalda hasar yoktu.

Leonis gülümseyerek, "Ayakta uyuduk" dedi.

Yarısı yıkılmış, vahşi otlar ve yosunlarla kaplanmış, özel mülk olan küçük bir rıhtıma çarpmışlardı.

Halinden memnun etrafına bakındı. Bu mekân hoşuna gidiyordu, o ana çok uyuyordu.

"Buraya çıkalım," dedi.

Rıhtımın her iki yanında yüksek duvarlar, duvarların arkasında sıkı sıkıya kapalı, büyük ve gri bir eve giden yüksek bir bahçe vardı. Bahçede ne çiçek ne de çim vardı, yalnızca çok sayıda büyük ağaç, vahşi çalılıklar ve gür sarmaşık ağları evin duvarlarını kaplamıştı. Küflenmiş bu büyük bina geceyi, yılanları ve hayaletleri düşünmene sebep oluyordu. Gece yaklaşıyordu.

Leonis sandalı rıhtımdaki bir demire bağladı. Ayaklarını denize sallayarak oturdular.

"Benim hakkımda ne düşünüyorsun? Benden ne istiyorsun?"

Parmaklarının ucuyla elbisesinin eteklerine dokunuyor, ürkek hareketlerle elbisesiyle oynuyordu. Sıcaklığını, bedeninin gizemini hissetti.

Tuzun ve yosunun keskin kokusu duyuldu. Etrafındaki her şey Leonis'i çepeçevre sarıyor, içini dolduruyor, sürüklüyordu; koku, nem, gölgeler...

"Hiçbir şey bilmiyorum. Ben bir hiçim..."

Leonis'in az önce elbisesiyle oynayan elini tuttu, ciddi ve hüzünlüydü.

Dudakları buluştuğunda Leonis gözlerinin dolduğunu hissetti.

16

Leonis, Pavlos Proios'un karşısında az sonra ağzından çıkacaklardan dolayı yüzü kıpkırmızı, hafifçe kendinden geçmiş ve şaşkın bir halde duruyordu. Pavlos Proios odasında keyifsizce kitaplarını topluyordu. Leonis, "Neden geldiğimi biliyor musun?" diye sordu.

"Nereden bileyim?"

"Sana bir şey söylemek zorundayım."

"Neden zorunda olasın ki?"

"Çünkü sen en iyi arkadaşımsın."

"Bir de öyle olmadığımı düşün!"

"Benimle alay etme, samimi olduğumu biliyorsun."

"Bildiğim şu ki, son zamanlarda aşırı derecede romantiksin. Birdenbire, tıpkı romanlardaki gibi, bir 'en yakın arkadaş'a sahip olman gerektiği düşüncesine kapıldın, yalnızca bir tane! Bir vapura binip ta buralara kadar gel-

din. Her neyse, hikâyeni dinleyeceğim."

"Pavlos şimdiye kadar hiç kimseye söylemedim, yalnızca sana söylemek istiyorum. Ben, ben âşığım..."

Koskoca bir günü tek başına ormanda gezerek, çam ağaçlarının altında sırtüstü yatarak ve kır çiçekleri çiğneyerek geçirmişti. Ertesi gün konuşmalıydı. O kadar zaman boyunca kimseye bir şey söylememişti, ama artık daha fazla dayanamıyordu. Vapura binip İstanbul'a inmişti. Nefes nefese her şeyi bir anda söylemek ihtiyacıyla Pera'ya gitmişti: âşıktı işte.

12. Oymağın lideri yerinden kalktı, yüzünün içine baktı, az sonra çok önemli bir konuda emirler yağdıracakmışçasına ciddiydi. Öte yandan gözleri alaylı ve dostça gülümsüyordu.

"Çok ilginç!" dedi. "Müthiş derecede ilginç! Sadece 'En Yakın Arkadaş' yetmez, O'na da ihtiyaç duyacaktın."

Leonis, "Benimle alay etme" diye bağırdı, "Ona âşığım."

"Ona!"

"Evet, ona! Ona!"

Oymakbaşının gözleri aynı şekilde gülmeye devam ediyordu.

"Evet, elbette ona âşıksın," dedi adeta çok doğal bir şey söyler gibi. "Ondan başka kime âşık olabilirdin ki? Lanet olsun! 12. Oymağa ne dediklerini biliyorsun değil mi?"

"Evet..."

"Onun adıyla anıyorlar. Eğer söyleyeceğin yalnızca buysa endişelenme! Bu yavrukurtlara özgü bir tür bulaşıcı hastalık, herkes birbirinden kapıyor. Neyse ki geçici bir şey. Seninki de geçer yakında."

"Pavlos, seni çok ciddi bir şey olduğuna temin ederim, sanırım ona sonsuza kadar âşık oldum."

"Aman Tanrım! Ama hiç onunla konuştun mu?"

"Onu öptüm."

"Onu öptün mü? Sen de mi?"

"Ben de."

"Sonuçta onu öpmeyen biri kalacak mı acaba?"

Pavlos Proios elinde tuttuğu kitaplardan bazılarını kanepeye doğru fırlattı ve odanın içinde sinirli birkaç adım attı. Leonis, "Şimdi birbirimizi anlama zamanı" diye düşündü.

"Sana, seni en yakın arkadaşım olarak gördüğümü söyledim" diye devam etti. "Sen de bunun farkındasın, ama alay ediyorsun. Senden benim sana konuştuğum gibi benle samimiyetle konuşmanı istiyorum. Biliyorum ki bir zamanlar..."

"Biliyorsun ki bir zamanlar onu ben de öptüm. Evet, onu pek çok kez öptüm."

"Onu tıpkı benim sevdiğim gibi sevmiş miydin?"

"Ben senin gibi romantik değilim, artık şairlerin sözlerine inanmıyorum. Benim en büyük arzum güçlü ve kendime hâkim biri olabilmek, kadınların oyuncağı olmak değil."

"Ama onu sevmiş miydin?"

"Bilmiyorum. Belki... Bir an için. Ama uzun sürmedi."

"Bitti mi?"

"Evet, çok şükür! Bu hikâye yıllar önce bitti. Yıllardır ne konuşuyor ne de selamlaşıyoruz. Varlığımı hatırladığından bile kuşkuluyum."

Leonis, "Eğer onu hâlâ seviyor olsaydın, onun için en ufak bir şey hissediyor ya da onu öptüğüm ve sevdiğim

için bana düşmanlık duyuyor olsaydın hayattaki en mutsuz insan ben olurdum" dedi.

Oymakbaşı tekrar sakinleşmişti, gülümsedi.

"Endişelenme," diye cevap verdi. "Onu istediğin kadar öpebilirsin. Geçmişte aramızda bir şeyler oldu ve kendimizi kandırdık diye alınmam söz konusu değil. Her ikimiz de bunun bir kandırmaca olduğunu çok iyi biliyorduk. Belki onu bir zamanlar bir damlacık sevdim, ama aramızda geçenlerin koskoca bir yalandan ibaret olduğunu yadsıma, bunun farkındayız. İstersen buna 'hoş' bir yalan de! Ama bir gün geldi ki, artık onun o gösteriş düşkünlüğünden, yalanlarından bıktığımı fark ettim. Hayatımda daha önce hiç bu kadar yalancı ve oyuncu birini tanımamıştım. Şimdi onun nasıl biri olduğunu bilmiyorum, belki düzelmiştir, ama o zamanlar nasıl olduğunu anlatamam. Bıktım ve onu kovdum."

"Onu sevmiş olduğun halde nasıl olur da böyle konuşursun?"

"Yüzüne karşı daha kötü sözler söyledim inan bana. Onu terk etmeden önce nasıl biri olduğunu anladığımı bilsin istedim. Gözlerinin içine baka baka içimden gelenleri olduğu gibi söyledim. Bana mektuplar yolladı ama onu cevapsız bıraktım."

"Sana mektuplar mı yolladı?"

"Yürüyüşe çıkalım mı, ister misin?"

Yolda sinemalardan konuştular. Yeni Amerikan filmleri gelmişti, bu filmler Kızılderililerle savaşları anlatan o eski filmlere benzemiyorlardı, devasa gökdelen-

ler, bir sürü araba ve yarı çıplak dans eden kadınlar ve elektrikli sandalye sahneleriyle doluydular, müthiş şeyler! Üstelik bütün kadınlar inanılmaz derecede güzeldi, Pavlos Proios öyle diyordu: "Evet, onu cevapsız bırakmıştım. Yalanlarıyla. Koketliğiyle... Şöyle oldu değil mi? Çok memnun olurum! Çok memnun olurum! Sizi çoktandır tanıyor gibi hissediyorum! Çocukken karşılaşıyorduk. Gözlerimiz buluşuyordu. O kadar iyi çocuklar ki, zavallılar! Zırhlı, ateş içindeki gökyüzü. Sandal, küreklerden denize düşen su damlaları. Yalnızca ikimiz; ben ve o. O! O! Denizin içindeki eli. Elbisesinin kumaşı. Kumaşın üzerindeki parmaklarım. Dudakları. Kapalı gözleri. Gözlerimdeki yaşlar. Bilmediğinizi sanıyorsunuz, bu sizin sanınız. Sizi eskiden beri tanıdığımı sanıyorum. Yalan bir şey yaşadık. Tatlı bir yalandı. Kürekler, damlaların suya düşmesi sandalın içinde ikimiz, ben ve o. Ama hangi o? Onu tanıyor muyum? O beni tanıyor mu? Ya o dudaklar, gözler! O bir çiçeğe benziyordu. Nasıl olur? Nasıl mümkün olur?"

Ayakları onları Taksim Bahçesi'ne götürdü, ağaçlıklı yollarda gezen kalabalıkla beraber yürüdüler, çocuklar bağrış çağrış oyunlar oynuyordu. Altından bir toz tabakası havayı kaplıyordu. Her şey çok canlı, yumuşacık ve sıcacıktı; üniformalar neşe içinde parlıyor, insanlar gülüyordu.

Eleni, Leonis'i onbeş gün sonra yine Büyükada'da görecekti. Ne zaman, nerede buluşacakları konusunda Leonis'i o haberdar edecekti. Daha önce buluşmaları olanaksızdı. Çok isterdi, ama olası değildi. Tarabya'ya da-

vetliydi, orada kalması gerekiyordu, verilmiş sözleri vardı. Ama bütün bunlar onbeş gün içinde bittiğinde bütün dünya onların olacaktı. Yalnızca onunla dans edecekti, beraber saatlerce yüzeceklerdi, sandalla yine o terk edilmiş bahçeye, büyük ve gri eve gideceklerdi, yine 'bizim evimiz' diyecekti. Beraberce yüzdükleri günün akşamında Leonis yalnız kaldığı zaman yine aynı şeyler olacak ve Leonis, "Ne var da ağlıyorum!" diye düşünecekti. Daha sonra kendini suçlayacaktı, "Yeniden bebekleştim! Gülünç haldeyim!" Aşkının büyük bir aşk olduğundan hiç şüphesi kalmayacaktı, şairlere yakışır bir aşk...

Manzarayı izlemek için kahvedeki masalardan birine oturdular.

Leonis, "Burada nasıl koşuşturduğumuzu, sana ne kadar hayran olduğumu hatırlıyor musun?" diye sordu.

Pavlos Proios, tıpkı az önceki gibi gülerek, "Elbette, koskoca 12. Yavrukurt Oymağının başıydım!" dedi.

Son zamanlarda yeni takıntısı, insanların duygusal halleriyle alay etmekti.

Leonis, "Sen benim kahramanımdın, bir gün tıpkı senin gibi olmak istiyordum" diye devam etti. "Büyük Savaş'ı oynadığımız o akşamı hatırlıyor musun? Hepimiz birer devlet olmuştuk, sen Rusya'ydın, ben de senin artçı gücün. O savaşın içinde hayatımı senin uğrunda feda etmek üzere nasıl da koştuğumu hatırlıyor musun? Bak hâlâ yaranın izini taşıyorum, dudağımın üzerinde."

Oymakbaşı ciddileşti, daldı. "Bunun, yani hayatını feda etmenin en iyi çözüm olmadığını kim söyleyebilir?" dedi.

Leonis, "En iyi çözüm, ama ne için?" diye sordu.

Pavlos Proios,

"Bilmiyorum, sana açıkça anlatamam. Ama dinle. Madem bir araya geldik, sana bir sır vereceğim. Seninle erkek erkeğe konuşacağım. Sana söylediklerimi kimse öğrenmemeli, duyduklarını kendine saklamalısın. Küçük Asya'daki cepheye gitmeyi düşünüyorum, bu konu uzun zamandır aklımda."

Leonis,

"Ama senin yaşındakileri henüz askere almıyorlar."

Pavlos Proios,

"Ne önemi var? Beni kabul etmezlik edemezler. Yaşıtlarımdan biri sürü giden oldu, onları kabul etttiler. Planım gizlice kaçmak, evdekilerin haberi olursa beni engellemek isteyeceklerdir. Anneme bir mektup bırakacağım. Bir vapura atlayıp Mudanya'ya gideceğim. Orada savaşa katılmak istediğimi söyleyeceğim. Böyle oluyor. Beni giydirecek, iki ay boyunca eğitecek, sonra da cepheye gönderecekler. Olmadık bir şey değil, pek çok insan böyle yaptı."

"Evet, ama sen bu konulardan hiç bahsetmemiştin."

"Bazen, beni en çok düşündüren şeyler hakkında hiç konuşmayabiliyorum. Bir yıldır savaşı düşünmeden tek bir günüm bile geçmiyor. Yunan gazetelerinin yazdıklarına rağmen savaşın iyi gitmediğini biliyoruz. Bunu biliyoruz, ama unutuyoruz. Ateşkes gününden beri eğlence ve kutlamalardan başka yaptığımız bir şey yok. Hayatımız bitmek tükenmek bilmez bir panayır halini aldı. Bize, 'Bir savaş daha çıkmaz!' dediler ve biz de bu sözlere inanmış gibi yapıyoruz. Ama bir savaş daha başladı ve giderek kötüleşi-

yor. Seni uyarıyorum, artık düşünmeye başlamanın zamanı geldi. Ben en azından artık bu yere, Bahçe'de yapılan kermes günü kutlamalarına, Pera'daki askeri geçit törenlerine ait olmadığımı, başka bir yere ait olduğumu düşünüyorum. Ve daha sonra, daha sonra, sana nasıl anlatayım bilmiyorum, yalnızca Yunanistan için değil sanki..."

"Peki ya ne için?

Oymakbaşı bakışlarını uzaklara çevirdi. Yüzünün rengi solmuştu. Leonis, Pavlos Proios'un bu kadar yakışıklı biri olduğunu hiç fark etmemişti.

"Bilmiyorum," diye mırıldandı. "Binlerce şey. Başka birinin anlaması o kadar zor ki! Bildiğim, iyiden iyiye anladığım tek şey şu ki yaşadığımız yüzyıl bizimle başlıyor, bu yüzyıl şu an yaşanan veya henüz başlayan bir sürü mücadele ve bir o kadar büyük olayla dolu. Yapmaya değer tek şey, bu olayların içine girmek, yapabildiğin kadarıyla olsun olayların bir parçası olabilmek. Biz burada, Bahçe'de oynarken dünyada olup bitenleri bir düşün! Bugün etrafımızda neler oluyor baksana, Avrupa'da, Rusya'da neler oluyor!"

"Rusya'da ne oluyor ki?"

Oymakbaşı iyice dalgınlaşmıştı.

"Bilmiyorum," dedi. "Hiçbir şey bilmiyorum. İnsanlar savaşıyor. Artık oyunlar oynamaya ya da kitaplarımı düzenlemeye devam edemem. Ben de bu savaşta yer almak istiyorum..."

17

Mutluydu. Nedenini tam olarak bilmiyordu, ama mutluydu. Ne istediğini de bilmiyordu. Bir orada bir buradaydı, hiçbir şey bilmiyordu. Tüy gibi hafifti. Rüzgâr hafifçe sarı elbisesini havalandırıyor, onu da sürüklüyordu. Kendini hafifçe, sarhoş gibi kaderine, havaya bırakıyordu.

Her yer çok güzeldi. Denizin üzerinde çiçekler ve güzel kokularla dolu bahçeler, yaprakların arasından gelen müzik sesleri, ilk kim onunla dans edecek diye kibarca, şakalaşarak ve tutkulu bakışlar fırlatarak birbirleriyle kavga eden şık subaylar vardı. İlkokul çocukları gibi oturuyorlar, onunla dans edebilmek için birbirleriyle yarışıyorlardı.

Bir gün vals yaparken, bir Fransız komutan ona istediği semtte, güzel mobilyalarla döşeli, hiç kimseye ihtiyaç duymadan yaşayabileceği, kendisine ait bir daire isteyip istemediğini sormuştu. Görünüşe bakılırsa İstanbul'da

uzunca bir zaman kalacaktı. Hayatında güzellik ve şiir eksikti. Ona var olan en büyük sanatı, yaşam sanatını öğretecekti.

Ellili yaşlarında bir adamdı. Yorgun bir yüzü vardı, kır saçlıydı. Zarif bir bedene sahipti, şıktı, tam anlamıyla doğuştan centilmendi; gün görmüş, bilge, babacan ve ironik. Eleni Foka bu tekliflere kızamadı. Bu adamın kendisinden hoşlandığını hissetmek o kadar hoştu ki! Duruşu, tavırları, doğuştan getirdiği yıllanmış centilmenliği, bakışlarının sınır tanımayan tecrübesi ve iyi niyetli ironisi onu etkiliyordu. Konuşmasına izin veriyor, dansın ritmi içinde, onun kolları arasında başını geriye doğru bırakıyor, kahkahalar atıyordu.

Kendisine ne söylerlerse söylesinler kızmıyordu. Neden kızsındı ki? Hepsini seviyordu. Tabii gençleri daha fazla. Çocuk sayılabilecek gepgenç bir İngiliz bayraktar onu ikinci kez görmüş ve ona evlenme teklif etmişti. Çok masumdu, başka bir çözüm gelmiyordu aklına. Gelincik gibi kıpkırmızı olmuştu, gözlerinin içine bakamıyordu. O, cevap vermek yerine eğilip onu dudaklarından öpmüştü. İyice düşünürsen bir erkeğin sana gelip de karısı olman için teklifte bulunması, öylece utangaç utangaç sana yaklaşıp kısık sesle hayatını sana adayacağını söylemesi çok heyecan vericiydi. Eleni Foka bu hissi pek çok kez tatmıştı, ona evlenme teklif edenleri iki kat fazla severdi. Zavallı İngiliz oğlan ne yapacağını şaşırmıştı. Bu öpücük de ne demek oluyordu. Bir tür nişan mı, yoksa 'gel oynaşalım' mı? Eleni Foka tekrar kahkahalar attı, çocuğun tavrı onu çok eğlendirmişti. Çocuğu şüphe içinde bıraktı. Onunla

karşılaştığı zamanlar başka konular hakkında konuşuyor, onu öpüyor, onunla gülüyordu. Çocuk da, nedenini bilmeksizin Eleni güldüğünde onunla beraber gülmeyi öğrenmişti. Böylece buluşmaları boş yere gülmeler, öpücükler ve kuşkuyla dolmuştu. Onu daha sonraları başka bir görevle Çin'e gönderdiler, her limandan kartlar yolluyor ve şöyle yazıyordu: "Sevgili Eleni, benimle evlenmeye ne zaman karar vereceksiniz? Size yalvarıyorum, beni unutmayınız. Bütün bir kalbimle her zaman için sizinim."

Yunanların yaptığı ilanı aşklar ise onlarcaydı. Tek fark şuydu; Yunan çocuklar, diğerlerine göre birdenbire parlar, birdenbire sönerlerdi. Önce gelip müthiş itiraflarda bulunur, ruhlarından, ideallerinden, dünyanın sonundan bahseder, öldürmek veya intihar etmek gibi tehditler savururlar ve kısa süre sonra hiçbir şey olmamış gibi davranırlardı. Eleni Foka bu erkeklerin davranışlarıyla, tavırlarıyla, kime âşık olduklarını bile karıştırmalarıyla gönlünce eğleniyordu. Bunca elbise, bunca tören, bunca müzik, hayranlık ve sevgi seli içinde erkekler kendilerini iyice kaybetmişti. Hepsi bir yana, bütün kıyılarda çırılçıplak yüzen Rus düşesler vardı, güneşlenmek için kayalıklara uzandıklarında Afrodit heykellerine benziyor, bir gemi geçtiğinde, mermerden yontulmuş bedenleriyle ayağa kalkıp el sallıyorlardı. Zavallı gemicilerimizin suçu neydi? Ne yapsınlar da kendilerini kaybetmesinlerdi?

"Çocuklar yozlaşacaklar," diyordu *Averof*'un[37] yaşlı

---

[37] İstanbul'a demirlemiş olan bu Yunan zırhlısı mütareke dönemindeki işgalin adeta sembollerindendir –yn.

amirallerinden biri. "Atina'ya geri döndüklerinde hiçbir şey hoşlarına gitmeyecek, ayaklanmaya başlayacaklar..."

O ise gayet mutluydu. Bütün hücreleriyle her gün, her an mutluluğu içine çekiyor, mutluluktan haz alıyordu. Ve kendisine bu tür sözlerin söylendiği anlardan başka hiçbir şeyi hatırlamıyordu. Geçen ay ya da geçen hafta ne olduğunu hatırlayacak zamanı yoktu. Kötü olduğu için değil, sadece mutlu olduğu için hatırlamıyordu, büyük ve kayıtsız bir mutluluktu bu, bahtiyardı. Bahçelerde, çiçeklerle süslü verandalarda, savaş gemilerinin güvertelerinde, altın şeritli üniformaların arasında, kokuların, yanar döner ışıkların ya da projektörlerin bir anda geceyi bölen ani, sessiz aydınlığının arasında süregiden bir balo, hepsi de kendine göre bir üslupla aşktan bahseden binlerce kavalye vardı. Bu kimin hoşuna gitmezdi ki, canını hiçbir şey sıkmıyordu. Gereksiz tartışmalara ayıracak zamanı yoktu.

Kırkbeş gün geçtiği halde Büyükada'ya ayak basmamıştı.

Impérial Oteli'nin büyük balosuna giden Leonis girişte bir köşede çekingen çekingen duruyordu, bu yerlerin kendine uygun olmadığını, belki de eve geri dönmenin daha iyi olduğunu düşünüyordu ki, birdenbire onun da orada olduğunu fark etti.

Onu görmemişti, ama orada olduğunu anlamış, hissetmişti. Seslerin uğultularının arasında onun sesinin de olduğunu duyumsadı. Onun benzersiz elbisesi de durmadan hışırdayan eteklerin arasındaydı. Gözlerini dikmiş

dans salonunu, şık ve heyecanlı kalabalığın hareketlerini, aynaları, ışık saçan büyük avizeleri seyrediyordu, her yer ışıl ışıldı.

Leonis tıpkı bir köle gibi önünde diz çöküp elbisesinin bir ucunu öpmeye hazırdı.

"O! O! Nasıl olur?"

Böylesi hoşuna gidiyordu. Tıpkı bir köle gibiydi. Evet onun kölesiydi, hayattaki en büyük ve tek mutluluğu buydu. Dizlerinin bağı çözülmüştü, yüzü yanıyordu. Uzaklaştı, sessiz bir verandaya çıktı, bir süre orada oyalandı. Farkına varmadan parmaklıkları saran birkaç yaprağı parmaklarıyla ezdi. Gözle görülmeyen birkaç çiçek parmaklarının arasında eriyip gitti. Mimozalar. Mis gibi kokuları... Gecenin ve yalnızlığın düşüncelerinin berraklaşmasına yardımcı olduğunu anladı. O Eleni'ye aitti, hiç kuşku yoktu, sonsuza kadar onun olacaktı. Tabii Eleni sözlerinden hiçbirini tutmamış, ne onbeş gün içinde adaya dönmüş ne de bir haber yollamıştı. Ona yöneleceğine dair herhangi bir harekette bulunmamış, başkalarıyla dans ederek Leonis'i unutmuştu. Fakat bütün bunların ne önemi vardı, onun kölesiydi. Eleni'nin kendisini hatırlaması veya unutması, ona verdiği sözleri tutup tutmaması kendi bileceği işti. Leonis'e düşen, yalvarmak ve beklemekti.

Leonis dans bittiğinde tekrar salona girdi, kendini daha güçlü hissediyordu. Aklında ona söyleyeceği bir sürü şey vardı. Bütün bir salonu dolaşıp toplantıdaki herkesi tek tek kontrol etti, ama onu bulamıyordu. Salona açılan başka yan salonları dolaşmaya başladı, sonunda onu uzak bir salonda hareketli, cıvıl cıvıl konuşan genç kızlar ile

genç erkeklerin arasında buldu. Leonis onlara yaklaşmadı, bütün bu genç erkeklerden ve kızlardan nefret ettiğini düşündü. Yanlış bir şey yaptıklarından değil, belli bir nedeni olmaksızın onlardan nefret ediyordu. Belki de asıl neden, kime âşık olduğu anlaşıldığı takdirde bu konuyu aralarında konuşmaları, onunla alay etmeleri, kahkahalarla gülmeleri, yürümesinin, ses tonunun, nasıl âşık olduğunu itiraf edişinin taklidini yapmaları, onu küçük düşürmeleriydi. Uzakta durarak onun kendisini görmesini bekledi.

Döndü ve Leonis'e baktı. O kadar zaman sonra onu gördüğüne hiç şaşırmamış gibiydi, hiçbir şey olmamış gibi sohbetine devam etti. Leonis orada değil gibiydi, sanki sandalda ona eşlik eden o değildi. Dans tekrar başladı. Leonis bu sefer müziğin kendisine güç verdiğini hissetti. İlerledi, hiçbir şey söylemeden yumuşakça elinden tuttu, onu dansa sürüklemek istiyordu. Ama o, elini Leonis'in elinden kurtararak dans etmeyi reddetti. Bu dans için orada bulunan gençlerden birine sözü vardı, bir sonraki dans ve daha sonraki danslar için de başkalarına söz vermişti.

"Üzgünüm," dedi. "Çok üzgünüm."

İnanılmaz derecede meşguldü. Üzgündü, ona ayıracak zamanı yoktu!

Leonis, "Size bir şey söylemek istiyorum," dedi.

Ona, kim olduğunu tam hatırlamıyormuş edasıyla, böyle bir şeyi söylemesinin nasıl mümkün olduğunu sorgular gözlerle baktı.

"Başka zaman," diye mırıldandı, "başka zaman."

Bir kız arkadaşıyla kol kola oradan uzaklaştı, yürürken adımları müziğin ritmini takip ediyordu. Uğuldayan

kalabalığın içine girmeden ona tekrar, o anlaşılmaz bakışla baktı.

"O. Gözleri. Dudakları. Çok üzgün. Başka bir zaman! Ama o kim? Böyle bir şey nasıl olur?"

Leonis sırtında, tam belinin orta yerinde bir yumruk hissetti. Kendine geldi, sarsıldı. Dimis sürdüğü kokuları, inek yalamış gibi geriye taradığı saçları, gıcır gıcır ütülenmiş olan smokini, yağlanmış fareye benzeyen suratı, sanki hayatta bir hayli tecrübesi varmış da bu konuda ortaokul diploması alacakmış edasıyla gülmekten yerlere yuvarlanıyordu.

Leonis, "Ne oldu da bu kadar celalleniyorsun yahu?" diye sordu.

"Peki ya sana ne oldu?"

"Bana mı?"

"Evet sana! Bostan korkuluğu gibisin, gözlerin yuvalarından fırlamış, şapşal şapşal duruyorsun. Seni görünce korktum!"

"Canı cehenneme! Hadi biraz hava alalım."

Otelin bahçesine çıktı, ayışığının altında ağaçlıklı bir yola girdiler. Dimis ona sigara ikram etti. Dayılardan biri tarafından görünme korkusuyla sigaradan gizli gizli birkaç nefes çektiler. Fakat Dimis rahat değildi, içeri girmek, kalabalığa karışmak yeni yüzler tanımak istiyordu.

"Yeşilli kızı gördün mü? Ya pembeliyi! Peki ya sarışın bukleli olanı!"

Ne dediğini bilmeden kendi kendine konuşuyordu.

Leonis onun kolunu sıktı, içinden ağlamak geliyordu.

"Dimis, sana çok ama çok ciddi bir şey söylemek istiyorum."

"Boş versene! Şimdi ciddi konuların sırası mı?"

"Dimis, bir kız var..."

"Ne biri! Yüzlerce, binlerce kız var! Bütün kızlar bizim için var! Tek bir kızı düşünüyorsan gördüğüm son salak sensin!"

"Sen bir hayvansın! Suç bende ki oturup senle konuşmaya çalışıyorum."

Dimis kahkahalarla güldü. Eliyle Leonis'in saçlarını bozduktan sonra her ihtimale karşı birkaç adım geriye gitti.

Leonis havaya yumruklar savurarak Dimis'in üstüne doğru saldırdı. Çılgına dönmüştü, ona tekme ya da daha iyisi bir taş atmak istiyor, gece olduğu için yeri göremiyordu.

Dimis koşarken bir gül bahçesinin arasından geçti, sonra yana doğru bir kavis çizerek atladı. Leonis onu takip etti, dikenlerin pantololunu yırttığını hissediyordu. Onun nereye doğru gittiğini anladığında iş işten geçmişti. Bahçedeki havuzun ucundaydı, kendini frenleyemiyordu, yapacak bir şey yoktu. Geceyi yumruklayan elleri onu ileri doğru sürüklüyorlardı. Boğazına kadar suya battı.

Dimis su şıpırtısını duyunca koşmayı bıraktı, bir anlık tereddütten sonra geri dönerek arkadaşına yardım etmeye karar verdi. Elini arkadaşına doğru uzattı ve onu sudan dışarı çekti. Kimsenin kazadan haberi olmamıştı. Verandalar insanlarla doluydu, ama kimse oraya doğru bakmıyordu. Anlaşılan o ki, müzik gürültüyü bastırmıştı.

Leonis ıslandığı için ağırlaşan kıyafetleri yüzünden zorlanarak dışarı çıktı, bitkin bir halde havuzun kenarına oturdu. Kızgınlığı geçmişti, serinlemiş, kendine gelmişti. Canı çok sıkkındı. O akşam yeterince eğlenmişti, artık hüzün zamanıydı. Eve gitmeye, Dimis'le bu garip olayların nedeni hakkında konuşmaya üşeniyor, bütün bunları lüzumsuz buluyordu. Hiçbir şey yapmadan havuzun kenarında oturuyor, elbiselerinin vücuduna yapıştığını hissediyordu. İçinden yalnızca öylece oturmak ve yıldızları izlemek geliyordu.

Dimis yanı başında, üzgün ve hüzünlü halde, ayakta duruyordu. Bütün bu olanlar ona bir hayli dokunmuştu. Arkadaşını ya da kendini nasıl, hangi sözlerle teselli edebileceğini bilmiyordu. Öte yandan ne olur ne olmaz diye belli bir uzaklıkta duruyordu. Başkası yüzünden suya düştüğünü düşünen bir adamın neler yapabileceğini kimse kestiremezdi.

Leonis, "Beni sevmiyor" diye mırıldandı.

Dimis böyle bir anda böyle bir konu üzerine konuşmamayı yeğledi.

18

Pavlos Proios, "Mektuplar üzerinde mi" diye sordu.

Leonis ceplerini aradı.

"Evet, işte!"

Mektuplardan biri Pavlos Proios'un annesine, diğeri ise Yunan Yavrukurtları Yönetim Kurulu'na hitaben yazılmıştı. Savaşa gittiği için oymakbaşılıktan istifa ettiğini bildiriyordu. Aralarında sözleştikleri üzere Leonis mektupları sahiplerine vapur hareket ettikten sonra götürecekti.

Ortalarında duran küçük bir valizle beraber Galata'da bir rıhtımın ucunda ayakta dikiliyorlardı. Vapur yanı başlarındaydı; kıyıya yanaşmış, iki kere düdük çalmıştı. Yarı yük yarı yolcu taşıyan, Yunan bayraklı, küçük, pis bir vapurdu; insanlar, kasalar ve çuvallarla doluydu. Herkes birbirini eziyordu. Birkaç metre daha aşağıda Marsilya hattının Fransız gemisi vardı, diğerinden en az dört kat daha

büyüktü. Öbür yanda *Iron Duke*'un koskocaman demirden gövdesi gözüküyordu. Deniz, açıklara kadar savaş ya da ticaret gemileri ve sayısız kayıkla doluydu. Her tarafta düdük sesleri ve bağrışmalar vardı. Yunan bayrağının mavi rengi, aşırı kullanımdan ötürü yıpranmış, griye dönmüştü.

"Tamam! Hoşça kal!" dedi Pavlos Proios.

"Güle güle!"

Büyük bir ciddiyetle el sıkıştılar. Pavlos Proios valizini aldı, merdivenleri çıktı ve küpeşteye dayandı. Uzaktan birbirlerine gülümsediler.

Vapur üçüncü kez düdük çaldı, rıhtımdaki kalabalık kıpırdandı. Merdiveni çekiyorlardı.

"Tamam! Hoşça kal!" dedi Proios.

"Güle güle!"

Geciken yolcular koşarak, el kol hareketleriyle iskeleye vardılar. Onların da içeri girmesi için merdiven tekrar aşağı indirildi. Bir Fransız vapurunun güvertesinden bazı gemiciler espriler yapıyordu. Gri bayraklı küçük vapur demir aldı. Pavlos Proios buhar bulutu içinden el sallıyordu.

O sırada Dimis, İstanbul'un bir başka köşesinden, bir başka sarsıcı haberle yola çıkıyordu. Bu haberi kendine saklayamıyordu, başkalarıyla da paylaşmalıydı. Taşıdığı haberin ağırlığı ona fazla geliyor, başka bir şey düşünmesini engelliyor, nefes almasına mani oluyordu. Bu haberi üstünden atmalı, hafiflemeliydi.

Bahçe'ye vardı, bütün bir Bahçe'yi kan ter içinde, deli gibi, tek nefeste koştu. Kimseyi bulamadı. Ortalarda

bu haberi alır almaz deliye dönecek ve başka yerlere yetiştirmeye koşacak, böylece Dimis'i bu yükten kurtaracak tek kişi bile yoktu. Ağaçlıklı yollar, masalar ve gizli köşeler, her yer boştu!

Koşa koşa Bahçe'den dışarı çıktı, Taksim'in oralara kadar gitti, aynı hızla bütün Rus barakalarını da gezdi, kimsecikler yoktu! Bir insan bile bulamamak korkunç bir şeydi! İstediği garip bir şey değildi. Yalnızca konuşacak birini, Eleni Foka'nın kim olduğunu ve 'Eleni Foka' isminin ne anlamına geldiğini bilen bir insan arıyordu. Oymak da saatler öncesinden yerine geçmezdi ki!

Dimis hızlı adımlarla Büyük Cadde'yi aşarak Tünel'e kadar yürüdü, Yüksekkaldırım'a doğru ilerledi. Her an yıkılacak gibi duran evler ile süslü vitrinlerin arasından Pera'dan Galata'ya doğru giden geniş taştan merdivenleri inmeye koyuldu.[38]

Birkaç yıl önce, Leonis'le beraber, birkaç kuruşları olduğu ve israf yapmaya karar verdikleri zamanlarda, saatlerce bu yokuşta bir aşağı bir yukarı yürürlerdi. Burası masalsı bir yerdi, bir yandan İstanbul'daki Hıristiyan mahalleleri arasında en sık uğrananlardan biri, öte yandan bir insanın hayatı boyunca görüp görebileceği en parlak ve kozmopolit tuhafiye merkezlerinden biriydi. Tüm Türkiye'nin, Helen Dünyasının, Rusya'nın, Latin Avrupa'nın, İsrail'in,

---

[38] Yunancada halen *Skalakia* yani 'Merdivenler' olarak anılan yer, bugünkü Yüksekkaldırım'dır. Bu tanımlama, Pera'dan Karaköy'e uzanan bu yokuşun bir dönem yukarıdan aşağıya merdiven olduğunu hatırlatmaktadır –yn.

Balkanların ve Kafkasların bütün uyanık tüccarlarının buluştuğu noktaydı. Ortalık bir sürü çocuk oyuncağı, çeşitli müzik aletleri, bütün dünyanın farklı yerlerinden resimler ve posta pulları, kâğıttan melekler, İsa'nın doğuşunu canlandıran *fatni*ler,[39] yöresel halk kıyafetleri, işlemeler, *florin*ler, Batı'dan ve Doğu'dan gelen incik boncuk, karnaval kostümleri, maskeler, sahte bıyıklar ve sakallar, çok değerli kapakları olan eski kitaplar, Napolyon'un, Kraliçe Viktorya'nın ya da imparatorluk sultanlarının portreleri, sıra sıra pul koleksiyonları, kâğıt çıkartmalar, çıplak kadın fotoğrafları, börekler, poğaçalar, helvalarla doluydu. Her şey o kadar bol ve o kadar çoktu ki... İstediğin kadar bilgili ya da tecrübeli ol, kalitelerini ya da aralarındaki farkı anlamana imkân yoktu. Yüksekkaldırım'ın her iki yanında satıcılar bağırıyor, mallarını satıyorlardı; herkes kendi dilinde bağırıyor, sonunda bütün diller birbirine karışıyordu. Mallarını yolun orta yerine dökmüşlerdi. Canın isterse yere diz çöküp ellerini hasır sepetlere daldırmaya, istediğin kadar aranmaya, canının istediğini seçmeye ve yerde bu oyuncakları denemeye hakkın vardı. Satıcılar şarkı söyler gibi bağırıyorlardı: "Zararına mallar! Zararına mallar!" Bu kelimeler tüm dillerin karmaşası içinde evrensel hale gelmişti. Leonis ve Dimis yolun ortasında tozun içine diz çöküp, ellerini dirseklerine kadar oyuncakların ya da re-

---

[39] *Fatni*, Meryem Ana'yı kucağında Bebek İsa, yanıbaşında bu doğuma tanıklık etmiş olan Üç Büyücü'yü tasvir eden ve her yıl Noel'den Yılbaşı'na kadar olan dönemde İsa'nın doğumunun temsili olarak kiliselere, evlere, sokaklara kurulan mağaradır –yn.

simlerin içine daldırır, kendilerinden geçmiş bir halde satıcılarla aynı tonda şarkı söylerlerdi: "Zararına mallar!"

Nerede o yıllar!

Yüksekkaldırım'ı geride bırakmıştı. Dimis şimdi şapşal şapşal Galata rıhtımında yürüyordu. Birdenbire yaptığının hiçbir anlamı olmadığını kavrayıvermişti. Arkadaşlarından birini bulmanın hiçbir anlamı yoktu. Aklının bir çivisi yerinden oynamış ya da bilinmeyen garip bir sinek onu ısırmış gibi bütün o yolu nedensizce büyük bir heyecanla koşmuştu. Batmak üzere olan güneşin son canlı ışıkları içinde sallanan gemilere baktı. Hüzünlendi. Limandaki bu müthiş manzara onu her zaman hüzünlendirirdi, bunun nedenini kestiremiyordu.

Donakalmıştı, yorgundu, isteksizdi. Anlayamıyordu. Orada, gri renkli rıhtımların ardında kendi dünyası bitiyor, bilinmeyen, boşluk başlıyordu. Boşluğu anlayamıyordu. Ne de taşıdığı büyük havadise bir anlam verebiliyordu. Anlamsız bir şeyler oluyordu. Kendisi o anlamsız şeylerin peşinde, hiçbir şey düşünmeden, çılgın gibi yollarda koşmaya başlıyor, sonra kendisine neyin peşinde olduğunu soruyordu. Cevabı kendi de bilmiyordu. Kendisine sıkıntı veren, işe yaramaz, koca bir haberle o gün, o anda, büyük bir hüzünle boşluğun kenarında durmasının nedeni neydi?

Dimis ve Leonis'in satıcılarla beraber şarkı söylemeye hiç hevesi olmadıktan sonra artık Yüksekkaldırım'da dolanmanın ne anlamı vardı ki? Şimdi bütün bu başdönmesi ve çılgın uğultunun manası neydi?

Dünya topaç gibi dönüyordu, kimse nereye gittiğini, ne istediğini bilmiyordu. Yunan bayrağı taşıyan küçük

bir vapur, Kız Kulesi'nin önünden geçerek denize açılıyor, güneye doğru yol alıyordu. Güneyden, Boğaz'dan ve Asya kıyısından gelen başka vapurlar da vardı. Ucu bucağı olmayan İstanbul, her yönden gelen gemileri içine, bütün koylarına çekiyordu; gelişi dur durak bilmeden yük gemilerini ve insanları emip dışarı kusuyordu. Çok büyük ve çok hüzünlü bir şeydi, Dimis orada öylece durmaktan sıkıldı, daha fazla hüzünlenmek istemiyordu. Dalgın bir halde bir tramvaya atladı, yavaş yavaş Pera'ya geri döndü.

12. Oymağın merkezine gittiğinde bir sürü insanın orada toplanmış olduğunu ve Leonis'in az önce kendilerine ulaştırdığı haberi, yani Pavlos Proios'un oymakbaşılıktan istifa ederek gönüllü olarak savaşa katılmasını konuşuyordu.

Yavrukurtlar çok sinirliydiler, bu haber onları çok şaşırtmıştı. Dimis haberi duyar duymaz neye uğradığını şaşırdı. O kadar şaşırmıştı ki, kendi söyleyeceklerini unuttu. Kendini bir sandalyeye atıverdi, bitkindi.

"Peki ya şimdi oymakbaşı kim olacak?" diye sordu.

Stasinos oymakbaşı olacaktı, buna dair herhangi bir şüphe yoktu. Meselenin mükemmel bir çözümü değildi, ama başka seçenek de yoktu. Komuta Leylek'e geçecek ve Leylek sıranın başında, herkesin önünde yürüyecekti. Demek ki kaderde koca bir milletin bu manzarayı görmesi de varmış!

Dimis, "Ben istifa ediyorum. Leyleği başkan olarak görmek istemiyorum," diye bağırdı.

Stasinos ile Dimis'in araları hiçbir zaman iyi olma-

mıştı, daha doğrusu birbirlerini küçümsüyorlar ve bunu dışavurmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı. Ama başkaları da Leylek'in oymakbaşı olmasına itiraz ediyor, bu en yüksek makamın ona göre olmadığını söylüyorlardı. Bütün yavrukurt obalarında askeri harekât rüzgârları esiyor, obabaşları ise tepki vermeye yanaşmıyorlardı. Paris'in etrafında toplanmış, kısık sesle ve büyük bir memnuniyetsizlikle bu haberi konuşuyorlardı. Onların da Stasinos'un aleyhinde konuştuğu kesindi. Paris ciddi, sessiz, elleri ceplerinde, gözlerini yere dikmiş onları dinliyordu.

Leonis buharın ve limanın uğultularının arasında uzaklaşan küçük vapuru ve kendine sallanan eli anımsıyordu.

"Nereye gidiyor?" diye düşündü.

Bu hareketin manası hakkında ilk defa düşünüyordu. O el, o anda kendisine başka bir dünyadan selam veriyormuş gibi geldi.

"Tanrım nereye gidiyor?"

Dimis, "Şu rezaleti bir gözlerinin önüne getirsene!" diye bağırdı. "Leylek, Eleni Foka Oymağının başı olacak!"

Elini alnına vurdu, irkildi.

"Size diğerini söylemeyi unuttum yahu!"

Heyecandan konuşamıyordu, boğazı düğümlenmişti.

Diğerleri etrafına toplandılar;

"Ne var? Ne var?"

"Eleni Foka nişanlanmış!"

Böyle bir haber hiç unutulur muydu! Yarım saat önce bu haberi birine verebilmek için İstanbul'un yarısını koşarak katetmişti!

Yarı baygın halde tekrar sandalyesine oturdu.

Bitkinliğin son raddesindeydi, "Artık Eleni Foka Oymağı diye bir şey yok" dedi. "Bu da bitti! Her şey yok oluyor! Ben de savaşa gidiyorum..."

Leonis onun kolunu sıktı. Yüzü sapsarıydı.

"Kimle evleniyormuş?" diye yarım ağızla sordu.

Dimis dirildi, gözleri muzır bir ifadeyle parladı.

"*Kilkis*'in ikinci kaptanı Arvanitaki'yle," diye cevapladı. "Hani sarı bıyıklı, uzun boylu olan."

Sır verir gibi konuşmaya devam etti;

"Kırk yaşında adam, iyi vakit geçirecek."

Elini alnına götürerek evlilikte yaşanan sadakatsizliği ifade eden bir hareket yaptı. Böyle biriydi işte, en ağır durumlarda bile şakasını yapmadan duramazdı.

19

Sonuçta kimse istifa etmedi, yaygaracı Dimis bile. Zavallı Stasinos elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyordu. Yeterince itibarlı olmadığını düşünüyor, bu eksiğini yaptığı işlerle tamamlamaya çalışıyordu. Jimnastik ve teori derslerinin saatlerini iki katına çıkarmış, yapılacak gezilerin, kutlamaların ve amatör gösterilerin sayısını elinden geldiğince artırmıştı. İş yapmaktan canı çıkıyordu.

Bir pazar akşamı dört oymak her beraber *Ayios Stefanos*'tan[40] vapurla geri dönüyorlardı. Hepsi birden bütün bir güverteyi kaplamış, küpeşteye oturarak ayaklarını denize sallamışlardı. Herkesin keyfi dört dörtlüktü, Stasinos bir sürü espri yapıyor, bütün yavrukurtlar da gülüyordu.

---

[40] Bugünkü Yeşilköy –yn.

Merkezi Olimbia Jimnastikhanesi'nde bulunan bir oymak da oradaydı, başkanları da ünlü jimnastikçi Valsamis'ti. Bu oymağın yavrukurtlarına 'Valsamisçiler' denirdi. Valsamisçiler başka oymakların yavrukurtlarıyla çok karışmamayı, ayrı durmayı tercih ederlerdi. Herkesten daha antremanlıydılar, bütün yarışmalarda birinci gelir, bütün yürüyüşlerde diğer yavrukurtların aksine yorulmaz, yokuş yukarı çıkarken bile nefesleri kesilmez, şarkı söylemeye devam ederlerdi.

Bir de yalnızca onların söylediği bir şarkı vardı, bu şarkı Valsamisçilerin marşı gibi bir şeydi. Bu şarkının hangi akla hizmet kabul edildiğini artık kimse hatırlamıyordu, ama şarkı zaman içinde resmiyet kazanmıştı ve hiç kimse bu konuda şaka yapma hakkına sahip değildi. Zaten başka oymakların da bu şarkıyı söylemeye hiç hevesi yoktu, bu şarkının önemini bilmiyormuş gibi davranıyorlardı. Öte yandan herkes, bu şarkı başka bir arkadaş grubu tarafından söylendiği takdirde ciddi bir savaşın çıkacağını biliyordu. Yalnızca bazen Valsamisçiler toplanıp kendi şarkılarını söylemeye başladığında, başka oymaklardan oğlan çocukları onların etrafında toplanarak, kendilerini misafir eden ülkenin milli marşını söyleyen yabancılar gibi ürkekçe şarkıya eşlik ederlerdi. Bir sempati ve saygı sunma anlamına gelen bu harekete izin vardı.

O akşam, diğer yavrukurtlardan ayrı duran Valsamisçiler pupada toplanmış, her zamanki gibi büyük bir gururla kendi marşlarını söylüyorlardı. Belli ki bu tatlı deniz yolculuğu, saraylar ve tapınaklarla dolu gri Yeditepe'nin ihtişamı onları etkilemişti.

Eski, hüzünlü, romantik bir melodi olmasına rağmen

sözlerinin halen bir geçerliliği vardı. Şarkıda aşk acısı çeken bir adam, rüyalarının kadınına, eğer zengin olsaydı ona ne hediyeler alacağını ve onun için neler yapacağını anlatıyordu. Ama buradaki zenginlik herkesin anladığı o malum, pek çok önemsiz insanın zenginliği gibi bayağı bir zenginlik değildi. Bu bambaşka bir zenginlikti: sevdiği kadının bütün arzularını, isteklerini yerine getirebilecek türde, tıpkı masallardaki kralların sahip olduğu gibi bir zenginlik.

Sevdiği kadın uğruna feda edeceği hazinelerden, onun için inşa edeceği saraylardan, sarayların uçsuz bucaksız bahçelerinden, çıkacakları yolculuklardan ve buna benzer bir sürü şeyden bahsediyordu. Ama tüm bunlar şarkının vaat ettiklerinin yanında hiç kalırdı. Son söylenenler kadına adanan tüm hediye ve değerleri perçinliyordu. Adam kadına arabacı olarak Fransız başkomutanını, kayıkçı olarak ise İngiliz donanmasının amiralini tutacaktı. Şarkı şöyle bitiyordu:

İngiliz'i sana kayıkçı yapacağım,
Kürekleri sana o çeksin diye...

Âşık Valsamisçi genç, sevdiği kızın hatırı için elde ettiği eşsiz servetle bütün bunları yapacaktı, onunki bu tür bir aşktı!

Leonis bu şarkının sözlerini biraz komik bulur, ama ezgisinden hoşlanır, bu melodiyle hüzünlenirdi. Arkadaşlarından uzak, küpeşteye yaslanmış denize bakıyor, şarkının onu etkilemesine izin veriyor, dalıyordu. Her şey çok güzeldi, kimseden bir şey istemiyor, sadece yalnız kalmak istiyordu.

İngiliz amiral, yavrukurtların kendine biçtiği kaderden habersizdi. Bazı İngiliz süvariler, eşleri ve çocuklarıyla beraber vapurdaydılar, onlar da İstanbul'a gidiyorlardı. Hepsi salona kurulmuş, içkilerini söylemiş, pipolarını yakmışlar, yüksek sesle ve gülerek konuşuyorlardı.

Şarkı, deniz, İstanbul'un siluetinin önünde batan güneş, Boğaz'ın müthiş girişi; gölgeli, derin, sepserin ve ihtişamlı...

"Bu kadınlar benden ne istiyor?"

Leonis kadınlara bakmadığı halde fark etmişti, adeta havaya dolan kokuyu almıştı. O an onu çevreleyen hava sanki bambaşka bir tat alıyordu: kadınlar ondan bir şey istiyorlardı. Uzaktan yüzüne, bedenine, küpeşteye doğru eğilen gövdesine bakıyorlardı. Onun hakkında konuşuyorlardı. Gözleri ve dudaklarıyla konuşuyorlardı.

"Canları cehenneme!"

Tekrar denize döndü, ama artık dalgaları görmüyor, şarkıyı duymuyordu. Yaptıklarıyla onun rahatını kaçırmış, akşamını bozmuşlardı. Ne gençtiler ne de ahım şahım bir güzellikleri vardı. Özelliği olmayan, yol elbiseleri giymiş iki yabancı kadındılar; iki önemsiz kadından başka bir şey değildiler! Onlarla oturup konuşmaya bile değmezdi. Öte yandan edalarında, bakışlarında, dudak hareketlerinde, kendi aralarında konuştukları İngilizcede ya da gülümsemelerinde tıpkı etobur bir hayvanın sinsi kötülüğü gibi seni sinirlendiren, kızmana neden olan bir şey vardı.

Uzaklaştılar, salona geri döndüler.

Leonis birdenbire kadınlardan birinin geri dönüp kendisinden biraz daha aşağıda küpeşteye yaslandığını ve

tıpkı az önce kendisinin yaptığı gibi dalgın gözlerle denize baktığını hissetti. Başkasından bir şey beklemiyor ya da bir şey olmasını ummuyor, o da tıpkı Leonis gibi yalnızca denize dalmış gibi davranıyordu.

Korkunç bir şeydi! Leonis onun varlığına tahammül edemeyeceğini hissetti. Ondan nefret ediyordu. Yalnızlık dünyadaki en korkunç şeydi, deniz ile gökyüzü arasındaki bu terk edilmişlik duygusu, boşluğun başını döndürmesi. Sevgisinin ölümü, büyük sevdasının ölümü. O, geçip giden yılların arasında kalmış, ölmüş, geçen zamana gömülmüştü. Kurnaz bakışları olan bu başka ırktan kadının yanında yalnızlık... Yok, hayır!

Kadına tekrar bakmadan oradan ayrıldı, gidebileceği en uzak noktaya gitti, yalnız başına pruvanın en uç noktasına oturdu, arkadaşlarından, kadınlardan ve her şeyden uzaktaydı, denizin üzerindeydi, vapurun giderken ikiye ayırdığı suların yaptığı güzel, büyük, köpük köpük dalgaların üzerinde.

Vapur Sarayburnu'ndan döndü, İstanbul'a yaklaşıyordu; güneşin ihtişamlı son şuaları, akşamın ilk ışıkları, Bizans'ın gölgeleri ve yüzlerce başka gemi arasında köprüye doğru yavaşça ilerliyordu.

Kalbini yerinden oynatabilecek türden bir manzaraydı.

Valsamisçiler de anlaşılmaz, hüzünlü şarkılarını söylüyordu...

Şimdi Eleni Foka sarı elbisesini giymiş, bir iğneyle yakasına menekşeler iliştirmiş, güzel ve gülümseyen yüzüyle subaylarının arasındaydı...

Şimdi yüzü solmuş Pavlos Proios, dişlerini sıkmış, gözünde ateş, başında miğfer, süngü takmış, tel örgülerin ve dumanların arasındaydı...

Leonis daha fazla dayanamadı (çok şükür ki kimse bulunduğu yeri görmüyordu) hüngür hüngür ağlamaya başladı. İçinde uzun zamandır dayanılmaz bir ağlama isteği vardı: insanı boğan, yakıcı, deniz gibi tuzlu ergenliğin yürek parçalayıcı çırpınışı...

20

LEONİS'İN GÜNLÜĞÜ

Üst üste üç gecedir bir uyurgezer gibi yatağımdan fırlıyor, büyük bir resim kâğıdını kaptığım gibi derin bakışlarını uzaklara dikmiş gözler çizmeye koyuluyorum. Bu gözlerin etrafına yüzler ve uzun saçlar çiziyorum. Bunlar bana bir rüyanın içindeymiş gibi bakan güzel ve vahşi kadınlar. Daha çok kadın hayaletlerine benziyorlar. Ertesi gün bütün resimleri yırtıyorum. Bunların sanatsal bir değeri olmadığının farkındayım, bunlar sanat değil, tatmin edilmemiş bir aşk, o kadar! Tanrım, ne zaman bu dünyadaki varlığımı (kendim için) haklı çıkaracak olan gerçek bir eser yaratmamı sağlayacak soğukkanlılığa kavuşacağım?

1 Mart

Küçük Asya'daki savaş çetinleşiyor. Atina'da yeni yaş grupları için seferberlik başladı. Pavlos haklıymış, bu hikâye öyle kolay kolay bitmeyecekti.

Bir önceki gün Stasinos da gitti. Belli ki konuya olumlu yaklaşıyordu, çok keyifliydi, her şeyle dalgasını geçiyordu. Öte yandan kendi söylediklerine inandığını sanmıyorum, güya üç-dört ay içinde herkes geri dönmüş olacaktı. Üstelik bütün bunlara aldırış etmiyor gibi bir havası vardı. Oymak onu uğurlamak için rıhtıma indi, o da geminin güvertesinden herkese şakalar yaptı. Zavallı Leylek kötü bir yoldaş değildi, aramızdan ayrıldığı şu günlerde hepimiz onu ne kadar sevdiğimizi hatırlıyor, gidişine üzülüyorduk. Kim bilir, belki de öldürülürdü, savaştı bu.

Paris'in oymakbaşı olacağı söyleniyor. Başka atamalar da olacak, ben de obanın başına geçeceğim. Ama korkarım bu konuda eskisi kadar hevesli değilim. Savaş devam ediyor ve durum giderek kötüleşiyorken bizim yollarda zafer şarkıları söyleyerek geçit törenleri yapmamızın ne gibi bir anlamı olabilirdi ki? Artık arkadaşlarımız, yaşça bizden büyük olan öğrenciler savaşıyordu.

2 Mart

Üstelik 12. Oymak, Eleni Foka Oymağı olmaktan çıktıktan sonra, oymağın ne gibi bir anlamı kalıyordu ki?

25 Mart (Milli Bayram)

Başlangıçta Bahçe vardı.
Sonra Savaş geldi.

Sonra O kadın geldi, Savaş'ın, Bahçe'nin orta yerinde yürüdü.

Bahçe yemyeşildi, müzik melodileri ve çocukların koşuşturmalarıyla çınlıyordu. Üstelik yaprakların arkasında bazı gizemli şeyler de oluyordu, kocaman hasır şapkalar giymiş bazı teyzeler kıpkırmızı dudaklarıyla güneşin altında gülümsüyorlardı. Karşı taraftaki Üsküdar ışıklar içindeydi.

Savaş gökyüzünü kaplayan kırmızı bir bulut gibiydi, kırmızı bir gölge gibi her şeyin üstünü örtmüştü, öylesine örtmüştü ki her şeyle bütünleşmiş, yavaş yavaş herkes onun varlığına alışmış, hatta varlığını unutmuştu bile. Yalnızca zaman zaman büyük bir gürültü kopuyor ya da deprem gibi bir sarsıntı oluyor, işte o zaman herkes uykudan uyanıyor ve savaşı yeniden hatırlıyordu.

O sarılar giymişti, yeşil Bahçe'nin, o kıpkırmızı gölgenin içindeydi, bütün bir dünya yeşil, kırmızı ve sarıydı. Dünya öyle güzel renklerle dolmuştu ki, resim yapmak insana zevk verirdi. Üstelik o geçtiği zaman her şey daha güzel, daha yumuşak, daha tatlı oluyordu; o kadar tatlı oluyordu ki insan önce büyük bir mutluluk duyuyor, sonra da ağlamak istiyordu. O zaman dünya müzik ve şiirle doluyor, insan ne istediğini bilmiyor, yalnızca dünyanın güzelliğinin ruhunu ağırlaştırdığını hissediyordu.

Daha sonra gökyüzü açıldı, yer gök çan sesleri ve bayraklarla doldu. Bin türlü renge sahip bayrak, pencerelerde, balkonlarda, ağaçlarda, telgraf direklerinde, defne dallarından yapılmış büyük zafer taklarında dalgalanıyordu. Bir sürü asker zafer taklarının altından yeni ütülenmiş üniformaları ve parıldayan düğmeleriyle geçiyorlardı.

Kadınlar onları öpüyordu.

Önden müziğin, arkadan topların ve savaş silahlarının geçtiği geçit törenleri yapılıyordu; uçaklar gökyüzünde komik birtakım gösteriler yapıyor, başları aşağıda ayakları havada uçuyorlardı...

Haki renkte kıyafetler giymiş, boğazına mavi renkli mendiller bağlamış, başları kepli, ellerinde sopalarıyla ucu bucağı olmayan bir ormanın içinde ilerliyorlardı. Devasa ağaçlar gökyüzünü giderek daha çok örtüyordu. Görünmez kuşların uzaktan gelen cıvıldamaları... Çalılık ve yaprakların titremesi, fısıldaşmalar, gizli sesler. Bir daldan bir diğerine damlayan damlalar. Oymak patikadan birlik halinde ilerliyor, ellerindeki sopaları sıkıyor ve arada bir şarkı söylüyordu. Büyük ağaçlar onları dinlemek için başlarını eğiyorlardı...

Gece. Büyük Surlar. Binlerce akına uğramış uçsuz bucaksız Trakya Ovası. Bizans'ın karanlık, sessiz yedi tepesi imparatorlukların kalıntılarıyla dolu. Haliç'te ayışığı altında dalga sesleri. Sarı sakalları ve altından silahları olan İmparatorların uzun gölgeleri sıra sıra surların üzerinden geçiyor ve gölgenin içinde yok oluyorlar...

Her şey sönüyor, yok oluyor, yeniden oluşuyor, yeniden bir araya geliyor, yeniden dağılıyor, durmadan onları kaybediyorum, sonra da bana yaklaştıklarını, benle yekvücut olduklarını, benle birleştiklerini, bir şey, bir varlık, 'ben' olmaya başladığını hissediyorum.

Nisan

Bay Galibourg'la Bahçe'de rastlaştım. Beni masasına

davet etti, gittim yanına oturdum. Geleceğim hakkında sohbet ettik.

O: "Kompozisyonlarınızdan, edebiyata kabiliyetli olduğunuzu anlıyorum. Bu kabiliyetinizi geliştirmeniz gerek. Bir gün iyi bir şey yapabilirsiniz."

BEN: "Belki bir gün bir şey yazarım, ama edebiyat benim için ikincil bir uğraştan başka bir şey değil. Asıl resme kabiliyetim var."

O: "Ne olursa olsun. Kabiliyetli olduğunuz her iki dalı da birbirine paralel olarak geliştirebilirsiniz. Bazen bir kişi her iki alanda da başarılı olabilir. Kuşkusuz resim edebiyata oranla büyük bir avantaja sahip, bütün milletlerin konuştuğu bir dili konuşuyor, çevirmenlere ihtiyacı yok. Zaten bu nedenle de, eğer bir gün yazı yazarsanız size Fransızca yazmanızı öneriyorum."

BEN: "Bir insanın vatanını inkâr etmesi sizce doğru mu?"

O: "Tanrı aşkına, böyle bir şey önermedim!"

BEN: "Bir insanın dilini inkâr etmesi, ülkesini inkâr etmesiyle aynı şey değil midir?"

O: "Bir şeyi inkâr etmeniz söz konusu değil, sizden gerçek kökeninin ne olduğunun anlaşılmasından korkarak yazan sahte bir Fransız olmanızı istemiyorum. Tam tersine milliyetinizi koruyun, milletinizin kendine has karakterini, Helen ruhunuzu. Sizi diğer milletlerden ayıran her ne ise onu koruyun, tabii bütün bunların insanlık için değerli olması şartıyla. Ama her neyi korursanız koruyun, söyleyeceklerinizi, sanırım, evrensel bir dilde söyleyebilirsiniz, tıpkı Antik dönemde Yunanca ve Ortaçağ'da Latince kullanarak yazan bir sürü aydın gibi."

BEN: "Eskiler, bugün bizim sahip olduğumuz bazı hislere sahip değildiler ya da en azından söz konusu hisleri bu kadar gelişkin değildi."

O: "Sadece bizden daha bilgeydiler. Bizlerin pek çok öngörüsü ve önyargıları onları engellemiyordu. Yazmaya dair, tam olduğu gibi bir hisleri vardı: kişinin insanlıkla, insanlık kültürüyle mümkün olan en geniş anlamıyla ve en etkin şekilde iletişim kurmasını sağlayan bir araç. Bu nedenle de büyük bir kültürel geleneğe sahip, işlenmiş, belli bir yetkinliğe erişmiş dilleri kullanmayı tercih ediyorlardı. Bir topluluğun ya da bir diğerinin dilini değil. Onlar için dil, halkların aralarında iletişim kurmasına yarayan bir araçtı. Tüm uygarlıkların kendilerini ifade etmek için kullandığı bir ifade aracı. Sizden bana inanmanızı rica ediyorum, Fransızcayı size Fransız olduğum için değil, Fransızcanın bir zamanlar Latince ya da Antik Yunancanın Avrupa'da oynadığı rolün yerini tutabilecek özelliklerine sahip olduğunu düşündüğüm için öneriyorum. Size milli propaganda yapmıyorum, daha önce de söylemiş olduğum gibi savaş beni bu tür takıntılarımdan kurtardı."

BEN: "Belki haklısınız ama bana bu öğüdünüze uyamayacakmışım gibi geliyor. Dilin evrensel rolünü anlamakta zorlanmıyorum, hatta sanırım ben, kendim de kosmopolit biriyim. Öte yandan beni milletimle sıkı sıkıya bağlayan bir şey var, o da dil. İçimden iki dize yazmak geldiğinde ve serin, yepyeni, henüz kalıplaşmamış, istediğim gibi yoğurabileceğim bir dile tesir ettiğimde, ne kadar büyük bir mutluluk hissettiğimi hayal etmeniz mümkün değil. Demek istiyorum ki, bu dili istediğim gibi yoğuru-

yorum, yani büyük bir olaya, yüzyıllar, belki de binyıllar boyunca sürecek bir esere, bir dilin şekillenmesine ortak oluyorum. Üstelik bu yeni dil, en az Homeros'un kullandığı dil kadar Yunanca."

O: "Âşıkmış gibi konuştunuz."

BEN: "Evet, belki... Bunu ilk kez hissettiğimde kendimi adeta yeniden hayat bulmuş gibi hissettim. Nasıl olur da dilimi terk ederim?"

O: "Belki de haklısınız. Ama haksız da olsanız fark etmez, coşkunuz hoşuma gitti.

Kısa bir zaman düşüncelere dalarak sustuk. Daha sonra aniden ve biraz da aptalca bir soru sordum:

"Aşka inanıyor musunuz?"

Elbette başka bir aşkı kastediyordum, dile duyulan aşkı değil.

Galibourg dostça gülümseyerek beni cevapladı:

"Benim aşka inanıp inanmamamın artık fazla bir önemi yok. Şimdi ona inanma sırası sizin."

1 Mayıs

Başlangıçta renkler vardı.

Sonra şiirler geldi.

Sonra O geldi ve renklerin, şiirlerin arasında yürüdü.

Renkler başlı başına bir sevinç kaynağıydı, içlerine düşüyordun, içlerinde debeleniyor, ellerini, kıyafetlerini, yüzünü boyuyor, kendini boyamaya doymuyordun.

Resmin kokusu.

Paletin üzerindeki yağlıboya: kokulu, koyu, parlak. İçinden eğilip bu boyayı yemek gelirdi.

Renkleri dans etmeleri için serbest bırakırdın ve sen de onlarla beraber dans ederdin. Çok eğlenceliydi.

Şiirler hep beraber şarkı söyleyen bir kuş sürüsü gibiydiler; yaprakların içindeydiler, görünmezdiler, her biri kendi dilinde, her biri başka bir tonda şarkı söylerdi ve sonunda tek bir müzik oluşurdu.

8 *Mayıs*

Dün kendimi saçma sapan bir şey yaparken yakaladım. Ne yaptığımı buraya yazmaya utanıyorum.

Akşam olmuştu, gerçekten çok melankolik bir hava vardı, yalnız başıma yürüyüşteydim, yüksek bir yerden Boğaz manzarası izlemeye dalmışken aklıma birdenbire büyük aşkım geldi. O sırada (tam o anda onu çok seviyordum), o dünyanın neresinde olursa olsun ona duyduğum aşkı duyumsayacakmış gibi bir hisse kapıldım. Bütün gücümü ruhumda topladım, ok atmak üzere yayı geren bir insan gibi ben de ruhumu gerdim. Sevgimin denizleri aşarak Atina'ya ulaşacağından emindim, onu sarsacak ve şöyle diyecekti: "Leonis seni hiç kimsenin sevmediği kadar çok seviyor. Seni düşünmekten vazgeçmedi ve vazgeçmeyecek, Leonis her zaman senin..." Ve sanırım buna benzer başka şeyler. Her şeyimle bunun olabileceğine, sevginin gücünün ruhlar arasında bir bağ kurabileceğine inanıyordum. Ve bu bağın daha da güçlü, daha da etkin olabilmesi için ruhumu tüm gücümle zorluyordum.

Bugün sabah uyandığımda içimden söyle dedim: Bütün bunları yapan ben miydim?

17 Mayıs

Küçük Asya'dan haber var. Stasinos Bursa'dan kart göndermiş. Pavlos Kütahya'dan mektup yollamış. Henüz birbirlerini bulamamışlar.

Pavlos şöyle yazıyor:

"Dün gece yalnız kalmak istedim. Diğerlerinden uzaklaşarak tarlalara doğru gittim ve yıldızları izledim. Uzun bir süre dalmışım, neler düşündüğümü pek de iyi hatırlamıyordum, sanırım hayatımdaki çeşitli olayları, sizleri anımsıyordum. Nedenini bilmiyordum, ama kalbim taş gibi ağırdı. Sonunda şunları düşündüm: ben kimim ve burada ne yapıyorum? Bu soru beni daha fazla üzdü, kendime nasıl bir cevap vermem gerektiğini bilmiyordum. Ama daha sonra Yunanistan'ı düşündüm. Onu hüzünlü ve gururlu bir kadın gibi hayal ettim. Ayakları yaralar içindeydi, üzerindeki değerli kıyafetler yırtılmıştı. İşte o zaman içimden, 'Ne olursa olsun, bu benim vatanım, beni buraya, bu insan eli değmemiş, her tarafta ölümün kol gezdiği ovalara gönderdi, çünkü bana ihtiyacı var' diye düşündüm ve bitkin bir halde diğerlerinin arasına döndüm..."

29 Mayıs

Başlangıçta Savaş vardı.

Ya da şöyle denebilir: başlangıçta ayakları yaralar içinde Yunanistan vardı.

Ve hatta: başlangıçta Tarih vardı, bir aşağı bir yukarı giden, zaptedilmeyen o büyük dalga.

Ve 'ben' Tarih'in içinde, birdenbire patlayarak her

şeyi içine çeken bu dalganın bir tepesinde bir dibindeydim.

Baş dönmesi!

Kaderim. Kaderimiz.

30 Mayıs

Her ne olursa olsun boyalarım, paletim, sanatım bana ait kalacak. İsterse O olmasın, kimse olmasın, hatta yurdum olmasa da sanatım bana kalacak. Sanatım için yaşayacağım.

31 Mayıs

Sanatımın araç gereçlerini omzuma asacağım. Şapkamı yan koyup, ellerimi cebime sokacak, düğmemin iliğine bir çiçek, şapkama da uzun yeşil bir yaprak takacağım. Neşeli bir şarkı söyleyerek dünyayı dolaşacağım. Neresi hoşuma giderse orada duracak, canım ne zaman isterse oradan o zaman ayrılacağım. Çiçekli tepeler ya da altın kumsallı sahillerde canımın istediği kadar uzanacak, ağzımda vahşi otlar çiğneyecek, çeşitli yerler görecek, denizin ve yerin mis gibi kokusuyla mutlu olacağım. Yüzecek, sandallarla oynayacağım. Herkesin sevdiği bir insan olacağım, köyler beni kahkahalar ve şakalarla buyur edecek, kızlar beni görür görmez neşeli şarkılar söyleyecekler. Ben de onlarla beraber şarkı söyleyeceğim. Köpeğim önümden koşar adım giderek benim gelişimi haber verecek (elbette bir köpeğim olacak ve birbirimizi ruh ikizi gibi seveceğiz). Daha sonra oynamak için dönerek üzerime deli gibi sıçrayacak, yerlere yuvarlanacağız. Sonra ona sert bir dille konuşacağım, o da sakinleşecek, kuyruğunu bacaklarının

arasına kıstırarak alınmış gibi yapacak, kızlar gülecek. Büyük kentlere adeta bir kâşifmiş gibi girecek, adım adım her yeri dolaşıp her şeyi keşfedeceğim; önde büyülenmiş halde ben, arkamdaysa köpeğim. Köprülerde, erken dönem kiliselerde, parklarda, müzelerde ya da farları açık binlerce arabanın ışıl ışıl parlattığı meydanlarda saatlerce kendimden geçecek, hayaller kuracağım. Her yerde ilginç insanlarla karşılaşacağım. Onlarla sohbet edeceğiz, fikirlerimizi paylaşacağız ve bu ilginç sohbetler hepimizi büyüleyecek. Daha sonra gidip şiirsel mekânlarda, üzüm asmalarının altındaki serin, duvarları resimlerle dolu, etrafa hoş kokular saçan ve kabul törenindeki askerler gibi tek sıra halinde dizilmiş içki fıçılarıyla dolu meyhanelerde eğleneceğiz. Hoş ve güzel kadınlarla sevişeceğim, onları öpücüklerimle seveceğim, hazzımız dostluğumuzun ispatı olacak. Ne sıkıntılarımız olacak ne de iç çekmelerimiz, acı sözlerimiz ve kötülüklerimiz. Aşklarımız kahkahalarla, iyiliklerle dolu olacak. Bu kadınlardan biri kırmızı şalıyla önümde dans eden, dans ederken gözlerimin içine bakıp bana bir çiçek fırlatan bir İspanyol dansçı olacak. Sonra elinde gitarıyla bir İtalyan kadın gelecek, ardından dinlemesi müthiş bir zevk uyandıran güzel Fransızcasıyla bir Fransız kadın gelecek.

Sonra bir kuzey masalından fırlamışçasına gelen uzun boylu, sarışın mı sarışın, egzotik bir İskandinav kızı...

Başka milletlerden olan başka kadınlar da gelecekti. Bütün milletleri ziyaret ederek, hepsinin güzel taraflarını alacaktım, hepsini sevecektim, çünkü işin özünde bütün milletler iyiydi, güzeldi, yeter ki güzelliklerini görmek,

anlamak nasip olsun. Ve canım istediği zaman (ki bu sık sık olacaktı) çalışmaya koyulacaktık. Güzellik ve mutluluk içinde eserimi tamamlayacaktım. Tüm dünyayı dolaşıp, keyfimin istediğini yapıp her yerde eserlerimden bir parça bırakacaktım. Meyveleri olgunlaştıkça, başka nedenden ötürü değil, yalnızca yenilerine yer açmak için meyvelerini yere salan ağaçlar gibi olacaktım. Tıpkı bu ağaç gibi, meyvelerim üzerimden döküldükçe mutlu olacaktım. Ve bir sabah, özel bir şey yapmadan, özel bir beklentim yokken birdenbire eserimin sınırları aştığını, ünlendiğini öğrenecektim. Herkes eserime hayranlıkla bakmak için buraya koşacaktı. İşte o zaman hakkımda konuşulanları işitecek, beni hatırlayacaktı. Şöyle diyecekti: "Zavallı Leonis, bir zamanlar beni seviyordu." Gururlu ve üzgün olacaktı.

Bense, köpeğim ve sırtımda taşıdığım malzemelerimle, farklı denizlerde, farklı kentlerde ve kırlarda dolanıp duracağım...

1 Haziran

Pavlos Proios öldürüldü.

Bırakıyorum, yazı yazamıyorum.

21

Sonbahar.

Gökyüzü masmaviydi. Tatlı bir rüzgâr esiyordu. Dağlardan, misler gibi çam ağacı ve kekik kokuları yükseliyordu.

Işık uçsuz bucaksız bir alana akmış, karşı konulmaz bir güzelliğe bürünmüştü. Sanki gökyüzü yarılmış, tüm ışığını boşaltıyordu; üstelik ışık sadece gökyüzünden değil, topraktan, taştan, beyaz ev öbeklerinden, dağların yumuşak çizgilerinin arasını dolduran mavi denizden akıyordu. Toz ve buhar havada dağılan ışığa aitti; sütunlar da yoğunlaşmış, katılaşmış ışık kütlelerini andırıyordu. Dağlar tüy kadar hafif gibiydi, sanki rüzgâr onları usul usul sallıyordu... Durmadan renk değiştiriyorlar, gümüşe çalan griden gül kırmızısına, ardından menekşe moruna dönüşüyorlardı. Geceleri, ay ışığının altında, demir atmış

bulutlara benziyorlardı. Kent, nadir rastlanan yeşilliklerin, aniden yükselen kayalık tepelerin ve taşocaklarının bulunduğu uçurumların arasında, koskoca bir ovaya yayılmış, üzeri buğulu bir beyazlık gibiydi. Burası Atina'ydı.

Babası ona şu sözleri söylemişti: "Her şeyimizi kaybettik, şimdi bunları nasıl dirilteceğiz ona bakalım."

Sonra onu Omonia yakınlarında ucuz bir otelde, bir kasa dolusu kitap ve resim eşyalarıyla yalnız bırakıp yurtdışına gitmişti.

Hayatında ilk defa tek başına yaşıyordu, aslında bir açıdan mutluydu. Yolda, lokantada ya da geceleyin yatakta, karanlıkta, yarı açık pencereden dışarıda durmadan akıp giden hayatın uğultusunu dinlerken özgür olmak gerçekten de güzeldi. Sabahtan akşama kadar hiç ara vermeden sigara içebilmek, kimsenin sana sadece onyedi yaşında olduğunu, sigaranın sana yakışmadığını, sağlığını mahvettiğini ve daha pek çok şeyi hatırlatmaması da ayrı bir zevkti. Ama canı sıkılıyordu, hayalini kurduğu her şey –tıpkı aşırı sayıda içilmiş sigaranın ağızda bıraktığı tat gibi– sonunda buruk ve hüzünlü bir tat bırakıyordu. Herkes tütünün bıraktığı bu kötü tattan bir parça tadacaktı.

Resim eşyalarına dokunmaktan kaçınıyordu. Gidip Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu; okumak ve kitaplarla uğraşmak isteyen fakat ne yapacağını bilmeyen herkes buraya kaydoluyordu. Bir tür sığınaktı burası, ama onu cezbetmiyordu. Eşi dostu yoktu, günün canlı ışığında, göçmenlerin ve asker güruhunun ağır kokularının arasında yahut hava karardığında seyrek, zayıf ışıklarla aydınlanan, şüphe-

li gölgelerin köşe başlarında bir görünüp bir kaybolduğu veya inzibatların sinsice gezerek askerlik belgesi sorduğu karanlık sokaklarda çoğunlukla yapayalnız dolaşıyordu. Kahvehanelere girmeye utanıyordu.

Hiç arkadaşı yoktu. Uzaktan tanıdığı birilerini bulmuştu. Kolej'den ya da Lise'den bildiği ve simaen tanıdığı bazı çocuklar, bazı izciler, Taksim'in sahalarında ünlenen şimdi ise Omonia ve Zapyon arasında amaçsızca dolanırken Afrika veya Hindistan'a gitme hayalleri kuran bazı futbolcular gurbetteyken Leonis'in yanına geliyor, onunla sohbet ediyorlardı. Yurtdışında bulunan çeşitli yabancı ve Yunan şirketlerine iş başvurusunda bulunmuşlar, cevap bekliyorlardı; beklerken de uzak ve egzotik yerlerin haritalarını inceliyor, dergilerde çıkan haberleri okuyorlardı. Gitmeye kararlıydılar, bütün dünyayı dolaşacak, zengin yerlerde duracak, büyük paralar kazanacaklardı, şaka değildi. Her birinin yirmi siyah kölesi, canlarının çektiği kadar karısı olacak, fil ve aslan avına çıkacaklardı. Bazıları her ne olursa olsun gitmeyi kafalarına koymuştu, ne şirketler umurlarındaydı ne kariyerler. Onları ilgilendiren tek şey macera, bilinmeyen bir dünyanın cazibesi ve hareketli bir yaşamdı. Çin'den, Tibet'ten bahsediyorlardı.

Bazen bu gençler Leonis'i de aralarına alıp onu Haftia'daki bilardo salonlarına götürürler, buralarda büyük İngiliz pipolarını yakar, ceketlerini çıkarıp yelekleriyle bilardo oynarlardı. Usul böyleydi. Leonis bilardo oynamaya çalışıyordu, ama o kadar beceriksizdi ki bir türlü başaramıyordu. Bilardo safhasının ardından bu arkadaş grubu

soluğu Kaningos Meydanı'nda ya da Ayios Konstandinos Sokağı'ndaki ucuz, malum evlerde alırdı. Gençler bu işe ayıracak paraları olmadığı zamanlarda geceyi bilardo salonunda, pipolarını içerek, kızlarla şakalaşarak, gelip giden müşterileri izleyerek geçirirlerdi. Ortalık dumanla, ahlaksız parfümlerle ve lavabo kokusuyla dolardı.

Başka tanıdıklar ise, söylediklerine göre, Borsa piyasasına takılıyorlardı; yani serbest döviz piyasasına, borsanın taşradaki ayağı olan şubelerine girmişlerdi. Burası tam bir tımarhaneydi: yüzlerce insan, tıklım tıklım, çıldırmışçasına, kan ter içinde saçlarını çekerek hep beraber zıplıyor, çığlıklar içinde rakamları okuyorlardı.

Burası apayrı bir dünyaydı.

Küçük Asya Cephesinin çökmesi ve İzmir'in düşmesinin üzerinden uzun zaman geçmemişti, giydikleri kıyafetlerden başka servetleri olmayan koca bir kalabalık Yunan Krallığı'na sığınmıştı. Çatısı olan her mekâna artık göçmenler yerleştirilmişti; saraylara, tiyatrolara, tren istasyonlarına, okullara, kullanılmayan evlere... Elbiselerini duvarlar boyunca asmış, kaldırımları kirli sularla doldurmuşlardı. Çeşme önlerinde kıyamet kopuyordu. Oteller ve restoranlar tıpkı panayırcı vapurları gibi hıncahınç doluydu. Sokaklara askeri yenilginin ve ekonomik felaketin havası hâkimdi. Ortalık süngü takmış devriyeler, zırhlı arabalar, yıkanmamış, boş gezen kalabalıklar, değerli eşyalarını mendillere sarmış, satabilmek için yalvaran kadınlarla doluydu. Herkesin beklediği bir şey vardı, ama bunun ne olduğunu kimse bilmiyordu. Bazıları meydanlarda nutuklar atıyor, şiirler okuyordu, ama kimse bu in-

sanların ne istediğini anlamıyordu, hatta belki kendileri de ne istediklerini tam olarak bilmiyorlardı.

Şehre akan gün ışığının altında yine bayraklar geçit törenindeydi, ancak bu sefer yırtık, savaş alanının dumanından renkleri kararmış bayrakların geçişiydi bu. Bayraklara eşlik eden erkekler hasta gibiydiler, ateşleri varmışçasına çakmak çakmak bakıyorlardı. Bir gün Leonis, Atina'nın açık ve günlük güneşlik gökyüzünün altında paçavraya dönmüş bayraklarının ardında sıra halinde yürürken ağlayan askerler görmüştü. Askerlerin bu ağlayışı Leonis'in hayatında gördüğü en acıklı manzaraydı.

Bir gün babasının yüksek mahkeme hâkimi bir arkadaşı Leonis'e, "Akropolis'i nasıl buldun bakalım?" diye sormuştu.

Leonis, "Sütunların beyaz olduğunu sanıyordum" diye cevap vermişti.

"Niçin?"

"Öyle işte. Fotoğraflarda her zaman beyaz gözüküyorlardı. Üstelik mermerin beyaz harici başka bir renkte olamayacağına dair bir fikrim vardı... Ama yukarı çıkıp baktığımda sütunların kırmızımtırak, sarımtırak –isterseniz altın rengi deyin– olduklarını gördüm, ama beyaz değildiler."

"Yani Akropolis hoşuna gitmedi mi?"

"Söylemek istediğim bu değildi..."

Leonis hâkimi hayal kırıklığına uğratmıştı. Kendini ifade edememişti, ama diğerleriyle uyumsuz olan bir şey vardı. Sütunlar beyaz olsalar dahi, hiçbir şeyle uyumlu değillerdi. Adeta bir kaos vardı, her şey birbirine karışmıştı, toz ve ışık arasında yakıcı bir kapışma vardı.

Filopapu'dan, Likavitos'tan, Akropolis'ten[41] denizi seyrediyordu; kıyı yerin ılık tozları arasında titriyor, küçücük görünen gemiler denize açılıyorlardı. Ufuk çizgisinin derinliğinde, Ege Denizi'nin göz kamaştırıcılığı ile serinliği arasında Bizans'ın şanlı gölgeleri kendisini gösterecek gibi geliyordu. Birdenbire hiçbir şey yaşanmamış, şu an başına gelenler bir hayalmiş gibi hissediyordu; gerçek orada, ufuk çizgisinde, güzel denizdeki pusun içinde gibiydi. Kendi gerçeği yeniden ışığa çıkıyor, ona doğru geliyor, sıcaklığı ve tatlılığıyla onu sarmak istiyor gibiydi. Çocukları ve müziğiyle Bahçe yeniden canlanıyordu. Dörtlü kolda yürüyen 12. Oymak, bayraklar, zafer şarkıları yeniden hayat buluyordu. O zaman orada tanımış olduğu sevgilisi hatırına geliyordu...

Ama pus dağılıyordu; gölgeler mavi, parlak göğün altında eriyip gidiyorlardı. Bütün bunlar geçip gitmişti, belli ki sonsuza kadar bitmişlerdi. O büyük kopuşun içinde, kentinden ayrılırken, diğerleriyle beraber sevgilisi de ölmüştü. Hayır, bu insanlar kendi kişisel istekleri ya da ihtiyaçları nedeniyle bir yerden ayrılmış değildi, isteklerinden bağımsız olarak büyük ve zaptedilmez bir dalga tarafından sürüklenmişlerdi. Bu dalga yaşamları bölmüş, alışkanlıkları bitirmiş, evleri yıkmış, toplumları tersyüz etmişti; koskoca bir halkı yakaladığı gibi denizin bir kıyısından diğerine fırlatmıştı.

Belli ki gazetelerin 'Tarih' diye adlandırdığı şey buydu. Leonis isteyerek ya da istemeyerek yine boğazına ka-

---

[41] Atina'nın üç yüksek tepesi –çn.

dar Tarih'in içine batmıştı. Eh ne de olsa, Leonis de artık tarihi bir karakter oluyordu!

"Sanatım bana ait kalacak! Sanatım bana ait kalacak!..."

Resim malzemelerini bavulundan çıkarmamıştı, içinden onlara bakmak gelmiyordu, düşünmesi bile acı veriyordu. Bu alışılmadık türden bir acıydı. Kendisine bu acıyı açıklamak umurunda bile değildi. Bu acının, yol kenarındaki sokak lambalarının ışığının yansıdığı, bin türlü gürültüyle uğuldayan griye boyanmış otel odasında akşamları ruhunu doldurarak onu uyuşturmasına izin veriyordu.

Bir gün Sintagma Meydanı'nda Yanis Stasinos'a rastladı. Öpüştüler. Birbirlerini hayretle süzdüler. Ne konuşacaklarını bilmiyorlardı.

Stasinos kötü durumdaydı. Çok zayıflamış, çökmüştü, artık daha da çok leyleğe benziyordu. Kafası bile küçülmüş sanırdın, cildi ise kara-sarı bir renk almıştı. Üzerinden tank geçmiş gibiydi. Tıraşsız, kir içindeydi. Kısa bir süre önce sağlık sorunları nedeniyle ordudan ayrılmıştı.

Leonis yürüyüşe çıkmalarını önerdi. Ama arkadaşının zorlukla yürüdüğünü fark etti. Onu Kraliyet Bahçesi'ne doğru sürükledi. Bir banka oturdular.

Stasinos çekinerek, "Sigaran var mı?" diye sordu.

Her ikisi de birer sigara yaktılar. Stasinos bitkin haldeydi, kafasını arkaya doğru eğdi, uzun bacaklarını ileri doğru uzattı.

"Savaşı konuşmayalım" dedi.

"Nasıl istersen."

Stasinos, "Resim nasıl gidiyor?" diye sordu.

Leonis sıkıntıyla gökyüzüne baktı. "Bilmem" diye cevapladı.

"Ne demek 'bilmem'?"

"Hiçbir şey bilmiyorum. Üzerimde büyük bir yorgunluk var sadece."

"Resim çizmeye üşeniyor musun?"

"Daha da fenası: tiksiniyorum."

"Geçer. Buradaki yeni hayatına alışır alışmaz, eskiden olduğu gibi resim çizmeye başlarsın, eski neşen yerine gelir."

"Bilmiyorum. Sadece kendimi zaman zaman kabuk değiştiren, eski derisini terk etmiş bir yılan gibi hissediyorum. Yeni derim henüz oluşmadı ve her şey canımı yakıyor, acı çekmeme sebep oluyor. Bu derinin yeniden oluşacağından da emin değilim."

"Komik bu."

"Her şey komik."

"Evet, elbette..."

Stasinos birkaç dakika daldı, sonra sözlerine devam etti,

"En komiği de ideolojiler, mücadeleler."

Leonis, bu yenik düşmüş askerin yanında bitkinliğinin, isteksizliğinin ve acısının büyüdüğünü hissetti.

"Pavlos Proios neden öldü?" diye kısık sesle sordu.

Stasinos derinden boğuk bir sesle, "Pavlos Proios ideoloji uğruna ölmedi" diye cevapladı. "Pavlos Proios eğer bir şey uğruna öldüyse o Eleni Foka'ydı."

Leonis havaya fırladı.

"İmkânsız!" diye bağırdı.

"Neden imkânsızmış?"

"İstersen bana inan. Bu hikâyenin doğrusunu bilen tek kişi benim. Bir tek ben hakikati biliyorum."

"Hangi hikâye? Ne diyorsun?"

"Pavlos Proios onu sevmekten hiç vazgeçmedi. Hayatında başka hiç kimseyi sevmedi. O, onun büyük ve tek aşkıydı."

Leonis bitkin bir halde tekrar, "İmkânsız!" dedi.

Stasinos, "İstersen bana inan. Hayatımda hiç bu kadar seven bir insan görmedim. Ama onun yaptıkları, sürdürdüğü hayat Pavlos'u yaralamıştı, kendisini aldatılmış, küçük düşürülmüş hissediyordu. Pavlos'u iyi tanıyorsun, onun gururuna ne kadar düşkün olduğunu sen de iyi biliyorsun. Mağrurluğu taviz vermesine izin vermiyor, bu da tam anlamıyla hastalıklı bir durum yaratıyordu. Bir gün o kızla tekrar konuşmayacağına dair yemin etti ve yeminine sadık kaldı. Mutsuzdu. Öfkesini yatıştırabilmek içinse onun yaş grubu çağrılmadığı halde savaşa katıldı.

Stasinos omuzlarını kaldırarak sözlerine devam etti: "Kim bilebilir ki? Belki de aklında başka bir şeyler vardı."

Leonis, "Bana Yunanistan'dan bahseden mektuplar yazıyordu. Ayakları yara bere içindeki Yunanistan'dan."

"Belki de neden odur. Ne söyleyebilirim ki? Her şey mümkün..."

Stasinos kolayca fikir değiştirebiliyordu.

Leonis daldı, gitti.

"Hâlâ hatırlıyorum," dedi. "Bir keresinde, meselenin yalnızca Yunanistan olmadığını söylemişti. Yüzyılımızdan

bahsediyor, kendisinin de bir parçası olmak istediğini söylüyordu."

Stasinos, "Bilmiyorum, sana ne diyebilirim ki" diye cevapladı. "Bir insan öldüğü zaman kim onun ölüme doğru yürüyüşünün gerçek nedenlerini bilebilir ki? Ya da gerçekten böyle bir neden olup olmadığını. O kadar garip şeyler oluyor ki! Her şey mümkün. Benim sana söylediklerim de, senin söylediklerin de. Belki de en iyisi Pavlos Proios'un bizim hafızamızda gizemli bir insan olarak kalması. Onu yeterince anlayamadık, o da bize kendi varoluşu hakkında ipuçları vermedi, güzel bir insandı, belki de şimdiye kadar gördüğüm en güzel insan! Ama esas garip olan şeyi sana söylemedim... Garip olan onun da Pavlos'u, Pavlos'un onu sevdiği kadar sevmiş olmasıydı."

Leonis, Stasinos'a bakmadan, "Ama o zaman neden öyle yaptı?" diye fısıldadı.

"Nereden bileyim? Belki de öylesi hoşuna gidiyordu."

"Ama, onu sevmiş olsaydı..."

"Onu seviyordu, kendince; onun sevme şekli de böyleydi. Hem onu sevmek hem de bütün yaptıklarını yapmak serbest olmak istiyordu. Öte yandan onu çok seviyordu, ondan başka hiç kimseyi sevmemiş olduğuna eminim. Pavlos Proios onu terk ettikten sonra ona yazdığı mektupları gördüm. Seni temin ederim ki bir şeyler hissetmeyen bir kızın bu tür mektuplar yazması imkânsız."

"Peki o zaman niye evlendi?"

Gerçeği kim bilebilir ki? Belki tıpkı birinin savaşa gitmesi gibi o da evleniverdi. O kadar çok ihtimal var ki!

Bir dakikalığına sustu, sonra devam etti:

“Ne diyebilirim ki? Belki bütün bunlar benim hayal dünyamın ürünüdür. Anlayacağın gibi savaşta insanın hayal gücü de dağılıyor.”

Leonis konuşmaya devam edemeyeceğini hissetti. Sinirli sinirli ikinci sigarayı yaktı.

Stasinos biraz aradan sonra, “Eminim ki o da Pavlos Proios'un arkasından çok gözyaşı dökmüştür. Hatta onun için hâlâ ağlıyordur. Ama elbette bütün bir hayatı boyunca ağlaması diye bir şey söz konusu olamaz. Hele şimdi kocası Devrim[42] nedeniyle amiral olmuşken.

Başını hüzünle sallayıp mırıldandı,

“Başka işin mi yok, zavallı çocuk, her şey bir komedi!”

Leonis üçüncü kez resim yapmayı denedi, ama yine hiçbir şey çizemedi.

Resim eşyalarıyla beraber bir pencerenin yanına kurulmuştu, sürekli dışarıya bakıyordu. Belli bir şey değildi baktığı; gökyüzünü, dağınık halde duran seyrek bulutları, güneşli havayı seyrediyordu. Açık renk tonların hâkim olduğu *Atina'dan İzlenim* adlı bir tablo çizmek istiyordu. Belli bir konuda olması şart değildi. Bu gerçekliğin parçalarının tamamını kapsamasını istiyordu; Atina'yı, yani güneşin duvarlara yansımasını, gölgelerin ani ve keskin

---

[42] 1922 yenilgisinden sonra Küçük Asya Cephesinden dönen komutanların öncülüğünde bir darbe yapılır, bu darbe sonrasında kurulan yeni hükümet ‘Devrimci Hükümet’ olarak adlandırılır ve yenilginin sorumlularının yargılanacağı bir süreç başlatılır –yn.

kıvrımlarını, antik tapınakları kaplayan Tarih'in nar kırmızı, dore *patina*sını,[43] dağların yumuşaklığını ve sadeliğini, havanın hafifliğini, kentin uğultusunu ve 'karıncalanmasını,' ahalinin zeki ve inatçı suratlarını ve derinlerde, belli belirsiz bir sisin içinde Ege'nin göz kamaştıran havasını çizmek istiyordu. Mümkünse tüm bunların yekpare olmasını istiyordu; öyle ki bunu bir çırpıda içinden atabilirdi. Tıpkı bir deniz yolculuğuna gittiğinde hislerinin, düşüncelerinin, tutkularının mavi renge bürünmesi, karaya döndüğünde ise o maviliğin içinden dolup taşması ve sonunda oturup bunun resmini yapman, mesela mavi bir kadının resmini çizmen ve böylece içindeki denizden kurtulman gibi... Leonis de öyle bir renk sentezi yaratmalı, öyle bir bütünlük oluşturmalıydı ki, Atina'yı Atina yapan her şeyi ifade edebilmeliydi, tuvalini bu tonlarla doldurmalı, rahatlamalıydı. İstemesine rağmen bir şey çizemiyordu. Yağlı boyalarıyla saatler süren üçüncü mücadelesine girişmiş, yine de bir şey çizememişti. Aradığı şeyi bulamadığı için arınıp kurtulamıyordu. Yaklaşıyordu, ucuna kadar gidiyordu, ama olmuyordu. Belli ki bir engel vardı. Kendisini engelleyenin ne olduğunu bilmiyordu. Üstesinden gelemediği bir şey vardı. Ne istediğini biliyor, istediği şeyi hissediyor, ama bir türlü gün ışığına çıkaramıyordu.

Üçüncü kez elindeki fırçaları umutsuzca yere attı. Hırslanmıştı, fırçaları odanın diğer ucuna kadar tekmeledi. Resim çizemiyordu, belliydi, yapamıyordu işte ve bu apaçık ortadaydı. Bir şeyler bozulmuştu, bir şeyler artık

---

[43] Eski eşyaları boyamada kullanılan bir tür boya –çn.

eskisi gibi işlemiyordu. Nasıl şarkıcılar için seslerini yitirdikleri söyleniyorsa, Leonis de bir şeyler yitirdiğini hissediyordu; hayatında, bir şarkıcı için ses ne manaya geliyorsa kendi için o manaya gelen şeyi yitirmişti (ne zaman olduğunu hatırlamıyordu gerçi). Bir fırçayı eline aldığında ne çizmek istediğini görüyor, içinde hissediyor, onun için bu dünyadaki en kolay iş gibi geliyordu, o kadar kolaydı ki, değmezdi! Çizmek istediği şeyi düşünene ve buna değeceğine karar verene kadar, bu 'kolaylık' hissi onda bir tutukluk yaratıyordu. Bu his gerçek bir his değildi, hain bir oyundu; aslında içine yerleşen bu kolaylık hissi onu aldatarak yerini bir zorluk hissine bırakıyordu. Öyle bir zorluk hissiydi ki bu, resim yapmaya dair teknik bir kusurla, sanatında karşılaştığı bir zorlukla alakalı değildi; asıl zorluk içinde, kalbinde, düşüncesinde, istemindeydi ve taşınamaz bir yük gibi geçmişte sahip olduğu bütün güçleri yerle bir ediyordu. Sanki renkler de aşırı sigaranın ağızda bıraktığı tada benzer bir tat bırakıyorlardı.

Fırçalarını tekmelemişti. O öfkeyle istemeden tuval sehpası olarak kullandığı sandalyeyi de devirmişti. Sandalyeyi kaldırmak gelmiyordu içinden, artık ona ihtiyacı yoktu. Ayakta isteksizce odanın orta yerinde dikiliyor, elleri cebinde, saçları darmadağın, yüzü boya lekeleriyle dolu, dolabındaki aynaya bakıyordu.

"Sanatımı kaybettim" diye mırıldandı.

O ana kadar bu olayın manasını kavrayamamıştı. Şu anda ise, aynanın karşısında ilk defa anlamaya başlıyordu. Bir şey daha geçmişin, mavi bir pusun içinde yok oluyordu; hayatının bir parçası hafızaya dönüşüyordu. Bi-

ten bir şeydi bu, *sonsuza dek*, tıpkı eski kantoların dediği gibi...

Üzerindekileri çıkarmadan, olduğu gibi, elbiseleri ve pabuçlarıyla yatağa uzandı, hava kararıncaya kadar yatağında kaldı. Ayağa kalkıp ışığı açmak, yemek yemek içinden gelmiyordu. Gözleri karanlık içinde açık öylece yatakaldı, yalnızca zaman zaman, şikâyet etmeksizin, hayret ve çaresizlik içinde mırıldanıyordu:

"Sanatımı kaybettim! Sanatımı kaybettim!"

22

Leonis, "Sahip olduğumuz her şeyi kaybettik" diye düşünüyordu. "Kentimi kaybettim. Arkadaşlarımı kaybettim. En yakın dostumu kaybettim. Aşkımı kaybettim. Sanatımı kaybettim. Bakalım şimdi her şeye yeniden nasıl başlayacağız."

Hafiflemiş bir halde, hızlı adımlarla, güzel kokulardan ve güzel havadan büyülenerek çetin bir dağa tırmanıyor. Patika yoldan vazgeçerek, keçi gibi bir kayadan diğerine atlıyor, yabani çalılıkların içine dalıyor, kocayemiş bitkilerinin içinde kayboluyordu. Elbiselerinin yırtılması, ellerinin bacaklarının çizilmesi, umrunda bile değildi, hiçbir şeyi umursamadan, dağın ihtişamı karşısında büyüleniyordu.

Yunan toprağının tekrar yavaş yavaş onu içine çektiğini, onu özümsediğini hissediyordu. İlk defa atalarını,

Ege'nin çiftçilerini ve denizcilerini düşünüyordu. Onları güneşten yanmış tenleri, gülümseyen yüzleri ve hayalperest halleriyle etrafında hissediyordu. Havada, ışığın içinde, dağın mis gibi kokuları ve denizin buğusunun içindeki varlıklarını görüyordu. Her şeyi tanıyordu: bu havayı, bu adaları ve bu tanrıları...

Bütün bunlar ona ait şeylerdi, bunları bir başka hayatta yaşamış da şimdi yeniden hatırlar gibiydi.

"Hanımefendi" diye seslendi...

Tek başına bir dağda olduğuna göre hayali, efsanevi, doğaüstü bir şahsiyete ya da en azından hayalperest büyük şairlerin metinlerinde bulunan ve şimdi sanki surete bürünmüş bir *idea*ya hitap ettiği düşünülebilirdi.

"Hanımefendi! Sahip olduğum her şeyi kaybettim. Görüyorsun boş ellerle sana geri dönüyorum. Yalvarırım beni kabul et, bana istediğin şekli ver, canın ne isterse onu yap, kölen olayım, sana hizmet edeyim."

Gülüyor, kahkahalara boğuluyordu. Dağda dolaşıp doğaüstü bir şahsiyetle sohbet ediyordu, tam bir komedi! Ancak artık yalnız değildi, aniden kalabalık, sıcak, ürkek bir dünya onu çepeçevre kuşattı. Farkında olmadan, boyunlarındaki çanları çıngırdatarak bir o tarafa bir bu tarafa koşuşturan ve zıplayan koyunların arasında kalmıştı. Arkasına gökyüzünü alarak, büyük, kara renkli bir çoban köpeği bir kayalığın üzerinde adeta bir kaidenin üzerinde yükselir gibi dikiliyor, Leonis'e sert sert bakıyordu.

Leonis susuyordu. Önemli bir an, kutsal bir andı. İmitos'un sırtlarına varmıştı, şimdi ince, uzun bir ovada sakince yürüyordu. Pendelis'ten esen rüzgâr dostça yüzü-

ne çarpıyordu. Gayet mutluydu. Güçlüydü. Güzel bir şey. Artık söyleyecek ya da düşünecek hiçbir şeyi yoktu. Bütün bu güzelliği derin derin içine çekiyor, göklerin tepesinde yürür gibi yürüyordu.

Ayaklarının altında, dağın iki yanında, Atika'nın ovaları denize doğru uzanıyor ve etrafta dantel gibi kıyılar oluşturuyorlardı. Aşağıda, geometrik şekiller oluşturan tarlalarıyla bembeyaz köyler, Atina'nın kalabalığı, Likavitos'un sivri tepesi, küçücük Akropolis, halıya dağılmış bir sürü oyuncak gibi havayı dumana boğan bacalarıyla Pire'nin taşlı kıvrımı vardı. Pırıl pırıl parlayan Ege'nin açıklarında başka oyuncaklar da vardı, belli belirsiz, ağır ağır hareket eden, ya limana doğru gelen ya da puslu ufukta gözden yiten gemilerdi bunlar. Şimdi dağ ona pruvasını güneye doğru çevirmiş kocaman bir gemi gibi geliyordu, doğru rüzgârla ilerliyordu. Leonis yol alıyordu.

Keyifle, yumuşak bir yokuşta, zirvenin küçük beyaz noktasına, mavinin ilahlaştığı noktaya doğru ilerliyordu.

"Az önce mutluydum" diye düşündü Leonis, "şimdi ise içimde yine bir sıkıntı var. Az önce her şeyi unutmuştum, şimdi ise her şeyi sil baştan hatırlıyorum. Az önce genç ve güçlüydüm, şimdi gençliğim kayboluyor. İki taneyim, 'ben'den iki tane var ve bunlardan hangisinin daha gerçek olduğunu bilmiyorum."

"İçimde hem 'evet' hem 'hayır' var. Hem can veren hem de doğmaya çalışan bir şeyim. Belli ki çok geç geldim, ama öte yandan kimse aynı zamanda çok erken geldiğim fikrinden beni vazgeçiremez. İçinde yaşadığım yüzyılın çe-

lişkileriyle mimliyim ben, yüzyılımın ürünüyüm, Tarih'in istenmeyen çocuğuyum."

"İnsanlar şimdiye kadar kaderlerine çeşit çeşit isimler taktılar," diye düşünüyordu Leonis. "Dinler, felsefeler, ahlaki değerler ve pozitif bilimler çerçevesinde başlarına gelenleri anlamaya, anlamlandırmaya uğraştılar. Biz kaderimize 'Tarih' adını verdik. Ama bütün farklı adlandırmalara rağmen meselenin özü değişmiyor. Sorunun temel verileri hep aynı, yani bir yandan insanın iradesinden çok daha güçlü, mistik bir güç her şeyi acımasız bir ritimde sürüklüyor, öte yandan da onun iktidarı altındaki insanlar bunu biliyor, gözlerinin içine bakıyorlar."

Leonis, "Bu dünyadaki en yoksul insan benim, elinde hiçbir şeyi olmayan biriyim," diye tefekkürüne devam etti. "Dağıtacak bir servetim, öğretecek gerçeklerim yok, güzel sözler bile söylemesini bilmiyorum. Diğer insanlar bana iyilik gösterince utanıyorum. Aralarına karışacak yüzüm kalmadı. Çok da abartmayalım. Daha doğru olan belki hiç şikâyet etmemek. Tam tersine her şeyin tamam olduğunu, yaptığım hesaplarda yanılmadığımı düşünmek. Ne de olsa bana, bu şanlı yüzyılın alevler içindeki şafak vaktini ve Tarih'i bütün ihtişamıyla görme şansı verildi. İlk gençliğimin gözyaşlarını, lirizmin öldüğü destanların başladığı o gizemli yerlerde döktüm. Bu alışılagelenlerden farklıydı, hiç şüphesiz bambaşka bir deneyimdi."

Leonis, "Sahip olduğumuz her şeyi kaybettik, bütün sevgilerimizi kaybettik, ama bizler binbir farklı şeye, biten her şeye ve yeniden başlayan her şeye sevdalıyız" diye düşünüyordu. "Hangi yanımıza bakarsak bakalım ikiye

bölünmüş olduğumuzu görüyoruz: inancımız yok, bilgimiz yok, ama aynı zamanda da fikirler, kuşkular ve önsezilerle doluyuz. Amacımız yok, ama kuvvetle bir şeyler yapma ihtiyacı duyuyoruz. Hem hülyalara kapılmış gibiyiz hem de bilinçle doluyuz, hem romantiğiz hem de bilim ve hakikatle donanmışız, tanrısız bir dinin takipçileri gibiyiz, dün yaşamış, yarın yaşayacak, hatta ne dün yaşamış ne de gelecekte yaşam bulabilecek olan pek çok şeye âşığız. Her neyse, ne yapalım işte, bizler böyleyiz, bunları bile bile yapmadık, eğer bunlar birilerini mutsuz kılıyorsa affımızı dileriz; fakat varoluşumuzu belirleyen yüzyıl böyle olmamızı istedi. Ve eğer yüzyılımızı ruhlarımızın derinliklerine mühürlemezsek nasıl olur da gerçek oluruz? Ve eğer kendi kendimizi yalanlamaya cüret edemiyorsak, samimi olmayı nasıl başarırız?"

Leonis aklında bu düşüncelerle kente geri döndü. Orada onu yeni bir hayat bekliyordu.

S O N

YAZARIN NOTU

Kitaplarımı önsözlerle ve açıklayıcı notlarla doldurmaktan hoşlanmıyorum. Ama aynı zamanda belirli düzyazı kategorilerine sığmayan, kendine has kitaplar yazmaya eğilimli olan bir insanın, etrafındakilere ne yapmaya kalkıştığı konusunda bilgi vermesi gerekir diye düşünüyorum. Üstelik yazdıklarımı nasıl değerlendirmeleri gerektiğini bilmeyen pek çok insanın, yazdıklarımı garipsediğini ve canlarının sıkıldığını gözlemledim.

Gerçeği söylemem gerekirse *Leonis*'i yazmaya koyulduğumda ne yapmaya kalkıştığımı kendim de bilmiyordum. Sonradan binlerce şey söylenebilir tabii, ancak o an, kesinlikle emin olduğum tek şey (hatta belki de başka hiçbir şey düşünemiyordum) savaşın yaklaşan sesiydi.

Büyük Savaş yıllarında okula giden malum, efsane-

vi kuşaktanım. Bu kuşak düşünmeye ve hayatın amacını aramaya büyük kalabalıkların yaşadığı çalkantılarla, bulanık ve açıklanamaz endişelerle, dans müziğinin ahenksiz sesleriyle, mekanize, ileriye atılan ve iyimser şiirle, yani başka türlü söylemek gerekirse 'savaş sonrası' dönemde başladı. Yeni bir 'Büyük Savaş'ın, ortalığı kaplayacak kızıl bir bulut gibi tekrar geleceğini duyumsayınca kendimi, pek çok yaşıtım gibi, bir hayli karmaşık bir halde buldum.

Her şeyden önce bizlerin kader tarafından damgalanmış bir kuşak olduğumuzu anladım. İnsanın şikâyet etmesinin, durumu protesto etmesinin ya da unutmaya çalışmasının hiçbir işe yaramadığını hissettim. İnsan hayatının böyle olduğunu, bizlerin bütün bir hayatımızı belirleyecek büyük bir tarih krizinin çocukları olduğumuzu, kurduğumuz hayallerin, yaptıklarımızın, işlerimizin, bizleri kaplayan bu büyük bulutun gölgesinden sıyrılmasının mümkün olmadığını bilmek daha iyiydi.

Bunları gün ışığı gibi apaçık gördüm. Ayrıca büyük sarsıntının giderek artan bir hızla yaklaştığının ayırdına vardığımda, çocukluğumun ve ilkgençliğimin acı-tatlı hatıralarıyla karışık Büyük Savaş, Mütareke, Küçük Asya Seferi yıllarına, kaybolan dünyalara ve büyük tarihi anlara duyduğum özlemin bana hükmettiğini fark ettim. Öte yandan bu gerçekten çocukluk ve ilkgençlik yıllarına ait bir özlem mi yoksa havada olacak değişimlere bağlı olarak yüzeye çıkmayı bekleyen insanın organizmasının derinlerinde bir yerde saklanan bir hastalık mı emin değilim.

Leonis bu psikolojik anomalinin bir ürünü. Bu kitabı içinde bulunduğumuz sürecin diğer işleriyle uğraşırken

yazdım. İçimde bulunan bütün bu karışık hisleri dışarı çıkarmaya, içimde var olan hisleri az ya da çok nesnel bir biçimde dışarıya vurmaya, gördüğüm ya da gördüğümü sandığım bazı olayları yeniden yoğurmaya, bunlara tanıdığım ve hayal ettiğim kişileri katmaya ihtiyacım vardı. Kısacası kesin çizgilerle belirlenmiş yazarlık iddialarından azadeyim.

Bu kitap şimdi bir insanın anlam çıkarabileceği bir biçim aldı. Bu kitaba biraz uzaktan bakarak onun küçük bir itiraf romanı olduğunu söyleyebilirim. Tıpkı romantik dönemlerin insanlarının sevdiği türden bir kitap. Yani temsili bir yanı bulunan ve bazı ruhsal durumlar konusunda itiraflarda bulunan bir kitap.

Genelde kitaplarımı yazarken düşündüklerimi ve şu an aklımda olanı her bilgili okuyucu tahmin edebilir; yazar şahsi deneyimlerine dayanarak bir gencin ruhsal oluşumunu, içinde duyduğu dönüşümleri belli bir dönemin içinde, bazı ruh hallerini ve kaygıları temsil eder şekilde yazıyor. Romantikler bu tür kitaplarla, içinde bulundukları dönemin psikolojik krizini ünlü *mal du siècle* çerçevesi içinde öncelikle ifade etmeye, sonra kavramaya ve sorgulamaya çalışırlardı. İtiraf anlatılarındaki genç kahramanların, dönemin en duygusal ve en bilinçli gençliğini temsil ettiğini, 'yüzyılın hastalığını' çoğunluğa oranla daha derinden ve daha şiddetli yaşadığını varsaymak olası.

1830'ların romantiklerinden bizlere kadar kuşkusuz eşyanın tabiatı değişti. Bizler başkayız; başka türlü hissediyor, başka türlü düşünüyor, başka türlü yaşıyoruz. Bizim 'yüzyıl hastalığımız' sıklıkla konu edildi, ama henüz

tabiatının ne olduğu tam olarak açıklığa kavuşturulmadı; kuşkusuz romantiklerin bu terime verdiği anlamdan daha başka, daha farklı bir anlama sahip. Öncülerimizin bu tür bir 'hastalık'la uğraşma tutkularıyla teşkil ettikleri örneğin, bize şu an bizim içinde bulunduğumuzdan daha fazla zarar vermesi mümkün değil diye düşünüyorum.

Leonis içinde barındırdıklarıyla 20. yüzyılın çocuğunu, çocukluktan ilkgençliğe geçişini, ilkgençlik yıllarının en canlı dönemini anlatıyor ve elbette ilkgençlik krizini betimliyor. İnsan, bilinçli olarak yaşayan bireyin bu asırlardır süregelen ilkgençlik krizi konusuna ekleyecek bir şeyleri olduğunu düşünebilir. Beni ilgilendiren bu krizin büyük tarihsel krizlerle aynı zamanda gerçekleşmesi. Bu kitaptaki genç, tarihin akışının korkunç gerilimini de yaşamak gibi acı bir ayrıcalığa sahip. Kendi varoluşunun içinde tarihin varlığını da hissediyor. Bu tarih olup bitmiş, geçmişte kalmış bir tarih değil. O an oluşan ve büyük dönüşümlerinden birinin izini bırakan bir tarih. Yakıcı ve ağır bir varlık, varlığıyla ilkgençliğin özgürce filizlenmesini engelliyor, ama diğer yandan da bu ilkgençliğe bambaşka bir tat ve bambaşka bir değer katıyor.

Sanırım tarihin böylesi bir müdahalesi, kelimenin tam anlamıyla bu trajik müdahale, 20. yüzyılın gençlerinin ruhsal oluşumlarına bambaşka bir damga vuruyor. Bu kuşakların kendi psikolojik durumlarını bilinçle yeniden sorguladıklarını ve bunun, bilinçaltından süzülerek, yazdıkları eserde ifade bulmasının muhtemel olduğunu varsayıyorum. Bu meselenin kolayca sonlanmayacağını da biliyorum. Bu türde başka kitapların da yazılmasını bekli-

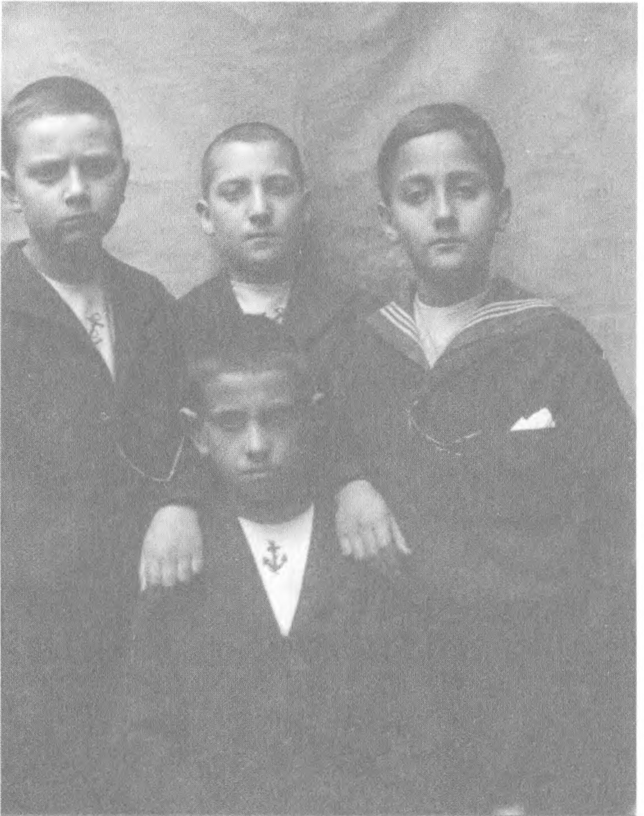
yorum, bu sayede başka, yeni boyutlar da ortaya çıkabilir.

Bu notun pek o kadar da ciddi olmayan bir kitap için aşırı derecede ciddi bir not olduğu gözleminde bulunmak mümkün. Fakat düşünüyorum ki bu benzersiz, eşi olmayan, garip, arada ve deneysel olan şey bizim bütün toplumsal, duygusal, ruhsal varoluşumuzu belirliyor ve yazılarımızdan eksik olması diye bir şey söz konusu değil; en azından dünyada neler olduğuyla gerçekten ilgilenenler için. Hiçbir zaman tam anlamıyla bitmiş ve mükemmel bir şey yapmakla övünmedim, sadece elimden gelenin en iyisini yapmaya çalıştım. Hissettiklerimi elimden geldiğince, içinde bulunduğum duruma göre en iyi şekilde ifade etmeye çalıştım. Bunu bazen ciddi yöntemlerle, bazen de çocuklarınkine benzer bir dil kullanarak yaptım.

Atina, 1940 yazı

ALBÜM

Sagda, cebinde mendilli olan Yorgos Theotokas,
üç sınıf arkadaşıyla beraber, Mart 1917.
Kitapta sözü edilen 'Çete' nin üyeleri olabilir.
Aile Arşivinden

Yorgos ve Lili kardeşler büyükanneyle birlikte
Aile Arşivinden

Yorgos Theotokas. Sakız adasında. 1940. Leonis'i yazdığı dönemler.
Aile Arşivinden

Dede Theotokas'ın meşhur Sébah&Joaillier Stüdyosu'nda çekilmiş portresi.

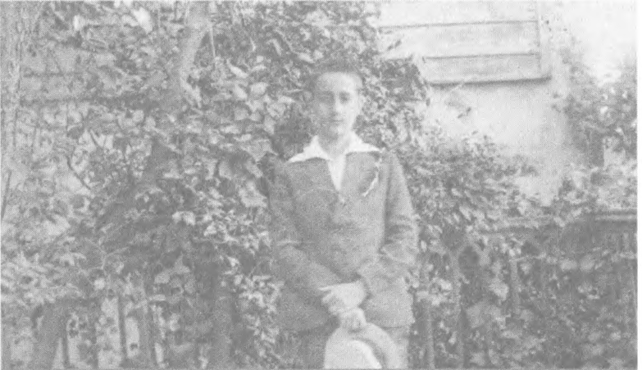
Οἱ τελειόφοιτοι τοῦ Λυκείου Π. Ἀποστολίδου (Πέραν).

1921-1922

Apostolidis Lisesi 1922 yılı mezunları.
Fotoğraf arkasında öğrencilerin imzaları bulunuyor.
Aile Arşivinden

Yorgos ve Lili kardeşler babalarıyla beraber.
Aile Arşivinden

Yorgos Theotokas.
Aile Arşivinden

Yorgos annesiyle.
Aile Arşivinden

Yorgos ve Lili kardeşler. Erkek çocuklarına da kız çocuk kıyafetleri giydirirlermiş. Lili Alivizatu bu fotoğraf çekilirken ağabeyinin sırtını gıdıkladığını halen hatırlamaktadır.
Aile Arşivinden

Έγχρωμο σκίτσο Κρητικοῦ, καμωμένο τόν Ἰούλιο τοῦ 1919. Αὐτό καί ὅλα τά ἔγχρωμα σχέδια πού ἀκολουθοῦν, δημοσιεύονται σέ σμίκρυνση. Τά πρωτότυπα εἶναι καμωμένα σέ χαρτί 18x25, καί εἶναι ἀπεικονίσεις στρατιωτικῶν πού κυκλοφοροῦσαν τά χρόνια ἐκεῖνα στήν Κωνσταντινούπολη.

Temmuz 1919 tarihli, renkli çizim. Giritli asker. Yorgos Theotokas'a ait bu çizimler elinizdeki kitapta küçültülmüş halde yayımlanmaktadır. Orijinalleri 18x25 cm boyutlarında kâğıtlara çizilmiştir. Hepsi Savaş ve Mütareke yıllarında İstanbul sokaklarında dolaşan askerleri resmetmektedir.

Ἰταλός, 1920.

İtalyan asker, 1920.

Ιταλός, 1919.

İtalyan subay, 1919.

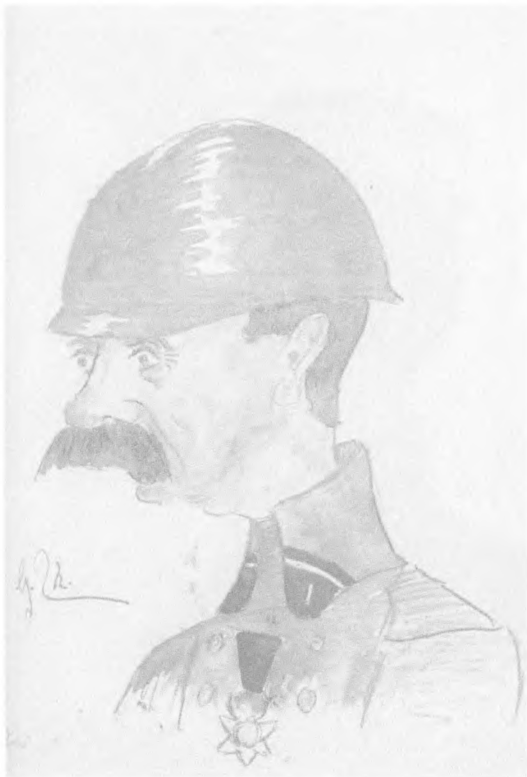
Ἄγγλος ἀξιωματικός σέ ἐπίσκεψη. Ἰούλιος 1919.

Ziyaret esnasında İngiliz subay. Temmuz 1919.

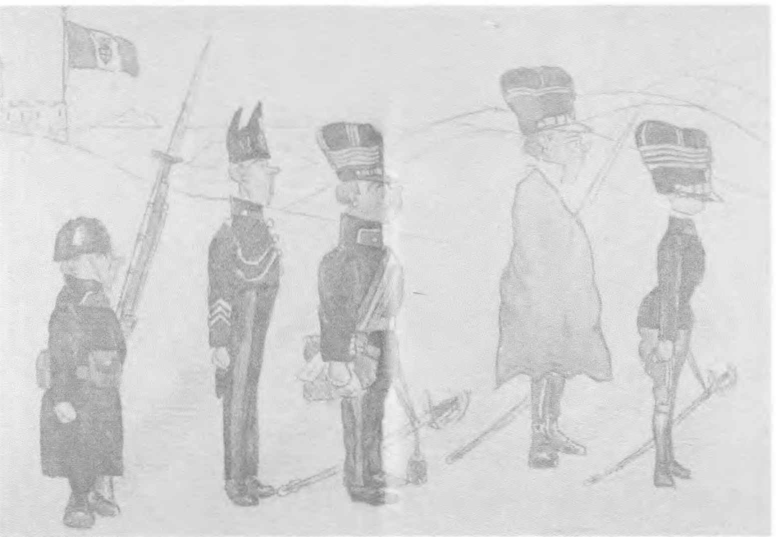
Ἀξιωματικός.

Subay.

Γάλλος. Έδώ ή ύπογραφή γίνεται γαλλική. 1920.

Bir Fransız askeri 1920.
Burada çizerin imzası Fransızcadır.

İtalyan ordusu mensupları, 1920.

Δύο Ἕλληνες ἀξιωματικοί, τοῦ Πεζικοῦ καί τοῦ Ναυτικοῦ. Νοέμβριος τοῦ 1919.

Yunan kara ve deniz kuvvetlerinden iki subay.
Kasım 1919.

Ὁ ἴδιος Ἕλληνας ἀξιωματικός τοῦ Ναυτικοῦ.

Bir önceki çizimde resmedilen Yunan deniz kuvvetleri subayı. 1919.

Γάλλος στρατιώτης καί Γάλλος ἀξιωματικός.

Bir Fransız subayı Fransız askere emir verirken.

Ἀμερικανός. Ἰανουάριος 1920.

Amerikalı asker. Ocak 1920.

Fransız subay, Eylül 1919.

Σκωτσέζος. Ἰούλιος 1919.

İskoç asker, Temmuz 1919.

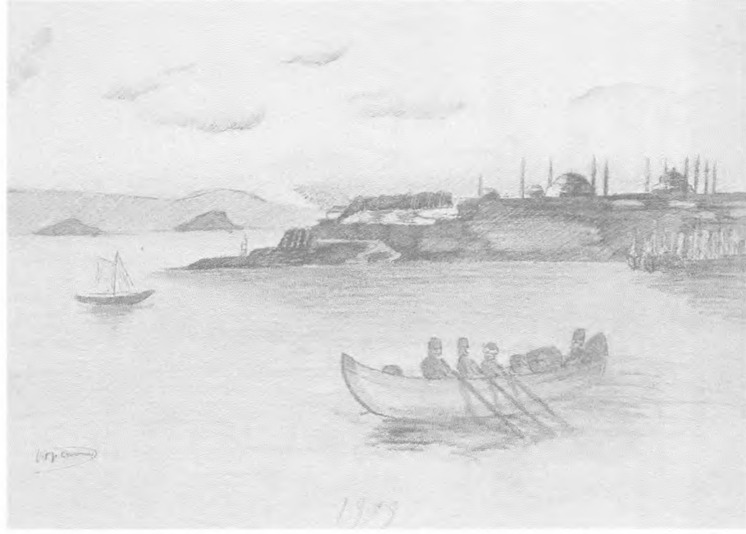
Έλληνας φρουρός 1920.

Yunan bekçi, 1920.

Τήν γελοιογραφία αὐτή εἶχε στείλει ὁ Γιώργος Θεοτοκᾶς γιά νά δημοσιευτεί σέ μιά ἑλληνόφωνη ἐφημερίδα τῆς Πόλης. Ἐπεστράφη διαγραμμένη ἀπό τήν τουρκική λογοκρισία.

Yorgos Theotokas bu karikatürü, İstanbul'un Rumca yayımlanan gazetelerinden birinde yayımlanması üzere göndermişti. Türk yetkililerin sansüründen kurtulamamış, bu koca 'X' ile kendisine geri dönmüştü:
'Wilson: Niye bu dengeyi bir türlü kuramıyorum?'

Τοπίο τῆς Κωνσταντινούπολης.

İstanbul manzarası, 1919.

LEONİS

YORGOS THEOTOKAS

İki Dünya Savaşı arasındaki Yunan Edebiyatının Küçük Asya kökenli en önemli ustalarından biri olan Yorgos Theotokas'ın *Leonis*'i, kendini ve kentini tanımanın, büyümenin, öğrenmenin, acının, aşkın, kaybın, savaşın ve yüzyılının hastalığının çerçevesini çizdiği özyaşamöyküsünün sınırlarında gezinen bir başyapıttır.

Ana karakterleri, ilkgençliğe henüz adımını atmış Leonis ve onun hayatının merkezinde yer alan İstanbul –Rumların, Yunanların, Taksim Bahçesinin, çocukluk oyunları ve gençlik ülkülerinin, işgal yahut kurtuluşun, gündeliğin masalsılığı ile Tarih'in dalgaları ikileminde yarılan bir kaderin evsahibi Şehir– olan bu roman, 100. senei devriyesinde, Küçük Asya Coğrafyasının kaderini değiştiren 1914-1922 dönemine insani bir tanıklık sunuyor.

Hayattan geriye kalan sürgün, sürgünden geriye kalan sükût olmasın diye!

> *"Az önce mutluydum" diye düşündü Leonis, "şimdi ise içimde yine bir sıkıntı var. Az önce her şeyi unutmuştum, şimdi ise her şeyi sil baştan hatırlıyorum. Az önce genç ve güçlüydüm, şimdi gençliğim kayboluyor. İki taneyim, 'ben'den iki tane var ve bunlardan hangisinin daha gerçek olduğunu bilmiyorum."*
>
> *"İçimde hem 'evet' hem 'hayır' var. Hem can veren hem de doğmaya çalışan bir şeyim. Belli ki çok geç geldim, ama öte yandan kimse aynı zamanda çok erken geldiğim fikrinden beni vazgeçiremez. İçinde yaşadığım yüzyılın çelişkileriyle mimliyim ben, yüzyılımın ürünüyüm, Tarih'in istenmeyen çocuğuyur*

